

TELMAN HEYDƏROV

**GERİYƏ
BOYLANANDA**

Yada düşənlər

BAKİ – 2012

Redaktor:
İlham ABBASOV

Bədii tərtibat və dizayn:
İ.NİZAMİOĞLU

Korrektorlar:
Zərifə BƏŞİRQIZI
Mahmud QƏZƏNFƏROĞLU

**TELMAN HEYDƏROV
GERİYƏ BOYLANANDA
Bakı, "Elm və Təhsil nəşriyyatı", 2012, 232 səh.**

Kitabda tanınmış publisist Telman Əziz oğlu Heydərov "Kommunist"də ("Xalq qəzeti") çalışdığı yarım əsrden artıq müddətdə müşahidə etdiyi həyat reallıqlarını, bu yolda üzləşdiyi insanlarla bağlı xatirələrini qələmə almışdır.

Kitaba müəllifin müxtəlif dövrlərə aid məqalələrindən nümunələr də daxil edilmişdir.

Kitab jurnalist yaradıcılığının bir sıra aktual məsələləri, çağdaş mətbuat tariximizin oxuculara az məlum olan məqamları barədə maraqlı fakt və mülahizələrlə zəngindir.

ISBN 978-9952-8024-3-6

© Telman Heydərov, 2012

AĞSAQQAL LƏYAQƏTİ

Telman müəllim mənə özür və yaradıcılıq yolundan bəhs edən xatirələr kitabının redaktoru olmayı təklif edəndə, düzü, qəribə hisslər keçirdim. Az qala mənim yaşım qədər yaradıcılıq təcrübəsi olan, tamamilə haqlı olaraq ölkəmizin siyasi journalistikasında ən nüfuzlu simalardan biri sayılan Telman Heydərovun kitabını “redaktə etməyin” nə qədər şərəfli olsada, eyni zamanda necə məsuliyyətli bir iş olduğunu yaxşı başa düşürdüm. Əvvəl bu təklifdən bir təhər boyun qaçırmamaq üçün ürəyimdə bəhanə axtarmaq istəsəm də, göstərilən etimadın böyüklüyü qarşısında məmnuniyyətlə “təslim oldum”.

Telman Heydərov həyatda nadir hallarda rast gəlinən şəxslərdəndir ki, bütün ömrü boyu eyni bir müəssisədə işləmişdir. Onun əmək kitabçasında yalnız bir iş yerinin adı yazılıb: – “Kommunist” / “Xalq qəzeti”. O, düz 53 ildir ki, bu qəzətin əməkdaşıdır, bu müddətin də 40 ildən çoxunu eyni bir vəzifədə, həm də qəzet üçün çox məsul olan bir vəzifədə çalışır – siyasət şöbəsinə rəhbərlik edir.

Son 17 ildə mənə Telman müəllimlə eyni redaksiyada işləmək, onun gündəlik fəaliyyətini, davranışını müşahidə etmək nəsib olub.

Aramızdakı yaş fərqiñə və xətir-hörmət pərdəsinə baxmayaraq, hərdən ürəyimdə özümü onun dostu saymağa da cəsarət edirəm. Onun üçün qısa olsa da, mənim üçün çoxillik sayila biləcək müşahidələrimə əsaslanaraq Telman müəllim haqqında bəzi düşüncələrimi kitabın oxucuları ilə bölüşmək istərdim.

Telman Heydərov, istənilən rakursdan yanaşdıqda, çox maraqlı bir insandır. Buna görə əminəm ki, onun xatirələri də bu kitabı oxuyanlar üçün maraqlı olacaq. Burada Telman müəllimin mənali və iibrətamız həyat yolunda onun rastına çıxmış neçə-neçə insan haqqında səmimi xatirələr yer almışdır. Səmimiyyət istənilən yazının dəyərini müəyyən edən ən mühüm şərtlərdən-dir. Təbii ki, memuar janrında yazılan əsərlərdə səmi-miyyət amilinin dəyəri daha da artır. Telman Heydərovun xarakterinə kifayət qədər bələd olduğum üçün tam əminliklə deyə bilərəm ki, o, hadisələri və insanları qiymətləndirərkən həqiqəti olduğu kimi qələmə almış və bu zaman onların zahiri əlamətlərini deyil, məğzini, mahiyyətini ifadə etməyi bacarmışdır.

Kitabda toplanmış xatirələr ilk növbədə, Telman müəllimin ömrünün yarım əsrdən artıq bir dövrünü fə-dakarlıqla, təmənnasız zəhməti ilə həsr etdiyi “Xalq qəzeti”nin, onun kollektivinin, ayrı-ayrı əməkdaşlarının, müxtəlif vaxtlarda qəzetə rəhbərlik etmiş şəxslərin həyat və fəaliyyətinə həsr olunub. Bu qəzet Telman müəllim üçün sadəcə iş yeri deyil, həyatının ən mənali, unudulmaz günlərinin yaşadığı bir məkandır. O burada işə başlayanda kollektivin ən cavan üzvü idi, indi isə hamidan yaşıdır, bu kollektivdə gənclikdən ahil-liğa qədər şərəfli bir ömür yolu keçib – dəyanətlə, qürrula. Hərçənd, Telman müəllim deyir ki, qocalıq bir şey

deyilmiş, ancak ləyaqətlə qocalmaq da bir xoşbəxtlikdir. Bu gün onun kollektivimizin ağısaqqalı sayılmağa tam mənəvi haqqı vardır. Onun sözünün, mövqeyinin çəkisini, nüfuzunu kollektivin hər bir üzvü qəbul edir. O bu qəzeti, bu kollektivin mənafeyini, şərəfini, adını həyatının hər anında ləyaqətlə qorumağa, ucaltmağa çalışıb. Ümumiyyətlə, ləyaqət anlayışı Telman Heydərovun şəxsiyyətini və xarakterini müyyənləşdirən, ifadə edən ən başlıca cəhətdir.

Yoldaşlıq etdiyimiz illər ərzində mən Telman müəllimin bir dəfə də olsa kiminsə haqqında bədxahlıqla danışdığını eşitməmişəm. Hətta ona qarşı xoş münasibətdə olmayan adamlar barədə də yalnız qınaqlı sözlər deməklə kifayətlənir. Həmişə bir kimsənin yamanlıqdan xeyir tapmadığını, tapmayağın söyləyir.

Telman müəllimin insanlara xeyirxah münasibəti yalnız bu günə yox, keçmiş günlərə yanaşmada da özünü göstərir. Qəzətdə çalışdığı illər ərzində səkkiz baş redaktorla işləmiş Telman Heydərov onların hər birinin insani və işgüzar xüssəsiyyətlərini vicdanla və yenə də səmimi bir xeyirxahlıqla səciyyələndirir, qəzeti tarixindəki rolunu və xidmətlərini obyektivliklə, ürək genişliyi ilə qiymətləndirir. Amma bu insanlar içərisində onun qəlbində və yaddaşında müstəsna yer tutan şəxsiyyət qəzetə uzun illər rəhbərlik etmiş, Telman müəllimin həmişə insanlıq və peşəkarlıq nümunəsi kimi xatırladığı, mərdanə xasiyyətlərindən söz açmaqdan doymadığı Ağababa Rzayevdir. Kitabda haqqında ən çox bəhs olunan şəxs də məhz odur. Bu söhbətlər və kitabın bu səhifələri bizi təkcə Ağababa Rzayevi deyil, həm də Telman Heydərovun özünü qədirbilən, alicənab bir insan kim daha yaxından tanımağa kömək edir.

Sovet dövründə Telman müəllim əsasən ideoloji mövzularda yazsa da, kommunist rejiminin fanatiki olmayıb. Onun

kimi ağıllı, dünyanın gəliş-gedişindən baş çıxaran bir insanın fanatik olması, hər hansı ideoloji ehkamı kor-koranə qəbul etməsi ümumiyyətlə mümkün deyil. Sovet dövrü barədə hərdən mübahisələrimiz olsa da, başa düşürəm ki, onun mövqeyində o dövrlə bağlı bəzən müşahidə olunan nostalgiya notları siyasi quruluş-la yox, ilk növbədə hər bir insan üçün təbii surətdə çox əziz olan öz gənclik illəri ilə bağlı yaşanan duygulardır.

Yüksək peşəkarlıq səviyyəsinə yiyələnmiş hər bir qələm adamı kimi Telman Heydərov da yazılarında ilk növbədə özünü – öz duyğunu və düşüncələrini, dünyagörüşünü və həyat amalını ifadə edir. Hərçənd ki, Telman müəllimin yaradıcılıq sahəsi – siyasi publisistika jurnalistikasının elə bir qoludur ki, burada müəllifin özünü – öz mövqeyini və düşüncələrini, öz daxili aləmini və hissiyatını əks etdirməsi asan iş deyil. Təsadüfi deyil ki, özünümüdafiə imkanlarından bəhs edənlər ən çox bədii yaradıcılıqdan, jurnalistikada isə bədii publisistikadan söz açırlar. Etiraf etmək lazımdır ki, siyasi publisistika özünümüdafiə baxımından yaradıcılığın ən çətin sahəsidir. Ancaq Telman Heydərov yazır ki, əsrlik yaradıcılıq təcrübəsi ilə sübut edir ki, insan öz işinə yüksək peşəkarlıq və məsuliyyətlə, vicdan və namusla yanaşarsa, buna nail olmaq mümkündür. Birçə gün ömrü olan gündəlik qəzet üçün yazılmış siyasi yazı illər keçəndən sonra da maraqla oxunursa, deməli, müəllif ideoloji mövzu altında insan həyatını, onun mənafeyini əks etdirməyi bacarıb. Bu isə yaradıcılıq işinin ən ümdə qayəsidir. Telman Heydərovun publisistikasında ideoloji təbliğatla siyasi icmanın hüdüdləri çox dəqiq fərqləndirilir. Subyektiv ideoloji ya-

naşma yox, hadisələrin obyektiv, məntiqi təhlili ön plana çəkilir. Müəllif partiya mətbuatının ideoloji doqmaları çərçivəsində qapanıb qalmadan həqiqəti deməyi, bu çərçivəyə siğmayan fikirlər söyləməyi bacarır. Razılaşaq ki, o zaman üçün bu, indi kiminsə düşünəcəyi qədər asan məsələ deyildi. Dediklərimizə əyani sübut kimi bu kitaba daxil edilmiş, “İnamsız uğurlu hərəkat yoxdur” və “Bizə nə lazımdır?” məqalələrini göstərə bilərik. Ümumiyyətlə, insan istənilən mühitdə, istənilən şəraitdə haqla nahaq, həqiqətlə yalan, xeyirlə şər arasında seçim etmək imkani tapa bilər. Yetər ki, öz şəxsiyyətinə hörmət qoymağı, həyat reallığına vicdan ölçüsü ilə yanaşmağı bacarasan. Telman müəllim məhz belə bir insandır. Onun jurnalist peşəkarlığının bir göstəricisi də predmetə dərindən bələd olması, mövzuya yaradıcı və səriştəli münasibət bəsləməsidir. Üstəlik, onun ana dilimizi ən incə məqamlarına qədər gözəl bilməsini, yazı üslubunun səlisliyi ni də buraya əlavə etsək, Telman Heydərovun yaradıcılıq manerası haqqında təsəvvürümüz tam dolğunlaşar.

Telman Heydərovun publisistik yaradıcılığı yalnız siyasi məzmunlu məqalələrlə məhdudlaşdır. Onun xeyli sayda tarixi məzmunlu maarifləndirici yazıları da var. Bu kitaba onlardan nümunə kimi Fransa imperatoru Napoleon Bonapart və ABŞ Prezidenti Duayt Eyzenhauer haqqında məqalələr daxil edilmişdir. Telman müəllim yaradıcılığı boyu bədii publisistikanın dəyərli örnəyi sayla bilən neçə-neçə ocerk və sərbəst janrlı məqalələr də yazmışdır. Onlardan biri də bu kitabı daxil edilmiş, 20 Yanvar gecəsinin müdhiş mənzərəsini bənzərsiz bir şəkildə əks etdirən “Xalq 20 Yanvar faciəsinin günahkarlarını heç vaxt bağışlamayacaq” məqaləsidir. Bu yazı oxucuda mükəmməl sənədli hekayə təəssüratı yaradır. Bu da təsadüfi deyil. Telman müəllim bədii ədəbiyyat sahəsində yüksək zövqə və geniş mütaliəyə malik olan bir insan-

dır. Rəsul Rza və Bəxtiyar Vahabzadənin poeziyası, *İlyas Əfəndiyev* və *İsmayıllı Şixlinin* nəşri barədə orijinal və səriştəli mülahizələri onu bu sahədə də öz yetkin mövqeyi olan bir ziyanlı kimi xarakterizə edir. Buraya Telman müəllimin muğam musiqisinə qəlbən bağlı olmasının, ondan hədsiz zövq almasını da əlavə etmək istərdim.

Telman müəllim evdə, ailədə baş verənləri kənarada müzakirə etməyi xoşlayan kişilərdən deyil, ancaq sözündən-söhbətindən ailəsinə nə qədər sevgi və saygı ilə yanaşlığı, ata-babasının, oğullarının adı və əməlləri ilə necə böyük qürur duyduğu, öyündüyü hər zaman hiss olunur.

Zahirən Telman Heydərov mömin adam deyil – ibadət etmir, dini mərasimlərə qatılmır. Ancaq vicdan, xeyirxahlıq, düzlük, halallıq kimi ilahi tələblər onun həyat normasıdır, ulu Yaradanın adı həmişə dilindədir. Bu mənada Telman müəllim əsl Allah adamıdır. Onun özü və sözü haqqında fikirlərimi də elə bu detalla tamamlamaq istəyirəm.

Tale Telman müəllimə şərəfli bir həyat bəxş edib. Ona bundan sonra da ürəyincə ömür sürməyi arzu edirəm.

İlham ABBASOV

YADDAŞIMDA

QALAN İZLƏR

UŞAQLIĞA SƏYAHƏT

İnsan ömrünü əsasən üç mərhələyə ayıırlar: **uşaqlıq** – *gənclik*, **orta yaş** – *ka-millik* və **qocalıq**. Kim nə deyir-desin, insan üçün bu mərhələlərin üçü də əzizdir. Hərəsinin öz gözəlliyi var. Uşaqlıq – gənclik məsum və şiltaqlığı, təravətliliyi və coşgunluğu, orta yaş – kamillik, ağıl və zəkanın gücü ilə cəmiyyətdə mövqe qazanması, qocalıq xüsusi ehtiram sahibi olmaq və müdrikliyi ilə dəyərlidir. Bunların üçü bir yerdə insan həyatını tamamlayır. Uşaqlıq – gənclik olmadan orta yaş – ka-millik, orta yaş – kamillik olmadan qocalıq mümkün deyil. Qocalıq mərhələsinə çatmayan insanların ömrünü adətən natamam ölüm adlandırırlar.

Mən hər bir qocanın dönüb geriyə – keçdiyi yola baxmasını, olub-keçənləri xatırlamasını təbii sayıram.

Nəyi edə bilmisəni, nələri edə bilməmisəni yada salmaqla adam, elə bil, özü-özünü imtahana çəkir. Doğrudur, edə bilmədiklərini bundan sonra da edə bilməyəcəksən. Amma səhvlərini xatırlamaq da adama bir toxtaqlıq gətirir: elədiklərimlə cəmiyyətdə hazırkı mövqeyi qazanmışam, edə bilmədiklərimi etsəydim, yəqin ki, daha irəli gedərdim.

İndi mən geriyə baxanda nələri xatırlayıram? İlk növbədə uşaqlıq çağlarımı yada salıram. 1939-cu ilin soyuq bir qış günündə (sonralar doğum haqqında şəhadətnamə nədənsə mayın 15-i yazıblar) Qutqaşen (indiki Qəbələ) rayonunun Çarxana kəndində dünyaya gəlmışəm. 1946-ci ildə kəndimizdəki ibtidai məktəbin 1-ci sinfinə getmişəm. 1949-cu ildə evimizin pilləkənindən düşərkən ayağım burxulub və düz on il osteomielit xəstəliyindən əziyyət çəkmişəm. Amma həmin xəstəlik dərslərimdə məni cəmi bir il geri qoyub.

Mən 1-ci sınıfə gedəndə Böyük Vətən müharibəsi bir il dörd ay idi ki, başa çatmışdı. Qələbənin sevinci adamların əhval-ruhiyyəsində hələ də davam edirdi. Bütünlükdə ölkədə olduğu kimi bizim kəndimizdə də əmək coşgunluğu vardı. Elə bil hamı müharibənin saldığı geriliyi az bir vaxtda aradan qaldırmağa can atırdı. Müəllimlər dərs saatını başa vuran kimi kolxozda hərə bir işin qulpundan yapışır, kimi oraqla taxıl biçir, kimi kəl arabası ilə dərz daşıyır, kimi də xırmando vəllə taxılı sünbüldən çıxarırdı. Hələ tütün arxları çəkənləri, tütün sahələrini suvaranları demirəm.

Elə bil, Allah da insanların çalışqanlığına görə səxavətini bol eləmişdi. Meyvə bağları, taxıl sahələri, şəxsi və ictimai təsərrüfatlardakı mal-qara gözlənildiyindən də çox

məhsul verirdi. Adamlar müharibə illərinin əzab-əziyyətini yavaş-yavaş yaddan çıxarırdılar. Ailəmiz kolxozla sıx bağlı idi. Babam Əzim Mustafayev taxıl səpir, əkin sahələrini suvarır, oraqla taxıl biçir, çəltik zəmilərinibecərirdi. Müharibə dövründə “Kommunist” qəzetində onun barəsində kiçik bir yazı da dərc olunmuşdu. Yazında babam deyirdi ki, müharibəyə üç övlad yola salmışam, onların əvəzinə də işləyirəm. O övladlardan böyüyü mənim atam Heydərov Əziz idi. Müharibədən əvvəl Kürd kənd səkkizillik məktəbinin direktoru olmuşdu. Müharibədən qayıdanandan sonra da onu həmin məktəbə direktor təyin etmişdilər. Rayonda tanınan, hörmət-izzət sahibi olan ziyalı idi. Sonralar Hacallı kənd orta və Çarxana kənd səkkizillik məktəblərində direktor işlədi. SSRİ-nin Maarif əlaçısı və Azərbaycan SSR-in əməkdar müəllimi fəxri adlarına layiq görüldü. SSRİ və Azərbaycan müəllimlərinin qurultaylarına nümayəndə seçildi. Anam Heydərova Səfurə tütün becərirdi. Baharda ipək qurdubəsləyib barama da təhvil verirdik.

Atam müəllim olduğundan hər gün evimizə “Kommunist” qəzeti gəlirdi. Atam bu qəzeti gözdən keçirəndən sonra söhbətlərindən hiss edirdim ki, respublikada baş verən ən mühüm hadisələr barədə bu qəzətdə məlumat verilir. Məhz buna görə də atam aldığı qəzetlər içərisində birinci onu nəzərdən keçirirdi. Sonralar, bilmirəm nədənsə, məndə belə bir fikir yaranmışdı ki, “Kommunist” əsas qəzet, o biri qəzetlər onun qol-budaqlarıdır.

İLK MƏQALƏM

Məndə jurnalistikaya həvəsin nə vaxt yarandığı yadıma gəlmir. Bir onu xatırlayıram ki, hələ aşağı siniflərdə oxuyarkən müxbir olmayı ən şərəfli peşə hesab edirdim. Özü də müxbirliyi, bilirsinizmi, necə təsəvvür edirdim? Əynində öz parçasından kəməri olan plaş, başında şlyapa, çiynində fotoaparat, əlində də arasında qələm olan qeyd dəftərçəsi. Təşkilatlara və təsərrüfatlara gedib gördüklərini qələmə alır: yaxşı işləri yazıb başqalarına nümunə göstərir, nöqsanları tənqid edir. Birincilər səndən razı qalır, aradan illər ötsə də həmin yazını xatırlayır, filan vaxtı filan müxbir gəlmışdi, işlərimizi çoxlarına tanıtdı – deyirlər. İkinçilər öz əməllərindən utanır, nöqsanlarını düzəldir və son anda yenə də səni anırlar. Hər iki halda sən xoş əməlli bir insan kimi hörmət qazanırsan. Əlbəttə, bunlar mənim jurnalistlik peşəsi haqqında sadəlövh düşüncələrim idi. Həmin düşüncələrlə də bəzən xoş xəyallara dalırdım.

Dördüncü sinifdən sonra təhsilimi Hacallı kənd orta məktəbində davam etdirdim. Boş vaxtlarımda müxtəlif mövzularda kiçik yazılar yazırdım. Öz aləmimdə onları məqalə hesab edir, amma hələ heç birini qəzetlərə göndərmirdim. O vaxtlar məktəblərdə pioner təşkilatları vardı. Həmin təşkilat yuxarı siniflərdə yaxşı oxuyan şagirdləri aşağı siniflərdəki pionerlərə dəstə rəhbəri təyin edirdi. Dəstə rəhbərləri təyin olunduqları siniflərdə şagirdlərlə söhbətlər aparır, onları yaxşı oxumağa, nümunəvi olmağa istiqamətləndirirdilər. Mənim təhsil aldığım 6-cı sinifdə 9-cu sinif şagirdi Humay Şıxzadə dəstə rəhbəri idi. Onun bizimlə görüşləri barədə “Azərbaycan pioneri” qəzetiñə kiçik bir məqalə göndərdim. Bir neçə gündən sonra gördüm ki, dərc olunub. Həmin yazı məni məktəbdə əməlli-başlı tanıdı. Başqa siniflərin şagirdləri elə baxırdılar ki, elə bil məni yeni görürdülər. Müəllimlərin üz-gözündən də bir məmnunluq duyulurdu. Bu münasibət mənim yazmaq həvəsimi artırdı. Redaksiyalara kiçik məqalələr göndərməyə başladım. Onların çoxu çap olunmasa da, həvəsdən düşmürdüm.

İndi hərdən xəyalən orta məktəb illərinə qayıdırıram. Hər dəfə də özümü hansısa bəyin mülkü olmuş o birmərtəbəli məktəbdə V-X siniflərdə bir yerdə təhsil aldığım şagirdlər arasında hiss edirəm. Kaş həmin günləri təkrar yaşamaq mümkün olaydı. Uşaqlar necə də mehriban, necə də ürəyitəmiz idilər. Hərənin ürəyində bir arzusu vardı. Müəllimlər öz vəzifələrinə çox məsuliyyətlə yanaşırıldılar. Hələ məktəbin direktoru Tağızadə Məmmədəli

müəllim! Çox ciddi adam idi. Ondan nəinki şagirdlər, müəllimlər də çəkinirdilər. Məmmədəli müəllimin övladı yox idi, məktəbdə təhsil alan bütün şagirdləri öz balası bilirdi. Bu mehribanlıq müəllimlərə də keçmişdi. İslam müəllim, Allahverdi müəllim, Əli müəllim, Gülçöhrə müəllimə tədris etdikləri fənləri bizə dərindən mənimsemək üçün əllərindən gələni əsirgəmirdilər. Onlar, elə bil, bizim gələcəyimizi görür, onunla fərəhlənirdilər. Çoxumuz bu ümidi doğrultduq. Fərman Mahmudov Bakı Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini, Səid Tahirov həmin universitetin filologiya, mən jurnalistika fakültəsinə bitirdik. Fərman aspiranturada təhsilini davam etdirdi. Tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı. Elmi ictimaiyyət arasında yaxşı bir tarixçi kimi tanıdı.

Səid orta məktəb direktoru işlədi. Əlövsət Mahmudov ali tibbi təhsil alandan sonra Ağdaş şəhərində həkim işlədi, özünü həmin rayonda deyil, ətraf rayonlarında da yaxşı bir mütəxəssis kimi tanıdı. Nazim Kazımov Kənd Təsərrüfatı Akademiyasını bitirdikdən sonra Qəbələ rayonundakı Nizami adına kolxoza rəhbərlik etdi. Qüdrəti, Famili, Cahidi, Sənanı, Müqatili, Osmanı, Firəngizi, Fədiləni, Elmiranı... unutmaqmı olar?!

1957-ci ildə orta məktəbi bitirəndə ayağımdakı yara-ya görə Azərbaycan Dövlət Universitetinin əyani şöbəsinə imtahan verə bilmədim. Kəndimizdəki kitabxananın müdürü vəzifəsi boşalmışdı. Həmin vəzifəyə işə düzəldim. Növbəti ildə jurnalistika fakültəsinə qiyabi daxil oldum. 60-cı illərin əvvəlləri idı. Redaksiyalara yazılar göndərirdim. “Kommunist”, “Sovet kəndi” və “Azərbaycan gəncləri” qəzetlərində xəbərlərim dərc olunurdu. Bu yazınlara görə qonorar da alırdım. Elə həmin dövrdə qonşu-

muz traktorcu Ocaqverdi Hüseynov barədə oçerkim “Azərbaycan gəncləri” qəzətinin birinci səhifəsində verildi. Az qala fərəhimdən uçurdum. Elə bu ara “Kirpi” jurnalı karikatura mövzuları üçün müsabiqə elan etdi. Bir neçə mövzu göndərdim. Jurnal müsabiqəni respublikanın xalq rəssamı İsmayıł Axundovun mənim mövzum əsasında çəkdiyi karikatura ilə açdı. Stolüstü lampanın zəif işığında radiodan müğənni oxuyurdu: “Atadan, anadan yar şirin olar...” Bir yanda isə qapının zənginə yuxudan ayılmış qadın tuflisi ilə ərini döyərək deyirdi: “Sənə deməmişdim, anangilə getmə”?!

Müsabiqənin yekununda mükafata layiq görülmüş həmin karikatura ilə bağlı bir hadisəni də xatırlatmaq istəyirəm. Qonşumuzda bir müəllim vardı, həyat yoldaşı ilə tez-tez savaşırı. Kənd camaatı elə güman etdi ki, mən həmin müəllimi nəzərdə tutmuşam. Adamların bu barədə danışıqları müəllimin də qulağına çatdı və o, atama narazılığını bildirdi. Atam onu heç cür inandıra bilmədi ki, bu, ümumi mövzuda çəkilmiş karikaturadır, sizlə heç bir bağlılığı yoxdur. Axırda həmin müəllimlə özüm söhbət etdim. Dedim, gəlin birlikdə redaksiyaya gedək, əlyazmama baxın, görün orada ad varmı? O əsəbi halda: – Mən sənin müəllimin olmuşam, yaxşı iş görməmisən – deyib uzaqlaşdı.

Daha beləsinə nə deyəsən?!

BAKIYA GƏLİŞİM

Universitetin üçüncü kursunda oxuyurdum. Hiss edirdim ki, seçdiyim ixtisas üzrə inkişafım üçün mütləq Bakıya getməli, orada bir mətbuat orqanında işə düzəlməliyəm. Ailənin tək oğlu olmağımı baxmayaraq, atamlı anam buna etiraz etmədilər. Bakıda müvəqqəti qeydiyyata düşdüm. Eşitdim ki, “Kommunist” qəzetiinin mətbəəsində oxucu (poçitçik – korrektor çapa hazırlanan qəzet səhifəsini oxuyarkən orijinala baxan şəxs) yeri boşdur. O vaxt qəzetiin redaktoru İsrafil Nəzərov*, müavinləri İdris Qasımov və Manaf Süleymanov idi. Redaktor ezamiyyətdə olduğu üçün İdris Qasımovaya müraciət etdim. Şərti bu oldu ki, gələcəkdə redaksiyadan ev istəməyim. Razılışdırıq. 1960-cı ildə məni oxucu vəzifəsinə müvəq-

* Burada adı çəkilənlərin bir çoxu dünyasını dəyişib. Allah onlara rəhmət eləsin.

qəti işə götürdülər. Üç ay keçməmiş redaksiyada komsomol təşkilatının (cəmi 5 üzvü vardı) hesabat-seçki yığıncağı keçirildi və mən təşkilatın katibi seçildim. Bununla da redaksiyada yerim möhkəmləndi.

O vaxt “Kommunist”in mətbəəsində İsrafil Fərəcullayev buraxıcı, Zəki Dadaşov, Adil Talibov, İsmayıł Yüzbaşov, Hökumə Talibova və Nəcibə Babayeva korrektor, Rasim Tağıyev, Xudu İsgəndərov və mən oxucu işləyirdik. Rasim Tağıyev Azərbaycan Dövlət Universitetinin beşinci kursunda oxuyurdu. Xudu İsgəndərov jurnalistika fakültəsini yenicə bitirmişdi. Korrektor ştatı boşalanda, nədənsə, onları yox, məni həmin ştata keçirdilər. Bir neçə aydan sonra Xudu İsgəndərovu redaksiya ədəbi işçi apardılar. Rasim Tağıyev isə diplom işi və dövlət imtahanları ilə əlaqədar bizimlə xudahafızlaşdı. Onları Tahir Məmmədov və Asif Quliyev əvəz etdilər. Tahir sonralar qəzetin bölgə müxbiri işlədi. Asif Quliyev “Sovet kəndi” qəzetiinin redaktoru, Milli Məclisin şöbə müdürü oldu. Oxucu vəzifəsində işləmiş bu adamların hamısı ilə çox səmimi münasibətim olub. Rasim Tağıyev Əli Tudənin yaradıcılığından dissertasiya müdafiə edib elmlər namizədi alimlik dərəcəsi aldı, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda işlədi. Təəssüf ki, dünyasını tez dəyişdi. İş elə gətirdi ki, Xudu İsgəndərovla eyni binada qonşu olduq. Ailəsi ilə çox mehriban münasibətlərimiz var. Asif Quliyevlə vaxtaşırı zəngləşirik.

Tahir Məmmədov dünyasını dəyişəndən sonra

böyük qardaşı Vəli müəllim onun barəsində xatirə kitabı buraxdı. Onun xahişi ilə Tahir barədə “Yaxşı adam” başlıqlı xatirələrimi yazdım. Mənə elə gəlir ki, həmin xatirələrdə Tahirin bir yoldaş kimi gözəl xüsusiyyətlərini kifayət qədər verə bilmışəm.

Ümumiyyətlə, o vaxt redaksiya əməkdaşları arasında çox səmimi münasibət vardı. Hər axşam onlardan bir neçəsi mətbəyə növbətçiliyə gəlirdi. Mən də komsomol təşkilatının katibi kimi tez-tez redaksiyada olurdum. Aramızda az bir vaxtda səmimi münasibət yaranmışdı. Tələbə yoldaşım Ağami Hacıyev (o məndən yaşca çox böyük idi və redaksiyada xeyli əvvəldən işləyirdi) hər dəfə məni öz doğması kimi qarşılayırdı. Bakı qeydiyyatının müddəti qurtaranda hətta məni öz evinə də yazdırılmışdı.

Rayona gedəndə eşitdim ki, ərazisində yaşadığımız Əli Bayramov adına kolxozda 10 hektar sahədə meyvə bağı salınıb, az bir vaxt keçəndən sonra isə onu məhv edib əkin yerinə çeviriblər. Bakıya qayıdanda həmin fakt əsasında felyeton yazdım. Ağamının köməkliyi ilə felyeton dərc olundu. Yaxşı yadımdadır, həmin felyetondan sonra kəndimizdə və ətraf kəndlərdə yaşayanların bir qismi (kolxoz sədrini xoşlamayanlar) mənə təbəssümlə, digər qismi (sədrə rəğbəti olanlar) ikrahla baxırdılar. Bu, mənim rayonumuzdan birinci və axırıncı tənqidi yazım oldu.

Universitetdəki təhsil orta məktəbdəkindən, təbii ki, fərqlənirdi. Burada bizə şifahi xalq ədəbiyyatından Məmmədhüseyin Təhmasib, SSRİ xalqları ədəbiyyatından Pənah Xəlilov, estetikadan Mehdi Məmmədov, tarixdən Xəlil Əlimirzəyev, dilçilikdən Ağamalı Həsənov, xarici ölkələr ədəbiyyatından Hökumə Əliyeva, xarici ölkələr mətbuatından Şirməmməd Hüseynov, mətbuat nəzəriy-

yəsindən Nurəddin Babayev kimi tanınmış alımlər dərs deyirdilər. Təhmasib müəllimin, Pənah müəllimin, Mehdi müəllimin mühazirələrini unutmaqmı olar?! Onlar qeyri-adi mühazirəçilik qabiliyyətinə malik idilər. Dərs saatının necə gəlib keçdiyi hiss olunmurdu.

Sevimli şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin apardığı “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi” kurslarını ayrıca qeyd etmək istəyirəm. Bəxtiyar müəllim mühazirəarası bəzən mətbuatda dərc olunan şeirlərə münasibətini bildirirdi. Yaxşı yadımdadır. Hüseyn Arifin “Qonşu qız”; “Sən dərsə gəlməyəndə” və “Şeir deyilmə?” şeirlərinə yenicə musiqi bəstələnmişdi. Tələbələrdən kimsə Bəxtiyar müəllimdən soruşdu ki, bu şeirlərin müəllifi sizsiniz? Bəxtiyar müəllim dedi ki: “Yox, onları Hüseyn yazıb, özü də çox gözəl yazıb”.

Bəxtiyar müəllim imtahanda heç kəsi kəsməzdidi. Bir dəfə maraqlı bir hadisə oldu. Xanım tələbə yoldaşımızın suallarından biri cinas barədə idi. O cavab verə bilmədi. Bəxtiyar müəllim auditoriyaya müraciət etdi. Mən ayağa qalxıb:

- Müəllim, icazə verin, misalla izah eləyim – dedim.
- Buyur.
- Axşam oldu, hava qaraldı
Dağların başını qar aldı
Sonra bu misalın əsasında cinası izah etdim.
- Əla, daha sənin bilet çəkməyinə ehtiyac yoxdur. “Zaçot” kitabçanı ver – o, kitabçaya baxıb əlavə etdi:

– Adına görə qiymətin bir bal düşdü. Bir azərbaycanlı adı tapılmırkı ki, adını belə qoyublar..?

Orta məktəblə universitet təhsilinin bir fərqi də odur ki, birinci orta təhsil verir, ali təhsilə hazırlayır, ikinci ali təhsilli kadr yetişdirir. Bu mənada universitetdə mənə təhsil verən müəllimlərimə həmişə minnətdaram.

Universiteti bitirən ili Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Fəlsəfə İnstitutunun aspiranturasına imtahan verdim. Məndən aşağı qiymət alanları əyani şöbəyə qəbul etdilər. Mənə isə SSRİ Elmlər Akademiyası Fəlsəfə İnstitutunun aspiranturasında təhsilimi davam etdirməyi məsləhət gördülər. Rus dilini pis bilirdim. Buna görə də Bakıda qalıb qiyabi təhsil almaqla razılaşdım. Mənə elmi rəhbər həmyerlimiz, fəlsəfə elmləri doktoru Əddin Şakirzadəni təyin etdilər. O vaxta qədər həmin alimin yalnız adını eşitmışdım. Demə, institutun tarixi materializm şöbəsinin müdürü, fəlsəfə elmləri doktoru Məqsəd Səttarovla Əddin müəllimin münasibətləri sərin imiş. Onun mənə elmi təhbər təyin olunması da düşünülmüş planın başlangıcı imiş. Məqsəd müəllim Əddin müəllimə sübut eləmək istəyirmiş ki, o, aspirantlarla “işləyə bilmir”. Yaxşı hazırlaşsam da, ixtisas fənnindən minimumdan mənə kafi yazdılar. İki gün sonra isə Məqsəd müəllim mənə dedi ki, sən yaxşı oğlansan, elmi rəhbərin səninlə işləmir, ərizə yaz, onu dəyişək. Dedim, mən Əddin müəllimi tanımadım, onu elmi rəhbər siz təyin etmisiniz. Mənim vasitəmlə oyunlarınızı reallaşdırıa bilməyəcəksiniz. Bununla da mənim aspirantura təhsilimə son qoyuldu.

MEHDİ HÜSEYNİN “BİR AY BİR GÜN” SƏFƏR TƏƏSSÜRATI VƏ MƏNİM SƏHVİM

1963-cü ildə İsrafil Nəzərovu Azərbaycan SSR Mətbuat Komitəsinə sədr təyin etdilər. O, hələ redaksiyadan ayrılmamışdı. Axşamlar mətbəəyə də gəlirdi. “Komunist” qəzeti Azərbaycan KP MK-nın orqanı olduğuna görə nazirləri və komitələri, eləcə də nazirlikləri və komitə sədrlərini tənqid edə bilirdi. Buna baxmayaraq, İsrafil müəllimin əhval-ruhiyyəsindən hiss olunurdu ki, yeni təyinatdan razıdır. Yeri gəlmışkən deyim ki, o, Bakının Balaxanı kəndindən idi. Xaraktercə sərt adam olduğundan redaksiya əməkdaşları ondan çəkinirdilər. Bununla bərabər hamı redaktordan razi idi. Qonorarın yazılmasına daim nəzarət edirdi. Qəzətdə yazılışı az dərc olunmuş əməkdaşı yanına çağırıb soruşurdu:

– Bala, nə ilə dolanırsan? – Cavabı gözləmədən də əlavə edirdi: – İstədiyin bölgəyə ezamiyyə yazdır, get müxtəlif sahələrə aid bir neçə məqalə hazırla. Jurnalist gec-gec yazanda qələmi də korşalır.

İsrafil müəllim gözəl natiq idi. Hansı mövzuda danışmasından asılı olmayaraq ona istər-istəməz qulaq asırdın. Israfil müəllim işçinin ona əyilməsini də xoşlamırdı. O vaxtlar redaksiyanın divar qəzeti vardı. Qəzeti redaktoru bir dəfə yazmışdı ki, şəxsən redaktorun təşəbbüsü ilə filan məsələ həll olundu. Israfil müəllim divar qəzetində bunu oxuyan kimi redaktoru yanına çağırıldı:

– Arxayın ola bilərsən ki, bu tərifinə görə mən səni mükafatlaşdırılmayacağam, – dedi. Redaksiyada nə iş görürlürsə, hansı problem həll olunursa, bu, mənim vəzifə borcumdur. Sənə də məsləhət görüürəm ki, həyatda düzgün yol tut.

O, redaksiya əməkdaşlarının vaxtlarını səmərəsiz keçirməsini, artıq-əskik hərəkətlərə yol verməsini xoşlamırdı. Əgər belə bir fakt görsəydi, dərhal əməkdaşı cəzalandırırdı. Onun mətbəəyə gəlişini bilən katibəsi həmişə bizi xəbərdar edirdi:

– Redaktor gəlir, ehtiyatlı olun, orada səliqə-səhman yaradın.

İsrafil müəllim redaktorluq fəaliyyətinin axırıncı günü müxtəlif mövzularda söhbət etdi. Kefi kök idi. Məndən soruşdu ki, hansı rayondansan? Dedim, Qutqaşendən. O vaxta qədər Israfil müəllimlə cəmi iki dəfə üz-üzə gəlmışdim. Azərbaycan Yaziçılar İttifaqının birinci katibi, görkəmli yazıçımız Mehdi Hüseyn Türkiyədən qayıtmışdı. O, “Bir ay bir gün” adlı səfər təəssüratını redaksiyamıza təq-

dim etmişdi. Həmin yazının birinci korrekturasını mən oxumuşdum. Oxucum məzuniyyətdə olduğu üçün onu redaksiyadan Ağami Hacıyev gəlib əvəz etməli idi. O gəlib çıxmadığı üçün səfər təəssürlarını tək oxudum. Nəticədə (baxmayaraq ki, məndən sonra onu səhifə korrektoru oxucu ilə oxumuşdu) qəzetdə dərc olunmuş variantda bir sözdə “mə” hecası düşmüş və siyasi səhv alınmışdı. Həmin səhv səhifə növbətçisindən və kontrol növbətçidən də keçmişdi. Yaziçı redaktora zəng vurub düzəliş verilməsini tələb etmişdi. Məni, səhifə korrektoru-nu, növbətçini və kontrolu tənbeh üçün redaktorun yanına çağırmışdılar. İsrafil müəllim Azərbaycan KP MK-da olduğu üçün bizi baş redaktor müavini Manaf Süleymanov qəbul etdi. Deyilənə görə, İsrafil müəllimin özünün də nə vaxtsa belə səhvi olub-müş. Mərkəzi Komitədə bu səhv müzakirə olunarkən şöbə müdürü onu müdafiə edibmiş. Həmin şöbə müdürüni həmişə böyük ehtiramla xatırlayan İsrafil müəllim müavininə deyibmiş ki, qəzetçilikdə az da olsa belə səhv'lərə təsadüf olunur və heç kəs onu bilərəkdən etmir. Manaf müəllim də tənbeh etmək əvəzinə bir az zarafat edib gülə-gülə bizi yola saldı.

Bütün bunlara baxmayaraq, İsrafil müəllim mətbəəyə gələndə mənə irad tutdu ki, guya Ağami orijinala baxıb, mən ona cəza verilməməsi üçün bütün ağırlığı öz üzərimə götürmüşəm. Mən də dedim ki, sizə səhv məlumat veriblər. Əgər Ağamini cəzalandırmaq istəyirsinizsə işə vaxtında gəlmədiyinə görə də bunu edə bilərsiniz. Cəsarətim İsrafil müəllimin

xoşuna gəldi. Amma nə məni, nə Ağamini, nə də başqalarını cəzalandırdı. Yalnız qəzetə düzəliş verməklə kifayətləndi.

İsrafil müəllim redaktor kimi sonuncu dəfə mətbəəyə gələndə – Qutqaşenin təbiəti kimi insanları da gözəldir – dedi. – Eşitmişəm, aspiranturaya qəbul olunmusan, burada qalıb küllənmə, bizə redaktor Ağababa gəlir, yaxşı adamdır, ondan xahiş elə, səni şöbələrdən birinə keçirsin, bunun aspiranturadakı təhsilinə də köməyi olar.

Sonralar Israfil müəllimlə dəfələrlə rastlaşmışdım. Hər dəfə səmimi görüşür, şöbəyə keçib-keçmədiyimi soruşturdu. O, Mətbuat Komitəsinin sədri olanda, həm də Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının sədri idi. Mən həmin dövrdə Jurnalistlər İttifaqına qəbul olunmaq üçün ərizə verdim. Israfil müəllim ittifaqın yığıncağında növbə mənə çatanda heç nə soruşmadan “qəbul olunsun” – dedi.

HƏYATI REDAKSİYADA KEÇƏN İNSAN

Redaksiyada, demək olar ki, hamı yeni redaktor Ağababa Rzayevin gəlişini səbir-sizliklə gözləyirdi. Əməkdaşlar arasında əvvəllər onunla birlikdə işləyənlər də, ünsiyyətdə olub onu yaxından tanıyanlar da vardi. Hamının da fikri üst-üstə düşürdü: Ağababa yaxşı adamdır. Yeni redaktor əmək fəaliyyətinə “Kommunist” qəzetində başlamış, əvvəl lap kiçik işdə çalışmış, sonra korrektor, ədəbi işçi, məsul katibin müavini, məsul katib, redaktor müavini, Azərbaycan KP MK təbliğat və təşviqat şöbəsi müdirinin müavini, “Azərbaycan Kommunisti” jurnalının redaktoru olmuşdu. İndi onun qəzetə redaktor kimi qayıdışı

kollektivin ürəyincə idi. Hamı düşünürdü ki, bu qayıdış kollektivdə yeni bir ab-hava yaradacaq. Doğrudan da belə oldu. Əvvəllər hər gün gecə saat 3-ə, 4-ə, bəzən 5-ə qədər uzanan qəzet axşam saat 11-də çapa verilirdi. Qəzeti siması da xeyli dəyişmişdi. Tənqidi materialların sayı artmışdı. Bədii yazılara da müntəzəm yer ayrıılırdı.

İsrafil Nəzərov yeni vəzifəyə gedəndən sonra redaktor müavinləri İdris Qasimov və Manaf Süleymanov da redaksiyadan uzaqlaşdırıldılar. Ağababa müəllim səmimi münasibətdə olduğu “Bakı” qəzetiñin məsul katibi Adil Cavadlını redaktor müavini gətirdi. Qəzetiñ təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdürü Rəşid Mahmudov da müavin vəzifəsinə irəli çəkildi. Uzun müddət qəzətdə işləyən tanınmış teatrşunas Alp Ağamirov məsul katib təyin edildi. Təbliğat və təşviqat şöbəsində ədəbi işçi işləyən Sadıq Qarayev həmin şöbənin, Nəriman Zeynalov isə Yusif Mehdiyevin əvəzinə kənd təsərrüfatı şöbəsinin müdürü oldu. Ədəbiyyat və incəsənət şöbəsinin müdürü Bəkir Nəbiyev dissertasiya müdafiə edib alimlik dərəcəsi almış və Azərbaycan Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutuna yeni işə keçmişdi. Onu yazıçı Əfqan Əsgərov əvəz etmişdi. Yeni vəzifədə altı ay işlədikdən sonra Rəşid Mahmudovu Azərbaycan KP MK-nın təbliğat və təşviqat şöbəsinə mətbuat bölməsinə müdir apardılar. Bu dəfə redaktor müavini vəzifəsinə “Bakı” qəzetiñin şöbə müdürü Rəfail Nağıyev təyin edildi.

O vaxt qəzetiñ partiya həyatı şöbəsinin müdürü Hüseynqulu Xanlarov, sovet quruluşu şöbəsinin müdürü Tofiq Həsənzadə, sənaye şöbəsinin müdürü Səlim Abdullayev,

elm və təhsil şöbəsinin müdürü Tamara Əliyeva (sonralar “Baki” qəzetindən Kazım Ələkbərov həmin şöbəyə müdir gətirildi), daxili xəbərlər şöbəsinin müdürü Hidayət Zeynalov, məktublar şöbəsinin müdürü, əvvəllər partiya işçisi olmuş Mahmud Mehdiyev idi. Bütün şöbələrdə yaradıcılıq ab-havası vardı. Ümumiyyətlə redaksiya qaynayırdı. Elə bil, əməkdaşlar bir-biri ilə yarışa girmişdilər: görək kim daha aktual, daha sanballı material hazırlayır. Yaxşı materiallara da redaktorluq layiqincə qiymət verirdi.

Korrektorların hamısı məzuniyyətdən qayıdan- da bir nəfər artıqlıq elədi. Korrektor şöbəsinin müdürü (əslində o texniki redaktor idi, nədənsə, “buraxıcı” deyirdilər) İsrafil Fərəcullayev Ağababa müəllimə zəng vurdu, hal-əhvaldan sonra dedi:

– Bizim bu Telman tərbiyəli, savadlı oğlandır, aspiranturada oxuyur, arxası yoxdur, bir yaxşılıq elə, onu şöbələrdən birinə keçir.

Ağababa müəllimin cavabı çox qısa oldu:

– Sabah gəlsin yanına.

Getdim. Redaktor hansı sahə üzrə aspiranturada oxuduğumu soruşandan sonra Sadıq Qarayevi çağır- di:

– Telman bu gündən sizin şöbənin işçisidir.

Təbliğat və təşviqat şöbəsinin iki ədəbi işçisi vardı: Əhməd İsayev və Telman İbrahimov. Hər ikisi məni mətbəədən tanıyordu, səmimi münasibəti- miz vardı. Demək olar ki, həmyaşid idik. Tez bir zamanda mehribanlığımız bir az da artdı. Mənə

inamsız yanaşan şöbə müdürü sınaq tapşırıqları verdi. İlk tapşırığım müdirlin həmyerlisi, 26-lar adına Neft və Qazçıxarma idarəsində sex partiya təşkilat katibi işləyən Ələsgər İslamovun neftçilərin siyasi təhsilindən yazdığını məqalə oldu. Məqalə əlyazısı idi və onun üzərində işləmək mümkün deyildi. Ağ vərəq götürüb onu yenidən yazdım. Sadıq Qarayev məqalənin bir sözünə də toxunmadan qəzətdə verdi. Sonra bir fəlsəfə elmləri namizədinin məqaləsini işlədim. Məqalədə makina səhvi kimi, bəlkə də başqa səbəbdən görkəmli çin filosofu Konfutsinin və ərəb filosofu Əl-Kindinin adları səhv verilmişdi. Mən məqaləni təhvıl verəndə bunları şöbə müdirlinə dedim. O, üzünü Telmanla Əhmədə tutub yariciddi, yarızarafat:

– Görürsünüz mü, papaq altında oğullar varmış, – dedi.

İLK EZAMIYYƏTLƏRİM

Ezamiyyətə getməyi heç vaxt xoşlamışam. Qatarlarda verilən nəm yataq ağlarından və qonaq evlərinin üzlər görmiş otaqlarından həmişə qaçmışam. Amma məcburiyyət qarşısında qalanda heç nə etmək olmur. İlk dəfə məni belə çətin vəziyyətə universitetdə müəllimim olmuş, indi qəzeti kənd təsərrüfatı şöbəsinin müdürü işləyən Nəriman Zeynalov saldı. O vaxt qəzətdə ildə beş mütəşəkkil nömrə hazırlanırdı: yeni ilə, V.İ.Leninin anadan olmasının, Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulmasının və Böyük Oktyabr sosialist inqilabının ildönümlərinə, bir də 1 May bayramına həsr olunmuş nömrələr. Bunlardan ikisini – V.İ.Leninin anadan olması və Böyük Oktyabrin ildönümlərinə

həsr olunmuş nömrələri təbliğat və təşviqat şöbəsi hazırlayırdı. O biri nömrələrin ağırlığı redaktorun həvalə etdiyi şöbənin üzərinə düşürdü. Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulmasının ildönümünə həsr olunmuş nömrə bu dəfə Nəriman müəllimə həvalə edilmişdi. Şamxor (Şəmkir) SES-in tikintisi barədə yenicə sərəncam verilmişdi. Nəriman müəllim nömrəni planlaşdırarak kən həmin tikintidən də yazı salmışdı. Bu yazını mənə tapşırırdı. Az vaxt qaldığına görə mən həmin gün Şəmkirə getməli oldum. Qatara biletlərin hamısı satılmışdı. Nəriman müəllim zəng vurub Mərkəzi Komitənin işçiləri üçün saxlanan (bron) yerə bilet aldı.

Qatarda maraqlı bir olayla rastlaşdım. Yola düşməyimizə az qalmış kupeyə yekəpər bir kişi daxil oldu. Onu bədəncə özündən bir az kiçik, yaşca nisbətən cavan adam yola salırdı. Hiss olunurdu ki, hansısa məclisdən çıxıblar, Hər ikisinin kefi “kök” idi. Məhz bu əhval-ruhiyyə ilə də kişi özünü təqdim etdi:

– Otuz iki ildir ki, kolxoz sədriyəm. Bu da mənim oğlumdur, Azərİttifaqda şöbə müdiridir.

Oğlu xudahafızlaşdırıb getdi. Mənim bir gecəlik yol-yol-daşım bələdçini çağırıb tapşırırdı:

– Təzə pürrəngi çay gətir. Mürəbbə və limon da yadan çıxmasın.

– Bizdə mürəbbə olmur.

– Olmur, çalış olsun, bu sənin başucalığındır.

Bələdçi gedəndən sonra kişi özündən razı halda mənə tərəf döndü:

– Pulu, imkanı olmaq başqa şeydir, cavan oğlan. Bunları sən sonra biləcəksən. İndi mən istəsəm səni qatardan düşürərəm. Heç kəs də mənə gözün üstə qaşın var deyə bilməz. Baxmayaraq ki, sən o boyda qəzətdə işləyişsən...

Gecəni belə yola verdik. Səhər açılar-açılmaz o məndən dönə-dönə üzr istədi. Dönüb ona baxdım, elə bil, bir az kiçilmişdi, üz-gözündən bir yazıqlıq yağırdı. Təkid etdi ki, qatardan Gəncədə düşüm, balla-qaymaqla çörək yeyim, yüz qram konyak vurum. Sonra da oğlunun maşını ilə Şəmkirə gedim. Təşəkkür etdim.

Tələbə yoldaşım Yusif İslmayilov Şəmkir qəzətində işləyirdi. O məni Zazalı stansiyasında qarşılayıb Şəmkirə apardı. Orada məlum oldu ki, İttifaq Hökumətinin qərarı olmasına baxmayaraq, SES-in tikintisi ilə bağlı heç bir iş görülməyib. Nə onu tikəcək tikinti idarəsi məlumdur, nə də ona nəzarət edəcək konkret orqan. Elə həmin gün geri qayıtdım.

İkinci ezamiyyətim də respublikamızın Qərb bölgəsinə oldu. Gədəbəy rayonunun Ayıtalası kəndindən cavan bir qadın Azərbaycan KP MK-nin kətibi Cəfər Cəfərova məktubla müraciət etmişdi. Məktubda deyildirdi ki, onu zorla qaçırlılar, uşağı olandan sonra körpəni boğub öldürüb, özünü evdən çıxarıblar. C.Cəfərov məktubun üzərinə “Əməkdaşınızı göndərin, faktı yoxlayıb, qəzətdə çıxış etsin” dərkənarı yazıb qəzetimizin redaktoruna göndərmişdi. Ağababa müəllim bu işi mənə həvalə etdi. Ezamiyyə vərəqi yazdırıb qatara bilet aldım. Güclü

qar yağmağa başlamışdı. Axşam yola düşdüm. Səhər Şəmkirə çatanda yerdə 50-60 santimetr qar vardı. Gədəbəyə gedən yollar bağlanmışdı. Şəmkir qəzetiinin redaktoru keçmiş iş yoldaşım Tahir Cəfərov məni qarşılıyıb evlərinə apardı. Bir gün onlarda qaldım. Ağababa müəllim narahat olub onlara zəng vurmuşdu. O bir aqsaqqal ərkyanlığı ilə məni tənbeh etdi:

– Belə havada Gədəbəyə getməkmi olar? Qaça-qovdu deyil ki. Havaların düzəlməyini gözləyəydin...

Səhəri “QAZ-69” markalı maşınla Gədəbəyə qalxdım. Çox mehriban və səmimi insanlarla rastlaşdım. Şikayət edənlər də, şikayət olunanlar da “belə bir havada mənə əziyyət verdikləri üçün üzrxahlıq etdilər. Demə, tərəflərin bir-biri ilə əvvəldən ədavəti varmış. Ailənin dağılmاسına da həmin ədavət səbəb olubmuş. Qayıdan dan sonra bu barədə “Məhəbbət və ədavət” adlı məqalə yazdım. Həmin məqalə ilə əlaqədar 100-dən çox məktub aldım. Zəng edib fikirlərini telefonla bildirənlər də olurdu. Kimi mənimlə razılaşır, kimi də mövqeyimlə razı olduğunu söyləyirdi.

LENİN YERLƏRİNƏ SƏYAHƏT

Əvvəl Telman İbrahimov sovet quruluşu şöbəsinə keçdi. O, Naxçıvan Muxtar Respublikasına xüsusi müxbir (bölgə müxbiri) gedəndən sonra Əhməd İsayev də həmin şöbəyə keçdi. Sovet quruluşu şöbəsinin müdürü Tofiq Həsənzadə əslən Xızıdan idi. Ədəbi işçilərinə hamisə qayğı göstərir, onların mənafeyini müdafiə edirdi. Buna görə də gənc əməkdaşlar onunla işləmək isteyirdilər.

Yeri gəlmışkən onu da deyim ki, Ağababa Rzayev “Kommunist”ə redaktor gələnə qədər redaksiya əməkdaşlarının hamısı 40 yaşdan yuxarı adamlar idи. Ağababa müəllim az vaxtda məni, Telman İbrahimovu, Əhməd İsayevi, Telman Əliyevi və Bariz Əsədovu işə götürdü. Beləliklə, kollektiv nisbətən cavanlaşdı. Bizim hamımız yaşılı nəslə xüsusi ehtiramla yanaşırdıq. Dəhlizdə onlardan biri qarşidan gələndə az qala divara sıxlırdıq. Onların yanında danışığımıza

xüsusi fikir verir, siqaret çəkmirdik. Bunun əvəzində onlardan layiqincə hörmət görürdük.

Əhməd qonşu şobəyə keçəndən sonra təbliğat və təşviqat şobəsində Sadıq Qarayevlə mən qaldıq. Şobənin xətti ilə hər gün qəzetdə məqalə verilirdi. Həmin məqalələrin işlənməsi, makinada yazdırılması, oxunması və üstəlik şobəyə gələn məktublara cavab verilməsi xeyli ağır idi. Mən şobəyə əlavə bir işçinin götürülməsini təklif etdim. S.Qarayev soruşdu:

- Kimi götürək?
- Məktublar şobəsindən Raya Nəsibovanı.
- Bu şobədə iş ağırdır. Raya gələrmi?

Mən Raya xanımla söhbətləşdim. Dedim, bizim şobənin müəllifləri respublikanın tanınan ziyalılarıdır. Hərəsindən bir şey öyrənəcəksən. O, razılaşdı. Bu, bizə çox lazım idi. Ağababa müəllim demokratik adam idi. O istəmədiyi halda heç kimin şobəsini dəyişmirdi. Deyirdi ki, könülsüz oturulan stulda könülsüz də iş görülər.

Bir müddət şobədə üçümüz işlədik. Hər həftənin yekununda “letuçka” (buna görülmüş işin müzakirəsinə həsr olunmuş müşavirə də demək olardı) keçirilirdi. Həftə ərzində çıxmış altı nömrənin hər birinin ayrıca məruzəçisi olurdu. Onlar nömrələri təhlil etdikdən sonra redaktor “letuçka”ya yekun vururdu. Əksər “letuçka”larda şobəmizin işi təqdir olunurdu. Ümumiyyətlə, Ağababa müəllim redaksiya əməkdaşlarından hər birinin nəyə qadir olduğunu yaxşı bilir və onların əməyini buna uyğun da qiymətləndirirdi.

1969-cu ildə ölkənin hər yerində V.İ.Leninin anadan olmasının 100 illiyinə geniş hazırlıq işləri gedirdi. Azərbaycan KP MK respublikamızda çalışan 300 nəfər ideoloji işçinin yubiley qarşısında qatarla Lenin yerlərinə səfərini təşkil etmişdi.

Həmin səfərdə bir yer “Kommunist” qəzeti üçün ayrılmışdı. Ağababa müəllim Sadıq Qarayevə demişdi ki, Telman çox işləyir, icazə ver, gedib görmədiyi yerləri görsün, həm də bir neçə məqalə yazsın. Səfərə bir gün qalmış məni çağırdı:

– Qatarınızın rəhbəri Fikrət Əhmədovdur (o vaxt Azərbaycan KP MK-da mühazirəcilər qrupunun rəhbəri idi) – dedi. – Fikrət yaxşı oğlandır, bil ki, yeyib-içən adamların əlindən pislik gəlməz. Çox güman ki, səfərə gedənləri kollektiv halında əvvəlcədən planlaşdırılmış yerlərə aparacaqlar. Getdiyiniz şəhərlərdə hara baxmağın seçimini özün edə bilərsən.

O vaxta qədər mən Azərbaycandan kənara çıxmamışdım. İndi isə bir səfərdə Kiyevi, Minski, Leninqradı (Sankt-Peterburqu), Moskvani, Kazanı, Saratovu, Volqoqradı və Həştərxanı gördüm. Ermitajda, Smolnıda olduq. Razlivı görmək çoxdankı arzum idi, o da baş tutdu. Moskvani gəzmək, Kazan universiteti ilə tanışlıq əvvəllər ağlıma da gəlməzdidi. Vaxtı ilə V.İ.Leninin təhsil aldığı Kazan universitetində həmyerlimiz, böyük şərqşünas Mirzə Kazimbəy və görkəmli oftalmoloq Umnisə Müsabəyovanın qardaşı İ.Musabəyov dərs demişdilər. Həmin universitetdə həmyerlimiz, aspirant Məmməd Əliyevlə rastlaştıq. Kazan teatrında həmyerlimiz, rejissor Ağakisi Kazimovun quruluş verdiyi C.Cabbarlıının “Aydın” tamaşasına baxdıq.

Lenin yerlərinə səfər mənə yeni tanışlar verdi. Bizim vaqonda Azərbaycan KP MK-nin siyasi maarif evinin məsləhətçiləri və İsmayıllı, Göyçay, Yardımçı rayonlarının hər birindən dörd nümayəndə yerləşdi-

rilmişdi. Onlarla bir ailənin üzvü kimi mehribanlaşmışdıq. O biri vaqonlardakı nümayəndələrin bir çoxu ilə də hər gün köhnə tanışlar kimi salamlasıldıq. Qatarın rəhbəri Fikrət Əhmədov tez-tez əhvalımı soruşur, “çətinliyin olsa, mənə bildirərsən” – deyirdi. Qayıdan sonra səfər təəssüratım barədə bir neçə məqalə yazdım. Həmin məqalələr barədə “letuçka”larda xoş sözlər söylənildi.

O vaxt “Kommunist”in çox güclü yaradıcı kollektivi vardı. Rəfail Nağıyev, Əfqan Əsgərov, Səlim Abdullayev, Hüseynqulu Xanlarov, Sadıq Qarayev, Tofiq Həsənzadə, Hidayət Zeynalov, Hüseyin Mehrəliyev, Tofiq Həsənov, Firuzə Nağıyeva, Tamara Əliyeva, Məryəm Həsənzadə və Raya Nəsibova artıq respublikada tanınan jurnalistlər idilər. Yeri gəlmışkən deyim ki, qəzet 450-500 min tirajla çıxırdı. Bütün azərbaycanlı ailələrinə və bir neçə xarici ölkəyə gedirdi. Bu mənada “Kommunist”dəki jurnalistlərin geniş tanınması problem deyildi. Həmin tanınmış jurnalistlərdən yazılarımız barədə müsbət fikir eşitmək bizi sevindirir, yaradıcılığımıza daha məsuliyyətlə yanaşmağa tövq edirdi. Mən belə sevinci Gədəbəydən yazdığını “Məhəbbət və ədavət” başlıqlı məqaləm, Lenin yerlərindən qələmə aldığım materiallar, Qutqaşen rayonundakı Əli Bayramov adına kolxozun tütünçüsü, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Pakizə Məmmədova (“Həyatın mənası”), Qutqaşen kolxozlararası tikinti idarəsinin rəisi Fazıl Məmmədov (“Yaratmaq eşqi”) barədə ocerklərim və bir çox başqa yazılarım qəzətdə dərc olunanda yaşamışdım. İnanın, indi də ötən günləri yada salanda həmin sevinc mənə yoldaş olur.

QAYĞIKƏŞ REDAKTOR

Ağababa müəllim redaksiya kollektivinə öz ailəsi kimi baxırdı. Onların sevincini də, kədərini də öz sevinci, öz kədəri sayırdı. Buna görə də eşitdiyi xəbər onu məyus etmişdi. Kim isə Ağababa müəllimə demişdi ki, ədəbi işçilər onlara olan münasibətdən narazıdırılar. Redaktor da onlardan ikisini – Firuzə Nağıyeva ilə Əhməd İsayevi dinləyib bu narazılığın səbəbini öyrənməyi qərara almışdı. Bu iki nəfərin seçilməsi təsadüfi deyildi. Firuzə Nağıyeva hər gün yerin altına – metrotikənlərin yanına düşür, tikintinin gedişi barədə yazılar verirdi. Əhməd İsayevin də imzası qəzətdə müntəzəm görünürdü. Qısaca desək, onlar ədəbi işçilərin öndə gedənləri idilər.

Firuzəyə də, Əhmədə də tapşırılmışdı ki, bizimlə söhbət edib nədən narazı olduğunu öyrənsinlər. Onlar mənə yaxınlaşanda dedim ki, Ağababa müəllim mənim problemimi özümdən öyrənməyib, sizdən niyə soruşur? Bu sözümüz redaktora çatdırıldılar və o, ədəbi işçilərin hamısını dinləməli oldu. Toplantıda redaktor müavinləri, məsul kətib və şöbə müdirləri də iştirak edirdilər. Redaktor birinci mənə müraciət etdi:

– Buyur, danış.

Dedim:

– Sözüm yoxdur.

Doğrudan da, mənim heç bir narazılığım yox idi.

Ədəbi işçilərdən bir neçəsi danışdı. Söz Telman Əliyev və verildi. O yenicə danışmağa başlamışdı ki, redaktor müavinlərindən biri söhbətin onun barəsində gedəcəyini hiss edib Telmanın sözünü kəsdi:

– Otur aşağı. Sənə nə qədər hörmət olunsa da, razı qalmayacaqsan.

T.Əliyev çıxışını yarımcıq kəsdi. Mən söz istədim. Ayağa qalxan kimi həmin müavinə iradımı bildirdim:

– Siz, nə vaxtacan iclasların istiqamətini dəyişəcəksiniz? Bizi burası problemləri öyrənmək üçün yığmısınız. Bəs niyə buna imkan vermirsiniz?

– Sonra ədəbi işçiləri narazı salan məsələləri yada saldım. Bunlar bəzi şöbə müdirlərinin öz işçilərinə nisbətən soyuq münasibəti, əməklərinə heç də həmişə obyektiv qiymət verilməməsi, növbətçi cədvəli tutularkən ədalətsizliyə yol verilməsi və sair idi. Elə məsələlər ki, onları redaktor hiss etməyə də bilərdi.

Mənim redaktor müavininə sərt münasibət göstərmə-

yim bəzi şöbə müdirlərinin ürəyincə olmuşdu. Onlardan bir neçəsi çıkışlarında dolayısı ilə mənim haqlı olduğumu vurguladılar. Axırda Ağababa müəllim toplantıya yekun vurdu.

– Mənim kabinetimin qapısı həmişə açıqdır (doğrudan da onun kabinetinin qapıları heç vaxt bağlı olmurdu) – dedi. – Kimin nə sözü olsa, çəkinmədən gəlib deyə bilər. Və sizdən xahiş edirəm ki, bunu edin. Bu, bizim ümumi işimizə kömək edər. Burada bəzi nöqsanlar söylədiniz. Əmin ola bilərsiniz ki, onların hamısı aradan qaldırılacaq.

Ağababa müəllimin bir işçi kimi mənə olan rəğbətini həmişə hiss edirdim. Mənim sərt çıkışımın Ağababa müəllimin ürəyincə olacağını ağlıma da gətirməzdim. Heç düşünməzdim ki, aradan 20 il keçəndən sonra o həmin çıxışı xatırlayacaq və deyəcək ki, o vaxt sənin simanda mən öz gəncliyimi gördüm.

Ötən əsrin 70-ci ilinin əvvəlləri idi. Şöbə müdərim Sadiq Qarayev soruşdu ki, “Azərbaycan gəncləri” qəzetinin təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdürü Sərdar Əliyevi tanıyırsanmı? O vaxta qədər mən S.Əliyevlə müxtəlif rayonlarda Azərbaycan KP MK-nin ideoloji işin təşkilini öyrənən yoxlama briqadalarında olmuşdum. Səmimi münasibətimiz vardi. Dedim, tanıyıram. S.Qarayev əlavə etdi ki, onu şöbəyə işə gətmək istəyir. İki gündən sonra baş redaktorun katibəsi Olqa İvanovna məni yanına çağırıldı:

– Telman Əziz oğlu, – dedi, – birgə işlədiyimiz müddətdə sizi vicdanlı, öz vəzifəsini layiqincə yeri-

nə yetirən bir əməkdaş kimi tanıdım. Aylıq əmək haqqınız 110 manatdır. Sadıq Qarayev şöbəyə yeni işçi gətirir, özü də 120 manatlıq ştata. Doğrudur, 10 manat elə bir fərq deyil. Amma bunun mənəvi tərəfi var. Əslində bu o deməkdir ki, müdir olmayanda şobənin işini o aparacaq. Olmazmı ki, həmin ştat sizə verilsin?

Redaktorun adına ərizə yazdım. Fikrimi bir cümlədə ifadə etdim: “Şöbədəki münasibəti nəzərə alıb məni başqa şobəyə dəyişmənizi xahiş edirəm”. Aradan beş dəqiqə keçməmiş daxili telefon zəng çaldı. S.Qarayev dəstəyi yerinə qoyan kimi üzünü mənə çevirdi:

– Redaktorun yanına get.

Ağababa müəllimin siması bir az tutqun idi:

– Yenə nə olub? Nədən narazısan?

Məsələni ona izah etdim.

– Bunu sənə kim deyib?

– Olqa İvanovna. – Katibə özü demişdi ki, lazım gəlsə, mənim adımı verərsiniz. Ağababa müəllim onu çağırıldı. Katibə sözünü təsdiqləməklə bərabər əlavə etdi.

– Ağababa Samedoviç, bu məsələyə müdaxilə etdiyimə görə çox-çox üzr istəyirəm. Mən Telman Əziz oğlunu vicdanlı...

Ağababa müəllim katibənin sözünü kəsdi:

– Burada redaktor mənəm. Əmri də mənim dediyim kimi yazmalısınız. Baş ədəbi işçi ştatına Telman Heydərovun, ədəbi işçi ştatına Sərdar Əliyevin əmrini yaz. İstəyir gəlsin, istəmir yox. “Azərbaycan gəncləri” qəzeti “Komunist” deyil. Gələr işləyər, baxarıq, lazım gəlsə onu da baş ədəbi işçi edərik.

MƏN ŞÖBƏ MÜDİRİ OLDUM

1969-cu ilin iyul ayında xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi seçildi. Fəaliyyətə başladığı ilk gündən respublikada indiyə qədər görünməmiş bir yol – rüşvətxorluğa, əliəyriliyə, qohumbazlığa, vəzifədən suisitifadə etmə hallarına qarşı barışmazlıq yolu tutdu. Elə bil respublikada ab-havaya bir məsuliyyət gəlmışdı. Azərbaycan KP MK-nin avqust plenumundakı sərt çıxışından sonra isə Heydər Əliyevin iş üslubundan respublikamızdan kənarda da geniş danışılırdı. Belə bir vaxtda “Kommunist” qəzetinin 50 illik yubileyi qeyd olundu. Yeni birinci katib ilk çıkışını bu yubileyin Azərbaycan Dram Teatrının binasında keçirilən rəsmi hissəsində etdi. Yubileyin

ikinci hissəsi Dağüstü parkdakı “Dostluq” restoranında oldu. Həmin tədbiri Azərbaycan KP MK katibi Cəfər Cəfərov apardı. Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev bununla mətbuatın daim diqqət mərkəzində saxlanılacağını göstərdi. Sonrakı illərdə biz bunun canlı şahidi olduq.

1970-ci ildə Sadıq Qarayev Moskvaya – Ali Partiya Məktəbində təhsil almağa getdi. Ağababa müəllim məni təbliğat və təşviqat şöbəsinə müdir təyin etdi. 31 yaşım vardi. Deyilənə görə, “Kommunsit”in tarixində ən çətin şöbənin ən gənc müdürü idim. Şöbə müdirlərindən Səlim Abdullayev, Nəriman Zeynalov (Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinə baş müəllim getmək ərəfəsində idi), Tofiq Həsənzadə və Kazım Ələkbərov mənə ürək-dirək verirdilər.

Mən beş ilə yaxın idi ki, bu şöbədə işləyirdim və bildim ki, müdir olmaq yükünü üzərimə götürmək məndən çox böyük məsuliyyət tələb edir. Buna görə də ehtiyatlanırdım. Təcrübəli şöbə müdirləri ürək-dirək versələr də düşünürdüm ki, heç kəs öz iş-güçünü buraxıb da im mənim yanımıda olmayıacaq. Şöbənin təbliğat və təşviqat adlandırılması da bir o qədər düzgün deyildi. Təbliğat və təşviqat mövzusunda hazırlanan materiallar şöbənin çoxşaxəli fəaliyyətinin yalnız bir sahəsini əhatə edirdi. Nəzəriyyə məsələləri, daxili və xarici siyasət, əmək tərbiyəsi, hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi, mənəvi tərbiyə, əxlaq mövzusunda verilən yazılar, ölkədə həyata keçirilən iqtisad siyasət, tarixi günlər və hadisələrlə bağlı materiallar... Bu sayı artırmaq da olar. Zənnimcə ehtiyac yoxdur. Bunların hamısı yeni insanın formalaşmasına xid-

mət edən bir siyasetdir. Bax, bu mənada şöbənin siyaset adlandırılması daha düzgün olardı.

İndiyədək siyasetə hərə bir qiymət verib. Kimi onu iyrənc bir oyun adlandırıb, kimi baş aldatmaq üçün bir vasitə, kimi də... Kim necə adlandırır, mənim üçün əhəmiyyəti yoxdur. Mənim üçün siyaset – istər bütünlükdə cəmiyyət olsun, istərsə də ayrıca bir fərd – düzgün aparılırsa, inkişafa, tərəqqiyə, savadlanmağa, mənəvi saflaşmağa xidmət edir. Siyasetə bu aspektən yanaşıldığda həmin mövzuda yazmaq jurnalistin mövzunu dərindən bilməsi, onu yaşaması dövrün tələbi baxımından oxucuya çatdırması zəruridir. Amma bəzən buna maneçilik törədən amillər də olur. Görürdün, mənəvi tərbiyəni aparanın özünün buna mənəvi haqqı çatmır. Ölkə daxilində və xaricində elə hadisələr baş verir ki, onu olduğu şəkildə yazmaq sovet rejiminin tələblərinə uyğun olmur. Əgər yazsan işlədiyin mətbuat orqanında qala bilməzsən. Yazmasan oxucunun inamını itirəcəksən. Axı, onların bir çoxu xarici radiostansiyalara qulaq asır, başqa ölkələrdə nəşr olunan mətbuat orqanlarını oxuyurlar... Belə bir çətin vaxtda mən ağır bir şöbənin müdürü oldum.

Şöbənin fəlsəfə, tarix, iqtisadiyyat və siyaset mövzularında yazan 20-yə qədər müəllifi vardı. Buna baxmayaraq ölkə daxilində və xaricində baş verənləri daha diqqətlə izləməyə başladım. Bilmədiklərimi həmin sahənin mütəxəssisləri ilə məsləhətləşdim. Şöbənin işi əvvəlki qayda ilə ge-

dirdi. Özüm də hərdən müxtəlif mövzularda məqalələr yazırdım. Çalışırdım ki, diletantlıqdan uzaq olum, mövzunu oxucuya anlaşılıqlı dildə və inandırıcı çatdırırm. Hadisəni verməklə yanaşı, mövzunu təhlil edir, ona öz münasibətimi də bildirirdim. Bu mənada mənə siyasetdən yazmaq heç vaxt asan olmayıb. O vaxt siyasi mövzularda yazılar qəzetiñ əhatə etdiyi sahələrin bir qismi idi. Son vaxtlar yaranmış mətbuat bolluğunda vəziyyət dəyişib. Bütün mətbuat orqanları siyasiləşib. Bilən də, bilməyən də siyasetdən yazır. Başqa sahələr demək olar ki, unudulur. Axı, cəmiyyət təkcə siyasi hadisələrdən ibarət deyil. Müxtəliflik olan yerdə həyat daha maraqlı olur. Jurnalistlərin həmin müxtəlifliyi qələmə alması çox vacibdir... Nə isə, deyəsən mövzudan bir az uzaqlaşdım.

Şöbəmiz həmişə qonaq-qaralı olub. Şöbə müdirləri arasında ən cavani mən idim. Buna baxmayaraq, kimin boş vaxtı olurdusa mənim yanına gəlirdi. Bəzən bu, işə mane olsa da heç nə demirdim. Qəzetimizin rəssamı, xalq rəssamı Hüseyn Əliyev gənc yaşlarında qəzetiñ göndərişi ilə rayonlara ezamiyyətlərindən söhbət açırdı. Nahar fasiləsində beşinci mərtəbəyə qalxıb mənimlə bilyard oynamığı xoşlayırdı. Rahib Qədimovun xarakterində bir qəribəlik vardi. Başqa şöbələrin heç birinə ayaq basmazdı. Redaksiyaya gələndə bizim şöbəmizdə olar, qəzetimizin yeni nömrəsində xarici xəbərləri gözdən keçirər və yarım saatın içərisində bir karikatura çəkib gedərdi. Onun siyasi karikaturalarını “Pravda” qəzeti də verirdi. Felyeton janrında böyük təcrübəyə malik Cahangir Gözəlov bəməzə söhbətləri ilə sözün həqiqi mənasında kefimizi açardı. Onun felyetonlar kitabını Moskvanın “Pisatel”

nəşriyyatı çapdan buraxmışdı. Ara-sıra felyetonlar və satirik şeirlər yazan Zakir Süleymanov işlədiyi məktublar şöbəsindən əlavə redaksiyada baş çəkdiyi yeganə yer təbliğat və təşviqat şöbəsi idi. Hamının atasının adı ilə “Borayeviç” deyə müraciət etdiyi Əhmədiyyə Əliyev haqqında bu gün də xoş sözlər deyilir. Fotomüxbirimiz Cahangir İbادовун, Fərman Bağırovun və Rafiq Salmanovun işləri nə qədər çox olsa da, bizdən “xəbər tutmağa” vaxt tapırıldılar.

O vaxt redaksiyada yaxşı bir ənənə vardı: qəzetdən öz ərizəsi ilə gedənlərə yolasalma məclisləri təşkil edilirdi. Nəriman Zeynalovla Sadıq Qarayev üçün belə bir məclis Cıdır meydanının restoranında keçirildi. Məclisdə redaktor müavinləri, şobə müdirləri, Moskvada nəşr olunan “İzvestiya” qəzetiñə məktublar şobəsinin müdürü Nikolay Paniyev və bizim şobənin ədəbi işçi Sərdar Əliyev iştirak edirdilər. Məclisi idarə edən Ağababa müəllim belə bir qayda qoydu ki, hamı çıkış etməli və bu çıkışlar redaksiyadan gedənlərlə bağlı olmalıdır. Mən çox qısa bir sağlıq dedim:

– Bu günlərdə “Jurnalistlərin sorğu kitabı”nı vərəqləyirdim. Azərbaycanda iki mindən çox jurnalist var. Onlardan 55-i “Kommunist” qəzetiñə işləyir. Qalanların hamısı bizim qəzətdə işləmək arzusundadır. Bu, təsadüfi leyil. “Komimunist” qəzeti bir məktəbdır. Sadıq Qarayev də, Nəriman Zeynalova, Nikolay Paniyev də bu məktəbin yetirmələridir. Badələrimizi bu məktəbin və onun yetirmələrinin

şərəfinə qaldıraq.

Ağababa müəllim Nikolay Paniyevə üzünü tutdu:

– Gənc şöbə müdərimiz necədir?

N.Paniyev badəni qaldırdı:

– Eşq olsun!

Yeri gəlmışkən bir haşiyə çıxım. Əvvəllər “Kommunist”də redaktorun yanında müxbir şatı vardı. Həmin şata Moskvada və ölkənin digər şəhərlərində keçirilən tədbirlərdə redaktorun edəcəyi çıxışları və redaksiyadan respublikadan kənara göndərilən məktubları yazmaq üçün rusdilli jurnalistləri götürürdülər. Ötən əsrin 50-ci illərinin ortalarından bu ştatda bir-birinin ardınca Aleksandr Nəsibov, Nikolay Paniyev və Hayro Sarkisov işləmişdilər. Nə qədər qəribə görünən də, hər üçü üzdəniraq qonşularımızın milletindən olub. Bəli, ermənilər respublikanın bir nömrəli qəzetiñə soxulmağı da bacarmışdılar. İstədikləri vaxt redaksiyaya gəliblər, istəmədikləri vaxt yox. Lazım gələndə bir çıkış, bir məktub hazırlayıblar, lazım olmayanda yox. “İlhamları” gələndə qəzet üçün bir məqalə yazıblar, gəlməyəndə yox. Bütün yazılarında da öz məkrli niyyətlərini hiyləgərcəsinə, üstüörtülü yeridiblər. Aleksandr Nəsibov Moskva nəşriyyatlarından birinə “xod” taparaq, Nikolay Paniyev “İzvestiya” qəzetiñin baş redaktoru M.Acubeyə xüsusi “qulluq” göstərərək Moskvaya işə getmişdilər.

Hayro Sarkisov “Vişka” qəzetiñin redaktoru olmuş, “Sovetskaya torqovlya” qəzetiñin Azərbaycan üzrə müxbiri işləmiş, sonra “Kommunist”ə gəlmışdi. Hərbi arxivləri araşdırır, müharibə dövründə xüsusi şücaət göstərmış naməlum azərbaycanlı döyüşçülər haqqında məqalələr yazar və hər dəfə də onun yanında çox ustalıqla bir neçə

“igid” ermənini tanıtdırırdı.

Şöbə müdürü təyin olunduqdan üç ay sonra Sov.İKP MK müttəfiq respublikaların əsas qəzetlərinin təbliğat və təşviqat şöbələrinin müdirləri üçün 15 günlük seminar təşkil etdi. Azərbaycandan həmin seminara mən, “Bakinski raboçi” qəzetiinin şöbə müdürü Vladimir Sinitsin, “Sovet kəndi” qəzetiinin şöbə müdürü Rafiq Ələkbərov və erməni dilində çıxan “Kommunist” qəzetiinin adını unutduğum şöbə müdürü getdik. Sov.İKP MK aparatının məsul işçiləri, “Pravda” və “İzvestiya” qəzetlərinin şöbə müdirləri müxtəlif mövzularda mühazirələr oxuyurdular. Yaxşı yadımdadır, seminarın birinci günü elə ilk tənəffüs dəcə Sov.İKP MK təblibat və təşviqat şöbəsinin mətbuat bölməsinin müdürü V.Zubkov, siyasi və iqtisadi təhsil bölməsinin müdürü M.Qabdulin və kütləvi-siyasi iş bölməsinin müdürü məni dövrəyə aldılar. Mən rus dilində o qədər də yaxşı danışmirdim. Buna baxmayaraq, onlar “Bakinski raboçi” və ermənicə “Kommunist” qəzetiinin şöbə müdirləri ilə deyil, mənimlə söhbət etməyə üstünlük vermişdilər. Onları yalnız Azərbaycan KP MK-nin yeni birinci katibi seçiləndə Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi tədbirlər maraqlandırırdı. Bir gün sonra onlar məni Sov.İKP MK-ya dəvət etdilər. Orada da söhbət yalnız bu mövzu ətrafında getdi. Bakıya qayıdandan sonra Azərbaycan KP MK-nin təbliğat və təşviqat şöbəsində V.Sinitsinlə mənim seminar barədə təəssüratımı dinlədilər.

TALEYİMDƏN NARAZI DEYİLƏM

Hansısa qəzet yazısında oxumuşam ki, hər yaşanan ömür tale deyil. Tale böyük sözdür. Millətlə, xalqla, dövlət və cəmiyyətlə nəfəs-nəfəsə yaşanan, tarixi hiss edən ömrə tale demək olar. Tale insanın o gedəndən sonra qalan izi, kölgəsidir, yaddaşlardakı işıqlı obrazıdır. Tale yaşamış adamın obrazının işığı onun özündən böyük olur. Mən taleyimdən narazı deyiləm. Bütün çətin məqamları, fərəhli, sevindirici çağları ilə birlikdə bu taleyi mən yaşamışam. Və indi həmin məqamları və çağları çox tez-tez xatırlayıram.

1971-ci ildə evləndim. Toy mərasimim kəndimizdəki ata-baba həyətimizdə oldu. Redaksiyamızdan 20 əməkdaş gəlmişdi. Onlar toy mərasiminə xüsusi təravət qatdılar. Şükür Həbibzadənin məzəli rəqsi, Kazım Ələkbərovun şən zarafatları, Tofiq Həsənzadənin deyib-gülməsi, Əhməd İsayevin, Telman Əliyevin, Bariz Əsədovun özlərini

doğmalarının məclisindəki kimi aparmaları heç vaxt yadımdan çıxmaz. Toy mərasiminə respublikamızın görkəmli ziyalılardan biri – tarix elmləri doktoru Xəlil Əlimirzəyev ağsaqqallıq edirdi. Kənd camaatı həmin məclisi xeyli sonralar da xoş təəssüratlarla xatırlayır, ondan danışındılar.

Bir il sonra Pərviz anadan oldu. Sevincimizə bir körpə qığıltısı da əlavə olundu. Mən redaksiya partiya təşkilatının katibi idim. Şöbənin işinin üstünə katiblik yükü də əlavə olunmuşdu. Çalışırdım ki, hər işin öhdəsindən ləyaqətlə gəlim. Şöbə həm nəzəri məqalələr, həm iqtisadi mövzularda yazılar hazırlanırdı. Buna tarixi günlər və hadisələrə, ideoloji işin müxtəlif sahələrinə, hərbi-vətənpərvərliyə dair materialları da əlavə etsək, şöbənin necə geniş bir sahəni əhatə etdiyini təsəvvür etmək olardı. Mərkəzi Komitədən vaxtaşırı bu sahələrin hər birinin qəzetdə necə işıqlandırılmasına dair arayışlar tələb edirdilər.

1973-cü il mənim üçün üç hadisə ilə fərəhli oldu. İkinci oğlum Gündüz dünyaya gəldi. Redaksiya-ya ölkənin müxtəlif yerlərindən hərbi hissələrdə xidmət edən azərbaycanlı əsgərlərdən məktublar gəlirdi. Biz “Əsgər məktubları” ümumi başlığı altında mütəşəkkil səhifələr verirdik. Sonralar həmin əsgərlərin valideynlərinin və hərbi xidmətini başa vurub qayıtmış, hazırda istehsalatda çalışan gənclərin məktublarını təşkil etdik. Həmin məktubları isə “Əsgərlərə məktublar” mütəşəkkil səhifələrində verdik. Bizim bu işimiz Azərbaycan Jurnalistlər İt-

tifaqının “Qızıl qələm” mükafatına layiq görüldü.

1973-cü ildə Azərbaycan Həmkarlar İttifaqı Şurası ilk dəfə Türkiyəyə turist səfəri təşkil etmişdi. 20 nəfərdən ibarət olacaq qrupda iki yeri “Kommunist” qəzetiñə ayırmışdılar. Ağababa müəllim mənim və Gəncə bölməsi üzrə müxbirimiz Əhməd İsayevin həmin səfərdə iştirakımızı məsləhət bildi. Səfər yoldaşlarımız respublikamızın tanınmış ziyalıları idi. Coğrafiya elmləri doktoru Budaq Budaqovun, tibb elmləri doktoru Manaf Novruzovun, rəssam Toğrul Sadıqzadənin və dilçi alım Müseyib Məmmədovun simasında yeni dostlar qazandıq. Qardaş ölkənin Ankara, İstanbul, İzmir, Quş adası, Pamukqala, Dənizli və Bursa şəhərlərinin tarixi yerləri ilə tanışlıq, türkiyəli qardaş-bacılarımıza ünsiyyət bizdə xoş təəssürat oyatdı.

Türkiyədə olarkən bir daha yəqin etdik ki, qardaş türklərdə Azərbaycana böyük rəğbət var. Budaq Budaqov, Əhməd İsayev, “İşıq” nəşriyyatının direktoru Qılman İsmayılov və mən Ankarada bir mağazaya girdik. Satıcı 18-19 yaşlarında qız idi. O bizim müsafir olduğumuzu hiss edib soruşdu:

– Nərədənsiniz əfəndim?

Budaq Budaqov cavab verdi:

– Azərbaycandan, – sonra əlavə etdi – Azərbaycanı tanıyrısnızmı, xanım əfəndi?

Satıcının üzünə xoş bir təbəssüm qondu:

– Nə danışırınsınız, əfəndim. Azərbaycanla Türkiyə bir ürəkdir, yarı bölünüb.

Ürəyimiz dağa döndü.

Gündüz üçaylıq olanda xəstələndi. Bizim başımız onun müalicəsinə qarışanda Pərviz diqqətdənkənar qaldı,

nə isə olmuşdu, elə hey ağlayırdı, danışmırıldı, dərdini deyə bilmirdi. Dəfələrlə Moskvaya, Ukraynaya müalicəyə aparsam da, təəssüf ki, əlacı tapılmadı. Bu gün əlil arabasındadır. Gündüz xəstəxanada müalicə olunarkən Ağababa müəllimin qayğısını daim hiss etdim. O hər gün uşağı soruşur, “nə lazımsa, söylə, kömək edək” – deyirdi.

Redaksiya partiya təşkilatının hesabat-seçki yığıncağı keçirildi. Azərbaycan KP MK-nın təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdürü Teymur Əliyev də iclasda iştirak edirdi. Mən hesabat məruzəsini yenicə oxuyub qurtarmışdım ki, zalın qapısı balaca aralandı. Ağababa müəllim hiss etdi ki, gələn mənim qohumlarımındandır. Başı ilə işarə elədi ki, çıxmı görüm, nə deyir. Məni xəstəxanaya çağırırdılar. Getdim. Həkim bildirdi ki, mütləq stafilocok əleyhinə qammaqlobulin tapmalıyam. O vaxt həmin dərmanı tapmaq o qədər də asan deyildi. Öyrəndim ki, iki il əvvəl respublikaya cəmi 200 ampula gətirilibmiş, onlar da işlənmişdi. Mən qayıdan kimi Ağababa müəllimə məlumat verdim. O narazılıqla başını tərpədib Teymur müəllimə üzünü tutdu:

– Görürsünüz, bunlar nə oyunlar çıxarırlar? – O, dəstəyi götürüb baş həkimə zəng çaldı. – Salam, həkim, “Kommunist”in redaktoru Ağababa Rzayevdir. Mənim şobə müdirimin uşağı sizin xəstəxanada yatır. Ondan dərman istəmisiniz. Mən başa düşürəm, siz bizim əlimizin uzun olduğunu güman edirsınız. Düz də eləyirsiniz. Amma mənə bir şey aydın deyil: xəstəxanana lazm olan dava-dərmanı

biz tapacağıqsa sizin vəzifəniz nə olmalıdır? – Baş həkimin nə söylədiyini bilmədim. Amma bir saat sonra həmin dərmanı tapdılar.

İş gününün sonunda Telman İbrahimov, Xudu İsgəndərov, Əhməd İsayev və Telman Əliyev mənimlə birlikdə xəstəxanaya getdilər. Gündüzün taleyinə onlar da az qala mənim qədər narahat idilər. Səhəri Telman Əliyevin ana-sı Saybət xanım türkəçarə dərman düzəldib xəstəxanaya gətirdi və həmin dərmanın oğluma xeyli köməyi dəydi. İndi düşünürəm, münasibətlərdəki o istiliyin tədricən soyumasına nə səbəb oldu? Artan problemlərimizmi? Yoxsa cəmiyyətdəki radikal dəyişmələr buna da təsir etdi? Deyə bilmərəm.

İki il sonra Pərvizi Moskvaya, N.Burdenko adına Neyrocərrahiyə İnstytutuna müalicəyə aparmağa hazırlaşır-dım. Bunun üçün Səhiyyə Nazirliyinin göndərişi lazımdı. Ağababa müəllim nazir Hənifə Abdullayevə zəng vurdu. Salam-kəlamdan, hal-əhvaldan sonra əlavə etdi:

– Qəzetimizin şöbə müdürü Telman Heydərovun oğlu xəstədir. Moskvaya, Neyrocərrahiyə İnstytutuna aparmaq istəyir. Sizin göndərişiniz lazımdır. – O susdu. Qarşı tərəfdən nə deyildiyini eşitmirdim. Ağababa müəllimin siması ciddiləşdi: – Mən sizi başa düşdüm. Həmin instituta xəstə göndərmək üçün üç ay əvvəl rəsmi müraciət olunmalı, yer alınmalıdır. Amma hər bir məsələdə olduğu kimi burada da istisna hal olmalıdır. Siz nazir kimi müraciət edib bir xəstəni yerləşdirə bilərsiniz. Şöbə müdürü bilet alıb, sabah Moskvaya uçmalıdır. Onu yanınıza göndəri-rəm. Xahiş edirəm, bu məsələni yoluna qoyun.

Nazir institutun direktoruna zəng çaldı və onun adına

yazdığı şəxsi məktubla Moskvaya getdim. Redaktor maddi cəhətdən də mənə kömək etdi. 20 günlük ezamiyyə, aylıq maaşım həcmində mükafat, bir o qədər də maddi yardım yazdı. Ağababa müəllimin bu qayğısı Moskvada qaldığımız müddətdə əməlli-başlı karıma gəldi. Sonralar Pərvizi daha üç dəfə Moskvaya apardım. Hər dəfə də redaktordan belə qayğı gördüm.

Mən burada bir olayı da deməyə bilmərəm. Səhiyyə nazirindən məktubu alıb gələndə Rəşid Behbudov küçəsi ilə 28 May küçəsinin kəsişməsində qəzetimizin sənaye şöbəsinin müdürü Səlim Abdulleyvlə rastlaşdım. Əl verib görüşdü.

– Eşitmışəm, uşağı Moskvaya aparırsan – dedi.

Dedim:

– Bəli, görək də, nə olur?

– Allahın köməkliyi ilə yaxşı olar. – O əli ilə bir az aralidakı əmanət kassasını göstərdi. – Ora pul qoyub gəlirəm. Əvvəldən də varımdır. Sənə and verirəm, məni özünə qardaş bil, (o, redaksiyada ən yaşlı əməkdaşımız idi) nə qədər pul lazımsa de verim, gələcəkdə pulun olarsa qaytararsan, olmazsa yox. – Mən bu yaxşılıqları unuda bilərəmmi?

1980-ci ildə Ağababa müəllim vəzifədən azad ediləndə redaktor müavinləri, məsul kətib və şöbə müdirləri Bilgəhdəki “Zəfəran” restoranında ona yolasalma məclisi təşkil etdik. Ağababa müəllim həmin məclisdə məndən soruşdu:

– Düzünü de, bir redaktor kimi sənin xəstə oğluna lazımı köməkliyi edə bildimmi?

– Əlbəttə, Ağababa müəllim, çox sağ olun.

Ağababa müəllim bütün əməkdaşlara belə qayğı göstərirdi. Yaxşı yadımdadır, redaksiyada iki ştat boşalmışdı. Çox görkəmli ziyalımız, Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi işləmiş, akademik İmam Mustafayev ona zəng vurub bir nəfəri işə götürməyi xahiş etdi. Ağababa müəllim çox böyük mədəniyyətlə bildirdi:

– İmam Daşdəmirovıç, mənim sizə çox böyük hörmətim var və siz heç vaxt məndən heç nə xahiş etməmisiniz. İndi təəssüf edirəm ki, xahişinizi yerinə yetirmək mümkün deyil. Bazar od tutub yanır. Əməkdaşlarımızın maaşı azdır. İki ştat boşalmışdı, həmin ştatların maaşları hesabına redaksiya əməkdaşlarının əmək haqlarını artırdım.

Ağababa müəllimin əhval-ruhiyyəsindən hiss olundu ki, telefonun o başından onun bu addımı təqdir olunub.

O, QƏZETİN, ŞÖBƏLƏRİN VƏ ƏMƏKDAŞLARIN NÜFUZUNU ARTIRMAĞA ÇALIŞIRDI

Ağababa müəllim deyirdi ki, qəzeti materialları adamların diqqətini çəkən mövzularda, əməkdaşları savadlı və mədəni olmalıdır. Dörd səhifəlik qəzetdə ittifaq dövlətinə və respublikaya aid rəsmi materiallar verilsə də, oxucular üçün maraqlı yazılar da dərc edilirdi. Həmin yazıları əsasən əməkdaşlar hazırlayırdılar. Bu baxımdan onlar qəzeti tələbatını tam ödəyirdilər. Bununla bərabər redaktor kollektivi yaxşı tanıldığından yerdəyişmələr aparır, hər bir əməkdaşın qüvvəsindən səmərəli istifadə edirdi. Onun rəhbərlik etdiyi dövrdə bölgə müxbirləri yeniləri ilə əvəz edildi. Telman

İbrahimov Naxçıvana, Əhməd İsayev Gəncəyə, Telman Əliyev Muğan və Milə, Sərdar Əliyev Lənkərana, Bariz Əsədov Salyan-Neftçala bölgəsinə xüsusi müxbir göndərildi.

Redaksiyaya yeni əməkdaşlar da gətirildi. Əşrəf Hacıyev, Valeh Musayev, Əlipənah Bayramov, Firdovsi Zamanov, Firudin Rəsulov, Piri Məmmədov, Rəşid Rüstəmov, Möhbəddin Səməd az bir vaxtda kollektivə qayna-yıb-qarışdılar. Tofiq Həsənzadə dünyasını dəyişəndən sonra sovet quruluşu şöbəsinə Əsgər Ələsgərov rəhbərlik etdi. Spirtli içkilərə meyilli olduğu üçün az sonra onu Əşrəf Hacıyev, sənaye şöbəsinin müdürü Səlim Abdullayevi isə Firdovsi Zamanov əvəz etdi. Ağababa müəllim redaksiyaya zəif əməkdaşların götürülməsinə imkan vermirdi. Bakı Dövlət Universitetinin çox hörmətli müəllimlərindən birenin jurnalistika fakültəsini bitirmiş qardaşı oğlu altı ay idi ki, sənaye şöbəsində gəlib otururdu və bu müddətdə qəzetdə bir yazısı da dərc olunmamışdı. Ağababa müəllim onu yanına çağırıldı:

- Sizin təyinatınızı hansı qəzetə veriblər?
- “Azərbaycan pioneri” qəzeti nə.
- Bəs niyə ora getməmisiniz? Mən başa düşürəm, “Kommunist”də işləmək istəyirsınız, yaxşı da eləyirsınız. Amma bunun üçün müəyyən təcrübə qazanmalısınız. “Azərbaycan pioneri” qəzetində işlə, özünü göstərsən. “Azərbaycan gəncləri” qəzetindən tələb edəcəklər, orada özünü göstərsən biz tələb edəcəyik. Gəlib onda işləyərsən. Buna görə də burada vaxtını itirmə.

Ağababa müəllim şöbələrin və əməkdaşlarının nəyə qadir olduğunu yaxşı bildiyindən onları irəli verməkdən çəkinmirdi. Akademiklər, ən tanınmış elmlər doktorları ona zəng vurub hansısa mövzuda məqalə yazmaq istədikdə deyirdi ki, göndər, yaxud gətir ver şöbəyə, məsləhət bilsələr, verərik. Amma bu heç də o demək deyildi ki, şöbələr məsələləri tam özləri həll edirdilər. Şöbə məqaləni alandan sonra tanış olur, mövzunun aktuallığı, məsələnin qoyuluşu və yazılışı barədə redaktora məlumat verir, yekun rəyi müəllifə bildirirdi. Buna görə də müəllif şöbənin həllledici rol oynadığını düşünür və ikinci dəfə birbaşa şöbəyə müraciət edirdi.

70-ci illərdə Novruz bayramı geniş qeyd olunmurdu. Elmlər Akademiyası Fəlsəfə və Hüquq İnstytutunun direktoru, akademik Firudin Köçərli bu mövzuda məqalə yazdığını söylədi. Əlavə etdi ki, bilirəm, redaktor ehtiyat edəcək, çəkinməsin, dərc etsin. Sonra zarafatla onu da dedi ki, “qoy onu öldürsünlər, bir alagöz qız üstə”. Mən onun fikirlərini redaktora çatdırdım. O zarafata zarafatla cavab verdi: – “Mən hələ yaşamaq istəyirəm. Respublikanın bir nömrəli qəzetinin səhifələri eksperiment meydanı ola bilməz. Nə vaxt rəsmi icazə verərlər, onda dərc edərik”.

Təbliğat və təşviqat şöbəsi yanında müəlliflər şurası yaratmışdıq. Həmin şuranın üzvləri tarix, iqtisadiyyat və fəlsəfə üzrə ən görkəmli alımlər idilər.

Biz nəzəri məqalələri onlara verib oxutdurur, rəylərini alırıq. Uzun illər şöbəmizə müəlliflik etmiş, tarix elmləri doktoru, Azərbaycan KP MK yanında Partiya Tarixi İnstitutunun direktor müavini Adil Hüseynov isə şöbəmizin daimi məsləhətçisi idi. Təbii ki, belə əsaslı yoxlamadan keçən məqalələrimizə heç bir irad tutulmurdu. Bunun bir səbəbi də bizim əvvəlcədən tam əmin olduğumuz məqalələri müzakirəyə çıxarmağımız idi. Nə qədər yoxlamadan keçirib rəy alsaq da, son söz Ağababa müəllimin olurdu. O, kimliyindən, elmi titulundan asılı olmayaraq heç kimə güzəştə getmirdi.

O vaxtlar Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulmasında iştirak etmiş şəxslərin yubileylərində onlar barədə məqalələr verirdik. Həmin məqalələri əksər hallarda Partiya Tarixi İnstitutunun əməkdaşları yazırırdılar. İnstitutun direktoru, əvvəllər Bakı Ali Partiya Məktəbinin direktoru və Azərbaycan KP MK katibi olmuş, tarix elmləri doktoru Danil Quliyev də bəzən bu sahədə şöbəmizə müəlliflik edirdi. Həmişə də yazdığı məqaləni qəzeti çapa getməsinə bir neçə saat qalmış göndərirdi. Ruhulla Axundovun yubileyində də belə oldu. Mən məqaləni redaktora təhvil verib getdim. Səhəri məqalə qəzetdə imzasız verildi. Elə düşündüm ki, texniki səhvdir. Redaktoru məlumatlandırdım.

– İmzanı özüm çıxarmışam,— dedi. — Dünən axşam həmin məqalənin radioda oxunduğunu eşitdim. Bir məqaləyə bir qonarar almaq olar. Qoy bu ona dərs olsun.

Danil Quliyev 90-cı illərdə xaricə köçənə qədər bunun

incikliyini unutmamışdı.

Qəzet oxunurdu. Onun hər yeni nömrəsini sə-birsizliklə gözləyirdilər. Adamlar öz sevinc və kə-dərlərini “Kommunist”lə bölüşmək istəyirdilər. İn-cidildikdə, haqları tapdalandıqda, müəyyən prob-lemləri olanda redaksiyaya yazar və bunun səmərə-li olacağına inanırdılar. “Kommunist”ə hər gün 50-60 məktub gəlirdi. Bu məktubların bir hissəsi “Re-daksiyaya məktublar” rubrikası altında qəzetiñ sə-hifələrinə çıxarıılırdı. Oxucuları narahat edən məsə-lələr aidiyyatı təşkilatlara göndərilir, faktların yox-lanılıb, tədbir görülməsi tələb olunurdu. Alınmış cavablar “Kommunist”ə cavab verirlər” rubrikası altında geniş oxucu kütləsinə çatdırılırdı.

Ağababa müəllim səhlənkar idarə müdirlərinə qarşı həmişə sərt mövqe tuturdu. O, qəzetiñ adına xələl gətirən əməkdaşları da bağışlamırdı. Hansısa rayondan Muğan zonası üzrə müxbir İlfaş Allahver-diyev barədə şikayət məktubu gəlmişdi. Məktub yoxlanıлarkən faktlar təsdiq olundu. Müzakirə za-mani İ.Allahverdiyev özünü qeyri-səmimi apardı. Onun məsələsi kollektivin ümumi yığıncağına çıxa-rıldı. Çıxış edənlərin hamısı İ.Allahverdiyevi tən-beh etdi. Amma o, deyilənlərdən nəticə çıxarmaq əvəzinə, hərəyə bir atmaca atır, özünün qüsursuz olduğunu sübut etmək istəyirdi. Belə olduqda kol-lektiv onu işdən azad etmək qərarına gəldi. İ.Allah-verdiyev bir ilə yaxın Azərbaycan KP MK-ya və

Moskvada müxtəlif ünvanlara şikayət məktubları yazdı. Axırda heç nəyə nail ola bilmədi.

“Kommunist” əmək qabaqcıllarını öz kollektivlərin-dən çox-çox kənarda tanıtdırırdı. Həmin qabaqcılların bir çoxu sonralar etiraf edirdi ki, biz “Kommunist” qəzetiinin köməyi ilə qəhrəman olmuşuq. Qəzet aşağı mətbuatın fə-aliyyətinə də daim nəzarət edirdi. Onların yaxşı işi və nöqsanları “Mətbuat xülasəsi” və “Son poçt” rubrikaları altında təqdir və tənqid olunurdu. “Pravda” qəzeti belə fə-aliyyətinə görə qəzetimiz barədə dəfələrlə təqdiredici ya-zılar vermiş, həmin qəzeti şöbə müdürü İ.Şatunovskinin redaktorumuz A.Rzayev barədə očerki “Oqonyok” jurna-lında dərc edilmişdi.

CƏSARƏTLİ REDAKTOR

Heydər Əliyev cəmi bir neçə ay idi ki, birinci katib seçilmişdi. Qəzətdə elm və təhsil şöbəsinin müdürü Kazım Ələkbərovun Azərbaycan Elmlər Akademiyası Neft-Kimya Prosesləri İnstitutunda kadr seçimində qohumbazlıq edən üç akademiki tənqid edən məqaləsi verilmişdi. Elə həmin gün səhər saat 10-da yeni birinci katib redaktora zəng vurub təşəkkürünü bildirmiş və belə cəsarətli yazıların gələcəkdə də verilməsini məsləhət görmüşdü. Qəzətin çıxışlarına heç vaxt bu səviyyədə münasibət eşitməyən əməkdaşlara elə bil yeni yaradıcılıq əhval-ruhiyyəsi gəlmışdı.

Ağababa müəllim qəzətdə ciddi tənqid yazılara geniş yer verirdi. O tənqidin obyektiv olduğunu bildəndə nazirləri də, komitə sədrlərini də, baş prokuroru da, ali məhkəmənin sədrini də tənqid etməkdən çəkinmirdi. Belə hallarda ləp yüksək instansi-

yalardan məqalənin verilməməsi barədə edilən xahişləri də eşitmirdi. Təbii ki, bunlar ondan incik düşənlərin sayını artırırdı. Bununla bağlı Şirvan bölgəsi üzrə müxbir Tofiq Həsənovun “Gübrə Məmmədəli” felyetonunu yada salmaq istəyirəm.

Kim nə deyir-desin, tənqiddən heç kəsin xoşu gəlmir. Halbuki, tənqid insanları nöqsanlardan xilas edir, saflaşdırır. Amma çoxları ona bu cür yanaşmır. Tənqidə, el arasında biabır edilmə kimi baxır, özlərini pak və nöqsansız kimi qələmə verir, tənqid edənlərə qərəzçi və böhtançı damgası vururlar. Şəxsi maraq olmadan qərəzsiz yazılmış məqalələrin müəlliflərinin belə hücumlardan qorxusu olmur. Tofiq Həsənov məhz belə müəlliflərdən idi. Onu iki dəfə Sov.İKP sıralarından xaric etmişdilər. “Haqq nazi-lər, üzülməz” – demişlər. Sonda o bütün “döyüslərdən” qalib çıxmışdı, daha kəsərli tənqidə məqalələr yazmışdı. “Gübrə Məmmədəli” də belə yazılarından biri idi.

Tofiq Həsənov müşahidələri nəticəsində Ucar rayonlararası gübrə bazasında ciddi nöqsanlar olduğunu yəqin edir. Bazaya gedib bəzi sənədlərə baxmaq istədiyini bildirir. Bazanın direktoru Məmmədəli Tofiqə deyir ki, sənədləri neynirsən, 5 min (o vaxt 2101 markalı “Jiquli”lərin qiyməti 5.500 rubl idi) al, get. T.Həsənov başqa sənədləri tələb etdikdə direktor “10 min rub al, get” – deyir. Direktor axırda 25 min rublun üstündə dayanır. Müxbirin onun təkliflərinə məhəl qoymadığını görəndə əlini stola çırpıb:

– Sən Tofiq oləsən, o yazı qəzətdə getməyəcək, – söyləyir.

Tofiq Həsənov felyetonu yazıb redaktora təqdim edir. Növbəti nömrə artıq planlaşdırılmış. Buna görə onu bir gün sonra vermək qərara alınır. Axşam Azərbaycan KP

MK-nın şöbə müdirlərindən biri redaktordan xahiş edir ki, həmin yazı verilməsin. Ağababa müəllim çapa hazırlanmış səhifələrdən birini dağıdır və felyetonu səhərki nömrədə oxuculara çatdırır. Baza-nın direktoru haqqında cinayət işi qaldırılır və o həbs olunur.

Tofiq Həsənov məqaləni və felyetonu yazmaqla kifayətlənmir, tənqidin nəticəsinə nail olurdu. O ifşa etdiyi adamlar barədə lazımı tədbir görülmədik-də baş prokuroru, daxili işlər nazirini tənqid etmək-dən də çəkinmirdi. Yaxşı hal o idi ki, Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Heydər Əliyev həmişə qəzeti mövqeyində dayanır, bəzən məruzə və çıxışlarında həmin yazıları təqdir edirdi.

Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun (indiki Azərbaycan İqtisad Universiteti) müəllimi, iqtisad elmləri doktoru, professor Telman Hüseynov həmin institutun professoru Mahmud Tağıyevin kitabı haqqında ciddi tənqidi məqalə yazmışdı. Mən şöbənin yanındakı müəlliflər şurasının üzvü, iqtisad elmləri doktoru, K.Marksın “Kapital” əsərinin Azərbaycan dilində nəşrinin redaktoru, görkəmli iqtisadçı alim Muxtar Mustafayevdən xahiş etdim ki, müəllifin adını gizli saxladığım həmin məqaləni oxuyub fikrini söyləsin. Muxtar müəllim məqalə barədə bunları söylədi:

– Müəllif mövzunu yaxşı bilir və tənqid düz-gündür.

Məqalə qəzətdə dərc olunan gün ilk rəy Xalq Təsərrüfatı İnstitutundan gəldi. İnstitutun prorektoru Fəsli Əmikişiyev narazılığını bildirdi:

– Biz çoxdanın tanışlarıyıq, – dedi. Gərək professorumuzun bu cür tənqidinə imkan verməyəydiniz. Məqaləni bizə göndərsəydiniz, özümüz müzakirə edib kitabın müəllifini tənbəh edərdik.

– İnstitutdakı müzakirə institut çərçivəsində də qala-caqdı. Biz bu məqalə ilə başqalarının da məsuliyyətini ar-tırmaq istədik.

Ulu öndər Azərbaycan KP MK-nın plenumundakı mə-ruzəsində bizim bu tənqidimizi təqdir etdi.

Ağababa müəllim tənqidin çıxışlarının nəticəsiz qalması-na heç cür imkan vermirdi. Məhz buna görə idi ki, “Lənkəran malikanələri” məqalələrinə görə rayon partiya komitəsinin birinci katibi, bölgə müxbiri Əhməd İsayevin Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutundan və Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutundan yazdığı tənqidin məqalələrinə görə həmin institutların rektorları vəzifədən götürülmüşdü. İlham Rəhimlinin “Restoranda orkestr çalışır” mə-qaləsi Bakı Şəhər Partiya Komitəsinin bürosunda müzakirə olunub, ciddi tədbirlər görülmüşdü. Tofiq Həsənovun və Əli İldırımogluğun felyetonlarının, Tofiq Həsənovla Sadıq Qarayevin “Zərdabdan məktubları”nın və bir çox başqa tənqidin çıxışlarının nəticəsini hələ demirəm.

Burada daha bir faktın üzərində geniş dayanmağa ehtiyac var. Əhməd İsayev Qazax Rayon Partiya Komitəsinin kadrların seçilib yerləşdirilməsində ciddi nöqsanlara yol verdiyini yəqin etmişdi. O bu barədə redaktora məlumat vermişdi (bölgə müxbirləri əhatə etdikləri rayonlardakı olaylar barədə redaktoru müntəzəm məlumatlandırırdılar). Ağababa müəllim mənə Qazaxa gedib bu məsələni birlikdə araşdırıb, qəzetdə çıxış etməyi tapşırıdı. Bir həftəlik araşdırmadan sonra Qazaxdan üç məktub yazdıq. Cox

ciddi faktlar vardı. Ağababa müəllim məktubları oxuyandan sonra Azərbaycan KP MK-nin təşkilat-partiya işi şöbəsinin müdürü Ramiz Məmmədzadəyə zəng vurdu, məktublar barədə onu da məlumatlandırdı. R.Məmmədzadə məktublarla tanış olmaq istədiyini söylədi. Ə.İsayevlə məktubları MK-ya apardıq. Ramiz müəllim bizimlə çox səmimi görüşdü. Məktubları oxuyub: – Vermək olar, – dedi. Amma biz redaksiyaya qayıdanda Ağababa müəllimdən başqa söz eşitdik:

–Ramiz Məmmədzadə zəng vurub məktubların dərcini saxlamağı məsləhət gördü. Deyir ki, artıq səkkiz nəfərdən ibarət komissiya yaradılıb. Sizin məktublarınız əsasında Qazaxda yoxlama aparılacaq.

Bir həftəlik yoxlamanın nəticələri Azərbaycan KP MK-nin bürosuna çıxarıldı və rayon partiya komitəsinin birinci katibi vəzifəsindən azad edildi.

Qəzeti tənqid etmək əsasında əlaqədar təşkilatların ciddi tədbirlər görməsi işin birinci tərəfi idi, ikincisi, ən əsası o idi ki, “Kommunist”, demək olar, bütün evlərə gedirdi. “Kommunist”in haqqın-ədalətin tərəfdarı olduğunu görəndə insanların ona rəğbəti, inamı artır, çətinliklərə düşəndə “Kommunist”ə üz tuturdular. Belə olduğuna görə bir ildə redaksiya 20 mindən çox məktub alırdı. Məktubların sayının belə artımına görə Azərbaycan KP MK-nin göstərişi ilə qəzetə əlavə bir şat da verilmişdi.

BİZİM ƏSAS İŞİMİZ

Sovetlər Birliyi dönəmində ideoloji işin zahirən ali məqsədi vardı: adamların dünyagörüşünü genişləndirir, biliyini artırır, həyata baxışını dolğunlaşdırır, onlara gözəl mənəvi keyfiyyətlər aşayırdı. “Zahirən” ona görə deyirəm ki, kağız üzərində aparılan ideoloji işin miqyası ilə onun yerinə yetirməli olduğu vəzifələrin arasında bir uyğunsuzluq vardı. Başqa sözlə desək, aparılan ideoloji iş çox, təsiri az idi. Kağız üzərində yüz minlərlə təbliğatçının, təşviqatçının, siyasi məlumatçının, siyasi məruzəçinin və mühazirəçinin adı vardı. Bu adamların fəaliyyət sahələri də fərqlənirdi: siyasi və iqtisadi təhsil, əyani təşviqat, söhbətlər, mühazirə vasitəsilə təbliğat... Axır vaxtlar buna ayda bir dəfə keçirilən “Lenin cümlə günləri” də əlavə olunmuşdu.

İdeoloji işin işıqlandırılması əsasən təbliğat və təşviqat şöbəsinin üzərinə düşdü. Biz heç də hər yerdə bu işin

səmərəli aparılmadığını bilə-bilə çoxlu müsbət yazılar verirdik (daha doğrusu, bunu bizdən tələb edirdilər). Həmin materiallar “İdeoloji iş və həyat”, “İdeoloji iş təcrübəsindən”, “Siyasi və iqtisadi təhsil”, “Təbliğatçı haqqında söhbət”, “Təşviqatçı haqqında söhbət”, “Əyani təşviqat”, “Mühazirə və sitəsilə təbliğat” və sair rubrikalar altında dərc edildi. Bu yazılar həmişə Mərkəzi Komitənin diqqət mərkəzində olurdu. Əksər halda orqanı olduğumuz təşkilat fəaliyyətimizi təqdir edirdi. İşimizə “irad” tutulan hallar da olurdu. Belə hallarda redaktor si-nəsini qabağa verirdi.

Bölgə müxbirimiz Yusif Əhmədov siyasi və iqtisadi təhsil sistemində yeni dərs ilinin başlanması ilə əlaqədar Şəki Şəhər Partiya Komitəsinin ikinci katibi İ.Həmidovun məqaləsini hazırlamışdı. Mərkəzi Komitədən zəng vurub dedilər ki, təbliğat və təşviqat şöbəsi müdirinin birinci müavini Fikrət Əhmədov səninlə görüşmək istəyir. Getdim. Ağlıma müxtəlif fikirlər gəldi... Bu vaxta qədər də dəfələrlə Mərkəzi Komitəyə çağırılmışdılar. Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri, SSRİ Ali Sovetinə deputatlığa Astaradan namizəd Qurban Xəlilov xəstəliyinə görə seçicilərlə görüşə gedə bilmirdi. Onun seçicilərə məktubunu, Mərkəzi Komitənin kənd təsərrüfatı məsələləri üzrə katibi Hacı-ağa İbrahimovun şəxsi tapsırığı ilə pambıqçıların Bərdədə keçirilən müşavirəsinə təbriki, Sabirabad-dan adlı-sanlı pambıqçı Zəminə Aslanovanın respublika əhəmiyyətli toplantıdakı çıxışını hazırlamış

və indi yadımda olmayan bir çox işləri görmüşdüm. Bir dəfə Azərbaycan KP MK katibinin üzümçülərin respublika müşavirəsində edəcəyi məruzənin rus dilindən tərcümə olunmuş mətnini oxuyurdum. Orada belə bir cümlə vardı: “Komitə sədri Yunis Rzayev təvazökarlıq edib nöqsanların üzərindən keçdi”. Mən tərcümənin düzgün edilmədiyini bildirdim. Dədim ki, yaxşı işi, əldə edilmiş uğuru təvazökarlıq edib söyləməmək olar, nöqsanı yox. Təbliğat və təşviqat şöbəsi müdirinin müavini Zahid Hüseynzadə orijinala baxdı. “İz-za skromnosti” ifadəsi təvazökarlıq kimi tərcümə olunmuşdu. Mən əlavə etdim: təvazökarlıq, sözünü verməsək, heç nə itirmərik. Məruzəçinin də fikri aydın olar.

İşin sonunda Zahid müəllim mənimlə söhbət etdi. Hansı rayondan olduğumu, təhsilimi soruşdu. Səhəri məni təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdiri Teymur Əliyevin yanına çağırıldılar. Biz tanış idik. Mənim ona böyük hörmətim vardı. Dəfələrlə demişdi ki, bir problemin olsa, çəkinmə, gəl yanına. İndi də onun simasında bir mehribanlıq vardı. Əl verib görüşdü:

– İstəyirik sizi Mərkəzi Komitəyə gətirək – dedi. – Nə vaxtacan “Kommunist”də qalacaqsınız? İRəLİ getmək lazımdır.

Dədim:

– Hələ ki, “Kommunist”də işləmək mənə sərfəlidir. Məlumatınız var, oğlum xəstədir, orada işə gec gəlirəm, tez gedirəm.

– Sizə burada da elə şərait yaradarıq.

Mən fikrimdən dönmədim. Teymur müəllim ciddiləşdi. Müavini və mətbuat bölməsinin müdiri İsgəndər

Axundova tapşırdı ki, bunu tez-tez çağırın, tapşırıqlar verin, qoyun işimizi öyrənsin.

Fikrət Əhmədov İ.Həmidovun məqaləsini niyə verdiyimizi soruşdu.

Mən izahat verməyə çalışdım:

– Müxbirlər bölgələrdə bizim səlahiyyətli nümayəndələrimizdir. Onların yazılarına inanırıq. Xoşagəlməz hal olarsa, buna onların özləri cavabdehdirlər. İ.Həmidovun imzası ilə verilmiş yazıda nə tərif var, nə tənqid. Dərs ili ilə əlaqədar görülmüş işlərdən qısaca söhbət açılır.

Fikrət müəllim məndən izahat yazmağı tələb etdi. Mən mədəni şəkildə bildirdim ki, mən izahatı redaktora verə bilərəm. O da istəsə sizə izahat verər, istəməsə yox.

Hiss elədim ki, cavabım Fikrət müəllimin xoşuna gəlmədi. Bununla belə kefimə soğan doğramaq da istəmədi.

– Telman, sənə nə deyirlər, onu elə. Əks halda səni buradan buraxmayacaqıq.

Dəhlizdə şöbənin təlimatçısı Rafiq Zeynalovla rastlaşdım. Buraxılış vərəqəsinə qol çəkdi: heç bilməyəcəklər, kim, imzalayıb.

Bir neçə gündən sonra Ağababa müəllim məzuniyyətdən qayıtdı. Mən əhvalatı ona danışdım. Fikrət Əhmədova zəng vurdu. Salam-kəlamdan sonra soruşdu:

– Telmandan nə istəyirsiniz? – Fikrət müəllimin nə dediyini bilmədim: – Telman düz söyləyib: lazım gəlsə, izahatı o mənə verə bilər. Həmidovdan xoş-

nuz gəlmirsə, yaxud işində nöqsanlar varsa, komissiya göndərin, fəaliyyətini yoxlaşın, məsələsini qoyun büroya, vəzifədən azad edin. – Sonra Ağababa müəllim söhbətin mövzusunu dəyişdi: – Voobşə, özünüz necəsiniz? Evdə- eşikdə nə var, nə yox? – Bununla da söhbət bitdi.

... Sovetlər Birliyinin çökməsindən iyirmi ildən çox keçir. Bu müddətdə mən heç vaxt həmin quruluşu pisləməmişəm. Sovetlər Birliyi dövründə atam da, bacım da, mən də təhsil almışıq. Moskvaya müalicəyə xəstə aparmışam. Rusiyadan olan xəstələrlə eyni səviyyədə ona xidmət ediblər. Beşotaqlı mənzillə təmin olunmuşam. Adı bir kənd müəlliminin oğlu olmağıma baxmayaraq, respublikanın əsas qəzetinin şöbə müdürü, kollegiya üzvü səviyyəsinə yüksəlmişəm. Hələ könlüm olsaydı, Mərkəzi Komitəyə, daha yüksək vəzifələrə gedə bilərdim. Bütün bunlarla bərabər onu da deməliyəm ki, həmin quruluşun da əndirəbadi işlərivardı. Bilmirəm, Sovet dövlətini yaradanlara və yaşıdanlara Ulu Tanrı neyləmişdi ki, Allahı danırdılar, dini mərasimlərin icrasına və məscidlərin fəaliyyətinə qadağa qoymuşdular. Biz ateizm mövzusunda müntəzəm yazılar verməliydik və həmin məqalələr barədə Azərbaycan KP MK arayışlar tələb edirdi.

Bu gün mən o dövrdəki günahlarımı görə peşmançılıq çəkirəm. Bir yazını isə xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Ramazan ayı idi. Yuxarıdan tapşırılmışdır ki, oruc tutmağın ziyanı barədə sıravi adamların yazılarını verək. Tikintidə fəhlə işləyən qohumumuz Rasim İsmayılovun adından belə bir məqalə hazırladım. Guya o, şahidi olub ki, xalası Xalisə xanım oruc tutduğuna görə xəstələnib, yorğan-döşəyə düşüb (bu yalana görə Ulu Tanrı məni bağış-

lasın) və sairə.

Ateizm mövzusunda yazan bir neçə müəllifimiz vardı: Məqsəd Səttarov, Mikayıl Məmmədov, Qədim Mustafayev və Pənah Mahmudov. Nə vaxt zəng vururdumsa, imzalarının qəzətdə görünməsi naminə razı olurdular. SSRİ Nazirlər Soveti yanında Dini İşlər Şurasının Azərbaycan SSR üzrə müvəkiliyi fəaliyyət göstərirdi. Müvəkiliyə fəlsəfə elmləri namizədi Abdulla Əhədov rəhbərlik edirdi. Əslində bu qurum ruhaniləri, məscidlərin fəaliyyətini müdafiə etməli idi. Amma mən hərdən A. Əhədovdan gizli imza ilə bizə məqalə yazmasını xahiş edirdim. Belə yazıldan biri qəzətdə dərc olunanda Təzəpir məscidinin axundlarından biri (Məqalədə həmin məscidə aid bəzi faktlar söylənilmişdi) şöbəmizə gəldi. Özünü ədəb-ərkanla təqdim etdikdən sonra məqaləni kimin yazdığını soruşdu.

– Məqalənin axırında imza var. – dedim.

Axund gülümsündü:

– Qarşınızdakı uşaq deyil. Həmin imza diqqəti yayındırmaq üçündür. Doğruçu müəllif isə bizim hüquqlarımızı qorunaklı olan müvəkkilimiz Abdulla Əhədovdur.

Mən inkar etdim:

– Ağsaqqal, yanılırsınız.

– Qoy siz deyən olsun, – deyib o ayağa qalxdı.

Qapıya tərəf gedib geriyə döndü: – Bağışlayın, başınızı ağrıdırıram, sizə bir lətifə danışacağam. Bir gün molla qoz ağacının dibində oturub düşünür ki, görəsən niyə bu boyda ağacın meyvəsi belə xırda,

iki-üç metrlik qarpız tağının məhsulu isə 7-8, bəzən 10-12 kilogram olur? Elə bu an ağacdan mollanın başına bir qoz düşür. Molla əli ilə başını ovxalayıb: – Bağışla, Allahım – söyləyir – Qozun meyvələri qarpız boyda olsaydı, gör nə qədər insan məhv olardı. Yaxşı ki, Abdullanın da elə böyük vəzifəsi yoxdur.

Dinin, dini mərasimlərin, ruhanilərin tənqidi bəzən din xadimlərinə qarşı qərəzli hücumlara gətirib çıxarırdı. Buzovnadan 50-55 yaşlarında bir neftçi redaksiyamıza şikayətə gəlmişdi. Dedi ki, Buzovna məscidinin cavan bir axundu camaatı aldadır, onların hesabına xan kimi yaşayır, onu ifşa etmək lazımdır. Redaktora bu barədə məlumat verdim. Ağababa müəllim məsləhət gördü ki, gələn neftçi öz imzası ilə həmin mollanın ifşasına razılıq verirsə, məqalə hazırlamaq olar. Neftçi tərəddüb etdi, sonra nə düşündüsə razılaşdı. Təbii ki, yalnız neftçinin söylədikləri əsasında material hazırlamaq olmazdı. Əzizbəyov Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Niyazi Nəcəfova zəng vurub faktları dəqiqləşdirmək istədim. Neftçi onun da yanına gedibmiş. Buna görə də N.Nəcəfov məsələni araşdırılmış. O bizi də məlumatlandırdı:

– Xahiş edirəm, belələrinə imkan verməyin. Əks-təqdirdə onlar öz mənafeləri üçün hamını ləkələyərlər. Onun barəsində danışlığı axund ali dini təhsil almış savadlı bir gəncdir. Adını neftçi qoymuş bu adam heç yerdə işləmir, şər və böhtanla axunda məxsus torpağı ələ keçirmək istəyir... – Birinci katib fikrini tamamlamamış şikayətçi ayağa qalxıb heç nə demədən otaqdan çıxdı.

Ateizm mövzusundan fərqli olaraq hərbi vətənpərvərlik mövzusu bizi maraqlı adamlarla rastlaşdırırdı. Şöbəmiz

bu mövzunu üç istiqamətdə işıqlandırırırdı:

- 1) 1941-45-ci illərin müharibəsi və onun iştirakçıları haqqında yazılar;
- 2) Hazırkı ordu həyatını əks etdirən materiallar;
- 3) Partiya təşkilatlarının gənclər arasında apardığı hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi mövzusunda məqalələr.

1941-45-ci il müharibəsinə Azərbaycandan 600 mindən çox adam getmişdi. 400 mindən çox döyüşümüz cəbhələrdə həlak olmuş, itkin düşmüştü. Müharibədə qəhrəmancasına həlak olmuş azərbaycanlılar və döyüslərdə böyük şücaət göstərdikdən sonra geri qayıtmış həmyerlilərimiz barədə zarisovka və oçerklər verirdik. Bəzən belə adamları bizə respublikamızdan kənardə yaşayan keçmiş döyüşçülər tanıdırıdlar. Moskvadan Q.Popov familyalı bir polkovnik bizə yazmışdı ki, “Şöhrət” ordeninin üç dərəcəsini almış keçmiş döyüşçü Əli Kərimov müharibədən sonra Azərbaycana qayıtmış, bir müdət neft mədənlərində işləmiş, pensiyaya çıxandan sonra Bakı yaxınlığındakı Duvanni qəsəbəsində yaşır. Azərbaycan gənclərinin onu tanımı lazımdır. Jurnalist dostum Telman Əliyevlə Duvanniya gedib Əli Kərimovu tapdıq, onun barədə oçerk yazdıq.

Moskvadan göndərilmiş başqa bir məktubda həzirdə Bakının Zirə kəndində yaşayan keçmiş döyüşçü Aydın Əliyevin şücaətindən bəhs edilir və xahiş olunurdu ki, onu oxucularımıza tanıdaq. Məktubun tərcüməsini qəzətdə verdik. Bir gün sonra şöbəmi-

zə arıq, qarayanz bir adam gəldi. Bu moskvalı müəllifin yazdığı Aydın Əliyev idi. Sonralar o, vaxtaşırı redaksiya-ya gəlirdi və biz dostlaşdıq.

Bəzən başqa cür də olurdu. Qələbənin 35 illiyi qarşı-śında redaksiyaya Neftçaladan Fətulla Fərəcov adlı bir veteran gəlmışdi. Qəzetimizə göndərdiyi məktubla ma-raqlanırdı. Məktubların xülasəsinə salacağımızı bildirdim. Aramızda mübahisə yarandı.

- Mən sizdən şikayət edəcəyəm.
- Məsləhət sizindir.
- Heç soruşturmurasınız kimə? – Dinmədiyimi görüb – Şəxsən Sov.İKP MK-nın baş katibi Brejnevə şikayət edə-cəyəm. – O, qapını çırpıb getdi. Az sonra Ağababa müəllim çağırıldı. Fətulla kişi onun yanına şikayetə gedibmiş.
- Bu yoldaş niyə narazıdır?

Mən Fətulla kişi ilə aramızda olan söhbəti redaktora danışdım. Ağababa müəllim ayağa qalxdı:

– Mən də müharibə iştirakçısıyam. Berlinə qədər ge-dib çıxmışam. Reyxstaqın divarlarına familiyamı yazmı-şam. Ordenlə də təltif olunmuşam. Biz döyüşlərdə ən çox fərqlənən veteranlar haqqında yazılar veririk. Elə-belə or-dunun arxasında gedib-gələn müharibə iştirakçıları ha-qında yox. Sizin kimi veteranlar çoxdur. Onların hər biri haqqında qəzətdə material vermək imkanımız yoxdur. Bu-na görə bizdən inciməyin.

AZƏRBAYCANIN UĞURLARI SƏRHƏDLƏRİ AŞIRDI

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev Azərbaycanın iqtisadi qüdrətini artırmağı, adamların maddi-rifahını yaxşılaşdırmağı, onların dünyagörüşünü, mədəni səviyyəsinə yüksəltməyi və ölkəmizi dünyada tanıtmayı qarşıya əsas məqsəd kimi qoymuşdu. Cox sürətlə yeni istehsal sahələri yaradıldı. Adamların əməyə münasibəti dəyişmişdi. Hamı yaxşı işləməyə çalışırdı. Bunun nəticəsi idi ki, bütün sahələrdə irəliləyiş vardi. Əmək haqları artır, insanların əhvalruhiyyəsi yüksəlirdi.

“Kommunist” bir güzgü kimi bütün bunları öz səhifələrində əks etdirirdi. Sənaye və kənd təsərrüfatı şöbələri istehsal sahələrində işin təşkili, qabaqcıl təcrübə və öndə gedənlər barədə materiallar ha-

zırlayırdı. Metro inşaatlarının fəaliyyəti və kondisionerlər zavodunun tikintisi qəzetiñ daimi nəzarətində idi. Oxucular hər iki tikintinin gediş barədə gündəlik məlumat ala bilirdilər. Neft mədənlərindən, mənzil tikintisi sahələrin-dən, fabrik və zavodlardan verilən yazılar maraqla qarşıla-nırdı.

Bütünlükdə məhsulların keyfiyyəti xeyli yaxşılaşmışdı. Bu, hər şeydən əvvəl ondan irəli gəlirdi ki, həmin sahələrdə çalışan adamların əməyi layiqincə qiymətləndirilirdi. Onlar maddi və mənəvi cəhətdən həvəsləndirilirdilər. Əməkdə fərqlənənlərə orden və medallar, fəxri adlar, pul mükafatları, ehtiyacı olanlara yeni mənzillər, minik avtomobiləri verilirdi.

Haşıyə. Mənzil demişkən, Ağababa Rzayev “Kommunist”ə redaktor gələndə 20 əməkdaşın mənzilə ehtiyacı vardı. Onun səyi ilə redaksiya üç təşkilatdan – Bakı Şəhər İcraiyyə Komitəsindən, Nəsimi Rayon İcraiyyə Komitəsindən və “Kommunist” nəşriyyatından mənzillər almağa başladı. İldə 5-6 əməkdaş mənzillə təmin olunurdu. Beləliklə, Mahmud Abbasov ikiotaqlı mənzilini saxlamaqla beşotaqlı, Rəfail Nağıyev, Sadıq Qarayev, Tofiq Həsənzadə, Firudin Rəsulov və Rəhim Abdullayev ikiotaqlı mənzillərini saxlamaqla üçotaqlı, Fərman Bağırov və Ramiz Abdullayev dörd otaqlı, mən, Xudu İsgəndərov və Yusif Əhmədov beşotaqlı, Hidayət Zeynalov, Bariz Əsədov, Cahangir İbadov və Səlim Abdullayev üçotaqlı, Əhməd İsayev və Telman Əliyev ikiotaqlı mənzil aldı. Yaxşı yadimdadır, redaktor müavinlərindən biri əvvəlki mənzillərini saxlamaqla yeni mənzil alanlara etiraz edirdi. Ağababa müəllim ona dedi ki, yeni mənzil alanlar sizin iş yoldaşları-nızdır. Onların övladları var, bilinmir ki, gələcəkdə mənzil ala biləcəklər, yoxsa yox. Bir də ki, kollektiv üzvlərinin

gen-bol mənzillə təmin olunmasının nəyi pisdir ki? Mən bundan sonra da bütün əməkdaşlarımızın rahat və işıqlı mənzillərdə yaşamasına çalışacağam. Ağababa müəllimin məsələyə bu cür yanaşmasının nəticəsində redaksiyada mənzilə ehtiyacı olan əməkdaş qalmamışdı.

Heydər Əliyevin respublikaya başçılıq etdiyi illərdə kənd təsərrüfatında görünməmiş bir irəliləyiş vardi. Azərbaycan əməkçiləri bir milyon ton pambıq və bir milyon ton üzüm istehsalı uğrunda mübarizə aparırdılar. Onların güzəranı gündən-günə yaxşılaşırıldı. Kəndlərin siması tanınmaz dərəcədə dəyişmişdi. Telman Əliyevlə mən Sabirabad, Saatlı və İmişli rayonlarından pambıqcılığın kənd əməkçilərinin maddi rifahının yaxşılaşdırılmasında rolunu əks etdirən səhifələr hazırladıq. Həmin səhifələr Azərbaycan KP MK tərəfindən təqdir olundu.

Qəzetiñ hər nömrəsində ayrı-ayrı pambıqcılıq təsərrüfatlarının işindən, əldə edilmiş uğurlardan və bəzi təsərrüfatların qarşılaştığı problemlərdən də yazılar verilirdi. İllik planları yerinə yetirən rayonlarda məhsul bayramları keçirilirdi. Həmin bayramlar geniş işıqlandırılırdı. Respublika illik planı yerinə yetirdikdə qəzetiñ bir nömrəsi bu uğura həsr olunurdu. Üzümçülüklər, çayçılıq, meyvəçilik, tütünçülüklər və heyvandarlıq sahələri də qəzetiñ diqqət mərkəzində idi.

Üzərində “Azərbaycanda istehsal edilmişdir” sözləri yazılmış məhsullarımızı dünyanın 60-dan çox ölkəsi alırdı. Mədəniyyət və incəsənət xadimlərimiz sərhədlərimizdən çox-çox uzaqlarda uğurlu

çıxışlar edirdilər. Sovetlər İttifaqından xaricə göndərilən nümayəndə heyətlərinə azərbaycanlılar da salınırdı. Azərbaycan əldə etdiyi uğurla müttəfiq respublikalar arasında önə çıxmışdı. Buna görə də Sovetlər Birliyinə gələn nümayəndə heyətlərini də çox tez-tez respublikamıza göndərirdilər. Mədəniyyət və incəsənət xadimlərimiz, sənaye məhsullarımız, gedən və gələn nümayəndələr Azərbaycanın dünyada tanınmasında çox böyük rol oynayırdı.

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev Azərbaycanı sevirdi və onun sərhədlərindən çox-çox uzaqlarda tanınmasına çalışırdı. Bu sahədə Azərbaycanda reallaşdırılan beynəlxalq tədbirlərin əhəmiyyətini qeyd etməmək olmaz. Mən onlardan birinin – “Böyük Oktyabr və Asiya, Afrika və Latın Amerikası ölkələrində milli azadlıq hərəkatı” mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq konfransın üzərində ayrıca dayanmaq istəyirəm. Məlum olduğu kimi, Sovetlər İttifaqı Böyük Oktyabr sosialist inqilabının məhsulu idi və bu, dünyanın bir çox ölkələrində xalqları yaşadıqları dövlət quruluşunu dəyişməyə sövq etmişdi. Böyük Oktyabr sosialist İngilabının 70 illiyi qarşısında buna həsr olunmuş konfrans əslində Moskvada keçirilməli idi. Heydər Əliyev öz şəxsi nüfuzundan istifadə edib onu Bakıya dəyişmiş və çox möhtəşəm bir tədbir keçirmişdi. Çili Kommunist Partiyasının sədri Luis Korvalanın, Amerika kosmonavtlarının, Asiya, Afrika və Latın Amerikası ölkələrindən nüfuzlu adamların iştirak etdiyi həmin tədbirin keçirildiyi günlərdə Azərbaycan dünya mətbuatının diqqət mərkəzində idi. Tədbirə gələn qonaqların təəssüratlarını da bunun üzərinə gəlsək, Heydər Əliyevin bu sahədə necə böyük iş apardığını təsəvvür etmək olar.

Sənaye şöbəsi müəssisələrimizin xarici ölkələrə göndərdikləri məhsullar və onlarla bağlı alınan razılıq məktubları barədə vaxtaşırı yazılar verilirdi. Bakıda keçirilən beynəlxalq tədbirlərin qəzətdə işıqlandırılmasının əsas ağırlığı isə təbliğat və təşviqat şöbəsinin üzərinə düşürdü. Əvvəlcədən verdiyimiz materiallarla oxucuları keçiriləcək tədbirin mövzusu, mahiyyəti və onun Azərbaycanda reallaşmasının əhəmiyyəti barədə maarifləndirirdik. “Böyük Oktyabr və Asiya, Afrika və Latın Amerikası ölkələrində milli azadlıq hərəkatı” beynəlxalq konfransında da belə oldu. Respublikamızın ümumdünya tarixi ilə məşğul olan alımlərinin konfrans qarşısında hər üç qitəyə aid geniş təhlili məqalələrini verdik. Tədbir keçirilən günlərdə isə gələn qonaqların konfrans və Bakı haqqında təəssüratlarını dərc etdik. Bu, işin başlanğıcı idi. Sonralar isə bir müddət konfransın qarşıya qoyduğu vəzifələrlə bağlı yazılar hazırladıq.

Qəzeti cəsarətli çıxışlarından, bu çıxışlara eti-nasız yanaşanlara, “Kommunist”ə və onun əməkdaşlarına diqqətsizlik göstərənlərə Ağababa müəllimin sərt münasibətindən inciyənlərin sayı getdikcə artırdı. Redaksiyanın özündən də ara-sıra anonim yazarlar vardı. Amma bunlar bir redaktor kimi Ağababa müəllimi ehtiyatlaşdırırmırıdı. O yenə əvvəlki iradə ilə rəhbərlik etdiyi kollektivin üzvlərinə hər yerdə hörmətlə yanaşılmasını tələb edir, öz təmizliyinə və tutduğu yolun doğruluğuna arxalanaraq “Kommunist”in nüfuzunu cidd-cəhdələ qoruyurdu.

Burada özümlə bağlı üç olayı yada salmaq istəyirəm.

Birinci fakt: Bakıda Yaponiya və Azərbaycan gənclərinin IV görüşü keçirilməli idi. Ağababa müəllim dedi ki, Elmi-ra Qafarova (O, Azərbaycan komsomolu Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi idi.) ilə danışmışam, görüş təşkilat komitəsinin sədri Rauf Axundovdan (Azərbaycan komsomolu Mərkəzi Komitəsinin ideoloji məsələlər üzrə katibindən) müsahibə al. Getdim, lakin R.Axundov işinin çox olduğunu deyib müsahibədən qaçıdı. Mən metodkabinetdən yazım üçün lazım olan faktları alıb geri qayıtdım. Ağababa müəllim bunu bilən kimi R.Axundova zəng vurdu: “Mən razı olmaram ki, “Kommunist”in əməkdaşı sizin fəaliyyətinizi işıqlandırmaq üçün dalınızca sürünsün, – dedi. – Tədbirin təşkilatçısı kimi, respublikanın bir nömrəli qəzetini materialla təmin etməlisiniz. Əks təqdirdə belə etinasızlığı biz də sizə göstərərik”.

İkinci fakt: Qəzeti əməkdaşı Feyzi Fərəcullayev Sov.İKP sıralarına qəbul olunurdu. Onun məsələsi ilkin olaraq Nəsimi Rayon Partiya Komitəsinin partiya komissiyasında müzakirə edilirdi. Redaksiya ilk partiya təşkilatı katibinin müavini kimi F.Fərəcullayevin anketini oxudum. Komissiya sədri hikkə ilə sözümü kəsdi. Dedi ki, anketi düzgün oxumursan. Dedim nə yazılıb, onu oxuyuram. Raykomun təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdürü Furman Qurbanov komissiya sədrindən soruşdu ki, necə oxumalıdır? Komissiya sədri bir az da səsini qaldırdı: “Mən nə dediyimi yaxşı bilirom”. F.Qurbanov başını komissiya sədrinə tərəf əyərək: “Telman müəllim “Kommunist” qəzeti şöbə müdürüdir”. Cavab çox qısa oldu: “Nə olsun ki?” Araya pərtlik düşdü. Mən partkomissiyanın iclasını yarımcıq qo-yub redaksiyaya qayıtdım. Ağababa müəllim bunu eşidən kimi raykomun birinci katibi Müslüm Məmmədova zəng vurdu: “O xanım kimdir ki, ilk təşkilatların təmsilçilərinə yuxarıdan aşağı baxır?” M.Məmmədov faktı dəqiqləşdirib

tədbir görəcəyini söylədi. Az sonra komissiya sədri məndən dönə-dönə üzr istədi.

Üçüncü fakt: Ağababa müəllimlə respublika siyasi maarifevinin müdürü, Azərbaycan KP MK təbliğat və təşviqat şöbəsi müdirinin müavini Vəli Məmmədovun bir-birinə dərin hörmətləri vardi. Hətta bir dəfə Vəli müəllim Aralıq dənizi ətrafi ölkələrinə gəmi ilə turist səfərlərinə çıxan azərbaycanlılardan ibarət qrupa rəhbərlik etmişdi. Sovet dövrünün qayda-qanunlarına görə, qayıdanan sonra müvafiq təşkilatlara qrup üzvlərinin özlərini necə apardıqları barədə hesabat verilməli idi. Hesabatı verəndə Vəli müəllimin nəzərinə çatdırılır ki, siz bəzi faktları gizlədirsiniz, “Kommunist”in səfərdə olmuş əməkdaşı sizdən daha çox məlumat verib. Vəli müəllim Ağababa müəllimə zəng çalıb həmin əməkdaşın adını söyləmiş və demişdi ki, ondan ehtiyatlı olun. Ağababa müəllim də bildirmişdi ki, mənim heç kəsin yanında gözükölgəli işim yoxdur.

İş elə gətirdi ki, Vəli Məmmədovun rəhbərliyi ilə redaksiyaya yoxlama briqadası göndərildi. Briqadaya əvvəllər “Kommunist”də redaktor müavini işləmiş, “Azərbaycan kommunisti” jurnalının redaktor müavini Manaf Süleymanov, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin əməkdaşı Çingiz Ələkbərzadə və Xəbərlər Mətbuat Agentliyinin Azərbaycan təmsilçisi Rasim Ağayev daxil idilər. Onlar qəzetimizin bir illik nömrələrini vərəqləyir, materialları gözdən keçirir və şöbə müdirlərini çağırıb söhbət edirdilər. Mənimlə Vəli

müəllim söhbət etməli oldu və şöbəmizə belə bir irad tutdu:

- Təbliğatçılar və təşviqatçılar haqqında verdiyiniz yazılar bir-birindən fərqlənmir.
- Siz ciddi deyirsiniz, yoxsa zarafat edirsiniz?
- Həqiqi sözümdür.
- Onda siz həmin yazıları diqqətlə oxumamışınız. Təbliğatçı siyasi və iqtisadi təhsil sistemində program üzrə məşğələ aparır. Təşviqatçının fəaliyyəti kütləvi-siyasi işdir. Günün ən mühüm məsələlərinə aid söhbətlər keçirir, sualları cavablandırır.

Vəli müəllimin siması tutuldu, daha heç söz demədi. Yoxlamanın sonunda müşahidə etdikləri barədə Ağababa müəllimi məlumatlandırarkən nə demişdi, redaktor məni çağırdı:

- Nə demisən, Vəli müəllimin kefinə dəyib? – Mən Vəli müəllimə baxdım, o gülürdü. – Ağababa müəllim əlavə etdi: – İkiniz də dağlar oğlusunuz, biriniz cənub dağlarının (Vəli müəllim Yardımlı rayonundan idi), o biriniz şimal. Siz gərək dost olasınız.

Vəli müəllim ayağa qalxıb hər ikimizlə xudahafızlaşdı. Sonralar onunla tez-tez rastlaşırdıq. Həmişə də çox mehribanlıqla görüşürdü.

Kiməsə bu faktlar xırda məsələ kimi görünə bilər. Ağababa müəllim əməkdaşının haqlı olduğunu biləndə Azərbaycan KP MK-nın şöbə müdirləri, Nazirlər Kabinetinin aparatının və Ali Sovetin Rəyasət Heyətinin işçiləri, nazirlər və komitə sədrləri ilə də sərt danışmaqdan çəkinmirdi. Göyçayda nəşr edilən “Yeni həyat” rayon qəzetində redaktor Oqtay Cəfərov ciddi tənqid yazmışdı.

Bundan qeyzlənən raykomun birinci katibi Heybət Tahirovun göstərişi ilə qəzətin bütün nömrələri yandırılmışdı. Bölgə müxbirimiz Tofiq Həsənov bu hadisə ilə bağlı “Kommunist”də ciddi bir yazı ilə çıxış etdi. Həmin yazıya görə “Kommunist”in redaktoruna və bölgə müxbirinə qarşı ciddi hücumlar başlandı. T.Həsənov Sov.İKP sıralarından çıxarıldı. (Az sonra Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Heydər Əliyev T.Həsənovun haqlı olduğunu bilib onu partiya sıralarına bərpa etdi). Əvvəlki inciklərinin əvəzini çıxmaq istəyən səlahiyyətli məmurların əlinə fürsət düşmüdü. Onlar Azərbaycan KP MK-nın birinci katibini Ağababa Rzayevin “Kommunist” redaktorluğundan getmək vaxtının çatlığına inandıra bilmışdilər. Buna baxmayaraq, xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev Mərkəzi Komitənin büro iclası qarşısında Ağababa müəllimi qəbul etmiş, ona nazir müavini postunu təklif etmişdi. O isə “Kommunist”in redaktoru olduqdan sonra “kiminsə əlinin altında işləmək” istəmədiyini bildirmişdi.

“KOMMUNİST”İN YETİŞDİRİYİ İKİNCİ REDAKTOR

Azərbaycan KP MK 1980-ci ildə Rəşid Məmmudovu “Kommunist”ə redaktor təyin etdi. Rəşid müəllim Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsini bitirib göndərişlə bu qəzətə gəlmışdı. Burada ədəbi işçi, şöbə müdürü, redaktor müavini işləmiş, sonra Azərbaycan KP MK-nın təbliğat və təşviqat şöbəsində mətbuat bölməsinə rəhbərlik etmiş, oradan Zaqatala Rayon Partiya Komitəsinə birinci katib göndərilmişdi. “Kommunist”də işləyərkən onunla birlikdə çalışmış əməkdaşların əksəriyyəti hələ redaksiyada idilər. Hamısı da Rəşid müəllim haqqında yaxşı fikir söyləyirdi. Mən universiteti bitirərkən diplom rəhbərim olmuşdu. Mehriban insan idi. İmkanı çatan məsələlərdə heç kəsdən köməyini əsirgəmirdi. Sağlamlığından şikayətlənirdi. Azərbaycan KP MK-da işlədiyi illərdə tez-tez şöbəmizə zəng vurar, hərdən qəzetimiz üçün baş məqalələr yazardı.

Kim nə deyir-desin, rəsmiyyətçilik adamların xarakterini bəzən dəyişir. Zaqatala kimi böyük rayonda altı il raykomun birinci katibi olmaq, idarə və müəssisələrə başçılıq edən müxtəlif xarakterli adamlarla hər gün təmasda olmaq o qədər də asan iş deyil. Kimi deyilən sözü tez başa düşür, kiminə eyni şeyi təkrar-təkrar söyləməli olursan. Kimi öz vəzifəsinə, tapşırılan işə məsuliyyətlə yanaşır, kim sadəcə baş girləyir. Bunlar rayona rəhbərlik edən şəxsədə, təbii ki, həmişə xoş ovqat yaratmır. Əsəbilik, işin gərginliyi istər-istəməz onun davranışında, xarakterində iz qoyur. Rəşid müəllimin redaktorluğunun ilk dövrlərində biz bunu aydın hiss edirdik. Hüseynqulu Xanlarov və Əşrəf Hacıyev kimi mətbuatda təcrübəsi olan, respublikada tanınan jurnalistlərin təqdim etdiyi materialları qaralayıb lövhədən asmaq, əməkdaşlarla yüksək tonla danışmaq, iş gününün sonunda evlərinə gedəndən sonra kiçik bir tapşırıqdan ötrü şöbə müdirlərini yenidən təcili redaksiyaya yiğmaq və sair. Amma bunlar çox çəkmədi. Rəşid Mahmudov yenə oldu əvvəlki mehriban, xoş xasiyyətli, qayğıkeş Rəşid müəllim.

O, redaktor kimi yeni vəzifəyə redaksiyanın əsaslı təmiri ilə başladı. Bakı Şəhər İcraiyyə Komitəsinin sədri Nəcməddin Əhmədov, təmirə məsul olan nazirliklərin rəhbərləri redaksiyaya gəlir, işin gedişi ilə maraqlanırdılar. Bu işə redaktor şəxslən özü nəzarət edirdi. Divarlar və tavan qasındı, yenidən rəngləndi. Bəzən bir otağın rəngi xoşa gəlmir, onu yenidən işləməli olurdular. Kapılar, me-

bellər, çılçırqlar, yeniləri ilə əvəz olundu. Bütün otaqlara kondisionerlər alındı. Otaqlara və dəhlizlərə Gəncə fabrikindən xalçalar gətirildi. Redaksiyaya girəndə adamın ürəyi açılırdı. Ağababa Rzayev redaksiyanın təmirdən sonrakı vəziyyətini görüb:

“Kommunist” heç vaxt bu görkəmdə olmayıb – demişdi. – Rəşid sözün həqiqi mənasında qəhrəmanlıq edib. Mən bunu heç vaxt edə bilməzdim.

Rəşid müəllimin özünəməxsus iş üslubuvardı. O vaxt “Kommunist” Moskvada və müttəfiq respublikaların paytaxtlarında rus dilində nəşr olunan partiya qəzetlərini, sahə mətbu orqanları və jurnalları alırdı. Rəşid müəllim onların hamısını nəzərdən keçirir, bizim respublika üçün müvafiq olan məqalələrin yanına dərkənar qoyur və şöbələrə verirdi. Biz həmin məqalələrin mövzusunda partiya təşkilatlarından, idarə və müəssisələrdən yazılar hazırlayırdıq. Bu da qəzetə mövzu rəngarəngliyi gətirirdi.

Rəşid müəllim qəzetə yeni əməkdaşlar – Ziyəddin Sultanovu, Famil Abbasovu, Ruslan Rəfizadəni, Məzahir Süleymanovu və Flora Sadıqovanı gətirdi. Famil sonralar “Azərbaycan” qəzetiñə getdi. Hərdən gəlib görüşürdü. Ziyəddinlə bu gün də səmimi münasibətlərimiz var.

Redaksiyada yaxşı yaradıcılıq əhval-ruhiyyəsivardı. Hamı öz imkanı daxilində qəzetiñ səviyyəsini yüksəltmə-yə çalışırdı. Şöbəmiz respublikamızın ən görkəmli alımlərini qəzetə cəlb etmişdi. Rəşid müəllim Moskvada müşavirədə olarkən L.Abalkin və Y.Ovçinnikov kimi görkəmli akademiklərə məqalələr sifariş vermişdi. Onlar “Kommunist” üçün məxsusi məqalələr yazmışdılar. Moskvada nəşr olunan “Arqumenti i faktı” qəzetində çox maraqlı su-

al-cavablar verilirdi. Azərbaycandan suallar təşkil edib həmin cavabları oxuculara çatdırırırdıq. Yerlərdən də suallar alır, onları da cavablandırırdıq.

Rəşid müəllimin partiya təşkilatlarının apardığı ideoloji işə münasibəti fərqli idi. Bu münasibəti onda birinci katib olduğu zaman həmin sahədə müşahidə etdiyi formallıq yaratmışdı. Deyirdi ki, ideoloji iş bir rayonda başqa rayona nisbətən yaxşı ola bilər. Ümumilikdə götürdükdə isə heç də hər yerdə bu iş qaydasında deyil. Bir dəfə o, həmin mövzuda söhbət edərkən mənə dedi:

– İnanmırsan? Elə isə ezamiyyə vərəqəsi yazdır, Gəncə müxbirimiz Əhməd İsayevlə gedin, Şəmkir-də özünüz şahidi olun.

Şəmkir Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Hidayət Vəliyev niyyətimizi biləndə sifətini türşütdü:

– Bu yaxılarda Şəmkirdə çox yüksək səviyyəli bir müşavirə keçirildi. Orada rayonumuzda ideoloji işin təşkili də təqdir olundu. Həmin müşavirəni kasetə yazmışıq. İstəsəniz qulaq asa bilərsiniz.

Mən:

– Hidayət müəllim, buna ehtiyac yoxdur, – dedim. – Müşavirədə söylənilənlər sizin verdiyiniz arayışa əsaslanır. İndi biz maraqlanarıq, söylənilənlər təsdiqini tapsa lap yaxşı, tapmasa...

Katib sözümü kəsdi:

– Gedin, mehmanxanada yerləşin, sonra təsərrüfatlıarda olarsınız.

Biz mexaniki təmir zavodundan başladıq. Əh-

məd İsayev qəzetimizin Gəncə, Şəmkir, Xanlar, Daşkəsən, Gədəbəy, Tovuz və Qazax rayonları üzrə bölgə müxbiri idi. Həmin rayonların, necə deyərlər, cikini də bilirdi, bikini də. İndi də çox vaxt danışmir, məni istiqamətləndiridi. Günüñ axırına xeyli fakt əldə etmişdik. Axşam mehmanxanaya qayıdanda dedilər ki, Vəliyev sizinlə görüşmək istəyir. Yenə siması tutqun idi. Xırıltılı səslə soruşdu:

– Axı sizi nə maraqlandırır?

Səhərki sözlərimi təkrar etdim:

– İdeoloji işin təşkili.

– Niyə bəs Şəmkiri seçmisiniz?

– Redaktorumuzun göstərişidir.

O, əlini dəstəyə atıb telefonçu qızı: – Məni “Komunist”in redaktoru ilə calasdır, – dedi. Elə o saatca simasında xoş bir ifadə göründü:

– Salam, Rəşid müəllim.

Onlar köhnə tanışlar kimi hal-əhval tutdular. Katib Rəşid müəllimin səhhətini, ailəsini soruşdu. Bizim Şəmkirdə olmağımız barədə heç nə demədi. Sonda dəstəyi mənə verdi. Rəşid müəllim söylədi ki, Hidayət yaxşı oğlandır. O qədər də dərinə getməyək. Hidayət müəllim də bildirdi ki, biz mehmanxanada yox, raykomun qonaq evində qalmalıyiq. Həmin gün o, bizimlə bir masada oturub şam da etdi.

Biz Şəmkirdən üç məktub yazdıq. Onlardan yalnız biri tənqidə idi. Buna baxmayaraq, Hidayət Vəliyev bizdən narazı qaldı. Aradan bir müddət keçmiş Moskvadan gələn komissiya Şəmkir rayonunda pambıqcılıqda “perepiska” məsələsini yoxladı. Yoxlamanın nə dərəcədə obyektiv aparıldığıni deyə bilmərəm, amma Hidayət Vəliyev həbs olundu.

Bir neçə aydan sonra Rəşid müəllim məni eyni bir tapşırıqla Salyan rayonuna göndərdi. Bölgə müxbirimiz Bariz Əsədovla ideoloji işin təşkilində ciddi nöqsanlar aşkarladıq. Yuxarıdan olan xahişlə Rəşid müəllim həmin faktların qələmə alınmasını məsləhət görəmədi.

Təbliğat və təşviqat şöbəsinin işi ağır idi. Mən imkan tapıb ayda yalnız bir-iki baş məqalə yaza bilirdim. Amma Rəşid müəllim imzamın qəzətdə görünməsini istəyirdi. Bakı şin zavodu və İmişli rayon partiya komitələrinin hesabat-seçki konfranslarından məqalələrimi də onun təhriki ilə yazmışdım.

Rəşid müəllim tutduğu məsul vəzifəyə uyğun sözünü deyirdi. Amma Ağababa müəllim kimi ötkəm yox, yumşaqlıqla. Mənə tapşırılmışdı ki, bir məsələni Bakı Şəhər Partiya Komitəsinin katibi Ağalar Abbasovla dəqiqləşdirim. Ağalar müəllim aspiranturada təhsil alanda da, Neft Akademiyasının müəllimi olanda da, akademiyanın partiya komitəsinin katibi işləyəndə də şöbəmizə tez-tez gələr, qəzətimizə müəlliflik edərdi. İndi ona dəfələrlə zəng vurdum, hər dəfə katibədən eyni sözləri eşitdim: “yoxdur”, “məşğuldur”. Redaktora bunları söyləyib dedim ki, bir də Ağalar müəllimə zəng vurma-yacağam. Rəşid müəllim A.Abbasova zəng vurdu. Hal-əhval tutduqdan sonra dedi ki, “Ağalar, bilirsən Telman nə deyir? – O gülə-gülə: deyir ki, Ağalar elə bil həmin Ağalar deyil. Əvvəllər o gün olmurdu ki, bizim şöbəyə gəlməsin. İndi özünü dartıb qoyub dağ başına, telefona da yaxın gəlmir.

Ağalar müəllimin nə söylədiyini bilmədim. Rəşid müəllim ürəkdən gülüb dəstəyi yerinə qoydu. Mən şöbəyə qayıdan kimi Ağalar müəllim şöbəyə zəng vurub üzrxahlıq elədi: “Katibə deməyib. Mənim sizə böyük hörmətim var. Yalnız qəzətlə bağlı deyil, başqa sahələrdə də nə problemin olsa, çəkinmə, de”.

Yaxud başqa bir misal. Jurnalistlər İttifaqının xətti ilə minik avtomobili almaq istəyirdim. Amma ittifaqa ayrılmış minik avtomobiləri arasında “2106” markalı “Jiquli” yox idi. Rəşid müəllim ticarət naziri Timur Məmmədova zəng vurdu. Nazir: “Minik maşınlarının bölgüsü Moskva-da aparılır” – söylədi.

Rəşid müəllimin siması ciddiləşdi:

– Onu mən bilirəm. Mən göysatan və bazar alverçisi üçün zəng vurmamışam. “Kommunist”in şöbə müdürü, redaksiya heyətinin üzvü, oğlu xəstə... Moskva Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqına “2106” ayırmayıb, siz öz balansınızdan ayırin, əvəzində də ittifaqın balansındakı maşılardan birini götürün.

Məsələ elə o cür də həll olundu.

Rəşid müəllimin hərdən canı ağrıyırıldı. Həmin vaxtlarda özü də hiss etmədən bəzən əməkdaşlarla yuxarı tonda danışındı. Tez də peşman olurdu. Hərdən zarafat etməklə, hərdən də hansısa hərəkəti ilə bunu həmin əməkdaşa anladırdı. O, Moskvada yaşayan həmyerlimiz, tarix elmləri doktoru, “Şəriət” kitabının müəllifi Qasım Kərimovun məqaləsini mənə verib dedi ki, tərcümə olunsun, qəzətdə dərc edək. Tərcüməcimiz Cəlil Xəlilov respublikada bu sahədə yaxşı tanınan mütəxəssis, gözəl insan idi. O məqaləni götürəndə məzuniyyətdə imiş. Buna görə də tərcü-

məni bir aydan sonra qaytardı. Elə o saatca redaktra təqdim etdim. Rəşid müəllim hirsləndi:

- Məqalənin tərcüməsini niyə gecikdirmisiniz?
 - Mən gecikdirməmişəm. Cəlil müəllim...
 - Cəlil məzuniyyətdə idi, özün tərcümə edəy-din.
 - Belə bir məqaləni mən tərcümə edə bilməz-dim.
 - “Kommunist”in şöbə müdürü bunu bacarmalıdır.
 - Belə çıxır ki, “Bakinskiy raboçi” qəzetinin şöbə müdürü də Azərbaycan dilində olan belə bir məqaləni rus dilinə tərcümə etməyi bacarmalıdır?
 - Deyə bilmərəm. Sizi ciddi cəzalandıracağam.
 - Bu, sizin öz işinizdir.
- Şöbəyə gəldim. Redaksiyada təmir getdiyindən daxili telefon işləmirdi. Az sonra katibə gəldi:
- Buna nə olub bilmirəm, yenə sizi çağırır.
- Bu dəfə redaktor müavinləri və məsul katib də yanındaydı.
- Yoldaşların yanında deyirəm, sizi ciddi cəza-landıracağam.

Heç nə demədən redaktorun kabinetindən çıxdım. Axşamüstü lövhəyə belə bir əmr vuruldu: “Tapşırığı vaxtında yerinə yetirmədiyi Telman Heydərovun nəzərinə çatdırılsın”.

Bir gün sonra Dzerjinski adına klubda Bakı Şəhər Partiya Komitəsinin konfransı keçirilirdi. Bilmirəm, nə üçünsə partiya həyatı şöbəsinin müdürü

Hüseynqulu Xanlarova deyil, mənə dəvətnamə göndərmişdilər. “Bakı” qəzətinin şöbə müdürü Əliabbas Əliyevlə arxadan ikinci sırada oturduq. Rəşid müəllim konfrans başlayandan sonra gəlib, bizdən arxada, Bakı Ali Partiya Məktəbinin rektoru Tofiq Köçərlinin yanında əyləşdi. Fasilədə nə o, nə də biz yerimizdən tərpəndik. O, təəccüblə soruşdu: “Nə üçün Hüseynqulu Xanlarovu deyil, sizi dəvət ediblər?” Dədim, bilmirəm. Rəşid müəllim Əliabbasdan qardaşını soruşdu.

– Cox ağrıyıram, – dedi. – Adamın canı ağrıyanda heç nə etdiyini bilmir. Dünən Telmanla da... O, sözünü tamlamadan, mənə baxıb gülümsündü.

Rəşid Mahmudov əməkdaşlara həmişə qayğı göstərirdi. Möhbəddin Şəmədlə Məzahir Süleymanzadənin Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının “Qızıl qələm” mükafatını almaq məsələsi gündəmdə idi. Mərkəzi Komitədə kimsə buna etiraz edirdi. Səbəb də onu göstərirdilər ki, bu mükafatı ən çox “Kommunist”in əməkdaşları alıb. İndi növbə başqa mətbuat orqanlarının əməkdaşlarının olmalıdır. Rəşid müəllim həm “Kommunist”in redaktoru, həm də Jurnalistlər İttifaqının sədri kimi “Qızıl qələm”in humanitar yardım deyil, yaradıcılığa verilən mükafat olduğunu söyləyirdi. Məhz onun inadkarlığı sayəsində hər iki əməkdaş həmin mükafatı aldı.

... Bir dəfə də katibə zəng vurdu ki, redaktor çağırır. Getdim. Partiya həyatı şöbəsinin müdürü Hüseynqulu Xanlarov da orada idi. Rəşid müəllim gülə-gülə üzünü Hüseynqulu müəllimə tutdu:

– Telman yaxşı oğlandır, amma bir az bozdur, bir də ki, deyirlər hərdən mənim dalımca danışır.

Mən etiraz etdim:

– Rəşid müəllim, boz adam kiminsə dalınca danışmaz. Nə sözü var, onun üzünə deyər.

Hüseynqulu müəllim:

– Rəşid, gördün? – dedi. – Mən sizə dedim ki, Telman dalca danışmaz. O sözünü özündən böyüyün də, kiçiyin də üzünə deyir.

(Mənim Rəşid müəlliminin dalınca danışmağımı redaktora onun özünün işə götürdüyü əməkdaş demişdi. Həmin əməkdaş Ramiz Əhmədov redaktor olanda daha çox əl-qol açdı).

Rəşid müəllim əsas məsələnin üzərinə gəldi:

– Piri Məmmədov yetim oğlandır. Onu bölgə müxbiri göndərmək istəyirəm. Filankəs (o bir nəfərin adını çəkdi) mane olur. İndi o ezamiyyətdədir. Rəşid müəllim qəzetə yeni əməkdaş götürəndə də, kiminsə vəzifəsini dəyişəndə də şöbə müdirlərinin razılığını alardı. – Bu gün Pirinin əmrini verəcəyəm. Şöbə müdirlərindən ikisinin buna mane olacağını düşünürəm. Onları yola gətirə bilərsinizmi?

Hər ikimiz “hə” dedik. Amma iki saatdan sonra Rəşid müəllimin dediyi “filankəs” redaksiyaya qayıtdı. Piri Məmmədovun bölgə müxbiri getməsi bir müddət gecikdi.

Redaktor müavini Adil Cavadlı xəstəliyinə görə pensiyaya çıxanda Rəşid müəllim həmin vəzifəni mənə təklif etdi. “Əl-ələ verib işləyərik, sən də inkişaf etməlisən” – dedi. O vaxtlar rus dilindən tə-

cümə materialları (ittifaq dövlətinin və respublikamızın rəsmi materialları) çox verilirdi. Və onlar rus variantı ilə tutuşdurulmalı idi. Mən isə rus dilini yaxşı bilmirdim. Bunu söyləyəndən sonra əlavə etdim:

- Siz “Bakı” qəzetiñin redaktor müavini Şamil Şahməmmədovu gətirin.
- Şamili Nəsir İmanquliyev buraxmır.
- Siz məsələni Mərkəzi Komitə səviyyəsinə qaldırın, onlar həll edəcək.

Həll etdilər də. Şamil Şahməmmədov “Kommunist”ə redaktor müavini gəldi. O rus dilini yaxşı bilən və vəzifəsinə həmişə məsuliyyətlə yanaşan, savadlı və təmiz journalist idi.

Rəşid Mahmudovun redaktor olduğu dövrdə SSRİ journalistlərinin tərkibində mən iki dəfə xarici ölkədə oldum. 1982-ci ildə iş yoldaşım, qonşum və dostum Firudin Rəsulova Yunanistanda, 1988-ci ildə iş yoldaşım Ağaqulu Niftəliyevlə Portuqaliyada. Yunanistan səfərində qrupumu-zun rəhbəri, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının beynəlxalq məsələlər üzrə katibi Nəriman Əjdər oğlu Yolçinskini kəşf etdim. Uzun illər xaricdə diplomatik işdə çalışmış bu həmyerlimiz öz millətini və doğma Azərbaycanı necə də sevirdi!

Ağababa Rzayevdən sonra Rəşid Mahmudov “Kommunist”də yetişən ikinci redaktor idi. O bu qəzeti çox sevirdi. Sonralar Mətbuat Komitəsinin sədri işləyəndə də, pensiyada olanda da vaxtaşırı redaksiyaya gəlir, bizimlə zəngləşir, hal-əhval tuturdu.

DÜNYASINI MƏNDƏN İNCİK DƏYİŞDİ

Mən Ramiz Əhmədovla hələ korrektura şöbəsində işləyərkən tanış olmuşdum. O, Azərbaycan Dövlət Universitetinin journalistika fakültəsinin üçüncü kursunda oxuyur, axşamlar “Kommunist”də oxucu işləyirdi. O vaxt nəşriyyat indiki Azadlıq meydanının yaxınlığında idi. Rəsmi materiallar gecikəndə hərdən düşüb dəniz kənarında gəzirdik. Yeni yazdığı hekayələr-dən danışırıdı. Sonralar redaksiyadan getdi. Universiteti bitirdi, “Təşviqatçı” jurnalında işlədi, oradan “Azərbaycan kommunisti” jurnalına şöbə müdürü keçdi. Hərdən rastlaşırdıq, çox mehribanlıqla görüşürdü. Sonra Moskvaya İctimai Elmlər Akademiyasında təhsil almağa getdi. Mən seminar-

da olanda Mərkəzi Jurnalistlər Evinin restoranında rastlaşdıq. Moskvaya gəlib zəng vurmadığıma görə incikliyini bildirdi. O, akademiyani müvəffəqiyyətlə bitirdi, fəlsəfə elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı. Azərbaycana qayıtdı, KP MK-da mətbuat bölməsinin müdürü oldu. Gəncə Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi seçildi. (Rəşid Mahmudov redaksiyaya xalça alanda onuna köməyi dəymışdı). 1988-ci ildə “Kommunist” qəzetiňə redaktor təyin edildi.

Ramiz müəllim materiallara ciddi nəzarət edirdi. Onun xəbəri olmadan qəzətdə bir xətt də yazı verilə bilməzdi. Bir dəfə məsul katibin müavini mətbəədə səhifələrin işlənməsinə nəzarət edərkən qəzətə cəmi dörd cümlədən ibarət bir xəbər qoymuşdu. Bunu görən redaktor bərk əsəbiləşdi, səhəri gün əmr verib katib müavinini qəzətdən uzaqlaşdırıldı.

...Ağababa Rzayevdə də qəzetiň materiallarına belə tələbkarlıq vardi. Hüseyin Mehrəliyevin “Lənkəran mali-kanələri” məqaləsinin bir hissəsi mənim “letuçka” məruzəçisi olduğum nömrəyə düşmüdü. Dedim, müəllif məqalənin yazılımasına çox böyük əziyyət çəkib, tutarlı faktlar aşkarlayıb. Məqalə oxunaqlıdır. Amma bir iradım var. Məqalədə bir cümlə var: katib hansısa ictimai binanın tikintisi üçün gətirdiyi daşın bir hissəsi ilə həyatində ayaqyolu tikdirib. Zənnimcə, qəzetiň səhifəsinə ayaqyolu sözünün gətirilməsi düzgün deyil. Ağababa müəllim sözü-mü kəsib Hüseyin müəllimi ayağa qaldırdı:

– O sözü mən pozmuşdum, onu yenidən sən əlavə etmisən? – Hüseyin müəllim dinmədi. Ağababa müəllim sözünə davam etdi – Buna görə sənə töhmət verirəm. Belə

hal bir də təkrarlansa, işdən çıxaracağam.

...Ramiz müəllimin bu cür ciddi cəzası əməkdaşlara dərs oldu. Obyektlərin seçilməsinə, müsbət və tənqidi mövzularda yazılar məsuliyyət artdı. Bunları söyləməklə heç də onu vurgulamaq istəmirəm ki, redaktorla şöbələr və əməkdaşlar arasında quru rəsmiyətçilik vardı. Yox, əksinə, Ramiz müəllimin hamiya qarşı münasibətində bir səmimiyyət duyulurdu. O, əməkdaşlar arasında da belə bir səmimiyyət olmasını isteyirdi. Mən redaktorluğun nümayəndəsi kimi məsul növbətçi olanda Piri Məmmədov materialı ixtisar olunduğuna görə redaktor müavini Şamil Şahməmmədovla qaba danışmışdı. Səhəri gün Şamil müəllim bunu redaktora demişdi. Ramiz müəllim məni çağırdı. Şamil müəllim və Piri də orada idilər. Redaktor məni görən kimi yüksək tonla:

– Yanınızda müavini acılayırlar, sizsə susursunuz.

– Bu, mən mətbəeyə gələnə qədər olub.

Ramiz müəllim Pirinin əməlli-başlı dərsini verdi. – Get, – dedi, – ola bilsin ki, səni işdən çıxarırm.

Piri kabinetdən çıxandan sonra mən aranı sakitləşdirməyə çalışdım:

– Pirinin başında əvvəllər cərrahiyyə əməliyyatı aparılıb. Onun əlamətləri qalıb, əsəbidir, çox tez özündən çıxır. Qaldı indiki qaba rəftarına, Şamil müəllim, Pirinin əvəzində mən sizdən üzr istəyirəm.

Araya sakitlik çökdü.

Ramiz müəllim şöbəmizin hazırladığı material-

lardan razı idi. Yazdığını baş məqalələr onu qane edirdi. Bu, kiməsə xoş gəlmirdi. Rəşid müəllimin işə götürdüyü əməkdaş isə redaktorda mənim barəmdə yanlış fikir formalasdırmaq üçün fürsəti fövtə vermirdi. Ramiz müəllim məndən öz imzamla məqalələr yazmağımı istədi. Bir təbliğatçı haqqında oçerk yazdım. Redaktorun xoşuna gəldi, onu qəzetiñ birinci səhifəsində lap yuxarıda verdi.

Bu dəfə mövzunu redaktor verdi: Əfqanıstan mühəribəsinin veteranları ilə görüşüb onların barəsində yazmalı idim. Respublika Hərbi Komissarlığına zəng vurub müvafiq şöbənin müdürü Qaçay Əliyarova fikrimi dedim. O, komissarlığa 6-7 veteran çağırıldı. Odun-alovun içərisindən çıxmış, dəfələrlə ölümlə üzləşmiş keçmiş döyüşçülərlə görüşü heç vaxt unutmayacağam. Məhz həmin təsirlə də yarımsəhifəlik material hazırladım. Amma redaktor müavini onu ixtisar edib pis günə qoydu. Söz-söhbət olmasın deyə dillənmədim. İndi düşünürəm ki, gərək yazının sıkəst edilməsinə imkan verməyəydim.

Ramiz müəllimin tapşırıldığı ikinci mövzu Böyük Vətən müharibəsi iştirakçılarının xatirəsinə yerlərdə ucaldılmış abidələrə laqeyd münasibət barədə idi. Həmin yazı tənqid məqalədən çox elegiya kimi alınmışdı. Ona görə başqa mətbuat orqanlarında çalışan qələm yoldaşlarımdan çoxlu təbrik etdim.

Redaktor iki şöbədə – təbliğat və təşviqat, ədəbiyyat və incəsənət şöbələrində kitab və qəzetləri yığmaq üçün divarboyu şkaf düzəltirdi. Mən Sov.İKP MK-nın fəxri fərmanına layiq görüldüm. Təbii ki, bütün bunlar xəbərçi “dostumun” ürəyincə deyildi. Mən onun saxta adam olduğunu bilirdim. Buna görə də uğurlarımdan, irəli gedəcəyimdən və nəticənin onun üçün pis olacağından ehtiyat-

lanırdı. Nə yolla olur-olsun, məni gözdən salmağa çalışırıdı. Oğlumun xəstəliyinə görə evə tez gedən kimi redaktora çatdırırıdı.

Oğluma əlil arabası almaq üçün protez kombinatına getməliydim. Ramiz müəllimdən icazə aldım. İş elə gətirdi ki, əvvəl kombinatın direktorunu, sonra ambar müdirlini xeyli gözləməli oldum. İş günü başa çatdı. Səhəri redaktor çağırıldı:

- Dünən harada idin?
- Sizdən icazə alıb oğlum üçün əlil arabası almağa getmişdim.
- Arabanı almaq bu qədər çəkir?

Mən gələ bilmədiyimin səbəbini dedim.

Aradan bir neçə gün keçmiş şöbəmizin əməkdaşı Valeh Musayev bildirdi ki, işdən tez getməyini xəbər verirlər, redaktor axtarır. Elə bu vaxt evdən zəng vurdular, problem çıxmışdı, evə getməliydim. Səhəri Valeh Musayev narazılıqla başını tərpətdi.

– Elə bil kim isə izləyir. Siz redaksiyadan çıxmamış redaktor axtarır.

Elə bu vaxt daxili telefon zəng çaldı, redaktor çağırıldı. Yenə eyni sual:

- Dünən haradaydın?
- Problem çıxmışdı, evə getmişdim.
- Kimdən icazə almışdin?
- Hər gün icazə istəməyə utanıram, Ramiz müəllim.
- Yox, belə olmaz.
- Mən xəstə oğlumu ata bilmərəm. Bu cür işləməyim sizi təmin etmirə, işdən çıxa bilərəm. – O ayağa qalxdı, amma danışmadı, baxışlarını yayındırdı.

Mən davam etdim.

– Mənim işdən çıxmağımı bizi tanıyanlar yaxşı qarşılamaşacaqlar. Kimi deyəcək ki, Ramizin redaktor gəlməsini Telmanın gözü götürmədi, kimi də düşünəcək ki, Ramiz Telmanı yola vermədi. Bir də ki, mən işi buraxıb yeyib-içməyə, boş-boşuna gəzməyə, kefə getmirəm ki... Xəstəm var. Bununla belə, burada görəcəyim işləri aparıb evdə görürəm. Ağababa müəllimin vaxtında da, Rəşid müəllimin vaxtında da belə olub. Lazım gələndə zəng vurublar, geri qayıtmışam. Bu, sizi təmin etmirsə, yenə deyirəm, işdən çıxa, başqa bir münasib yer tapa bilərəm.

O, asta səslə: – Yaxşı get, bunlar adamı öz ağılı ilə işləməyə qoyurlar ki, – dedi.

Ramiz müəllimdən ilk dəfə idi ki, belə etiraf eşidirdim. Əslində, bu etiraf yox, xəbərçi “dostumun” mənim əleyhimə əməllərinin təsdiqi idi.

Ramiz müəllim sözübütöv adam idi. Kiməsə nəyisə söz verirdisə onu eləməliydi. Qəzeti nüfuzunu daim qoruyardı. Lazım gələndə yuxarı instansiyalara da çəkinmədən sözünü deyirdi. Onun redaktorluğu dövründə vaxtaşırı rayonlarda “Komunist”in oxucu konfransları keçirilirdi. Şamaxıdakı konfransda redaktor və əsas şöbələrin müdirləri iştirak edirdilər. Əvvəl Ramiz müəllim danışdı. Sonra suallar cavablandırıldı. Konfransın yarısında Moskvada nəşr edilən “Selskaya jizn” qəzetiinin Azərbaycan üzrə müxbiri V.Sinitsın gəldi. Raykomun birinci katibi konfransı yarımcıq qoyub çıxdı və bir daha geri qayıtmadı. V.Sinitsın əvvəllər “Bakinskiy raboçı” qəzetiinin şöbə müdürü olmuşdu. “Komunist”in bütün əməkdaşları ilə səmimi münasibəti vardı. Tez-tez redaksiyamıza gəlirdi. Əgər katib desəydi, o böyük məmnuniyyətlə konfransda oturar

və çox güman ki, “Kommunist” haqqında xoş söz də deyərdi. Katib bunu eləmədi və bu, Ramiz müəllimə toxundu. Konfransı qurtaranda katib bizi çaya dəvət etdi:

– Sizin üçün hazırlıq görmüşük.

Ramiz müəllim isə: – biz bura yeyib-içməyə gəlməmişik, – deyə açıqca etirazını bildirdi.

1988-ci ildə ermənilər qondarma Dağlıq Qarabağ problemini qaldırdılar. Azərbaycanda buna qarşı xalq hərəkatı başladı. Vətən torpaqlarının bir qarışını da vermək olmaz hissi ilə coşub-daşan kütlə Azadlıq meydanına axışırdı. Həmin kütlənin içərisində müxtəlif təbəqələri təmsil edən müxtəlif yaşda adamlar vardı. Ramiz müəllim bu və ya başqa formada bizim meydana getməyimizi görməməzliyə vururdu. Moskvanın əli ilə Əbdürrəhman Vəzirov Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi seçildi. Cəmil Əlibəyov “Kommunist”ə redaktor təyin edildi. Ramiz Əhmədov Qəbələ (o vaxt Qutqaşen idi) Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi seçildi.

Ramiz müəllim təxminən bir il ərzində Qəbələdə xeyli abadlıq işləri apardı. Qəbələlilər bu gün də onu xoş xatirələrində yaşadırlar. Ona müraciət edənləri heç vaxt ümidsiz yola salmırıldı. Hamı ilə mehribanlıqla danışırdı. İmkan daxilində hər kəsə kömək edirdi. Ramiz müəllim də Qəbələdə özünə yeni dostlar tapmışdı.

Mən Ramiz müəllimi Qəbələyə gedəndə teleq-ramla təbrik etmişdim. 1988-ci ilin martında atam infarkt keçirmişdi. Ramiz müəllim Rayon İcraiyyə Komitəsinin sədri və Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi

rayon şöbəsinin rəisi ilə birlikdə gedib xəstədən xəbər bilmışdı. Mürəbbə və limonla bir stəkan çay içib getmək istərkən anam onlara yemək təklif etmişdi. Ramiz müəllim isə:

— Ana, eşitmişəm yaxşı plov bişirirsən. Telman gələndə bişirərsən, gəlib yeyərik, — demişdi.

May bayramı günlərində uşaqları da götürüb rayona ata-anamı görməyə getdim. Fürsətdən istifadə edib qocaları yoluxduğu üçün Ramiz müəllimə təşəkkür etmək istədim. Bir gün əvvəl rayonun iki kəndinə sel ziyan vurmuşdu. Ramiz müəllim həmin kəndlərə getmişdi. Bölgə müxbirimiz Əşrəf Hacıyev də onu gözləyirdi. Ramiz müəllim gələn kimi birinci mən ona yaxınlaşdım. Təşəkkürümü bildirdim.

— Dəyməz, — dedi. — Sənin atan-anan mənim atam-anamdır. Burada köməkləri yoxdur. Nəyə ehtiyacları olsa mənə zəng etsinlər.

Mən görüşüb ayrılməq istəyəndə qolumdan tutdu:

— Bayramdır, getmə, yoldaşlarla kiçik bir məclisimiz var. Cox istəyirəm ki, bizimlə birlikdə olasan.

Üzrxahlıq elədim, bir-iki saat kənddə olub Bakıya qayıdağımı bildirdim.

...Anam dünyasını dəyişdi. Ramiz müəllim onda Azərbaycan KP MK-da partiya komissiyasının sədri idi, hüzr məclisinə gəldi, məni kənara çəkib bir şeyə ehtiyac olub-olmadığını soruşdu.

Sonralar Ramiz müəllim Milli Elmlər Akademiyasının İnstitutunda baş elmi işçi oldu, partiya yaratdı, Communist Partiyasının sədri oldu, Milli Məclisə deputat seçildi.

Oğlum Milli Elmlər Akademiyası Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunun aspiranturasına imtahan verməli idi. Akade-

miyanın birinci mərtəbəsində Ramiz müəllimlə rastlaşdım:

– Nə kömək lazım olsa, məndən gizlətmə, – dedi. – Tez də əlavə etdi – Allaha şükür, ictimaiyyətçi alimlərin hamısı ilə yaxşı münasibətlərin var. Zənnimcə, bizim köməyimizə ehtiyacın olmaz.

Məmnunluğumu bildirdim. Sonralar da bir neçə dəfə görüşdük. Şöbəmiz müxalifət, həmin düşərgədəki partiyalar və liderlər barədə yazılar verirdi. Bu materialların hamısı mənim əlimdən keçmirdi, onlara Mahir Nəbili nəzarət edirdi. Həmin materialların birində Ramiz müəllimin sədri olduğu Communist Partiyası tənqid olunmuşdu. İndi bizimlə işləyən əməkdaşlardan biri Ramiz müəllimə demişdi ki, onu Telman təşkil edib. O mənə zəng vurdu:

– Səndən gözləməzdəm. – söylədi. – Unutma ki, dünyanın axarı həmişə belə getməyəcək.

Onu heç cür inandıra bilmədim ki, mən də həmin yazını onun kimi qəzet səhifəsində görmüşəm. Ramiz müəllimlə mənim birgə dostumuz Asif Quliyevin də cidd-cəhdinə baxmayaraq, o öz fikrindən dönmədi. Beləcə, şəxsiyyətinə böyük hörmət etdiyim Ramiz Əhmədov dünyadan məndən incik getdi. Allah pis adamların cəzasını özü versin.

ÇOX GƏRGİN KEÇƏN BİR İL

1956-cı ildə Sov.İKP XX qurultayında şəxsiyyətə pərəstiş məsələsini müzakirəyə çıxarması N.S.Xruşşovu yeni addımlar atmağa ruhlandırdı. O, İ.V.Stalinin adı ilə bağlı nə vardisa, ya aradan çıxarıır, ya da ona qara bir damğa vururdu. 1959-cu ildə partiyanın növbədənkənar XXI qurultayıını çağırırdı və bu vaxta qədər mövcud olan xalq təserrüfatının inkişafına dair beşillik planın əvəzinə yeddilik planı təsdiq etdirdi. 1961-ci ildə çağırılan XXII qurultayda isə partiyanın yeni Nizamnaməsi və üçüncü Program qəbul olundu. Programda kommunizm qurucusunun əxlaq kodeksinə də yer ayrılmışdı. On iki bənddən ibarət olan kodeks uzun bir müddət kollektivlərdə geniş müzakirə olundu, partiya təşkilatlarının apardığı tərbiyə işində önə çəkildi. Azərbaycan komsomolunun Mərkəzi Komitəsi əxlaq kodeksinin bəndlərinə həsr edilmiş broşürlər bukleti buraxdı. Şöbəmiz

həmin bukletlərdən bir yazı verdi. Broşürlərdən birinin müəllifi “Azərbaycan gəncləri” qəzetiinin redaktoru Cəmil Əlibəyov idi. O, məqaləni oxuyub şobəmizə zəng vurdu, təşəkkürünü bildirdi.

– Gün o gün olsun ki, sizin kiçik bir kitabınız nəşr olunsun – dedi – Qəzetiinizin bir səhifəsini ona həsr edəcəyəm.

Cəmil müəllimlə şəxsən tanış deyildik. Ancaq onu mətbəədə dəfələrlə görmüşdüm. Üz-üzə gələndə salamlaşırıdı, ancaq mənim kim olduğumu bilmirdi. Cəmil Əlibəyovun redaktorluğu dövründə “Azərbaycan gəncləri” qəzeti çox oxunaqlı çıxırdı. Əşrəf Hacıyev, Şamil Fərzəliyev, Şahin Quliyev, Mürşüd Dadaşov və Davud Abdulkərimov kimi istedadlı jurnalistlər qəzetə, demək olar ki, hər nömrədə yeni mövzular gətirirdilər və bunun hesabına qəzet əl-əl gəzirdi.

Moskva Əbdürrəhman Vəzirovu Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi kürsüsündə əyləşdirəndə qəzetiinin ədəbiyyat və incəsənət şobəsinin əməkdaşı, əvvəllər “Azərbaycan gəncləri” qəzetində işləmiş şair Şahmar Əkbərzadə Cəmil Əlibəyovun “Kommunist” qəzetiňə redaktor gələcəyini söylədi. Sonra da əlavə etdi ki, bu onun çoxdankı arzusudur. İndi həmin arzuya çatmaq üçün real imkan var. Cəmil Əlibəyov da, Əbdürrəhman Vəzirov da Fizuli rayonundan idilər. Ə.Vəziorov hər ikisi Azərbaycan komsomolu Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi işləyərkən C.Əlibəyov “Azərbaycan gəncləri” qəzetiinin redaktoru olmuş və dostlaşmışdılar.

Cəmil müəllimin “Kommunist”ə redaktorluğu respublikada çox gərgin bir vaxta düşmüdü. Bakıda hər gün yüz minlərlə adam “Azadlıq” meydanında mitinqə çıxırı. Respublikamızın hər yerində adamlar bu mitinqlərlə həmrəy olduqlarını bildirirdilər. Mitinqlərin belə gur “alovlanmasında” bölgə müxbirimiz Firudin Rəsulovun ermənilərin Topxana meşəsini məhv etməyə cəhd göstərmələri ilə əlaqədar yazdığı “Topxana harayı” məqaləsi qığılçım olmuşdu. Cəmil müəllim mənə tapşırı ki, Elmlər Akademiyası Tarix İnstitutuna gedib Topxana haqqında material toplayım. Rəfail Nağıyev, Əşrəf Hacıyev və mən birlikdə Topxananın tarixi barədə bir məqalə hazırladıq. Məqalə qəzətdə filologiya elmləri doktoru Şamil Cəmşidovla tarix elmləri doktoru Fuad Əliyevin imzası ilə “Topxana hünər meydanıdır” başlığı ilə verildi. Bu, meydan hadisələrinə yeni bir coşqu əlavə etdi.

Kim nə düşünür, düşünsün mən, Cəmil Əlibəyov haqqında danışarkən deyə bilərəm ki, sözün həqiqi mənasında redaktor idi. Dağlıq Qarabağın tarixini, ermənilərin orada məskunlaşmasını və törətdikləri fitnəkarlıqların arxasında nəyin dayandığını yaxşı bilən müəllifləri tanıyor və mənə onlarla sıx əlaqə saxlamağı məsləhət görürdü. Qəzeti tarix elmləri namizədi Eldar Namazovun “Tarixi səhv, yoxsa səhvlərin tarixi”, iqtisad elmləri doktoru Əbdülqafur Zərgərovun “Pis niyyətlər, xaric səslər”, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Əfrand Daşdəmirovun “Ağı qaradan seçmək lazımdır”, xalq şairi Nəbi Xəzrinin “Zəka və təmkinlilik dövrü” sərlövhəli məqalələri və onlarca başqa yazılar verilən nömrələri hələ gecə ikən mitinqçilərə çatdırılırdı. Əməkdaşlar hər gün mitinqlərin gedişindən reportajlar hazırlayırdılar. Hə-

min reportajlar meydanı respublikamızın bütün güşələri ilə birləşdirirdi.

Redaktor bizə məsləhət görürdü ki, boş vaxtlarımızda mitinqlərə gedək, onların gedişini özümüz müşahidə edək. Cəmil müəllim əməkdaşların materialları təqdim etdikdən sonra redaksiyada oturmasını istəmirdi. Deyirdi küçələrə, meydanlara çıxın, hər dəfə bir hadisənin şahidi olacaqsınız, yeni bir adamlı görüşəcəksiniz. Bu, jurnalist üçün çox vacibdir. Mən redaksiyanın təsərrüfat müdürü, çox gözəl insan Mehdi Mehdiyevlə, demək olar ki, hər gün mitinqlərə gedir, qayıdanda nahar edir, mitinqdə eşitdiklərimizi uzun-uzadı müzakirə edirdik.

Bir çoxları belə cəsarəti Cəmil Əlibəyovun Əbdürəhman Vəzirova arxalanmasında görürdü. Mən isə heç vaxt belə düşünməmişəm. Əslində, qəzətin mövqeyi oxucularda Ə.Vəzirovun maymaqlığına nifrət yaradırdı. Bir də ki, cəsarət kiməsə arxalandıqda yaranmır, belə cəsarətə cəsarət də demək olmaz. Cəsarət insanın daxilindən gəlməlidir, qanında, canında olmalıdır. Cəmil müəllimin daxilində bu cəsarət vardi. Bu cəsarətlə o, “Kommunist”də Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı yazılar verirdi. Həmin yazıların “Dağlıq Qarabağ: həyəcanlı sətirlər” (“Kommunist”, 1988 fevral – 1989 sentyabr) kitabında toplanıb nəşr edilməsi də Cəmil müəllimin əməyiidir.

Ağababa Rzayevin redaktorluğu dövründə “Kommunist” qəzeti respublika əhəmiyyətli bir sıra problemlər qaldırmışdı. Nəriman Zeynalovun narçılığın və atçılığın inkişafı, Səlim Abdullayevin neftçilər ilə bağlı yazıları oxucuların da, respublika

rəhbərliyinin də diqqətini cəlb etmişdi. Cəmil müəllimin də mövqeyi belə idi ki, qəzet yalnız informasiya verməklə kifayətlənməməli, maarifləndirməli, müəyyənləşdirilmiş vəzifələri işıqlandırıb adamları həmin vəzifələrin yerinə yetirilməsinə səfərbər etməklə işini bitmiş bilməməli, ölkə üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyan, lakin nəzərdən kənarda qalan problemləri yada salmalı, diqqəti onlara yönəltməlidir. Onun irəli sürdüyü Xəzər problemi də həmin prinsipdən irəli gəlmışdı. Elman Qədirovla Qüdrət Piriyev Xəzərətrafi respublikalara ezam olundular. Onlar bir neçə məqalə ilə qəzətdə çıxış etdilər. Azərbaycanın daxilində çox böyük gərginlik yaşandığı bir zamanda belə bir problemin qaldırılması kiməsə yersiz görünə bilərdi. Amma Cəmil müəllim başqa cür düşünürdü: respublikada gərginlik var deyə bütün vacib məsələlərdən gözü çəkib problemin aradan qaldırılmasını gözləmək olmaz.

“Kommunist”in redaktoru olduğu bir il ərzində Cəmil Əlibəyovun etdiyi ilk və sonuncu struktur dəyişikliyi elm və təhsil şöbəsi ilə bağlı oldu. Vaqif Səmədova orta təhsil həvalə olundu. Möhbəddin Səməd təbliğat və təşviqat şöbəsinə keçirildi, elm və ali təhsil sahələri də bu şöbəyə tapşırıldı. Respublikamızın ən tanınmış alımlarının elmin müxtəlif sahələrindəki problemlərlə bağlı yazılarını verdik. Kimya elmləri doktoru Yunis Qəmbərovun kimya, fizikariyaziyyat elmləri doktoru Rəşid Məmmədovun riyaziyyat, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Mirzəli Murquzovun fizika ilə bağlı məqalələri və bir çox başqa yazılar sözün həqiqi mənasında sensasiya yaratdı. Həmin məqalələr qəzətdə dərc olunanadək belə bir təsəvvürvardı ki, Azərbaycanda heç bir elm sahəsində problem yoxdur. Problemlərin açıqlanması Elmlər Akademiyası sistemində və ali məktəblərdə

birmənalı qarşılanmadı. Hamı qəzətin çıxışlarından danışır və bu problemlərin aradan qaldırılması zəruriliyini söyləyirdi.

Cəmil müəllim universitetin tarix fakültəsini bitirmişdi. Mənə dedi ki, tarixin bütün dövrlərinə aid işlənməmiş mövzular var. Onları bir-iki qəzet məqaləsində əhatə etmək olmaz. Biz birgə götür-qoy etdikdən sonra Azərbaycan tarixinin müxtəlif dövrlərini tədqiq etmiş alımlərin iştirakı ilə “dəyirmi stol”lar keçirməyi qərara aldıq. Azərbaycan xalqının etnogenezindən başladıq. Sonra qədim Azərbaycan dövlətləri, orta əsr Azərbaycan dövlətləri... və ən nəhayət gəlib çıxdıq müasir dövrə. Akademik Ziya Bünyadovun, akademik Cəmil Quliyevin Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Mahmud İsmayılovun, tarix elmləri doktorları Sara Aşurbəylinin, Yaqub Mahmudovun, Fəridə Məmmədovanın, Kamil Əliyevin, Cəmil Həsənovun, Qaraş Mədətovun və bir çox başqa alımlərin iştirakı ilə 20-ə yaxın “dəyirmi stol” keçirdik. Tarix elmləri doktoru Adil Hüseynov bu işdə bizə yaxından kömək göstərdi. Cəmil müəllim həmin “dəyirmi stol”ların materiallarından ibarət kitab buraxdırmaq istəyirdi. Amma hadisələrin gedisi buna imkan vermədi.

Mən bu yazımın əvvəlində oğlum Pərvizi Moskvaya apararkən qəzetimizin sənaye şöbəsinin müdürü Səlim Abdullayevin öz doğması kimi mənə göstərdiyi qayğını heç vaxt unutmayacağımı söyləmişdim. Belə bir qayğını Cəmil Əlibəyovdan da gördüm. Pərviz evdə orta məktəbi bitirmişdi və “Literaturnaya qazeta”da oxumuşdu ki, SSRİ Na-

zirlər Sovetinin belə xəstələrin ali məktəblərə qəbul olunması üçün onlardan evdə imtahan götürülməsi barədə qərarı var. Oğlum sənədlərini indiki Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinə vermək istəyirdi. Nazirlər Sovetinin qərarından universitet rəhbərliyinin xəbəri vardımı? Onlar evdə imtahan götürülməsi yükünün altına girəcəkdirmi? Bu suallar məni narahat edirdi. Düşünürdüm ki, bəzi söz-söhbətlər ortaya çıxar və onlar kənardan redaktora çatar. O bu söz-söhbətlərə necə reaksiya verəcək? Buna görə Cəmil müəllimi əvvəlcədən məlumatlaşdırmaq istədim. O:

— Gedin kiminlə necə lazımsa elə danışın, — dedi. — Heç nədən ehtiyat eləməyin. Çətinliyə düşsəniz mənə deyərsiniz.

Bəlkə də bizim bəxtimizdən o vaxt universitetə iqtisad elmləri doktoru Fuad Ələsgərov kimi xeyirxah bir insan rəhbərlik edirdi. Onun Nazirlər Kabinetinin qərarından xəbəri yox idi.

— Qərarın surətini gətirin, mən də tanış olum. Necə lazımsa köməklik edərik, — dedi.

Oğlum dörd imtahan verməli idi. Hər imtahan qarşısında Cəmil müəllim məni çağırır: — Bunlara çox etibar etmə, sonra xəstə uşağın yanında sizi pərt edərlər, — deyirdi. — Qoy mən zəng vurum.

Mənə elə gəlir, bunları unutmaqdan böyük nankorluq ola bilməz.

Azərbaycanda vəziyyət getdikcə gərginləşirdi. Qərbi Azərbaycanda yaşayan soydaşlarımız öz doğma ev-esiklərindən qovulmuşdular. Əsəbləri tarıma çəkilmiş həmin adamların bir çoxu Dağlıq Qarabağda və ona bitişik rayonlarda məskunlaşmaq istəsə də, buna imkan verilmədi. Ya-

taqxanalar, uşaq bağçaları, bəzi məktəblərin sinif otaqları və hətta hələ tikilməkdə olan binaların qapı-pəncərəsiz mənzilləri qaçqın və məcburi köçkünlər tərəfindən tutulmuşdu. “Sovet Ermənistəni” qəzətinin üç əməkdaşı “Kommunist”də işlə təmin olunmuşdu. Belə çətin bir vaxtda qəzətin 70 illiyini keçirmək redaktordan sözün həqiqi mənasında böyük ürək tələb edirdi. Hər şeydən əvvəl onu düşünmək lazımdı ki, adamlar bunu necə qarşılayacaqlar. Yəqin ki, qəzətin kollektivini və redaktoru qıyanlar olacaqdı. Amma Cəmil müəllim, buna baxmayaraq, yubileyi təntənəli şəkildə olmasa da, keçirmək qərarını verdi. Öz fikrini belə əsaslandırdı ki, qəzətdə uzun illər işləyən, əməyi olan əməkdaşlar var və onlar yalnız yubileylərdə öz layiqli dəyərlərini ala bilərlər. Yubileylər isə 5-10 ildən bir keçirilir. Bu adamların nə günahı var ki, indiki yubiley ermənilərin fitnəkarlığı dövrünə düşüb. Məhz bu mənada yubileyi keçirmək əməyi olan adamların öz qanuni haqlarına çatmasına yardımçı olmaq lazımdır.

Mən məzuniyyətdə olanda redaksiya heyətinin iclasında əməkdaşların fəxri adlara təqdim olunması məsələsi müzakirə olunur. Mənim adım da əməkdar jurnalistliyə təqdim edilən əməkdaşlar arasında imiş. Redaktor müavini Rəfail Nağıyev təklif edir ki, gəlin bir az müxtəliflik yaradaq. Telman Heydərovu əməkdar təbliğatçı adına təqdim edək. Onsuz da bu adların hamısı eyni statusa malikdir. Kollegiya üzvləri onunla razılaşırlar. Bunu Əşrəf Hacıyev zəng vurub mənə dedi. Ona bildir-

dim ki, mən təbliğatçı yox, ideoloji işin bütün sahələrini işıqlandırmaq məcburiyyətində qalan jurnalistəm. Cəmil müəllimə deyin ki, mənə ad-san lazım deyil. Əşrəf müəllim mənim söylədiklərimi redaktora iki gün sonra çatdırır. Artıq təqdimat Ali Sovetin Rəyassət Heyətinə göndərilmiş. Buna baxmayaraq, Cəmil müəllim Ali Sovetin Rəyasət Heyətinin sədri Elmira Qafarovaya zəng vurub təqdimatda dəyişiklik olunmasını xahiş edir. E.Qafarova təqdimatın Azərbaycan KP MK-nin ümumi şöbəsində olduğunu söyləyir. Cəmil müəllim ümumi şöbənin müdürü Teymur Əliyevə də zəng vurur. O söz versə də, təqdimatda düzəliş edilmir. Mən təqdimat mərasiminə getmədim. İki il sonra fəxri adın sənədləri redaksiyaya göndərildi.

Ölkədəki çətin vəziyyətə baxmayaraq, Cəmil müəllim qəzetiň nüfuzunu artırmaq üçün bütün imkanlardan istifadə edirdi. O, “Kommunsit”in “Səhər” adlı əlavəsinin buraxılmasına icazə aldı. Həmin əlavə az bir müddətdə nəşr edilsə də oxucuların rəğbətini qazandı.

Ölkənin paytaxtından və müttəfiq respublikalardan gələn xəbərlər, Qazaxıstanda, Gürcüstanda və Moldovada baş verən olaylar 70 ilə yaxın bir müddətdə dünyaya meydən oxumuş qüdrətli Sovet dövlətinin sonunun çatdığını göstərirdi. Nə qədər qərarlar qəbul edilsə də, yüksək səviyyədə maarifləndirmə işi aparılsa da, adamların bu cəmiyyətə inamı itmişdi. İnamsızlıq isə insanları qaranlığa aparır. Mən bunu əks etdirən “İnamsız uğurlu hərəkat yoxdur” məqaləmi yazdım. Cəmil müəllim onu oxuyub “çox yaxşıdır” söylədi. Mən həmin yazını jurnalistlik fəaliyyətimin uğurlarından biri hesab edirəm. Bəlkə də,indi həmin məqalə kiməsə qəribə gələrdi. Ona düzgün qiymət vermək üçün yazılıdığı dövrün prizmasından yanaş-

maq lazımdır.

Ötən hər gün 20 Yanvar faciəsinə yaxınlaşdırıldı. 1990-cı ilin yanvarı Azərbaycan üçün qara gəlmışdi. Elə bil, hansısa kənar bir qüvvə mitinqçiləri bu xoşagəlməzliyə sürükləyirdi. Onları bu yoldan çəkindirən, təmkinli olmağa dəvət edən yox idi. Azərbaycan KP MK-nin qarşısında simvolik dar ağacları qurulmuşdu. Yanvarın 19-da Cəmil müəllim işə çıxmadı. Bir neçə əməkdaş filarmoniyanın qarşısındakı mitinqçilərin yanına getdik. Mitinqi idarə edən əvvəlki tanınmış adamlar yox idi. Tribunadan sərhədsiz sözlər eşidilirdi. Adamları rus qoşunlarından qorxmamağa, əliyalın onların qarşısına çıxmağa çağırırlılar. Həmin gecə sovet qoşunları Bakıya girdi, çox sayda ölünlər və yaralananlar oldu. Artıq nəşriyyat “Kommunist”i çap etmirdi. Kollektiv 20 Yanvar faciəsini “Səhər” əlavəsində verməyi qərara aldı. “Səhər”in həmin nömrəsini bəzi adamlar öz adlarına çıxmağa çalışırlar. Əslin-də, həmin nömrə bütün kollektivin birgə işi idi. Ona ən çox əmək sərf edənlər isə Rəfail Nağıyevlə Va-qif Bəhmənli olmuşdular.

QƏZETİMİZ “XALQ QƏZETİ” ADI İLƏ ÇIXMAĞA BAŞLADI

Aradan illər keçməsinə baxmayaraq, bu gün də nifrətlə xatırlanan Əbdürrəhman Vəzirov 20 Yanvar hadisələrindən əvvəl hansı yollasa respublikadan çıxarılmışdı. SSRİ Ali Soveti İttifaq Sovetinin sədri Y.İ.Primakov Sov.İKP MK katibi A.M.Girenko, SSRİ müdafiə naziri D.T.Yazov, SSRİ daxili işlər naziri V.V.Bakatin və SSRİ DTK-sının sədri V.A.Kryuçkov isə hələ Bakıda idilər. Şəhidlərin qanı qurumamış respublikada rəhbərlik uğrunda mübarizə gedirdi. Əslində, bu mübarizə mənasız bir şey idi. Moskvaya kim əl verirdi, o da birinci olmalıydı. Y.M.Primakovun və A.M.Girenkonun iştirak etdiyi Azərbaycan KP MK plenumunda A.Mütəllibov birinci katib “seçildi”. “Kommunist”ə redaktor təyin edilməsi isə bir müddət ləngidi. Mərkəzi Komitə redaksiya

əməkdaşlarından birini redaktor görmək isteyirdi. Kollektiv həmin əməkdaşın əleyhinə idi. Ona görə də qəzeti 18 əməkdaşı Mərkəzi Komitəyə gedib etirazını bildirdi. Bununla da həmin əməkdaşın redaktorluğa namizədliyi gündəmdən çıxdı.

Qəzet redaktor müavini Rəfail Nağıyevin imzası ilə çap edilirdi. Əməkdaşlar arasında müxtəlif söhbətlər gəzirdi. Gündə bir adam redaktor “qoyuldu”. Belə bir vaxtda iqtisadiyyat şöbəsinin müdürü Əlipənah Bayramov dedi ki, Tofiq Rüstəmov qəzətimizə redaktor gələcək, o, bizimlə görüşmək istəyir. T.Rüstəmov Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsini bitirmişdi. Bir müddət Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsində çalışmış, “Uçitelskaya qazeta”nın Azərbaycan üzrə müxbiri işləmiş, dissertasiya müdafiə edib filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almış, universitetdə müəllim, jurnalistika fakültəsinin dekanı olmuşdu. İndi Azərbaycan KP MK-da təbliğat və təşviqat şöbəsi müdirinin birinci müavini idi. Hələ universitetdə müəllim olarkən bir neçə dəfə sifariş verib qəzətimiz üçün məqalə yazdırmışdım. Buna görə də onunla görüşə etiraz etmədim.

Tofiq müəllim xaraktercə mehriban adam idi. Bizimlə çox səmimi görüşdü. “Kommunist”ə redaktor gələcəyini gizlətmədi. Qəzeti problemləri barədə xeyli söhbət etdik. Əməkdaşlarımızdan bir neçəsi Tofiq müəllimin tələbəsi olmuşdu, o biriləri də onunla tanış idilər. Buna görə də onun “Kommunist”ə redaktor təyin edilməsi hamının ürəyindən ol-

du. “Kommunist” rejiminin törətdiyi 20 Yanvar faciəsin-dən sonra adamlarda Sovet dövlətinə, Kommunist partiyasına nifrət daha da artmışdı. Kommunist partiyasının üzvlük biletləri atılırdı. Nəşriyyatda fəhlələr “Kommunist” adlı qəzeti çap etmək istəmədilər. Buna görə də kollektivin ümumi yığıncağında “Kommunist”in “Xalq qəzeti” adı ilə əvəzlənməsi barədə yekdil fikir söylənildi. Həmin ada yuxarılar da etiraz etmədi.

Tofiq müəllimin redaktorluğu dövrünün ən əlamətdar hadisəsi 1994-cü ilin avqustunda qəzeti 75 illiyinin qeyd edilməsi idi. Həmin yubiley maddi imkansızlığa görə böyük təntənə ilə qeyd edilməsə də, kollektivin yadında qaldı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin kollektivə təbrik məktubu əməkdaşların ürəyini dağa döndərmışdı. Bu kiçik məktubda onların əməyi çox gözəl qiymətləndirilirdi:

“Xalq qəzeti” mənalı yaradıcılıq yolu keçmiş, özünəməxsus üslub və sənətkarlıq xüsusiyyətləri olan nəşrlərimizdəndir. Uzun müddət “Kommunist” adı ilə nəşr edilən bu qəzet bütün sovet dövrü ərzində Azərbaycanın ictimai, iqtisadi və mədəni həyatının güzgüsü olmuşdur.

Respublikada qəzetçilik ənənələrinin formalaşdırılmasında, jurnalistikamızın inkişafında “Xalq qəzeti”nin xidmətləri xüsusi qeyd olunmalıdır. Bugünkü çoxsəsli, rəngarəng Azərbaycan mətbuatının bir çox görkəmli nümayəndələri bu qəzeti yaradıcılıq məktəbini keçmişlər. Müstəqilliyimizin qazanılmasından sonra da “Xalq qəzeti” respublikanın ictimai həyatında baş verən hadisələrə cəsarətlə müdaxilə etmiş, bir çox problemlərin aşkarlanmasında mühüm rol oynamışdır. Amansız təcavüzkara qarşı apardığımız ədalətli müharibə qəzeti daimi möv-

zusuna çevrilmiştir. Bu gün qəzet müstəqil Azərbaycanda hüquqi və demokratik dövlət quruculuğu işində güclü səfərbəredici rol oynayır”.

Bütün sovet dövrü ərzində Azərbaycanın ictimai, iqtisadi və mədəni həyatının güzgüsü olan bir qəzet Tofiq Rüstəmovun redaktorluğu dövründə çətinliklə üzləşdi. Meydan hadisələri zamanı mitinqlərə axışanlar yenidən iş yerlərinə qayıtmaq istəmirdilər. Üstəlik, 20 Yanvar faciəsi onlarda bir küskünlük yaratmışdı. Nəticədə müəssisələrin çoxu işləmirdi. Belə vəziyyətdən çıxmaq üçün çevik tədbirlər həyata keçirilməli idi. Ayaz Mütəllibov bunu bacarmırdı. Pozucu qüvvələr yaranmış vəziyyətdən istifadə edib insanları hakimiyyətə qarşı qaldırmağa çalışırdılar. 1991-ci ildə müstəqillik aktı qəbul olundu. Gənc müstəqil dövlətin ayaq tutub yeriməsi, möhkəmlənməsi üçün dəmir intizam tələb olunurdu. Ölkə rəhbərliyi nə bu intizamı yarada bilir, nə də özünə rəğbet qazandırırdı. Belə qarışiq bir dövrdə AXC-Müsavat cütlüyü cidd-cəhdələ situasiyadan yararlanır, insanları yağlı vədlərlə şirnikləndirirdi. Məhz belə vədlərlə onlar 1992-ci ildə çox asanlıqla hakimiyyəti ələ keçirdilər. İsa Qəmbər kreslosundan istifadə edib “Xalq qəzeti”ni lüzumsüz bir mətbuat orqanı kimi tanıtmağa çalışdı.

Əslində buna qəzetenin kollektivi də şərait yaradırdı. AXC-Müsavat iqtidarından “Xalq qəzeti”nin heç bir asılılığı yox idi. Bununla belə, qəzetedə həmin iqtidarı tənqid edən yazılar verilmirdi. Ölkədə oxucuları narahat edən çoxlu problemlər vardı. Qəzetenin səhifələrində həmin mövzularda da yazılar

görünmürdü. İnsanları maarifləndirən, bu qarışılıqlıdan çıxmada onlara köməklik edən materiallara ehtiyac vardı. Kollektiv belə materiallar hazırlamaq yükünün altına girməkdənsə asan yol seçməyə üstünlük verirdi: Məsələn, Cəlil Məmmədquluzadənin bütün kitabxanalarda təpilən “Kamança” əsərini təkrar nəşr edirdi. Bu da, təbii ki, qəzətin oxocularını azaldırdı. Abunəçisi az, maddi köməyi olmayan qəzətin maliyyə imkanları getdikcə daralırdı. Belə vaxtda bilmirəm, kimin təklifi ilə, qəzet öz səhifələrində oxocularından və onların tanışlarından maddi kömək istədi. Təbii ki, həmin müraciətin də xeyiri olmadı.

Redaktor redaksiyanın iki otağını Türkiyənin “Anadolu” agentliyinin Azərbaycan nümayəndəliyinə icarəyə vermişdi. İcarə haqqı əməkdaşlara bölündü. Başqalarını bilmirəm, mənim ayrı gəlirim yox idi. Ailədə yalnız mən işləyirdim. Həyat yoldaşımın zinət əşyalarını dəyər-dəyməzinə satıb bir müddət dolandıq. Gecələr bir yer tapıb mühafizədə dayanmaq istədim. Həyat yoldaşım razı olmadı. Evdə bir manat da yox idi. Xalam oğlu Bakı Baş tikinti İdarəsinin RAF mikroavtobusunu sürürdü. Səhər mühəndisi işə aparandan sonra Sabunçu vağzalı – Əhmədli arasında “xaltura” edirdi. Evə bazarlıq üçün gedib ondan beş “Şirvan” aldım. Axşam evə gələndə gördüm ki, onu da itirmişəm. Mənim vəziyyətimi təsəvvür edin...

Bir müddət əvvəl on yeddi il “Kommunist”in redaktoru olmuş Ağababa Rzayev öz doğma qəzətinə işə götürülmüşdü. Redaktor vəzifəsindən azad ediləndə ona nazir müavini vəzifəsi təklif edilmişdi. O, istəməmiş, bir müddət “Azərnəşr”dən kitab götürüb evdə redaktə ilə məşğul olmuşdu. Axır vaxtlar işi olmadığından qəzetə qayıtmışdı. Tofiq müəllim ondan “kiminlə oturmaq istəyirsiniz?” so-

ruşduqda, – Telmanla – demişdi. Amma bu da çox az çəkdi. Qəzet maliyyə boğuntusu ilə üzləşəndə Ağababa müəllimə də getmək təklif olundu. Mən onda həmişə qürurlu gördüğüm, həmişə cəsarətli redaktor olmuş Ağababa Rzayevin necə mağmunlaşdığını, necə taqətsizləşdiyinin şahidi oldum. O boyda şəxsiyyət elə bil bir andaca əridi, balacalaşdı. Yaxşı ki, onu Kəndlə partiyasının sədri Feyruz Mustafayev partianın qəzetiñə işə götürdü.

“Xalq qəzeti” nəşrini dayandırmaq məcburiyyətində qaldı. Həmin dövrdə “Naxçıvan” qəzetenin redaktoru Əbdül Qəni üç dəfə qapımıza gəldi, mənə redaktor müavini vəzifəsini təklif etdi. 40 ildən artıq işlədiyim “Kommunist” – “Xalq qəzeti”ndən ayrılmak istəmədim.

... Həmin günlərdəki qayğını unutmaqmı olar? Yaxşı deyiblər, “əsl dost çətin gündə sınanar”. Dostum, qonşum Firudin Rəsulova belə sınaq lazım deyildi. Bacımgildən əlavə, Firudin müəllim də ailəmizin çətinliyini hiss edir, yeri düşəndə köməyini əsirgəmirdi.

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev hakimiyyətə yenidən qayıdan gündən redaksiya əməkdaşları bu dahi şəxsiyyətin “Xalq qəzeti”nə diqqət verəcəyini düşünürdülər. Amma nədənsə, günlər bir-birini əvəz edir, həmin diqqət ləngiyirdi.

QƏZET YENİDƏN NƏŞRƏ BAŞLADI

Sahil bağının yanında “Sovet Ermənistani” qəzetindən gələndən sonra bir müddət bizim şöbənin əməkdaşı olmuş Nüsrət Sadıqovla rastlaşdım. Elə o saatca:

– Bilirsənmi, Mahal İsmayıloğlu “Kommunist”ə redaktor gəlir? – dedi.

Dedim:

– Yox.

Dedi:

– Gəlir, özü də sənin üçün yaxşı olmayıacaq.

– Yaxşı olmaz, başqa bir iş taparam.

– Məsələ onda deyil, sizdən ... (o bizim əməkdaşlar-dan birinin adını çəkdi) günaşırı “Aydınlıq” qəzeti redak-siyasındadır. Sənin və bir neçə başqa əməkdaşın barəsin-də Mahalın qulaqlarını doldurub.

O vaxta qədər mən Mahal İsmayıloğlunu görməmişdim. Bilirdim ki, “Aydınlıq” qəzetindəki aktual yazıları

ilə ad çıxarmış cavan jurnalistlərdən biridir. O özü ilə bərabər “Aydınlıq”ın redaktoru Məmməd Nazimoğlunu birinci müavin gətirdi. Müavin şatına isə Ramiz Əskəri götürdü. Qəzetiñ strukturunda dəyişiklik etdi: dörd redaksiya yaratdı: hər redaksiyada bir neçə şöbə vardı. Həmin redaksiyalara və şöbələrə mənim tanımadığım çoxlu əməkdaş yerləşirdi. Əvvəldən “Xalq qəzeti”ndə çalışanları azad edib əmək müqaviləsi ilə işə götürdü. İşçilərin çoxu öz yerində qaldı. Yalnız mənimlə Ağaqulu Niftəliyev öz əvvəlki şöbə müdürü vəzifəmizə deyil, baş müxbir təyin edildik. Mənim müdürü olduğum siyaset şöbəsinə rəhbərlik şair Siyavuş Sərxanlıya təklif olundu. S.Sərxanlı gözəl publisist idi, amma siyasi məsələlərdə səriştəsi yox idi. Buna görə də təklifdən imtina etdi.

İkinci ayda yeni redaktorla mənim aramda kiçik bir incident oldu. Növbətçilik etdiyim səhifədə dizaynerin təcrübəsizliyi üzündən bir nəfərin adının ilk hərfi bir neçə yerdə düşmüşdü. Mahal İsmayıloğlu mənə dedi ki, səhifəni oxumamışan. Nə qədər inad elədimse, inanmadı və məndən izahat tələb etdi. Mən izahatı yazdım. Korrektura otağındakı bağlamadan oxuduğum və üstündə imzam olan səhifəni çıxardım. Izahatla birlikdə onu redaktorun yanına apardım. O, səhifəyə baxıb izahatı özümə qaytarmaq istədi. Götürmədim:

— Mən, oxumuşam deyəndə inanmırınız, — söylədim.

Demək olar ki, hər gün redaktor müavinləri şö-

bəmizə gəlir, mənimlə söhbət edirdilər. Ramiz Əskərlə əvvəldən yaxşı münasibətimiz vardı. Məmməd Nazimoğlu ilə yenicə tanış olmuşduq. Gözəl jurnalist, yaxşı insan olmaqla bərabər, simasında nur vardı. Hiss edirdim ki, məni yaxından tanımaq istəyir. Var gücümüzə işləyir, nəyə qadir olduğumu göstərməyə çalışırdım. Amma hazırladığım materiallar məndən yuxarıdakı mərhələdə ilışır, redaktorluğa gedib çıxmırıdı. Buna görə də hər gün redaktorun yanındakı planlaşmada tənqid olunurdum. Bir gün Məmməd məndən soruşdu:

– Hər dəfə gələndə işlədiyinizi görürəm. Hazırladığınız materiallar həni?

Mən materialların kimdə ilışib qaldığını dedim. Və həmin gündən şöbənin materiallarını Məmməd Nazimoğlu na təqdim etməyə başladım. Bundan sonra redaktorun mənə münasibəti dəyişdi. Özü tapşırıqlar verdi. 1995-ci ilin parlament seçkiləri və Müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyası ilə bağlı ümumxalq səsverməsi keçirilməli idi. Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri Cəfər Vəliyevlə və daxili işlər naziri Ramil Usubovla müsahibələr hazırladım. Tahir Rüstəmovla mənə Konstitusiya layihəsinin qəzətdə veriləcək kompyuter mətnini oxumaq tapşırıldı. Mahal İsmayıloğlu ilk dəfə bizi mükafatlandırdı. O vaxt Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevə yerlərdən təşəkkür məktubları gəlirdi. Həmin məktubların oxunması mənə həvalə edildi. Redaktor katibliyə gördüğüm işə görə qonorar yazmağı tapşırıldı. Mən yenidən şöbə müdürü oldum. Əlbəttə, bütün bunlar Məmməd Nazimoğlunun sayəsində idi. Ölkədaxili prosesləri işıqlandırmaq üçün bizim şöbənin əməkdaşlarından ibarət analitik qrup yara-

dıldı. Məmmədin təklifi ilə məni də həmin qrupa saldılar. Əməkhaqlarımız artdı. Belə insanı unutmaqmı olar!?

Mahal İsmayıloğlu “Qarabağlar” restoranında 40 yaşını qeyd edirdi. Gözləmədiyim halda həmin məclisə mən də dəvət olundum. Məclisin şirin yerində Mahal ayağa qalxıb mikrofonu götürdü, ortaya gəlib üzünü mənə tutdu:

– Telman müəllim, redaktor gələndə mənə sizin barənizdə çox söz demişdilər. Dedim işləyərik, baxarıq. Yaxından tanıyaram, görərəm necə insandır. Yaxşı ki, bu yolu tutmuşam. Yoxsa bu gün bir məclisdə otura bilməzdik.

Mahal İsmayıloğluya “çox söz” deyən əməkdaş bizimlə bir stolun arxasında əyləşmişdi. Onun həmin anda hansı hissləri yaşadığını bilmədim. Onun kim olduğunu mənə Nüsrət Sadıqov da, Məmməd Nazimoğlu da, hazırda bir yerdə işlədiyim, şəxsiyyətinə çox böyük hörmət etdiyim, o vaxt “Aydınlıq” qəzetiñə tez-tez gedib-gələn əməkdaşımız da deyib. Amma mən yubiley gecəsində yalnız bir şey düşünürdüm: Ramiz Əhmədova xəbərçilik edən əməkdaş da (onun adını mənə Ramiz müəllim özü demişdi), indi bu stolun ətrafında oturan da bilməli idilər ki, bu dünyada heç nə gizli qalmır. İkincisi, bu yaşına qədər heç vaxt kiminsə xəbərçiliklə nə isə qazandığını görməmişəm. Ola bilər ki, kiçik bir şey əldə etsin, amma bu da müvəqqəti olacaq. Dün-yagörmüş bir ağsaqqalın yanında xəbərçilər barədə səhbət düşmüştü. Dedim: “Bilmirəm o insanlar bu

çirkin əməlləri niyə özlərinə rəva görürələr”. Dedi: “Xəbərçilik, fahişəlik, narkotik maddələrə aludə, oğurluq, ümumiyyətlə, pis vərdişlərə qurşanmaq kimi bir şeydir. Xəbərçilik edən adam düz yolda olmadığını bilə-bilə xəbərçilik edir”. Belələrinə nə deyəsən?

Redaksiyada iş qaynayırdı. Əməkdaşlarda yaradıcılıq əhval-ruhiyyəsi vardı. Qəzet günün tələbləri səviyyəsində çıxırdı. Redaksiya mənə Ağababa Rzayevin dövründəki redaksiyamızı xatırladırdı və mən özümdə bir rahatlıq duyurdum. Məsul katib vəzifəsi İlqar Rüstəmova həvalə olunmuşdu. Səhifələrin tərtibatı o vaxtkı “Kommunist”in tərtibatına oxşayındır. Əvvəlki illərdəki linotiplə mətn yığmağı, əl ilə səhifə quraşdırmağı bütünlüklə kompyuter əvəz etmişdi.

Mahal İsmayıloğlu qəzetə xeyli yeni əməkdaş gətirmişdi. Onların bir hissəsi gündəlik gərgin işlə ayaqlaşmayıb getməli oldu. Bir ara Mahal İsmayıloğlu yeni qayda tətbiq etdi: redaksiya işçilərinin öz vəzifələrinin öhdəsin-dən necə gəldiklərini redaksiya heyəti üzvlərinin gizli səsverməsinə çıxardı. Bir neçə əməkdaş, o cümlədən Əşrəf Hacıyev və Ağaqulu Niftəliyev bu üsulla qəzətdən uzaqlaşdırıldılar. Adlarını çəkdiyim jurnalistlər tələbi ödəmədiklərinə görə yox, bəzi redaksiya heyəti üzvlərinin şəxsi münasibətinin zərbəsini aldılar. Az qala belə bir zərbəyə mən də tuş gələcəkdir. Gizli səsvermədə redaksiya heyəti üzvlərindən üçü mənim adımı qaralamışdı. O adamlar ki, onlara ancaq yaxşılığım keçmişdi. Özüm də bilmədən həmin vaxt sevimli şairim Rəsul Rzanın bu şəiri yadına düşdü:

**Mən hansı xanədə tutdumsa qərar.
Hər yetən piyada “Şah! Şah!” elədi.
Neyləyim ki, belə kür taleyim var.
Məni nadanlara ürcəh elədi.**

Səsverməyə yekun vurularkən Mahal İsmayıloğlu həmin adamların “dərsini” yaxşıca verdi. Ondan sonra daha belə səsvermələr keçirilmədi.

Mahalın işə götürdüyü İlham Abbasov, İttifaq Mirzəbəyli, Oqtay Bayramov, Zərifə Bəşirqızı, Mehdi Mükərrəmoğlu və adlarını çəkmədiyim bir çox başqaları öz maraqlı yazıları ilə çox tez bir vaxtda imzalarını tanıtdılar. “Xalq qəzeti”nin cümlə əlavəsi nəşr olunmağa başladı. Həmin əlavə də oxucuların rəğbətini qazandı. Məmməd Nazimoğlu və Ramiz Əskər bu gün də bilmədiyim səbəblərə görə redaktor müavinliyindən getdilər. Lakin redaksiya ilə əlaqələrini kəsmədilər. Hələ Tofiq Rüstəmovun dövründə qəzetimizdə ədəbiyyat və incəsənət şöbəsinin müdürü işləmiş Qəzənfər Qəribov redaktor müavini təyin edildi. Bütün bu dəyişikliklər mənə münasibəti dəyişmədi. Əvvəldən qəzetdə işləyən əməkdaşlardan da, yeni gələnlərdən də hörmət gördüm. Mənə elə gəlirdi ki, bunda Mahal İsmayıloğlunun mənə münasibəti az rol oynamır.

1999-cu ildə altmış yaşı tamam oldu. Mahal İsmayıloğlu redaksiyada tədbir təşkil etmək istəyirdi. Razi olmadım. Mən özüm redaksiya əməkdaşlarını bir yerə yığdım. Həmin gecə ömrümün ən unudulmaz anlarından oldu. Məmməd Nazimoğlu ilə Mahal İsmayıloğlu özlərini doğma qardaşlarının yubileyindəki kimi aparırdılar. Mən Rəsul Rzadan şe-

irlər dedim, Mahal İsmayıloğlu öz şeirlərini oxudu.

Ümumiyyətlə, Mahal İsmayıloğlu kollektivlə bir yerdə olmayı xoşlayırdı. Bayramlarda, əlamətdar günlərdə məclislər təşkil edirdi. Öz ailəsini də bu məclislərə qatırdı. Deyir, gülür, rəqs edir, şeirlər oxuyurdu. Məclislərin yerlərini müəyyənləşdirmək hər dəfə mənə tapşırılırdı. Mən də redaktorun köməkçisi Cahangir Əliyevlə həmin tapşırığı yüksək səviyyədə yerinə yetirirdik. Redaksiya əməkdaşları bu gün də həmin günləri xoş xatirələrlə yaşayırlar.

Cahangir Əliyev mənə “ustad” deyə müraciət edirdi. Bir gün o məni otağına çağırıldı:

– Sizinlə bir söhbətim var, – dedi. – Amma bu söhbət aramızda qalmalıdır. Bu günlərdə Mahal sizin şəxsi iş qovluğunuzu istədi. Bir gün sonra bildirdi ki, Telman Heydərov redaktor müavini eləmək istəyirəm. Sizcə, necə olar? Dedim ən layiqli namizəddir.

Mən Cahangir müəllimi fikrini bitirməyə qoymadım:

– Bu vaxta qədər mənə iki dəfə – Ağababa Rzayev də, Rəşid Mahmudov da müavin vəzifəsi təklif ediblər. Razı olmamışam. Bəlkə də, o vaxt səhv etmişəm. Amma indi, altmış yaşıdan sonra müavin olmaq gecdir.

Cahangir müəllim bir az susdu. Sonra başını qaldırdı.

– Amma mənə elə gəlir ki, pis olmaz.

Mahal İsmayıloğlu ilə də bu barədə danışığımız çox qısa oldu. O, mənə redaktor-əməkdaş münasibəti bəsləmirdi. Hiss edirdim ki, xatirimi çox istəyir. Şöbə üçün, şöbənin əməkdaşları üçün nə istəyirdimsə, yerinə yetirirdi. Qalib Arif, Gülnarə Fərhadqızı, Rövşən Didavari və Səbuhi Məmmədov neçə müddət idi ki, redaksiyaya gəlib gedir,

yazları qəzətdə dərc olunur, amma ştatda deyildilər. Müxtəlif vaxtlarda mənim xahişimlə onların işə qəbulu barədə əmr verdi. O yaxşı bilirdi ki, elədiyim xeyirxahlıqdan heç bir təmənna güdmürəm.

Mahal İsmayıloğlu qəzetiñ oxularla əlaqəsinə xüsusi önəm verirdi. Oxucu konfransları keçirir, qəzetiñ gələcək planlarından danışır, yerlərdəki rəyləri dinləyir, onları dərc olunacaq materiallarda nəzərə alırı. Redaksiya əməkdaşları ilə birlikdə tez-tez döyüş bölgələrində olurdu. Bu zaman kiçik konsert briqadası və o vaxt əsgərlərə çox lazım olan çəkmələr aparırı. Döyüş bölgələrinə gedən əməkdaşların qarşısına qəzətdə çıxış etmək vəzifəsi qoyulurdu. Bir də göründün bir hərbi hissədən 6-7 təəssürat qəzet səhifəsinə çıxarılır. Və bu nömrə həmin hərbi hissənin əsgərlərinə çatdırılırdı. Mahal yazmayı bacaran jurnalist idi, elə yazmayı ki, onu oxular oxuyurdu. Belə yazan jurnalistlərdən də heç nəyi əsirgəmirdi.

Ancaq M.İsmayıloğlunun, mənim fikrimcə, iki ciddi nöqsanı vardı: Birincisi, “Xalq qəzeti”ni “Kommunist”in varisi kimi qəbul etmirdi. İkincisi isə, hansı sözü harada, kimin yanında danışığının fərqinə varmırıdı. Bu da ona problemlər yaradırdı...

SON ON İLƏ BİR NƏZƏR

2002-ci ildə “Xalq qəzeti”nə Həsən Həsənov redaktor təyin edildi. İndi həmin təyinatdan on il ötür. Təqdimat mərasimi başa çatıb şöbəyə qayıdanda İttifaq Mirzəbəyli bığaltı gülümsünüb – “yeni redaktorla biz tanışıq” – dedi. Nazim Mustafa isə bildirdi ki, Həsən müəllimlə hansısa qəzetdə birgə işləyiblər. Hər ikisi yeni redaktorun yaxşı insan olduğunu söylədi.

Mən Həsən müəllimi birinici dəfə idi ki, görürdüm. Bir neçə dəfə Azərbaycan Dövlət Televiziyasında Xəbərlər redaksiyasının baş redaktorunun Həsən Həsənov olduğunu eşitmışdım. Dedilər ki, yeni redaktor həmin jurnalistdir. Əvvəllər “Respublika” qəzetində redaktor müavini olub. Bütün bunlara baxmayaraq, onunla rastlaşmamışdım. İlk dəfə təyin olunduğu gün beşinci mərtəbə ilə tanışlığa çıxarkən dəhlizdə qarşılaşdıq. Əl verib görüşdü, adımı çəkərək hal-əhval tutdu.

Elə həmin gün sabahkı nömrəni planlaşdırma-
ğa toplaşarkən kiçik bir olay baş verdi. Yuxarıda
dediyim kimi, analitik qrupa Mahir Nəbili nəza-
rət edirdi. Yaxşı jurnalist idi. Çox tez-tez tərcü-
mələr də edirdi. İstənilən mövzuda yazmağı ba-
carırdı. Hərdən kəmhövsələliyi vardı, amma kin
saxlamazdı. Bilirdi ki, mənim evdə problemim
var, bütün redaktorların dövründə işdən tez get-
mişəm. İndi nədənsə redaktor məramını söyləyib
qurtaran kimi mənə sarı əyilib astaca:

– Daha evə tez getməyin qurtardı, – dedi.

Planlaşma yekunlaşanda Mahirə dedim ki,
gözləsin. O, getmək istədi, mənim təkidimlə da-
yandı. Yeni redaktora problemimi danışdım. O
“indiyə qədər necə, bundan sonra da elə” – dedi.

İndi o vaxtdan on il keçir. Hadisələrlə dolu on
il. Bu on ildə iki dəfə prezident, iki dəfə bələdiy-
yə seçkiləri keçirilib. Respublikamızın həyatında
bir sıra fərəhli hadisələr baş verib. Və bunlar
“Xalq qəzeti”nin səhifələrində tam əksini tapıb.
2003-cü ilin prezident seçkilərində xalq İlham
Əliyevi tanıyordu. O, Azərbaycan Dövlət Neft Şir-
kətində vitse-prezident, axır vaxtlar Nazirlər Ka-
binetinin sədri olmuşdu. Həmin vəzifələrdə özü-
nün kifayət qədər təcrübəsi olduğunu göstərmış-
di. Üstəlik hamı bilirdi ki, prezidentliyə namizəd
xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin məktəbi-
ni keçib. Ulu öndər də seçcilərə müraciətində
İlham Əliyevə özünə inandığı qədər inandığını
bildirmişdi. Bütün bunlar İlham Əliyevin seçkilər-

də böyük uğur qazanmasına əsas verirdi.

Amma həddən artıq radikallaşmış müxalifət bunu qəbul etmək istəmirdi. Öz məktublarında, keçirdiyi tədbirlərdə seçicilərlə çəşqinqılıq yaratmaq istəyir, onlara özlərinin “qalib gələcəyini” sırimağa çalışırıdı. O, seçki günü Bakıda qarşıdurma yaratdı, asayışın keşiyində dəyanan onlarca polisə xəsarət yetirdi. Şöbənin xətti ilə hazırladığımız materiallarda bunlar barədə oxucularda obyektiv fikir yaratmağa çalışırıdıq. Hər gün qəzətdə belə materiallara bir səhifə, bəzən daha çox yer ayrıılırdı. O vaxt şöbənin altı əməkdaşı vardı. Ona görə də elə bir ağırlıq hiss olunmurdu.

Bakıda yaşayan bir həmyerlimizin kənddə evi yox idi. Buna baxmayaraq, o, hər yay ailəsi ilə birlikdə kənddə gedirdi. Təbii ki, qohumlarigilə. Kənddə getməzdən əvvəl ondan soruşanda ki, bu il hansı qohumun qonağı olacaqsınız, deyirdi ki, kim üzümüzə yaxşı baxsa onun. İndiki çətin zamanda jurnalistlər də belədir. Harada əmək haqqı yüksəkdirsə, ora üz tuturlar. Bu və başqa səbəbdən az bir vaxtda Kamran Bədəlov Prezident Aparatına, Nazim Mustafa Prezident kitabxanasına, Qalib Arif Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsinin və Səbuhi Məmmədov “İnter” futbol klubunun mətbuat xidmətinə işə getdilər. Redaktor onların hamısına uğurlar arzulamaqla bərabər demişdi ki, hər nə vaxt qayıtmaq istəsəniz, burada yeriniz var. Gedənlərin dördü də vaxtaşırı gəlir, ya da zəng vurub bizimlə əlaqə saxlayırlar.

Şöbəyə yeni əməkdaşlar – Əliqismət Bədəlov və Rauf Əliyev götürüldü. İşlərimiz yenə əvvəlki qayda-da gedir. Əməkdaşlar redaktorun tapşırıqlarını yerinə

yetirməklə bərabər axtarışlar aparır, qəzetə yeni mövzular gətirməyə çalışırlar. Mən görkəmli adamların həyatından silsilə materiallar hazırlamaq fikrinə düşdüm. ABŞ-ın otuz dördüncü prezidenti D.Eyzenhauer və Fransanın görkəmli dövlət xadimi və sərkərdəsi Napoleonun haqqında yazılarım qəzetdə dərc edildi. U.Çörçil haqqında materiallar topladım. Elə bu vaxt “dostlarım”dan birindən ürəkbulandıran söz eşitdim. Həmin silsilədən yazılarımı davam etdirmədim. Sonralar müxalifət barədə, xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev haqqında məqalələr yazdım.

Redaktor şöbəmizin əməkdaşlarının əməyini həmişə layiqincə qiymətləndirib. O, təkcə bizim şöbənin deyil, bütün redaksiya əməkdaşlarının müraciətlərinə həmişə qayğı ilə yanaşır, imkan daxilində onların yerinə yetirməyə çalışır, xeyirşər işlərində yaxından iştirak edir. Kim isə işdən getmək istəyirsə bunun səbəbini öyrənir, tutarlı bir əsas yoxsa, razılıq vermir.

Şəxsiyyətinə və savadına böyük hörmət etdiyim İlham Abbasov xəstəlikdən sonra N.Tusi adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetindəki müəllimlik fəaliyyəti ilə redaksiyadakı humanitar şöbənin müdirliliyini əvvəlki səviyyədə apara bilməyəcəyini düşünürdü. Buna görə də qəzetdən getmək istəyirdi. Həsən müəllim razılıq vermedi, ona lazımlıca şərait yaratdı.

Yaxud özüm barədə bir faktı deyim. 70 ya-

şim tamam olanda qəzetimizdə yazı verilmiş, mükafat-landırılmışdım. Kollektivin ümumi yığıncağında yoldaşlar və redaktor barəmdə xoş sözlər deyiblər. Amma insan yaşlaşanda bir az nazilir və kövrəkləşir. Mənə elə gəlir ki, əvvəllərlə müqayisədə mətbuata və jurnalistlərə diqqət və qayğı azalıb. Əmək hansı sahədə sərf olunmasından asılı olmayaraq eyni dərəcədə qiymətləndirilməlidir. Biri metro tikintisində çalışır, digəri yol çəkilişində, başqa birisi təhsildə, mətbuatda... Ölkəmizdə incəsənət işçilərinin əməyi layiqincə qiymətləndirilir, onlara fəxri adlar da verilir, mənzillər də. Başqa sahələrdə çalışanlar belə qayğını kifayət qədər görə bilmirlər.

Bunu qəzetimizin timsalında izah etməyə çalışacağam. Son on ildə Azərbaycan mətbuatının 130 və 135 illikləri qeyd olunub. 130 illikdə qəzetimizin 6 əməkdaşa fəxri adlar verildi, bir o qədər əməkdaş “Tərəqqi” medalına layiq görüldü.

135 illikdə cəmi bir nəfər əməkdar jurnalist adı aldı. Nədi bu, əməkdaşlarımız arasında əməyi qiymətləndirilməyə layiq olanı yox idimi? Son on ildə jurnalistlərdən kiməsə mənzil verildiyini eşitməmişəm. Bəlkə jurnalistlərdən mənzilə ehtiyacı olan yoxdur? Bunlardan küskünləşib redaktora aşağıdakı məzmunda ərizə yazdım:

“Yaşım yetmiş ötüb. Əvvəlki enerji ilə işləyə bilmirəm. Düşünürəm ki, mənim əvəzimdə cavan bir əməkdaş olsa qəzetimizə daha çox səmərə verə bilər. Bunu nəzərə alıb məni işdən azad edin”.

Həsən müəllim məni yanına çağırıldı, xeyli söhbət et-

dik. Təkid etdiyimi görüb “yaxşı, get işlə, sonra baxarıq” – dedi. İndi hiss edrəm ki, o mənə necə böyük qayğı göstərib.

Son on ildə qəzetimizin səhifələnməsində və çapında xeyli dəyişiklik olub. H.Həsənov öz iş üslubu kimi, qəzətin ümumi fəaliyyətini də müasir dövrün tələblərinə, yeni prinsiplərə uyğunlaşdırmağı bacarıb. Bu, təkcə yaradıcılıq sahəsində deyil, texnoloji proseslərə də aiddir. Əvvəllər səhifələnmə redaksiyada aparılır, işin sonunda plyonkalar mətbəəyə aparılırdı. Bu, usandırıcı iş aradan qaldırıldı. Səhifələr kompyuter şəbəkəsi ilə redaksiyadan birbaşa mətbəəyə ötürülməyə başladı. Redaksiyaya daha müasir kompyuterlər gətirildi, qəzet rəngli çap olunur... Bu yeniliklərin sayı, heç şübhəsiz, gələcəkdə də artacaq.

EPİLOQ ƏVƏZİ

Mən “Kommunist”ə gələndə iyirmi bir yaşım vardı, kollektivdə hamidan gənc idim. İndi yetmiş üçün içindəyəm, hamidan yaşıyam. Əlli iki il az vaxt deyil. Bu illərdə gündəlik yazmamışam. İndi qələmə aldıqlarım da yaddaşımda ilişib qalanlardır. Heç onları da ipə-sapa düzəmk istəmirdim. İlham Abbasovun, İttifaq Mirzəbəylinin, İbrahim Ömərovun, Zərifə Bəşirqızının, Qalib Arifin, İlqar Rüstəmovun, Əliqismət Bədəlovun, Məsaim Abdullayevin, Mehdi Mükərrəmoğlunun, Ruslan Rəfizadənin və İsaq Əmənullayevin təhriklərindən sonra düşündüm ki, bunları özümlə qəbrə aparmayım.

Geriyə boyylananda gördüm ki, “Kommunist” – “Xalq qəzeti” mənim üçün yalnız iş yeri deyil, həm də məktəb olub. Məni yetişdirib, xarakterimi formalaşdırıb. Atam Qəbələ rayonunda çox tanınan ziyalı idi. Bu qəzet məni

respublikanın az-çox tanınan bir ziyalısı edib. Burada mənzillə təmin olunmuşam. Bu qəzetiñ çörəyi ilə övladlarıñ böyütmüşəm. Pərviz İqtisadiyyat Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar İnstitutunda işləyir. Nəinki respublikada, onun sərhədlərindən çox-çox uzaqlarda da dostları var. Gündüz Daxili İşlər Nazirliyində çalışır – polkovnik-leytenantdır. Həyat yoldaşım ata-anamın, xəstə oğlumun və bütünlükdə ailəmizin həmişə əziyyətini çəkən cəfakes bir qadındır.

Üç nəvəmiz var: Günan, Sübhan və Pünhan. BİZIM yaşamaq həvəsimizi daim artırırlar. Bacım, onun dünyasını dəyişmiş həyat yoldaşı və uşaqları həmişə mənə arxa olublar.

NƏ isə... Cox uzatmaq istəmirəm. Bu yazı qu quşunun son nəğməsi kimi bəlkə də qələmimin son məhsuludur. Bunu eşidəndə yoldaşlar deyirlər: Allah eləməsin. Əlbəttə, mən Allahın işinə qarşı bil-mərəm. Allahın məsləhətinə şükür.

ÖTƏN İLLƏRDƏN

ŞƏQƏMLƏR

İNAMSIZ UĞURLU HƏRƏKAT YOXDUR

Problemlər, vəzifələr

Axır vaxtlar mərkəzi mətbuatda olduğunu, kimi respublika mətbuatında da ideoloji işə aid yazılarla az-az rast gəlirik. Doğrudur, qəzet və jurnallarımızda verilən materialların əksəriyyəti adamlara bu və ya başqa dərəcədə təsir edir, onları vətənimizin daxilində və xaricində gedən çətin proseslərə müvafiq kökləyir. Lakin mətbuatın tərbiyədici rolü ilə partiya təşkilatlarının zəhmətkeşlər arasında apardığı siyasi tərbiyə və ideya tərbiyəsi işini eyniləşdirmək düz olmazdı. Mən ideoloji iş deyəndə məhz ikincini nəzərdə tuturam. Bəlkə partiya təşkilatları bu sahədə fəaliyyət göstərməyi daha lazım bilmirlər. Yox, hansı təş-

kilata gedirsinizsə gedin fərqi yoxdur, kağız üzərində təşviqatçı da var, siyasi məlumatçı da. Siyasi məktəblərin məşgələləri də keçirilir, mühazirəçilərin və siyasi məruzəçilərin vaxtaşırı çıxışları da olur. Partiya təşkilatlarının düşünlüb daşınmış tədbirlər planı da vardır və bu plana müvafiq olaraq “rəngarəng” işlər də görülür. Bəs bunların səmərəsi?

Son iyirmi ildə mərkəzdə ideoloji işin bu və ya başqa formasını yaxşılaşdırmaq və yenidən qurmaqla bağlı neçəneçə qərar qəbul edilib. Siyasi və iqtisadi təhsilin yenidən qurulması, mühazirə vasitəsilə təbliğatın, əyani təşviqatın, şifahi siyasi təşviqatın, ictimai rəyin öyrənilməsi, bəyənləmiləl tərbiyə işinin yaxşılaşdırılması (hətta daha da yaxşılaşdırılması!) haqqında sənədlər buna sübutdur. Bəzən elə olub ki, ideoloji işin bir forması ilə bağlı il aşırı qərar qəbul edilib. Təbiidir ki, bütün bu sənədlərə müvafiq respublika partiya təşkilatının Mərkəzi Komitəsi də sənədlər hazırlayıb. Əlbəttə sənədin hazırlanması işin birinci tərəfidir. Əsas məsələ isə həmin sənədlə bizim müəyyən bir şeyə nail olmağımızdır. Bax bu mənada fərəhli bir söz deyə bilmərik.

Qəbul edilən qərarların əksəriyyəti təsisiz qalıb. Səbəb də o olub ki, aşağıdakılardan - ideoloji iş kimlərin ki arasındada aparılır, onların marağını əks etdirməyib, onların istək və arzularına müvafiq hazırlanmayıb. Aşağıların marağı həyatdan doğur, yuxarıların aşağılarda görmək istədikləri həyat tərzi və münasibət - ideologiyadan, daha dəqiq deyilsə, iradədən. Bu, elə bir vəziyyətdir ki, biz öz müvəf-

fəqiyətlərimizin və uğursuzluqlarımızın səbəbini orada axtarmalıyıq. Başqa sözlə desək, təbliğat həyata, həyat təbliğata – ideologiyaya uyğun qurulmalıdır. M.S.Qorbaçov “Sosializm ideyası və inqilabi yenidənqurma” məqaləsində məsələni məhz bu cür qoyur: ideya ilə praktika, nəzəriyyə ilə həyat uyğun olmalıdır. Məsələyə bu baxımdan yanaşdıqda görürük ki, ötən müddətdə ideoloji işlə əlaqədar qəbul edilmiş sənədlər həyatın tələbindən, faktlardan deyil, daha çox iradədən, abstrakt siyasi göstərişlərdən irəli gəlmışdır. Buna görə də oxunan mühazirlər, keçirilən söhbətlər kütlələrin ruhunu oxşamır, gözlənilən nəticəni vermir.

Yuxarıdan diktə və həyatın özü. Bu diktə o vaxt uğurlu olur ki həyatın özündən doğsun. Bizdə isə çox vaxt belə olmayıb. Biz ideoloji işin həyata müvafiq aparılmasını istəmişik. Buna görə də o ən yaxşı halda həyatla qoşa addımlayıb. İdeya həyatla qoşa addımlayırsa o, artıq elmi uzaqqörənlik deyil. Buna görə də həyatın orientirləri kimi çıxış edə bilməz. Həyatdan doğan ideya eyni zamanda həyatı qabaqlamalıdır. Bu cəhətə malik olmayan ideya bələdçi rolunda çıxış edə bilməz. Deməli, təbliğatımızda yalnız bu günümüz deyil, habelə arzu və ideyalarımız öz əksini tapmalıdır. Bunun üçün biz ideoloji işimizdə hər cür ifratçılıqdan – yeknəsəqlikdən, akademizmdən, monotonluqdan, sitatbazlıqdan qaçmalı, təbliğat dilimizi və məntiqimizi kütlənin dilinə və məntiqinə uyğunlaşdırılmalıdır. Cox tə-

Əssüf ki, yenidənqurmanın beşinci ilində biz buna nail ola bilməmişik. Biz bunu cəsarətlə ideoloji işimizin uğursuzluğu hesab etməliyik.

Bütün bunlar nəyə görədir? Bəlkə sosializm elə deformasiyaya uğrayıb ki, onu düzəltmək mümkün deyil? Dogrudur, ölkəmizdə sosializm quruculuğu gedişində uğurlarımızla yanaşı, nöqsanlarımız da olmuşdu, işə maneçilik törədən qüvvələr də meydana çıxmışdır. Bax, ideoloji iş adamları belə qüvvələrə qarşı səfərbərliyə almalı, irəliləyişimizə maneçilik törədən cəhdlərə qarşı amansız olmağa çağırmalıdır. Sosializmin bazisi həmişə olduğu kimi yenə də möhkəmdir. Onun üstqurumu da bu bazisə müvafiq olmalıdır. Partiya təşkilatları öz ideoloji fəaliyyətlərində bunu əsas görməlidirlər.

Bəlkə partiya özü nüfuzdan düşüb? Gəlin, partiyamızın keçdiyi yola nəzər salaq. O inqilabı hazırlayıb və dün yada ən böyük çevriliş edib. Büyük Oktyabr bütün yer üzündə yeni dövrün bayrağı kimi dalğalanır. Bizim partiyamız sosializm quruculuğu yolları ilə xalqımızı müvəffəqiyyətlə irəli aparıb. Büyük vətən müharibəsində qələbəni təmin edib. Bu gün cəmiyyətin bütün qatlarında yenidənqurmanı həyata keçirir. Bəs niyə partiya sözünə inam azalıb. Durğunluq illərində partiyamız öz siyasi avanqard funksiyasından daha çox təsərrüfat orqanlarının funksiyasını yerinə yetirib. Həmin illərdə onun sıralarına əsl komunist əqidəli adamlarla birlikdə dələduzlar, əliəyrilər bizim müvəffəqiyyətlərimizdən o qədər də xoşlanmayanlar, yerliçilik azarına tutulanlar soxula biliblər. Belələrinin məqsədi aydınlaşdır. Sov. İKP-yə qəbul olunur ki, bir vəzi-

fə tuta bilsin. Bu cür adamlardan təmizlik, yüksək amal da gözləmək əbəsdir. Onların rəhbərlik etdikləri kollektivlərdə quruluşumuzun gözəlliyindən, partianın bizi ən nəcib amallar uğrunda mübarizəyə səslədiyindən danışanda adamlarda ikrah hissi yaranır. İnsanlara ideoloji təsirimizin zəifliyini də burada axtarmalıyıq. Bu bizə arxadan vurulan bıçaq kimi bir şeydir. Məhz bu, kütləni ideologiyadan, ideologiyani kütlədən ayırir, onlar arasında özgələşmə törədir, insanlarda inam əvəzinə inamsızlıq yaradır.

İnam çox geniş anlayışdır. Bu, subyektin mənəvi dünyası ilə əlaqədar vəziyyətidir. İnam bəşəri fəaliyyət üçün başlıca amil, insanın duyğu, intellekt və iradəsinin idarəsi üçün şərtdir. İnsan üçün inanılmış ideya həyatı faktdır: inanılmış ideya onun özlüyü, mənliyidir. Buna görə də doğru deyiblər ki, adamın inamını öldürməkdənsə onun özünü öldürmək yaxşıdır. İnzibati-amirlik dövründə adamların inamı şil-küt edildi (görünür, bunu düzəltmək üçün biz hələ çox işləməli olacaq). İdeoloji iş fəalları tribunadan bir şey deyirdi, adamlar həyatda başqa şey görürdülər. Təbliğatçılar, təşviqatçılar, mühazirəçilər deyirdilər ki, düzlük, prinsipiallıq, nöqsanları üzə demək bizim hamımızın ayrılmaz keyfiyyətləri olmalıdır. Həyatda isə düzlük tərəfdarları, prinsipial olanlar, nöqsanları üzə deyənlər min bir çətinliklə rastlaşır, əzab-əziyyətlərə qatlaşmalı olurdular... Əşrəf Əlimirzəyev Qutqaşen rayonunda ağıllı təsər-

rüfat başçısı kimi indi də xatırlanır. O, “Bakı fəhləsi” kolxozuna rəhbərlik edirdi. Nəinki başçılıq etdiyi təsərrüfatda, habelə bütün rayonda ona böyük hörmət bəsləyirdilər. Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü. Respublika Ali Sovetinə deputat seçilmişdi. Bütün bunları o öz əməyi ilə qazanmışdı. Həmin dövrdə “Bakı fəhləsi” kolxozu respublikada qabaqcıl təsərrüfat kimi tanınırdı. “Kommunist” qəzeti bu təsərrüfatın təcrübəsinə qoşa səhifə həsr etmişdi. Belə bir vaxtda ağıllı, dünyagörmüş sədr kiçik bir “səhvə” yol verdi. Raykomun büro iclasında həddini aşmış birinci katibə öz hərəkətlərinə sədd qoymağı məsləhət bildi. Elə bil, bununla hər şeyə son qoyuldu. Təkcə birinci katibin deyil, rayonun başqa rəhbərlərinin də təcrübəli sədrə münasibəti dəyişildi. Kolxoza yoxlamalar ayaq açdı. Hər dəfə də tapşırığın möhkəm olmasına baxmayaraq ələ heç nə keçirə bilmədilər. Katibin isə ürəyi soyumur, necə olursa-olsun, əvəz çıxmaga çalışırdı. Axırda o əlacsız qalıb vəziyyətdən çıkış yolu tapdı. Ə.Əlimirzəyevi geridə qalmış təsərrüfata dəyişdi. Yeni kolxoda işlər yaxşılaşmağa bağladı. Köhnə təsərrüfatda isə əksinə oldu. Mən o vaxt Ə.Əlimirzəyevlə görüşüb söhbət etmişdim. Bacarıqlı təsərrüfatçı elə bil əvvəlki kollektivin xiffətini eləyirdi.

Bu cür faktları respublikamızın başqa yerlərindən də gətirə bilərik. Məhz belə faktlar adamlarda tərəddüd yaratdı: budurmu düzgün, prinsipiallığın nəticəsi? Əgər budursa, ideoloji iş fəallarının çıkışlarında təbliğ etdiyi düzgün, prinsipiallığı ideal saymaq olarmı? Düzgün, prinsipiallığın əvəzində şapalaq yeyəcəksənsə, o sənin

nəyinə lazımdır? Belə-belə ideoloji iş fəallarının çıxışlarına inam azaldı. Adamlar mühazirə salonlarına həvəssiz getməyə başladılar. Onların təşviqatçıların ən aktual söhbətlərini dinləməyə hövsələsi çatmadı.

Həyata, cəmiyyətə, qanunlarımızın ədalətli olduğunu, gördüyüümüz işin doğruluğuna, atdığımız addımın düzgünə inam adamlarda birdən-birə yaranmır, tədricən formalaşır. Bu işdə ailə, məktəb, əmək kollektivi, cəmiyyət böyük rol oynayır. Bütün bu dövr ərzində yaranmış inamın, təbiidir ki, bir göz qırpmında itirilməsi qeyri-mümkündür. Silsilə yalanlar, adamların gözü qarşısında sosial ədalətin təkrar-təkrar pozulması onların inamını laxlatdı. Sonralar həmin mühit davam etdikcə bu laxlama sınb-dağılmaq dərəcəsinədək gəlib çatdı. Biz istehsal etdiyi məhsulun miqdarını dəqiq bilən pambıqcının, üzümçünün, tütünçünün, heyvandarın inamına rəqəmləri şisirtməklə balta çalmışıq. Qabiliyyətli işçiləri maymaq rəhbərlərin gözündən salan tülküsifət qabiliyyətsizlərin irəli çəkilməsi, vəzifə sahibi olması adamların inamını öldürüb. Mənəviyyatca çürüklərin əxlaqca saf adamlara dərs keçməsi, əliəyrilərin, rüşvətxorların pak adamlara “yuxarıdan aşağı”, qabiliyyətsiz kimi baxması ətimizi ürpəşdirib. Partiya təşkilatlarının isə apardığı ideoloji işin bu mənada ifşaedici gücü az olub, çox az. Auditoriya o vaxt maraqlı olar ki, mühazirəçi, təbliğatçı, təşviqatçı onun müşahidəsindən irəli getsin, həyat-

da yaranmış ziddiyyəti, çatışmazlığı adamlara tutarlı şəkil-də başa salsın, onlarda cəmiyyətin xoralarına qarşı nifrət oyatsın. Nə gizlədək, ideoloji iş fəallarımız çox vaxt bunu bacarmayıblar. Buna görə də az işləyib çox qoparanlar, cəmiyyətdə min cür dona girib öz yerini şirin salanlar iradəcə zəiflərdə özlərinə meyl yarada biliblər. Buna görə də birincilərin sıraları seyrəlmək əvəzinə sıxlışır və genişlənib. Getdikçə intizam zəifləyib, güzəranını işləməklə, halal zəhmətlə deyil, əyri yolla yaxşılaşdırmaq istə-yənlər çoxalıb.

Həqiqət nazılər, üzülməz, – deyiblər. Həqiqətin nazilməsi adamların başına min bir müsibət gətirib. Bəzən birinin və ya bir qrup adamın törətdiyi cinayətə görə yüzlərlə adam əzab çəkib. Şamxor hadisəsində olduğu kimi. Keçən il Kirovabada gedərkən qatarda Şamxordan ahıl bir kişi ilə tanış oldum. Başına gələnləri danışarkən əsəblərini zorla çılovlayırdı. “Hər dəfə bu barədə söz düşəndə bütün vücudum titrəyir - dedi, – Axşamüstü idi. Sahə müvəkkili gəldi ki, milisə getməliyik. Ailə üzvlərilə göz-gözə durduq. Nə onlar dindi, nə də mən. Onlar bilirdilər ki, evimizdə haram tikə kəsilməyib. Bununla belə, hiss edirdim ki, həyəcan keçirirlər. Bu da təsadüfi deyildi. Rayonda böyük bir cinayət işi açılmışdı. Onunla əlaqədar yüzlərlə adam dindirilirdi. Bu adamlardan biri də mən oldum. Başqalarını bilmirəm, mən tam əmin idim ki, heç bir günahım yoxdur. Bunu ailə üzvlərinə deməliydimmi?! Onlar məni tanımadılar mı? Elə isə, belə həyəcan nəyə gərəkdi? Yəqin elə güman edirlər ki, haradasa cızığımdan çıxmışam. Nə isə, sahə müvəkkili ilə getdim. Üç saatdan sonra

geri qayıtdım. Evdə heç kəs məndən heç nə soruşmadı. Sonralar da bir neçə dəfə dindirildim. Hər dəfə evdən çıxanda belə həyəcan, evə qayıdanda beləcə sakit qarşılıqla oldu. İndi aradan xeyli keçir. Mən heç vaxt bu barədə ailədə söz salmamışam. Amma bir fikir içimi daim yeyib-parçalayır. Görəsən, evdəkilər nə düşünürlər? Mənə qarşı inamları azalmayıb ki? Axı, günahsız adamı böyük bir cinayət işinin açılması ilə əlaqədar niyə sorğu-sual tutsunlar? Əslində mənim heç bir günahım yox idi”.

Şamxorda belə ailələr çoxdur. Mən həmin ailələrin keçirdiyi psixoloji sarsıntınu uzun-uzadı təsvir etməyəcəyəm. Lakin bu bir həqiqətdir ki, Şamxor hadisəsi rayonun təsərrüfatlarında qol-budaq atanda lap yuxarı tribunalarda burada siyasi işin, mənəvi tərbiyənin yüksək səviyyədə qurulduğundan dəm vurulurdu. Təmtəraqlı ibarələr, bəlağətli nitqlər yüyənsiz at kimi baş alıb gedirdi. Belə olub, partiya təşkilatları öz ideoloji tədbirlərinin nüfuzunu aşağı saldılar, ona inamı itirdilər. Bu, dəhşətli bir mənzərədir. Kütləvi inamsızlıq elə hərc-mərclik törədə bilər ki, onu bərpa etmək çox çətin olar. Partiya, ölkə məhz bu imtahan qarşısındadır: ya biz xalqda sozialist idealına vaxtilə olan inamı bərpa etməliyik, ya da ölkədə kütləvi hərc-mərclik başlana bilər. Üçüncü yol yoxdur. Yeri gəlmışkən cəsarətlə deyək ki, yenidənqurma kimi prosesi hazırlayan partiya bu inamı bərpa etməyə qabildir. Yenidənqurma-nın qələbəsi həmin inamın bərpası üçün şərtdir.

Partiyamızın Mərkəzi Komitəsinin 1985-ci ilin aprel plenumundan beş ilə yaxın bir dövr keçir. Cəmiyyətin inqilabı yolla dəyişdirilməsi prosesi məhz həmin plenumun qərarlarından başlayıb. Bu proses getdikcə yeni formalar alır. Öz miqyasını genişləndirir, cəmiyyət həyatının bütün sahələrinə nüfuz edir, mahiyyətcə onun bütün sosial təbəqələrinin mənafeyinə toxunur. Amma yenidənqurmanın maneəsiz rahat yolla irəlilədiyini də düşünmək səhv olardı. Ona zidd qüvvələr də vardır. Həmin qüvvələri dəf etmək, yenidənqurmanı müvəffəqiyyətlə həyata keçirmək adamlardan asılıdır. Bu mənada adamların yenidənqurma siyasətini, onun konsepsiyasını, onun niyyətlərini dərin-dən başa düşməsi vacibdir.

İdeoloji işdə və inam tərbiyəsində qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsində əyanılık böyük rol oynayır. Bax, bu mənada aşkarlıq və demokratianı yenidənqurmanın övladı kimi qeyd etmək olar. Aşkarlıq və demokratiya ölkəmizdə inamlı addımlar atır. Bunu biz SSR Ali Soveti birinci və ikinci sessiyalarında, SSRİ xalq deputatlarının qurultayında, Azərbaycan SSRİ Ali Sovetinin növbədənkənar onuncu sessiyasında aydın gördük. Qeyri-formallar bir sıra maraqlı məsələlər qaldırırlar. Ancaq aşkarlıq və demokratiya işığında öz mövqeyini düzgün müəyyənləşdirə bilməyənlər də var. Bizim bir çoxumuzda diskussiya mədəniyyəti çatışır. Həqiqət həmişə diskussiyalarda, baxışların, mühakimələrin müqayisəsində aşkar çıxır. Bir çoxları bunu fikirlərin, mühakimələrin kəllə kəlləyə gəlməsi ilə eyniləşdirir. Məhz belələrini hadisələrin sakit axarı təmin etmir. Onlar hər vəchlə suyu bulan-

dırmağa, adamların başını qeyri-əsas məsələlərlə qatmağa çalışırlar. Diskussiya mədəniyyəti bəlağətli ifadələr işlətmək deyildir. Məsələyə səriştəli müdaxilə, əks tərəfi dinkəmək fikirlərin dəqiqini qeyri-dəqiqindən ayırmaq bacarığıdır. İndi adamlar siyasıləşiblər. Onların siyasi fəallığı əvvəlki illərdə-kindən qat-qat artıb. Deyilən söz bu siyasi fəallığı üstələyəndə onlar həmin sözə maraq göstərirlər. Bu mənada ideoloji iş fəallarından hadisələrin fövqündə durmaq bacarığı tələb olunur.

Hazırda Vətənimiz öz tarixinin mürəkkəb bir dövrünü yaşayır. İstehsal istehlakdan geri qalır. Bu-na görə də bir şox malların qılılığı yaranıb. Əhalinin müəyyən hissəsi buna dözmür. Millətlərarası nara-zılıqlar əmələ gəlib. Mitinqlər keçirilir, ölkədə tə-tillər ara vermir. Partiya və hökumətimiz böhranlı vəziyyətdən çıxmaq üçün tədbirlər görülər. Əhalinin maddi rifahını yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə konkret addımlar atılır. “Sağlamlıq”, “Mənzil” proqramları, Bakı bağları haqqında qərar, Azərbay-can SSR-in suverenliyi haqqında Konstitusiya Qanunu belə addımlardır. Sözlə işin düz gəlməsinin konkret ifadəsi olan bu tədbirlər partiya sözünün doğruluğuna adamların inamını artırır.

Yeri gəlmışkən onu da deyək ki, vəziyyətin tezliklə düzələcəyinə ümid bəsləmək əbəsdir. Həyata keçirdiyimiz iqtisadi islahat bir neçə ilə səmərə ve-rəcəkdir. Tətillər və mitinqlər vəziyyətdən yeganə çıxış yolu deyildir. İndi hamidian birlik və səylə iş-

ləmək tələb olunur. Adamlarda belə bir əqidə formalaş-
malıdır ki, güzəranımızı başqa planetlərin sakinləri deyil,
biz özümüz yaxşılaşdırılmalıdır. Həmin sahədə ata və ba-
balarımızın gözəl ənənələri vardır. Müharibədən sonrakı
illəri xatırlayaq. Əl ilə arx qazılır, sahələr kotanla şumla-
nır, suvarılır, bol məhsul yetişdirilirdi. Dağılmış zavodlar,
şəhər və kəndlər bərpa edilir, yeniləri ucaldılırdı. Sumqa-
yıtın, Əli Bayramının, Mingəçevirin qurucuları barədə
neçə-neçə əsərlər yazıldı. Onlar buna layiq idilər. Onlar
bilirdilər ki, əmək xarüqələri göstərməklə özlərinin xoş
güzəranını təmin edirlər. Buna görə də birtəhər baş girlə-
mək əhval-ruhiyyəsi onlara yad idi. Hamı elə güman edir-
di ki, bu gün yoldaşı ondan yaxşı işləyib. Mən orta mək-
təbin beşinci sinfində oxuyanda yoldaşlarımızdan biri
məktəbin həyətindən on beş manat tapmışdı. Tez aparıb
məktəbin direktoruna verdi. Direktor bu faktı bütün mək-
təb kollektivinə çatdırıldı. Özü də bilirsinizmi necə? “Pula
hamının ehtiyacı var, bu uşağın böyüklüyü ondadır ki,
başqasının ehtiyacını özünükündən üstün tuta bilib”
(sonra məlum oldu ki, pulu itirən bacısının himayəsində
yaşayan bir oğlandır). Başqasının əməyini öz əməyindən
üstün tutanlar həmişə daha yaxşı işləməyə cəhd göstərir-
lər. İndi hamının belə cəhd göstərməsinə böyük ehtiyac
vardır.

Bir çoxları soruşa bilərlər: adamların siyasiləşdiyi, on-
ların siyasi fəallığının artdığı bir zamanda partiya təşkilat-
larının ideoloji işi lazımdır mı? İndi siyasi tərbiyə də, və-
tənpərvərlik tərbiyəsi də, beynəlmiləl tərbiyə də, mə-
nəvi tərbiyə də, əmək tərbiyəsi də əvvəlkindən daha çox

zəruridir. Tərbiyə formaları nə qədər müxtəlif olsada, hamısının adamlarda aşılılığı qayənin mərkəzində böyük hərflə yazılan Vətən durur: partiya və hökumətimizin daxili və xarici siyasəti – Vətənimizin beynəlxalq aləmdə nüfuzu; Vətənimiz millətlərin və xalqların dostluğu ilə güclüdür; Vətən sevgisi bütün sevgilərdən ülvidir; mənəviyatca saf vətəndaş olmalı; Vətəndaşın iqtisadi qüdrətinin artırılmasına hər kəs öz tohfəsini verməlidir. Bu keyfiyyətləri özündə cəmləşdirən adam Yenidənqurmadan kənarda qala bilməz.

M.S.Qorbaçovun Ümumittifaq tələbə məclisin-də dediyi kimi, partianın – cəmiyyətin siyasi avanqardının özünü dəyişdirmədən ölkənin sosialistcəsinə yeniləşməsi mümkün deyildir. Sov.İKP XXVIII qurultayı qarşısında ölkəmizdə geniş diskussiya başlanmışdır. Müasir şəraitdə partianın yeni rolunun daha dərindən başa düşülməsində həmin diskussiya böyük rol oynayaçaqdır. Partianın yeniləşdirilməsi prosesində, heç şübhəsiz, onun ideoloji işinə də yeni tələblər verilir. İdeoloji işin köhnə qaydada aparılması adamları usandırıb. Bu qaydan dan imtina etmək vaxtı çoxdan çatmışdır. Bəs ideoloji işi necə təşkil etməli? Zənnimizcə, bu suala hər bir partiya təşkilatı özü cavab verməlidir. Yenidənqurma idarəetmənin ağırlıq mərkəzini yerlərə – kollektivlərə keçirməklə ideoloji işdə formalizmdən qurtarmaq üçün real imkan yaratmışdır. Partiya təşkilatları bu işə daha “quş qoymaq” məq-

sədilə yanaşa bilməzlər. İndi hər şeyi, necə deyərlər, öz adı ilə çağırmaq dövrü yetişmişdir. Bu dövrün məntiqi partiyadan kütlələri öz arxasınca aparmağı, onları siyasi və ideoloji çəhətdən təşkil etməyi tələb edir. Bu məntiq ideoloji işin forma və metodlarını həyatın tələbinə uyğunlaşdırmağı, sözlə iş, ideya ilə gerçəklik, həyatla praktika arasındaki ziddiyyətləri aradan qaldırmağı tələb edir. Yalnız bu tələb ödənilidikdə təbliğatımız kütlələrdə inam oya- da, onların səylərini vahid məqsədə yönəldə bilər. Yeni-dənqurma bu məqsədə doğru aparən qüdrətli hərəkatdır. Onun nəticəsində cəmiyyət, kütlələr durğunluqdan coş-qun fəaliyyətə doğru hərəkət edirlər. Bu, onların partiya sözünə, təbliğata, yuxarıdan başlanan çevrilişə inamının ifadəsidir. Başqa çür ola da bilməz, çünki inamsız heç bir hərəkat yoxdur.

"Komunist" qəzeti
22 dekabr 1989-cu il

BİZƏ NƏ LAZIMDIR? Problemlər, vəzifələr

Bakıdakı “Ulduz” İstehsalat Birliyində çalışan mühəndislərdən biri vaxtaşırı redaksiyaya zəng vurur. Danışığından hiss olunur ki, tariximizi yaxşı bilir, beynəlxalq hadisələrdən düzgün baş çıxarır, torpağımızı və millətimizi ürəkdən sevir. Söhbətlərinin mövzusu əsasən respublikamızda son üç ildə əmələ gəlmış kriminogen vəziyyət və Mərkəzin həmin məsələdə tutduğu mövqe barədə olur. Hər dəfə də redaksiya əməkdaşlarını bu məsələləri obyektiv işıqlandırmamaqda günahlandırır. Bəzən öz kollektivlərindən söz salır, birlik əməkçilərini ən çox hansı problemlərin narahat etdiyini deyir. Bu yaxnlarda belə söhbətlərin birini də əsəbi halda bildirdi:

– Mən əmək növbəmin heç iyirmi faizini də əməlli-başlı işləmirəm.

Təəccüblə soruşdum:

– Niyə? Səbəb nədir?

– Bilirsinizmi, – dedi. – Mənim atam neftcidir. Yaxın keçmişdə o, öz əmək haqqı ilə altı nəfərlik ailəmizi, üstəlik, Bakıda təhsil alan qardaşını da dolandırırdı. Güzəranımız da pis deyildi. İndi mənim də, həyat yoldaşımın da ali təhsili var. Hər ikimiz işləyirik. Ancaq dörd nəfərlik ailəmiz ehtiyac içərisindədir. Nədir bu: irəliləmək, yoxsa geri getmək?...

İndi iş gününü bir təhər başa vuranlar çoxdur. Əməyin insanın həyatında oynadığı rol hamiya məlumdur. Əmək olmasaydı, heç insanın özü də olmazdı. Məhz əmək sayəsində insan bu zirvəyə yüksəlmışdır. Elə buna görə də aqillər əməyi bir dörtlü nemət adlandırmışlar. Bəs nə üçün bizim cəmiyyətdə insan bu dörtlü nemətdən uzaq düşür? Bunun həm obyektiv, həm də subyektiv səbəbləri vardır.

Yaxşı yadımdadır, biz orta məktəbdə oxuyanda sinif yoldaşlarımızdan çoxu neftçi olmaq istəyirdi. Oğlanlarla yanaşı, qızlardan bir neçəsi M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutuna daxil oldu. Oxudular, ali təhsil aldılar, Bakının, Manqışlağın, Şərqi Sibirin neft mədənlərində işə başladılar. Öz əməkləri ilə ucalan, yaxşı mütəxəssis kimi tanınanlar da oldu. Qəribədir, böyük həvəslə neftçi peşəsinə yiylənmiş həmin adamların heç biri öz övladlarının neftçi olmasını istəmir. Ümumiyyətlə götürdükdə, indi yuxarı sinif şagirdləri arasında neftçi peşəsinə maraq göstərənlər çox azdır.

Səbəb nədir ki, 35 illik bir dövrdə neftçi peşəsi öz şöh-

rətini belə itirmişdir? Biz orta məktəbdə oxuyanda Ağa Nemətullanın, Gülbala Əliyevin, Rüstəm Rüstəmovun, Ağadadaş Kərbəlayi oğlunun, Musa Bayramovun, Qurban Abbasovun adları qəzetlərin səhifələrindən düşməzdi. Şəhərin ən yaxşı yerlərində neftçilər üçün yaşayış binaları tikilirdi. Bu şərəfli peşə sahiblərinin əmək haqqı yüksək idi, xüsusi imtiyazları vardı. Onların ehtiyaclarına xüsusi qayğı ilə yanaşılırdı. Neftçilərə tez-tez dövlət mükafatları verilirdi. Bir neçə neftçi Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü. Neftçilərin həyatından bədii əsərlər yazılır, filmlər çəkilirdi. (Bu o vaxt idi ki, rayonlardan olan imkansız tələbələr yay aylarında evlərinə getmir, qalıb neft mədənlərində işləyir, iki ay müddətinə əmək haqqından əlavə 2500-3000 rubl mükafat alırlılar). Təbiidir ki, belə diqqət və qayğıya görə neftçi peşəsinə böyük maraq göstərilirdi. Çünkü əməyin insana xoş güzəran, şan-şöhrət gətirməsi ilə adamlarda həmin əməyə maraq doğması arasında düz mütənasiblik vardı. Biz çox vaxt bu mütənasibliyi yaddan çıxarırıq.

Respublikamızın ərazisi mühüm neftçixarma rayonu kimi məşhurdur. Azərbaycan nefti dünyada ən yüksək keyfiyyətli neftlərdən biridir. Ötən dövr ərzində yataqlarımızdan bir milyard tondan çox neft çıxarılmışdır. Bu məhsulu dünya bazarına çıxarıb doğma Azərbaycanımızın ehtiyaclarına xərcləsəydik, heç şübhəsiz, güzəranımız bundan qat-qat yaxşı olardı. İndi isə neftçilərə ortabab əmək haqqı belə verə bilmirik. Bu yazı ilə əlaqədar mən Lenin

adına, 26 Bakı komissarı adına, Əzizbəyov adına, Kirov adına neft və qazçixarma idarələrindən bəzi faktlar almaq istədim. Kirov adına Neft və Qazçixarma İdarəsində aylıq orta əmək haqqı 190 manatdır. Neft mədənlərini, yəqin ki, çoxlarımız görüb: çirkab sahələr, köhnə buruqlar çoxdan silinib atılmalıdır avadanlıq, növbəli iş. Çəkilən zəhməti lazıminca qiymətləndirən yox.

Əmək şan-şöhrətdən əvvəl yaşayış üçün təminatdır. O bu təminədici funksiyasını yerinə yetirə bilmirsə, göz-dən düşməlidir. Neft mədənlərində olduğu kimi. İndi mə-dənlərimizdə minlərlə boş iş yerləri vardır. Bəlkə Bakıda işçi qüvvəsi yoxdur. Elə deyil. Təəssüf ki, heç kəs neft sahəsinə getmək istəmir. Neftçi kollektivlərində qocalma duyulur. Dünənki nəslə əvəz edənlər olmayanda bu, təbi-idir.

Neftçi peşəsi barədə uzun-uzadı danışmağım sizdə elə təsəvvür yaratmasın ki, yalnız bu sahədə əməyə maraq azalıb. İstər neftçi olsun, istər maşinqayıran, istər pambıqçı, üzümçü, tütinçü olsun, istər tikinti sahəsində çalışan fəhlə, yaxud toxucu – fərqi yoxdur, işlədiyi sahə möhkəm tellərlə adamı özünə bağlamırsa, onun ürəklə işləyəcəyi-nə şübhə var. Əlbəttə, bu möhkəm tellər deyəndə sevib seçilmiş peşə sahəsinə düşmək nəzərdə tutulmur. Ola bilər həyat elə gətirsin ki, adam o qədər də ürəyinə yatmayan bir iş sahəsinə düşsün. Lakin bu iş sahəsi onu özünə elə bağlaşın ki, heç vaxt buradan ayrılməq istəməsin.

Adamlarda əməyə maraq doğuran iki amil vardır: maddi və mənəvi amillər. Bütün günü açıq havada, qışda soyuqdan titrəyən, yayda qızmar günəşdən qarsıyan inşa-atçı öz əməyinin müqabilində çüzi bir haqq alırsa və bu

haqq od tutub yanan bazarla müqayisədə ailəsinin bir həftəlik güzəranını əməlli-başlı təmin etmirsə, ondan hansı yüksək keyfiyyətli iş tələb etmək olar? Həmin sözləri digər peşə sahibləri barədə də demək olar. Bax, buna görə də adamların əmək növbəsini səmərəli başa vurmaları üçün ilk növbədə maddi amil diqqət mərkəzinə çəkilməlidir.

Yaşlı adamlar 30-35 il bundan əvvəl yaşamaq üçün daha əlverişli şərait olduğunu söyləyirlər. Axı o vaxt mağazadan istədiyin qədər ət və yağ almaq olurdu; özü də indikindən ucuz qiymətə. Kolbasa, şirniyyat və sair məhsulları da həmçinin. Bakıda təbii göndən kişi və qadın ayaqqabıları, təbii ipəkdən kişi köynəkləri və qadın paltarları tikilirdi (bu məhsulların keyfiyyəti indi qabaqcıl kapitalist ölkələrin-dən aldığımız sənaye məhsullarının keyfiyyətin-dən, bəlkə də, üstün olurdu). Yadda saxlamaq lazımdır ki, hər bir məhsulu istehsal edən adamlardır. Qəhətlik yaranan maneə divarını da məhz onlar ucaltmışlar. Əvvəllər kənd yerlərində hərənin qapısında 4-5 sağlamal mal-qara olardı. Sonralar yuxarılla oturanlar tərəfindən elə məhdudiyyətlər, mal-qara üçün elə vergi qoyuldu ki, yazıq kəndlə bu yükün ağırlığına, üstəlik torpaq qapısının ağızına qədər əkildiyinə görə yem qıtlığına əlac tapa bilmədi. Beləcə, o, dədə-baba vərdişindən uzaq düşdü, kənd təsərrüfatı məhsullarına qıtlıq yarandı.

Bu, işin birinci tərəfidir. İşin ikinci tərəfi, həm də ən zərərli cəhəti o oldu ki, adamlarda “hazırnazir” psixologiyası formalaşdı. Onlar mal-qara

saxlamaqdansa ət, yağı, süd məhsullarını mağazadan almağı üstün tutdular. Kənd yerlərində dəyirmanlar yoxa çıxdı. Kəndlə taxıl becərib öz məhsulunu dəyirmando üyütməyi yadırğadı. Unu, çörəyi mağazadan aldı.

Yaxud sənayeni götürək. Burada əməyə yadlaşma tamam başqa şəkildə cərəyan edib. Fabrik və zavodlarda, tikinti sahələrində illər yeniləşdikcə plan yükü artıb. Əvvəllər bu yükü böyük həvəslə daşımağa razı olan fəhlə bir də gördü ki, beli iki qat olub. Nə qədər çalışırsa qəddini düzəldə bilmir. O məhsulun keyfiyyətini ikinci yerə keçirdi və getdikcə buna öyrəşdi. Bir azdan elə oldu ki, əməkçilər verilən tapşırıqların öhdəsindən gəlmədilər. Bu da bütövlükdə onların çalışdıqları müəssisənin plan göstəricilərinə təsir etdi. Əmək haqqı azaldı. Mükafat fondu, demək olar ki, aradan götürüldü. Bir yandan da yaxşı ilə pisə fərq qoyulmadı. Qabaqcıl gördü ki, iş vaxtını birtəhər başa vurub müxtəlif vasitələrlə müəssisə rəhbərlərinin gözünə girən yoldaşı ilə ona eyni maaş verilir, onun da əli işdən soyudu.

Güzəranın aşağı səviyyədə olması adamların əhval-ruhiyyəsinə təsir edir. Yəqin ki, çoxları əmək kollektivlərində olub. Sıravi adamların baxışlarında bir qayğı duyulur. Elə bil, hamı nə barədəsə düşünür. Hansı bir məsələni isə həll etməkdə çətinlik çəkir. Mən Bakıda da şüşə zavodunda olmuşam, Portuqalyada da. Hər ikisinin istehsalat sahələri bir-birinə oxşayır. Fəhlələrin əhval-ruhiyyəsi yox. Portuqaliya inkişaf etmiş kapitalist ölkələri ilə müqayisədə çox kasıbdır. Ancaq bu kasıbılıqla da o öz fəhləsində fərəh doğura bilir. Portuqaliya fəhləsinin aylıq məvacibisi onun ortabab yaşayışını təmin edir. O həmin məvac-

bə istədiyi vaxt ərzaq məhsulları da tapa bilir, dün-yanın müxtəlif ölkələrində istehsal olunmuş sənaye məhsullarını da.

Əmək insana fərəh gətirmirsə, heç bir səmərəli işdən söhbət gedə bilməz. SSRİ Jurnalıstlər İttifaqının turist qrupu Yunanıstanda olanda Afinanın küçələrində əsasən xüsusi nəqliyyat vasitələri hərəkət edirdi. Bələdçimiz, yaşılı yunan qadın dedi ki, bu gün ictimai nəqliyyat vasitələrinin sürücüləri tətil ediblər. Ona görə də hamı işə öz fərdi maşınında gedir.

Yoldaşlarımızdan biri soruşdu:

- Sizdə hamının xüsusi avtomobili var?
- Əksəriyyətinin. – Sonra bələdçi əlavə etdi:
- Amerikadakı “Ford” firmasında işə adam götürəndə elə ilk gündən ona firmanın istehsal etdiyi avtomobilin açarını verirlər. Sahibkardan soruşublar: bu sizin ziyanınıza deyilimi? Cavabında bildirib ki, ictimai nəqliyyatda işə gedən fəhlə mənim fəhləmdən ən azı bir saat tez yuxudan durmalıdır. Dayanacaqda gözləmək, sonra nəqliyyatdakı basabas, iş gününün əvvəlindən onun əhval-ruhiyyəsini pozur. Belə adamdan səmərəli fəaliyyət gözləmək əbəsdır. Bütün əməkçilərə maşın verməyimizin də əsas səbəbi budur.

Deməli, əmək haqqı, maddi rifahla yanaşı, işçi-lərin əhval-ruhiyyəsinin qayğısına da qalmaq lazımdır. Bu barədə danışarkən mənəvi amilin rolu xüsusi qeyd olunmalıdır. Həmin amilin təsir vasitələri müxtəlifdir. Elə götürək, təltif məsələsini. Bir

vaxt nəinki sosialist əməyi qəhrəmanlarını, habelə yaxşı işinə görə ordenə layiq görülmüş adamları da hamı barmaqla göstərirdi. Belə adamlar məclislərimizin ən əziz qonaqları idilər. Onların şəxsi nümunəsi çoxlarına təsir edirdi. Axı elin ehtiramını qazanmağı kim istəməz? Buna görə çoxları yaxşı işləməyə çalışırı. Lakin biz əməklə ucalmağı, şan-şöhrət sahibi olmağı da nüfuzdan saldıq.

Gözümüz görə-görə qabaqcılların sırasına o qədər təsadüfi adamlar soxuldu ki... Təkcə bizim respublikada fəxri ad, orden və medallarla təltif olunanların siyahısını qəzetlər həftələrlə dərc edirlər. Daha onları barmaqla göstərməyə ehtiyac qalmadı. Bizim hər tərəfimiz belələri ilə doludur. Qabaqcılla qeyri-qabaqcılı ayırd edən mizantərəzi arxivə verildi. Həmin tərəzi olmadan isə istehsalatda keçinmək mümkün deyil. Soruşa bilərsiniz: bəlkə bütün kollektiv üzvləri yaxşı işləyir? Hər halda hamı eyni səviyyədə ola bilməz. Ən öndə gedəni ondan sonrakı ilə fərqləndirməyi bacarmalıyıq.

Göründüyü kimi, kənd əməkçisi ilə sənaye əməkçisinin əlinin işdən soyuması arasındaki fərq o qədər də böyük deyil. Daha doğrusu, forma müxtəlif, məzmun eynidir. Məhz bu məzmun bizim ulduzlu qəhrəmanlarımızı kütlənin içərisində əridib gözəgörünməz etdi. Oğlum “İnsanı əmək ucaldır” mövzusunda inşa yazmağa hazırlaşındı. Xahiş etdi ki, bir neçə əmək qabaqcılının adını deym. Mexanizatorlardan Şaban Rzayevin, Pənah Həsənovun, Əhməd Əhmədovun, heyvandarlardan Boran Quliyevin, Sünbülə Qasimovanın, tərəvəzçi Solmaz Əliyevanın, metallurq Zəminə Həsənovanın, neftçi İsrafil Hüseynovun adlarını çəkdir. Dedi ki, onlar dünənin qəhrəman-

larıdır. Mənə bugünkülər lazımdır. Kimdir onlar? Əvvəllər yaxşı işləyənlərin şəkli şərəf lövhəsinə vurulurdu. Onlar barədə qəzətlərdə yazılar verildi. Mən ötən il respublikada pambıqçılıqda, üzümçülükdə, tütünçülükdə, heyvandarlıqda və taxılçılıqda qabaqcılları xatırlamaq istədim. Mümkün olmadı. Heç şübhəsiz, ötən il əməkdə fərqlənənlər var idi. Bəs onları kim tanıtmalıdır? Biz kütləvi informasiya vasitələrinin işçiləri. Təəssüf ki, son vaxtlar qəzet və jurnallarımızda, televiziya və radio verilişlərində qabaqcılların tanıdılması dəbdən düşüb. Bir vaxt fəxri adları, orden və medalları qabaqcıllara da, dost-tanışlarımıza da çox səxavətlə paylayıb mənəvi həvəsləndirmənin bu formasını urvatsız etdik...

Nə isə, tarix kitabımızın saralıb-solmuş, cırılıb-tökülməkdə olan vərəqlərini çox da aramayaq. Adamların əməkdən soyumasında həm maddi, həm də mənəvi amillər rol oynayıb. Lakin bu heç də bizim iş günümüzü bir təhər başa vurmağımıza haqq qazandırmır. Bu gün hamidan iş növbəsinin hər də-qıqəsindən səmərəli istifadə etmək, qarşıya qoyulmuş vəzifənin öhdəsindən ləyaqətlə gəlmək tələb olunur.

İqtisadiyyatımızdakı böhranla adamların aşağı həyat səviyyəsi bir-biri ilə sıx bağlıdır. Xarici ölkələrdən hansındasa “xeyirxahlarımızın” tapılacağına və onların gəlib bizim əvəzimizdən işləyərək iqtisadiyyatımızı irəlilədəcəyinə ümid bəsləmək sadə-lövhələkdir. İndi hər birimizdən fədakar əmək tələb

olunur. Belə bir əmək bu günümüzü, gördüyüümüz işin əhəmiyyətini dərk etmədən mümkün deyil. Bax, bu dərketmədə adamlara kömək etməliyik. Özü də indi bizdə ikrəh hissi doğuran köhnə təbliğat formaları ilə, əməyin şərəfinə gurultulu tostlar, bəlağətli ifadələr söyləməklə yox, adamlarda konkret və dərin inam yaratmaqla. Belə bir fikir adamların əqidəsinə çevriləlidir ki, əməksiz həyat mövcud deyil və həyatda uğur qazanmaq istəyirsənsə ancaq vicdanla işləməlisən. Həmin əqidəni də boğazdan yuxarı söylənilmiş sözlə yox, həyatın özünə əsaslanmaqla yaratmaq olar.

Hər bir əməkçi gördüyü işin məğzini və nəticədə özünü çatacaq haqqı bilməlidir. O, hiss etməlidir ki, əməyi düzgün qiymətləndirilib. Dəzgah yoldaşı ondan bir hissə az istehsal etdiyinə görə neçə qəpiksə (yaxud manatsa) az alıb. Yalnız əməyinin nəticəsi düzgün qiymətləndirilən işcidən sabah daha yüksək məhsuldarlıq gözləmək olar. Əlbəttə, bu heç də o demək deyil ki, mənəvi amillər öz rolunu oynayıb qurtarıb. Elə isə, həmin amillər necə olmalıdır? Onları müəyyənləşdirmək üçün əməkçilərin tələb və istəkləri, onlara təsir vasitələri dəqiq öyrənilməli və sonra addım atılmalıdır.

Mən istehsalatda çalışanların hər cür tələblərlə əlaqədar tətilə çıxmalarının əleyhinəyəm. Əməkçi yalnız o vaxt iş növbəsi ərzində tətil edə bilər ki, gördüyü işin müqabiliндə əmək haqqı layiqincə ödənilmir, iş şəraiti yaxşı deyil, hüquqları tapdalanır. Bununla birlikdə o tam hüquqlu vətəndaş kimi ölkədə gedən proseslərə, siyasi məsələlərə də öz münasibətini bildirə bilər. Bunun müxtəlif yolları vardır. Hər cür məsələlərlə əlaqədar əməkçilərin tətilə

çıxmazı onsuz da böhran keçirən iqtisadiyyatımızı daha pis vəziyyətə salır. Bunun da ziyanı son anda əməkçilərin özünə dəyir.

Suveren respublikamızın gələcəyi onun iqtisadi cəhətdən qüdrətli olmasını tələb edir. Adamlar artıq ehtiyac içərisində yaşamaqdan bezmişlər. Gəlin, səyləri birləşdirib bu vəziyyətdən çıxaq. Bunun üçün hər birimizin öz iş yerində səylə, səmərəli çalışması lazımdır.

"Xalq qəzeti"

28 mart 1991-ci il

XALQ 20 YANVAR FACİƏSİNİN GÜNAHKARLARINI HEÇ VAXT BAĞIŞLAMAYACAQ

1990-cı ilin 20 Yanvarı uzaq keçmiş deyil. Bizim çoxumuz həmin günlərin canlı şahidləriyik. O günlərin ki, 130-dan çox ailəyə şəhid dağı çəkdi, kiminə itkin “payı”, kiminə da əlillik verdi. Şəhid dağı çəkilənlər də, itkin “payı” alanlar da, əlillər də Azərbaycan xalqının övladlarıdır. 20 Yanvar Azərbaycan xalqının şanlı tarixinə həm zəfər günü kimi, həm də heç zaman sağlamayacaq bir faciə kimi daxil olub. Zəfər günü kimi ona görə ki, xalqımızın övladları əliyalın böyük imperiya ordusuna qarşı duraraq qorxmazlıqlarını nümayiş etdirdilər. Faciə kimi ona görə ki, o müdhiş gecədə yüzlərlə azərbaycanlı qanına qəltan edildi. Azərbaycan xalqı həmin günləri Qorbaçov başda olmaqla Sovet imperiyası rəh-

bərlərinin ölkədəki digər xalqları (bundan əvvəl Qazaxıstanda və Gürcüstanda günahsız qanı axıdılmışdı) əzmək, onların gözünü qorxutmaq siyasətinin nəticəsi ki mi dəyərləndirir. Bu cinayət bizim və gələcək nəsillərin yaddaşında ən böyük həq-sızlıq kimi qalacaq.

İndi 90-cı ilin 20 Yanvarını hərə bir cür xatırlayıır. Bizim evdə isə o dəhşətli gecənin göz dağı var: pəncərədən içəri keçmiş pulemyot gülləsi kitab rəfinin şüşəsini çilik-çilik etmiş, böyük rus yazıçısı İ.S. Turgenyevin əsərlərinin 5, 6, 7, 10 və 11-ci cildlərindən keçərək o biri şüşəni deşib çıxmışdı. Ötən müddətdə güllənin deşdiyi şüşəni dəyişməmişik. Bundan sonra da o həmişə belə qalacaq. Cildlərin yarasını isə ən mahir usta əli sağalda bilməz. Onları necə bərpa etsələr belə, bizim gözümüzdə yara yerləri görünəcək. Həmin yara yerləri də, gül-lə keçmiş şüşə də bizimlə bərabər yaşayacaq, nə qədər ki, sağiq bizə, sonra uşaqlarımızın uşaqlarına, sonra da onların nəvə-nəticələrinə o müdhiş gecənin vahiməsini daim xatırladacaqdır...

1989-cu ildə qəzetimiz Azərbaycan KP MK-nin orqanı idi və bir çox ciddi yazılar həmin təşkilatla razılışdırıldıqdan sonra dərc edilirdi. Topxana ilə bağlı yazı isə məsləhətsiz-filansız qəzətdə işiq üzü görmüşdü. Məhz həmin yazının təsiri ilə qəzəb his-sindən alışib yanın kütlə meydana gəldi. Həmin günlərdə redaksiya əməkdaşlarımız da onların ara-sında idilər. Hər gün meydandan yazılar verilirdi.

Bunlar və Qarabağ problemi ilə bağlı məqalələr dərc edilən nömrələr qəzet çapdan çıxan kimi meydana gətirilir və adamlara paylanırıdı. 1990-cı il yanvarın ortalarından başlayaraq mitinqlərdə o vaxtkı Azərbaycan rəhbərliyinin istefası tələb olunurdu. Tələb daha yaxından eşidilsin deyə mitinqin yeri də dəyişdirilmiş, Azadlıq meydanı indiki Prezident Aparatının qarşısı ilə əvəz olunmuşdu. Yanvarın 19-da biz – redaksiyanın bir neçə əməkdaşı ora getmişdik. Emosiyalar son həddə çatmışdı. Natiqlər bir-birindən kəskin sözlər deməkdə sanki bəhsə girmişdilər.

Həmin gün mitinqdə bir şey aydın nəzərə çarpırdı: aksiyanın vahid idarə mərkəzi yox idi. Tribunadakıların hər biri özünü daha ağıllı hesab edirdi. Buna görə də fikir aylılıqları vardı. Kimi gəncləri elə buradaca avtobuslara doluşub Qarabağa getməyə səsləyir, kimi də şəhərə gəlməsi gözlənilən sovet qoşunlarının qarşısına çıxmağa təhrik edirdi. Qayıdanda öz daxili təlaşını gizlədə bilməyən iş yoldaşımız Mehdi Mehdiyev elə bil kiminsə eşidəcəyindən ehtiyat edirmiş kimi astaca piçildədi: “Bunun axırı yaxşı olmayıacaq”. Bir gün əvvəl həmin sözləri evimizin lap yaxınlığında – şəhərin Biləcəri tərəfdən girəcəyində yolu kəsmiş gəncləri görən qonşumuz da demişdi. Əslində çox adam bu fikirdəydi. Amma heç kəs hadisələrin qarşısını almaq iqtidarında deyildi. Mən yolu kəsən gənclərlə xeyli söhbət etmişdim. Onların rəhbəri yox idi. Hərə bir söz danışındı. Demək olar ki, hamısı bura içlərin-dəki Vətən yanğısının təsiri ilə gəlmişdilər. Ekstaz vəziyyətində olanlar müəyyən təsirlərə daha tez düşürlər.

Mən bu hadisələr barədə ilk yazımı düz səkkiz il sonra qələmə almışam (indi nə qədər çalışsam da həmin ya-

zının təsirindən çıxa bilmirəm). Həmişə ciynimi verəcəyim yükün ağırlığını düşünür və həmin mövzunu qələmə almaq istəmirdim. Mən hadisənin iştirakçısı yox, yaxından müşahidəçisiyəm. Hadisənin iştirakçıları yüzlərlə gəncin silahsız-filansız bir yerə yığışmaqla İmperiya qoşunlarının qarşısını ala biləcəklərini sadəlövhəcəsinə düşünənlərdir. Onların hamısı Azərbaycanı sevənlər idi. O vaxt əllərinə silah versəydilər, döyüşə də hazır idilər. Onlar heç nədən qorxmurdular. Həm də ona görə ki, bir neçə saat sonra nələr baş verəcəyini ağıllarına belə gətirmirdilər. Mən və mənim kimilər isə həmin gənclərlə saatlarla söhbət etsək də, hadisələrin gedişindən ehtiyatlanırdıq. Onlar qızğın başla gedışatı təhlil edə bilmirdilər. Biz isə düşünürdük ki, qoşunlar Bakıya yaxınlaşıbsa, bu, ancaq ölkə rəhbərliyinin razılığı ilə ola bilər və onların qarşısını almaq qeyri-mümkündür. Düz səkkiz il həmin gecəni xatırlayanda o vaxtkı vahiməni yenidən yaşamalı olur və qorxurdum ki, bunları yazımda olduğu kimi verə bilməyim.

Artıq üçüncü gün idi ki, şəhərin bir neçə yerində gənclər sovet əsgərlərinin qarşısını almaq üçün yola çıxmışdılar. Onların ən böyük dəstəsi bizim evin yanında idi. Biləcəri enişinin lap başlangıcında iki gün əvvəl toplaşan bu dəstə yanvarın 19-da hansı səbəbdənsə bir az şəhərə tərəf Tbilisi prospekti ilə Suvorov küçəsinin (indi bu küçə 20 Yanvar adlanır) kəsişdiyi yerə çəkilmişdi. Əvvəlki günlərlə müqayisədə xeyli böyümüş dəstə çətin anda yolu

kəsmək üçün yük maşınları da gətirmişdi. Axşamüstü iş-dən qayıdarkən yenə də dayanıb onlarla söhbət etdim. Hər birinin qəlbi Vətən, torpaq sevgisi ilə alışib yanındı. Bu gün onlar rus qoşunlarının şəhərə girəcəyini güman edirdilər. Amma qorxmurdular. Kim isə “onlar bizə atəş açmazlar” dedi. Başqa birisi bunun müqabilində “gərək biz onları qıcıqlandırmayaq” söylədi. Üçüncüsü isə bildirdi ki, “gələn qoşunlar yalnız ruslardan ibarət deyil ki. Kim bilir, onların arasında nə qədər erməni var? Onlar aranı qarışdırmasalar yaxşıdır”. Ani olaraq düşündüm: bu boyda Bakıda elə bir adam tapılmırkı ki, buraya yığışanlara bir məsləhət versin? Həmin anda sözü keçən, emosiyalarını cilovlaya bilən bir ağsaqqalın yeri görünürdü burda.

Evə qayıdan dan sonra da ürəyim onların yanında qalmışdı. Buna görə də bütün ailəliklə pəncərənin qarşısında dayanmışdıq. Nə danışdıqlarını eşitmirdik, amma bir bala-ca canlanma olan kimi gördük. Tez-tez şəhər tərəfdən “Jiquli” maşınları gəlib-qayıdırıldı. Onların gəlişi ilə toplantıya elə bil yeni qüvvə gəlirdi. Kim idi onlar?

Təəssüf ki, bu, sonralar da öyrənilmədi. Gənclərin aşib-daşan qəzəbini oləziməyə qoymayan onlar idi. Təhlükə anı çatanda hamısı öz evlərinə dağılışdırılar. Toplantı iştirakçıları isə qanına qəltan edildi. Məhz həmin gəlib-gedən maşınların “ruh vermələrindən” cuşa gələn gəncləri görən əlil arabasındaki oğlum Pərviz iş yoldaşımın dediyi sözləri böyük narahatlıqla piçildadı: “Bunun axırı yaxşı olmayıacaq”. Saat 23 radələrində məni toplantı iştirakçılarının yanına qayıtmaga da o qoymadı.

Artıq gecə saat 12-yə işləyirdi. Göydə anı bir işıqlanma oldu. Elə bil haradasa fişəng atdlar, şəhər tərəfdən

gəlib qayıdan maşınların hərəkəti getdikcə azalırdı. Bu ara kim isə svetoforun ləp altında dayanmış su maşınının üstünə çıxıb elan etdi: gələn qoşun atəş aça bilər. Görəsən gündüz mitinqdə ağızından “od püskürən” “liderlər” indi haradaydılardı? Xalqın rəğbətini qazanmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxan və indi hərəsi bir təhlükəsiz yerdə özünə sığınacaq tapan bu “liderlər” niyə mitinqlərdə bu gənclərin dəstəyindən xoşal olduqları halda indi onları başsız qoymuşdular? Həmin başsızlıqdan istifadə edənlər də tapılırdı. Aradan heç beş dəqiqə keçməmiş su maşınının üstünə başqa birisi çıxıb məsləhət gördü ki, heç yana dağlışmaq lazım deyil, onlara sübut etməliyik, biz kimik və nələrə qadirik. Gənclər yenidən sıxlasdılar. Həmin anda mənə elə gəldi ki, svetoforun yanındaki gənclərin toplantısı deyil, möhkəm sıxlılmış bir yumruqdur və onun zərbəsinə heç bir qüvvə tab gətirə bilməz.

Şəhər tərəfdən açılan atəş səsi bizi diksindirdi. Az keçmiş birinci və beşinci mikrorayonları ayıran küçədən gələn tank gənclərin toplantisına tərəf döñüb nərilti ilə dayandı. Bir dəstə gənc tanka tərəf qaçıdı. Adama elə gəlirdi ki, onlar ciyinlərini verib tankı irəliləməyə qoymayacaqlar. Elə bu an tankın üzərindəki iriçaplı pulemyotdan bizim evin və 2-ci Alatavanın üstündən Xocasən kəndi tərəfə atəş açıldı.

Hava ani olaraq işıqlandı və yenə yarıqaranlıq bir vəziyyət alındı. Biləcəri tərəfdən Tbilisi prospektində qoşunun ilk bölmələri (sonra bizə məlum

olacaq ki, həmin qoşunu paytaxtımıza respublikamızın xə-yanətkar rəhbərləri Ə.Vəzirov, A.Mütəllibov və V.Hüseynov dəvət ediblərmiş) göründü. Gənclərin əksəriyyəti sıxlaşaraq bir neçə addım qoşun tərəfə getdi.

Biz bundan sonraki hadisələrin necə cərəyan edəcəyi- ni bilmirdik. Hələ bilmirdik ki, qonşumuz Hökümə xanım saç yolaraq ah-nalə çəkəcək: “Oğlum Xaqanını əlimdən aldılar. Ey insanlar, kömək edin, balamı qaytarın mənə”. Günlər keçəcək, yaşadığımız binaya kiçik bir lövhə vurulacaq: “20 Yanvar şəhidi Əliyev Xaqani Yusif oğlu bu ev-də yaşamışdır”. Bilmirdik ki, Fərizə İlhamə olan məhəbbətini əsrlər boyu yaşasın deyə heykəlləşdirəcək. Balaca Larisa atasının gözü qarşısında qanına qəltan ediləcək. Dağüstü parkda vaxtı ilə ermənilərin qırıldığı şəhidlərimizin basdırıldığı, sonralar özünü insanların dost və qardaş olduğu bir ölkə kimi qələmə verən Sovet İttifaqının izi itirmək üçün dağıtdığı qəbiristanlığın yerində bir gündə yüzdən çox qəbir qazılacaq. Paytaxtın baş meydanında cənazələrin və adamların sayına görə ən böyük dəfn mərasimi olacaq. Elə mərasim ki, baş meydan da, dənizkənarı küçələr də dəfnə gələnlərə darısqallıq edəcək. Şəhid olanların əzizləri ilə birlikdə onları tanımayanlar da hönkürüb ağlayacaq. Biz onu da güman etmirdik ki, eyni bir dövlətin qoşunları nəinki həmin dövlətin küçədə dayanmış əliyalın gənclərinə, eyvanlarda dayanmış adamlara və evlərə atəş açar. Buna görə də gələn qoşuna heç nədən qorxmadan tamaşa edirdik.

Gənclərdən ibarət qoşun bölmələrinin ardınca nisbətən yaşlı əsgərlərin bölmələri gəlməyə başladı. Gənclərin üzü qoşuna dayanmış dəstələri bir anlıq yay kimi dərtılıb

bosaldı. Qoşun bölmələrindən onlara tərəf nazik işiq axdı, heç bir saniyə keçməmiş atəş səsləri ətrafa hakim kəsildi.

Küçənin o tayında fəryad səslərindən qulaq tutulurdu. Elə bu an küçələrin işıqları söndürüldü. Bir neçə dəqiqə keçməmiş yaxınlıqdakı evlərə də qaranlıq çökdü. Qoşun hissələri dörd yana atəş açırdılar. Onların biri eyvanımızın kənarındaki dəmirdən od çıxardı. Oğlum –”Arabamı buradan çəkin; onlar mənzillərə də atəş açacaqlar” – dedi. Mən onu həyət tərəfdəki otağa keçirib yenidən əvvəlki yerimə qayıtdım. Qaranlıq gecədə yalnız gullələrin yolu aydın görünürdü. Hiss olunurdu ki, aşağıda bir neçə nəfər yaralı yoldaşlarını təhlükəsiz yerə sürükləyir, Onun iniltisi aydınca eşidilirdi. Bu an elə bil atəş evimizin içində açıldı. Əvvəl pəncərənin şüşəsində işiq göründü, sonra bu işiq sol tərəfdən əynimdəki idman paltarını yalayıb otağın içərisinə keçdi. Kitab rəfinin şüşəsi çıllınlıb yerə töküldü. Bir anlıq nə baş verdiyini anlamadıq. O biri otaqdan oğlumun həyəcanlı səsini eşitdim: “Ata, sənə dəymədi ki? Əyilə-əyilə onun yanına gəldim. Elə bu vaxt qapı döyüldü: kim isə sığınacaq istəyirdi. Adı vaxtlarda gözlükdən baxıb tanımadığımız adamlara qapını acmadığımız halda onu içəri buraxdıq.

Qoşunun qapısını açan üç yaralı idi. Demə, Nabi müəllimənin tənzifi olmadığı üçün xalatını cirib onların yarasını sarıyb. Gözünü qan tutmuş qoşun nəinki insanları, hətta maşınları da tankın altına salırdı. Sumqayıt yolunda respublikamızın üç tanın-

mış alimini uşaqlarından, ailələrindən və xalqından birdəfəlik ayırdılar. Neçə-necə adamı öz maşınlarındaca xurd-xəşil elədilər. Biz sonra başa düşdük ki, həmin gecənin xalqımıza vurduğu yaranın ağrı-acısı nə imiş... Sonra biz onu da bildik ki, həmin gecənin səhəri xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev, imperiyanın ciddi nəzarəti altında olmasına baxmayaraq, Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək Qorbaçov hökumətinə öz qəti etirazını bildirib. SSRİ rəhbərliyini baş verən faciənin günahkarı kimi ittihad edib. Onda bizə məlum deyildi ki, bir il keçməyəcək, Heydər Əliyev Naxçıvana qayıdacaq, xalq onu Naxçıvan MR Ali Məclisinə deputat, sonra da sədr seçəcək və 1991-ci ilin payızında 20 Yanvar hadisəsinə ilk dəfə Naxçıvanda siyasi qiymət veriləcək. 1993-cü ilin iyununda o, xalqın təkidli tələbi ilə respublikada yenidən hakimiyyətə qayıdacaq, müstəqil və rəsmi komissiylar yaradılmasına baxmayaraq, əvvəllər görülmüş işdən Heydər Əliyevin səyi nəticəsində daha çox iş görüləcək – 20 Yanvar hadisəsi geniş müzakirə ediləcək, ona respublika səviyyəsində siyasi qiymət veriləcək, həmin gecə həlak olanlar və yaralananlar layiqincə dəyərləndiriləcək.

O müdhiş gecədə azgınlaşmış əsgər və zabitlər artıq öz nizamlarını pozub ətrafa dağılmışdır. Binaların tinində, gül kollarının, ağacların arxasında gizlənmiş gəncləri axtarır, evlərin girişlərinə girib yuxarı mərtəbələrə qalxmağa cəsarət etmir, aşağıdan yuxarı söyüslər yağıdırırlar. Tanklar həyətlərə girib şəkilləri dağıdır, bir anlıq üzü binaya dayanır, bizə elə gəlirdi ki, binanı topla yerləyeksən edəcəklər. Belə nə qədər çəkdiyini deyə bilmərəm. Amma mənə həmişə elə gəlir ki, ən uzun gecəni o

vaxt yaşamışam. Hay-küy səhərə yaxın bir az səngidi. Şəhər tərəfdən gəlib qayidan hərbi maşından səsgücləndirici vasitəsilə dəfələrlə rus dilində Bakıda fövqəladə vəziyyət elan olunması haqqında sərəncam oxundu. (Bu sərəncam bir gün əvvəl oxunsayıdı, hadisələr, heç şübhəsiz, belə cərəyan etməzdidi). Hava işıqlananda həmin maşın da qeybə çəkildi. Ətrafa ölü bir sükut çökmüşdü. Artıq hər tərəf aydın görünürdü. Biz yenidən pəncərənin qarşısına yığışıb prospektə və mikrorayonlara baxırdıq. Elə bil, ciyinlərimdən çox ağır bir yük asılmışdı. Həmin yükün ağırlığından ürəyim sıxılırdı. Mən Bakını heç vaxt belə miskin görkəmdə görməmişdim. Elə bil insanlar köcüb getmişdi, binalar insansızlıq xiffəti içərisindəydi.

Nəhayət ki, cəsarətli bir kişi tapıldı. Alatava tərəfdən gəlib prospektə çıxan həmin adam bir neçə addım atıb dayandı, cibindən dəsmalını çıxarıb gözlərini silməyə başladı, onun ciyinləri qalxıb-düşürdü. Sonra ikinci, üçüncü adam gəldi. Mən altıncı oldum. Yeddinci, səkkizinci, doqquzuncu və deyəsən onuncu yaxınlaşdı bizə. Ətrafa yüzlərlə giliz səpələnmişdi. Hava hələ də barıt qoxuyurdu. Bəzi çalallardakı qan hələ tam qurumamışdı. Heç kəs danışmirdi. Bir nəfər əyilib boş gilizlərdən bir neçəsini götürdü, nə fikirləşdisə hirslə yerə çırpdı. İki nəfər tez-tez gözlərinin yaşıni silirdi. Qalanlar ağlamırdılar. Daha doğrusu, ağlaya bilmirdilər. Mən ilk dəfə onda hiss etdim ki, ağlamaq istəyib ağlaya bilməmək necə ağır olurmuş. Elə bil, ürəyini məngənə

arasına alıb sıxırlar.

Heç kəs dinib danışmırdı. Bir də nə barədə danışaydlar ki? Hamının gördüyü, şahidi olduğu hadisə idi. Hələ biz neçə nəfərin həlak olduğunu, neçəsinin yaralandığını bilmirdik. Bir onu görürdük ki, dayandığımız yerdəki çalalar qandır. Hamı bir yerdə dayanıb ətrafa səpələnmiş boş gilizlərə və çalalara baxırdı. Dəstədən bir nəfər aralanıb pivə köşkünə tərəf getdi. Orada nimdaş ayaqqabılar, rəngi solmuş şərflər, köhnə papaq və bir də pencəkvardı. Kimsə “hamısı kasıb-kusub balalarıdır” – deyə hıçkırmaga başladı. Ağlaya bilməyənlərdən biri əyilib pencəyi götürdü. Hamımız ona qoşulduq. Pencəyin, şərflərin və paşağın tozunu çırpıb üst-üstə yiğdiq. Ayaqqabıları da onların yanına gətirdik. (Bir az keçmiş iş yoldaşım Telman Əliyev gəldi. Dedi ki, bütün gecəni narahat olmuşuq, gəldim ki, xəbər biləm. Orta məktəb yoldaşım Səid Tahirov rayona gedirdi, qohum-əqrabaya xəbər göndərdim ki, sağ-salamatıq. Amma buna baxmayaraq atam infarkt keçirdi). Az sonra bizim paltarları səliqə ilə yiğdiğimiz yerə ölenlərin ruhuna ehsan məcməyisi qoyuldu. Ətrafda yaşayınlar Suvorov küçəsinin başlanğıcını nəqliyyat vasitələrinin gediş-gəlişi üçün qadağan etdirilər. Küçənin kəsilmiş yerində şəhidlərin xatırə guşəsi düzəldildi. Güllərdən “20 Yanvar” yazdılar. Düz qırx gün axşamlar burada şamlar yandırıldı.

20 Yanvar faciəsi millətimizin gözəl keyfiyyətlərini aşkarladı. Küçələrə qərənfil yağışı yağdı. Bakı kəndlərinin sakinləri gün-güzəranları üçün becərdikləri bu qərənfilləri maşın-maşın yiğib küçələrə səpdilər. Deyirlər, bu qərənfillər şəhidlərə ağlamaq üçün gəliblərmiş. Amma

mənə elə gəlir ki, qərənfillər şəhid qanı rəngində olduqları üçün küçələrdəki qanları örtmək, millətimizin diqqətini yayındırmaq, onun dərdini yüngülləşdirmək, onu ovundurmaq üçün gəlmışdilər. Şəhər və rayonlarımızda, ən uzaq kəndlərimizdə olənlərin ruhuna yasılər oxundu, ehsanlar verildi. Düz qırx gün televiziya və radiomuzda ancaq matəm musiqisi səsləndi. Bütün dünya bildi ki, bu xalq öz şəhidlərinin xatirəsini necə əbədiləşdirir.

1990-cı ilin Qanlı Yanvar faciəsi ermənilərin Dağlıq Qarabağ ətrafında düzəltidləri çirkin oyunun xalqımıza gətirdiyi bəlalardan biri idi. O dəhşətli gecə Şəhidlər Xiyabarı kimi ziyarətgah verdi. Hər il yanvarın 20-də xalqımız səhərdən axşamacan bu ziyarətgaha gəlir, müdhiş gecədə əbədiyyətə qovuşanların məzarları qarşısında baş əyir. Amma bu faciə olmaya da bilərdi. O vaxt emosiyaları coşmuş gənc Azərbaycansevərlər imperiya qoşunları ilə üz-üzə gəlməyə təhrik edilməsəydilər. Hazırda bəziləri – İsa Qəmbərov, Etibar Məmmədov, Pənah Hüseynov, Nemət Pənahov və başqaları hərəsi bir partiya yaradıb hakimiyyətə gəlmək uğrunda mübarizə aparırlar. Bu mübarizə də sağlam deyil. Dövlət başçımıza, onun apardığı uğurlu siyasətə, ölkədə əldə edilmiş nailiyyətlərə şər və böhtan atmaq üzərində qurulub. Belə mübarizənin sonu puç olmalıdır. Müstəqil Azərbaycan hələ doqquz il bundan əvvəl 20 Yanvar faciəsinin təcavüz və cinayət kimi tam siyasi hüquqi qiymətini verib, bu hadisələrin təşkilatçıları, günahkarları və bilavasitə icraçıları

olan M.Qorbaçov, Ə.Vəzirov, A.Mütəllibov, V.Hüseynov və başqalarının cəzalandırılmasını tələb edib. Amma 20 Yanvar faciəsindən on üç il keçməsinə baxmayaraq, bu cinayətin səbəbkarları hələ də öz cəzalarını almayıblar.

90-cı ilin 20 Yanvarını hərə bir cür xatırlayır. Həmin müdhiş gecədən bütün azərbaycanlılara “pay” düşüb. Kiminə şəhid, kiminə itkin, kiminə əlil, kiminə köçkünlük payı. Yaşadığımız evin yanından keçənlər divara vurulmuş kiçicik lövhəni oxuduqda bilirlər ki, 20 Yanvar şəhidi Xaqani Əliyev burada yaşayıb. Həmin lövhə gündə neçə-neçə adamı həmin gecəyə qaytarır. Bizim evimizdə də o müdhiş gecənin əbədi göz dağı var. Kitab rəfimizin sindirilmiş şüşəsi və İ.S.Turgenevin yaralanmış cildləri. Ötən müddətdə nə şüşəni düzəldirmişik nə də yaralı cildləri. Bundan sonra da düzəldirmək fikrimiz yoxdur. Onlar həmişə belə qalacaq, nə qədər ömrümüz var, bizə o qorxunc gecəni daim xatırladacaq...

"Xalq qəzeti"

12 yanvar 2003-cü il

DİNAMİK İQTİSADİ İNKİŞAF SOSİAL RİFAHIN MÜHÜM ŞƏRTİDİR

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin prezident seçiləri ərəfəsində respublikamızın müxtəlif bölgələrində seçicilərlə keçirdiyi görüşlərdə bir məsələ daha qabarıq nəzərə çarpırdı: ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin kursunu davam etdirməklə yaşından, cinsindən, millətindən asılı olmayaraq ölkə əhalisinin hamısının güzəranını yaxşılaşdırmaq, Azərbaycanı dünyanın ən böyük dövlətləri ilə bərabər səviyyəli əməkdaşlıq edən çiçəklənən qüdrətli bir dövlətə çevirmək istəyi. Amma bu təkcə istək deyil. Bu, on bir il əvvəl “mən ömrümün qalan hissəsini də xalqıma həsr edəcəyəm” – deyə hakimiyyətə qayıdan Heydər Əliyevin başladığı və bir hissəsini həyata keçirdiyi çox nəhəng işin ağırlığın-

dan qorxmayaraq onun reallaşmasına girişmək, uğurla davam etdirilməsinə cavabdeh olmaqdır.

Ötən az müddətdə dövlət quruculuğunda, sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi, mədəni sahələrdə həyata keçirilən mü-hüm tədbirlər, xalqımızın dövlət orqanlarına inamının və Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun artması, milli maraqların qorunması sahəsində görülən işlər, ölkədə ümum-milli və sosial həmrəyliyin güclənməsi göstərir ki, yeni Prezident bu vəzifənin öhdəsindən ləyaqətlə gələcəkdir. Azərbaycanın strateji maraqları qətiyyətlə qorunacaq, xalqa verilmiş vədlər dönmədən yerinə yetiriləcək, əhalinin təhlükəsizliyi, sosial rifahı təmin ediləcək.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişaf strategiyasının əsası xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Həmin strategiyanın reallaşması üçün yaşadığımız dövrün hər bir mərhələsinə aid vəzifələrin konkretləşdirilməsinin, strategiya ilə taktikanın uyğunluğunun təmin edilməsinin çox böyük əhəmiyyəti var. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında” 24 noyabr 2003-cü il tarixli fərmanı bu baxımdan xüsusi qeyd edilməlidir. Həmin sənəddə ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsinə xidmət edən istiqamətlər, yollar, idarəetmə strukturlarının vəzifələri müəyyənləşdirilmişdir. Buna görə də o, xalqımızda özünə, Azərbaycan dövlətinin gələcəyinə inamı artırılmışdır.

Yeni dövlət başçımız öz fəaliyyətində həmişə reallığa, praqmatizmə əsaslanır. O belə hesab edir ki, hökumət və idarəetmə strukturları respublikanın sosial-iqtisadi inkişa-

fı ilə bağlı hazırlanan programda islahatların keyfiyyətcə yeni mərhələyə keçməsini, iqtisadiyyatda baş verən pozitiv meyllerin güclənməsini, regionda və dünyada gedən proseslərin milli mənafelər baxımından qiymətləndirilməsini və bu kimi başqa amilləri nəzərə almalıdır. İcra strukturları fərmanla əlaqədar hazırladıqları programlarda və tədbirlər planlarında bu məsələyə ciddi yanaşmalı və istifadə edilməyən imkanların işə salınmasına xüsuslu diqqət yetirməlidirlər.

İlham Əliyev neft problemlərini daim diqqət mərkəzində saxlayır: “Əsrin müqaviləsi” Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün mühüm rol oynamışdır. On il ərzində aparılan Heydər Əliyevin neft stratejiyası ölkəmizə böyük uğurlar gətirmişdir. Azərbaycan iqtisadi cəhətdən güclənmiş, öz müstəqilliyini daha da möhkəmlətmüşdür. İndi Azərbaycan investisiyaların qoyulması baxımından keçmiş sovet respublikaları arasında liderdir. Adambaşına düşən xarici investisiyaların həcmində görə Azərbaycan bəzi Şərqi Avropa ölkələrini də qabaqlayır. Azərbaycan rəhbərliyinin və şəxsən Prezident Heydər Əliyevin qətiyyəti, beynəlxalq neft şirkətlərinin inamı və dünya ictimaiyyətinin dəstəyi bizə imkan verdi ki, bütün çətinliklərə baxmayaraq, istədiyimizə nail ola bilək.

Neft faktoru hələ uzun illər Azərbaycanın dinamik və sabit inkişafında mühüm rol oynayacaqdır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev beynəlxalq aləmdə dünya neft siyasetinin incəliklərinə dərin-

dən bələddir, bu sahədə sanballı elmi araşdırırmalar aparır. O, neft strategiyasının yaradıcısı ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin siyasi kursunu uğurla davam etdirərək Azərbaycanın həmin strategiyasının reallaşması ilə bağlı dünyanın ən nüfuzlu şirkətləri ilə işgüzar danışıqlar aparır, bu sahədə qarşıya çıxan problemlərin həllinə milli mənafelər gözlənilməklə nail olur. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəməri layihəsi üçün lazımı maliyyə bazası yaradılması bunu təsdiq edir. Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə hökumətlərinin, BTC kreditorlar qrupunun nümayəndələri tərəfindən bu il fevralın 3-də imzalanan maliyyələşmə paketi 78 müxtəlif tərəfin 17 mindən artıq imzası olan maliyyə sənədini əhatə edir. Bu, tikintisi 2,95 milyard ABŞ dollarına başa gələcək boru kəməri üçün maliyyələşmə sazişlərinin həyata keçirilməsində mühüm addımdır.

Dövlət başçımız belə hesab edir ki, neft gələcək nəsil-lərə də xidmət etməlidir. Bu məqsədlə yaradılmış Dövlət Neft Fondu çox şəffaf bir qurumdur. Bundan başqa, Azərbaycan beynəlxalq şəffaflıq təşəbbüsünə də qoşulmuşdur. Azərbaycan Prezidenti hökumətə tapşırılmışdır ki, Neft Fondundan ayrılan vəsaitin şəffaflığını qorumaq məqsədi-lə onun büdcə xərcləri çərçivəsində ünvanlı istifadəsi üçün tədbirlər görsün. Bu, göstərir ki, ölkəmizdə neftdən əldə olunan gəlirlər çox səmərəli şəkildə xərclənəcəkdir.

Ötən il prezident seçkiləri qarşısında İlham Əliyev regionlara səfəri zamanı bildirmişdir ki, yaxın beş ildə ölkədə 600 min yeni iş yerləri açılacaq. Həmin iş yerlərinin böyük bir hissəsi Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrində olacaq. Ölkənin hərtərəfli tərəqqisi regional inkişafa nail ol-

madan mümkün deyil. Regional iqtisadi inkişaf, əhalinin məşğulluğunun artırılması və ölkədə yoxsulluğun azaldılması üçün əmək ehtiyatlarından, təbii və iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə etmək lazımdır. Prezident İlham Əliyevin 11 fevral 2004-cü il tarixdə imzaladığı “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının (2004-2008-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında” fərmanı bu sahədə atılan çox mühüm addımdır.

Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi nəticəsində regionların inkişafında mövcud olan kəskin fərqlər aradan qaldırılacaq, regional tarazlığın əldə olunması təmin ediləcək, onların iqtisadi gücü artırılacaq və sosial problemlərin həlli sürətləndiriləcək. Yeni dövlət sənədi Azərbaycanın qarşidakı beş il üçün əsas sosial-iqtisadi fəaliyyət programıdır. Həmin programda 2004-2008-ci illərdə bölgələrdə müasir tipli elektrik stansiyalarının tikilməsi, yolların və kommunikasiya xətlərinin qurulması nəzərdə tutulur. Sahibkarlığın inkişaf etdirilməsinə yönəlmış kompleks tədbirlər davam etdiriləcək, sahibkarlığın inkişafına dövlət maliyyə yardımı ayrıla-caq, xüsusi mülkiyyətin toxunulmazlığı təmin ediləcək. Təhsil, elm, səhiyyə sahələrində mühüm tədbirlər həyata keçiriləcək. Proqnozlara görə, 2008-ci ildə ümumi daxili məhsul 2003-cü illə müqayisədə 2,3 dəfə artaraq 76,3 trilyon manat təşkil edəcək, ÜDM-in adambaşına düşən həcmi 1578 dollar təşkil edəcək. Beş il ərzində kənd təsərrüfatının real artımı 62,5 faiz olacaq. Bütün maliyyə

mənbələri hesabına investisiya qoyuluşunun həcmi 16,8 milyard ABŞ dolları təşkil edəcəkdir ki, bunun da təxminən 60 faizi regionlara yönəldiləcək.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev insanlara qayğını başlıca vəzifə hesab edir. O bəyan edir ki, bizim hamımanın vəzifəsi çətin vəziyyətdə yaşayan insanlarımıza kömək etməkdən, onların həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmaqdan ibarətdir. “Ümumiyyətlə, Azərbaycanda yaşayan bütün vətəndaşların həyat səviyyəsi qaldırılmalıdır və bu, belə də olacaqdır”. Həyat səviyyəsi aşağı olanların böyük bir hissəsi qaçqınlar və məcburi köçkünlərdir. Dövlət başçımız xarici dövlətlərə rəsmi səfərləri zamanı keçirdiyi görüşlərdə və ölkəmizə gəlmış yüksək çinli xarici nümayəndələri qəbul edərkən bir qayda olaraq Ermənistən-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ probleminə toxunur, bu problemin həlli yollarını arayır. Xalqımız əmindir ki, onun rəhbərliyi ilə bu problem həll ediləcək.

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş müstəqil Azərbaycan dövlətinin siyaset xətti sabitliyin, təhlükəsizliyin, qarşılıqlı əməkdaşlığın, demokratianın inkişafını təmin edir. Prezident İlham Əliyev bu xəttə sadıqliyini ötən dörd ayda təsdiqləyib. O, dövlət başçısı kimi ilk rəsmi səfərini Fransaya etdi. Onun Fransada çox böyük hörmət və ehtiramla qarşılanması, Prezident Jak Şirakla apardığı danışıqlar, imzalanmış sənədlər göstərir ki, qarşılıqlı etimada əsaslanan Fransa-Azərbaycan münasibətləri bundan sonra da inkişaf etdiriləcəkdir.

İndi Rusiyada da, Azərbaycanda da çoxlarına məlumdur ki, bu iki ölkəni bir-birinə çox mühüm tarixi köklər

bağlayır. Bu bağlılıq mədəniyyətdə də, iqtisadiyyatda da, xalqların qarşılıqlı münasibətlərində də özünü göstərir. İndi həmin bağlılığın daha da möhkəmləndirilməsi, iki dövlət arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi milli maraqlar səviyyəsində olan bir məsələdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev demişdir: “Ölkələrimiz arasındaki münasibətlər bugünkü mərhələdə qonşular arasındaki münasibətlərə nümunə ola bilər. Bizim çox ciddi dialoqumuz, regional məsələlərdə, beynəlxalq siyasət məsələlərində tam qarşılıqlı anlaşmamız var. Əlbəttə, biz ikitərəfli münasibətlərimizdə ildən-ilə böyük tərəqqi olduğunu və bütün istiqamətlərdə əlaqələrin yaxşılaşdığını görürük. Bu, iqtisadi əlaqələrimiz, humanitar sahədə münasibətlərimiz üçün çox ciddi zəmindir”.

Dövlət başçımızın Rusiyaya rəsmi səfəri qonşu dövlətlə Azərbaycanın münasibətlərini daha da zənginləşdirmişdir. Bu səfər Azərbaycan-Rusiya münasibətlərinin möhkəmləndirilməsi üçün geniş perspektivlər açmışdır. Səfər zamanı Rusiya dövlətinin başçıları ilə danışıqlar aparılmış, Moskva Bəyan-naməsi və bir sıra sənədlər imzalanmışdır. Hazırda Azərbaycan-Rusiya münasibətlərinin hüquqi bazasını 100-dək dövlətlərarası və hökumətlərarası saziş, o cümlədən dostluq və əməkdaşlıq haqqında saziş təşkil edir. Moskva Bəyannaməsi hər iki tərəfin strateji tərəfdaşlığı inkişaf etdirmək niyyətində olduğunu təsdiqləməklə yanaşı, həm də gələcək perspektiv üçün əməkdaşlığın əsasını müəyyənləşdirir.

Azərbaycan Prezidentinin xarici ölkələrə qarşidakı səfərləri, heç şübhəsiz ki, həmin dövlətlərlə Azərbaycanın münasibətlərində yeni səhifə açacaqdır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev dövlətlərarası münasibətlərin qarşılıqlı anlaşmaya, dostluğa və əməkdaşlığa əsaslanmasını istəyirdi. Bu gün Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev həmin xətti inamla davam etdirir.

"Xalq qəzeti"

21 fevral 2004-cü il

ABŞ-ın OTUZ DÖRDÜNCÜ PREZİDENTİ

Ötən əsrin 80-ci illərində Amerika tərixçisi C. Perri yazırkı: “ABŞ-da ən yüksək hakimiyyətə çatmağa qadir ola bilən yeganə qüvvə puldur. Uşaq üçün ana südü nə qədər vacibdir, bu ölkədə siyaset üçün də pul bir o qədər qiymətlidir. Dövlətdə ən ali vəzifəyə cəhd edən adamın ya özü varlı olmalı, ya da çox varlı dostları olmalıdır”. Duayt Eyzenhauerə qədər ABŞ prezidenti olmuş 33 şəxsdən bir çoxunun bu baxımdan bəxti gətirmişdi. 1890-cı ildə Texas ştatındaki Abili şəhərində dünyaya göz açan Duaytin isə yolu o qədər də asan olmamışdır. O bunu etiraf edirdi: “Mən heç zaman siyasəti öyrənməmişəm. Mən siyaset aləminin zirvəsinə kənardan gəlmi-

şəm”. Amma buna baxmayaraq, o, kifayət qədər yüksək zirvə fəth etmişdi. Gəlin, onun keçdiyi yolun bəzi məqamlarına diqqət yetirək.

Duayt yeddi qardaşdan üçüncüsü idi. Atasının maaşı doqquz nəfərlik ailənin tələbatını ödəmədiyi üçün o, gənc yaşlarında doğma Abilin ətrafındakı kiçik torpaq sahəsində göy-göyərti becərib satmaqla məşğul olmuş, sonra yağ zavodunda fəhlə işləmişdi. Sağlam bədənə və güclü iradəyə malik olan Duayt idmanla da (boks, güləş, futbol) məşğul olmuş, Vest-Poyntdakı hərbi məktəbdə oxuyarkən hətta yaxşı futbolçu kimi tanınmışdı. Aykın (dostları və ailə üzvləri onu belə çağırırdılar) ömrünün yarıməsrlik bir dövrü ordu həyatı ilə bağlı olmuşdur. 1942-ci ildə prezident Ruzveltin əmri ilə o, əvvəlcə müttəfiqlərin Şimali Afrikadakı ordularının, sonra isə Qərbi Avropadakı ekspedisiya qoşunlarının baş komandanı təyin edilmişdi. 50 yaşıni keçməsinə baxmayaraq onu bu vaxta qədər yalnız ordu sıralarında tanıydılar. 1944-cü ilin iyununda Norman diyada açılan ikinci cəbhənin baş komandanı, müharibədən sonra ABŞ-ın Almaniyadakı qoşunlarının başçısı, 1945-ci ilin sonlarından 1948-ci ilə kimi isə ABŞ silahlı qüvvələri birləşmiş qərargahının rəisi vəzifələrindəki fəaliyyəti general D. Eyzenhauerin məşhurlaşmasına, öz ölkəsində də ən nüfuzlu sərkərdə kimi tanınmasına böyük təsiri olmuşdur.

D. Eyzenhauer 1948 – 1952-ci illərdə Nyu-Yorkdakı Kolumbiya Universitetinin rektoru olub. Bəlkə də buna görə bioqraflarının əksəriyyəti onun 1952-ci ildə prezident seçilənə qədər olan bütün şüurlu həyatı barədə yazmışlar ki, həmin dövr “peşəkar ordunun təcrid olunmuş

dünyası çərçivəsindən kənara çıxmamışdır". Hələ 1948-ci ilin iyununda keçirilmiş ictimai rəy sorğusu göstərmışdı ki, amerikalıların əksəriyyəti, partiya mənsubiyyətindən asılı olmayaraq Duaytı ABŞ prezidentliyinə ən layiqli namizəd bilmisdilər. Bunun səbəbini bilmək üçün həmin dövrə nəzər salmaq lazımdır. Bir neçə il əvvəl qurtarmış müharibənin ağrısı hələ insanların canından çıxmamışdı. Belə vəziyyətdən hər iki partiya – Demokratlar və Respublikaçılar öz xeyirlərinə istifadə etməyə çalışırdı. 1952-ci ilin prezident seçkiləri ərəfəsində həmin mübarizə ən yüksək zirvəyə çatmışdı. Respublikaçılar öz təbliğatlarında belə bir fikir formalaşdırıldılar ki, sülhsevərlik təkcə müharibənin nə demək olduğunu yaxşı dərk edən Duayta deyil, bütünlükdə onların partiyasına aiddir. Onlar buna inam yaratmaq üçün maraqlı bir müqayisə aparırdılar. Demokratlar partiyasından olan üç prezidentin – V. Vilsonun, F. Ruzveltin və H. Trumenin üst-üstə hakimiyyətləri dövründə müharibələrdə 1 milyon 600 mindən çox adam öldürdüyü, yaralandığı halda, respublikaçılardan olan beş prezidentin – T. Ruzveltin, Taftın, Hardinqin, Kuliçin və Huverin 24 illik hakimiyyətləri dövründə bir nəfər də amerikalı müharibələrdə nə öldürülüb, nə də yaralanıb.

ABŞ konstitusiyası prezidentlərə çox geniş səlahiyyətlər verir. Bununla belə, bu ölkədə heç bir prezident onu hakimiyyətə gətirən qüvvələrin iradəsinə zidd hərəkət edə bilməz. Əks-təqdirdə o, cəzasını almalıdır. Son yüz ildə A. Linkolnun, C.

Harfildin, U. Makkinlinin və C. Kennedinin öldürülməsi çox şey deyir. 1952-ci ilin seçkilərində qalib gələn və 8 il hakimiyyətdə qalan D. Eyzenhauer bunu öz fəaliyyətində nəzərə almışdır.

* * *

Eyzenhauerlərin əcdadları Amerikaya Almaniyadan gəlmişdilər. Ata tərəfi protestant idi. Dini təqiblərdən xillas olmaq üçün əvvəl İsvəçrəyə, 1741-ci ildə isə Şimali Amerikaya, Pensilvaniyaya köçmüşdülər. Onlar sadə əməkçilər, çalışqan və qoçaq adamlar idilər. Ana tərəfi də protestant idi. Avropadan Amerikaya köçərək 1730-cu il-dən Virciniyada yaşayırdılar. Bu ailələrin qohumluğuna görə deyirdilər ki, Duayt Eyzenhauerin damarlarında alman, ingilis və skandinaviyalıların qanı axır. Duyatın atası Devid 22 yaşında olarkən 23 yaşlı İda Stoverlə kəbin kəsdirmişdi. Atası Devidə o dövrə görə çox böyük toy hədiyyəsi – 100 akr (4046,8 kv.m) torpaq sahəsi və 1000 dollar nağd pul vermişdi. Devid torpaq sahəsini satıb pullarını cəmləşdirərək şərikli dükan açmış və bunun hesabına ailəsini dolandırmışdı.

Duayt qardaşlar arasında ən fərasətlisi idi. O, intizamlı, bütün yaşayış tərzlərinə alışan, özü-özünə nəzarət etməyi bacaran bir gənc idi. Bütün bunlarla bərabər, davar-kar və ipə-sapa yatmayındı. O, məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra Vest-Poynt Hərbi Akademiyasının kədidi olur. Ayk akademiyada özünü yaxşı idmançı kimi tanıt-sa da, yaxşı oxumurdu. 1915-ci ildə akademianın məzunu kimi ona ABŞ ordusunun leytenantı rütbəsi verilir. Texas ştatının San-Antonini yaxınlığında ucqar Sem-Houston qalasına göndərilir. Həmin dövrdə Avropada Birinci

Dünya müharibəsi gedirdi. ABŞ həmin müharibəyə 1917-ci ilin aprelində qoşuldu. Bundan bir neçə gün sonra Duayt kapitan rütbəsi alır. Tank qoşunlarının hazırlanması sahəsindəki uğurlu fəaliyyətinə görə o, 1918-ci ilin iyununda mayor, həmin ilin oktyabrında tank qoşunları korpusunun podpolkovniki rütbəsinə layiq görülür. Ayk bir-birinin ardınca komandanlığa raportlar yazıb döyüşən orduya göndərilməsini xahiş edirdi. Nəhayət, o, komandanlığın icazəsini alır, amma Avropaya gedən gəminin yola düşməsinə bir neçə gün qalmış Almaniya ilə sülh müqaviləsi imzalanır. Buna görə də istəyi baş tutmur.

1922-ci ildə D. Eyzenhaueri Panama kanalı zo-nasına göndərirlər və 1924-cü ilin sonlarına qədər orada qalır. Ayk Amerika ordusunun ən savadlı qoşun başçılarından biri olan Konnerin rəhbərliyi altında işləyir. Konner Aykın “çox yüksələcəyinə” əmin idi. Buna görə də ondan nə gücünü, nə də vaxtını əsirgəyirdi. Konner ona da əmin idi ki, yeni dünya müharibəsi başlayacaq. Bu barədə Duaytin sualına o, hətta müharibənin təxminən başlanma vaxtını da demişdi: “bəlkə 15-20, bəlkə də 30 ildən sonra.” Ayk Konnerdən çox şey öyrəndi. Konnerin təklifi ilə o, Birinci Dünya müharibəsində Amerika qoşunlarının iştirak etdiyi döyüş yerlərinin soraq kitabçasını hazırlamaq üçün Fransaya uzunmüddətli ezam olunmuşdu. Təqribən 20 ildən sonra müttəfiqlərin Fransaya çıxarılmış silahlı qüvvələrinə başçılıq edərkən bu, onun xeyli karına gəlir. Sonra o, bir

müddət Filippində hərbi akademiyanın, hərbi hava qüvvələrinin yaradılmasında, mülki hərbi hazırlığın təşkilində və müharibə olarsa, əhalinin müdafiəsi sisteminin hazırlanmasında iştirak edir.

1939-cü il sentyabrın 1-də İkinci Dünya müharibəsi başlayır. Duayt ABŞ-ın da həmin müharibəyə qoşulacağına əmin idi. Buna görə də o, Filippin prezidentinin maliyyə cəhətdən xeyli şirnikləndirici təkliflərinə baxmayaraq ABŞ-a qayıdır. 1940-ci ildə D. Eyzanhauer Kaliforniya-dakı 15-ci piyada polkuna göndərilir. 1941-ci ilin əvvəllərində 3-cü ordunun qərargah rəisi, 1942-ci ilin fevralında ABŞ ordusu qərargahında hərbi əməliyyatların planlaşdırılması idarəsinin rəisi təyin olunur. Həmin ilin ortalarında o, Avropadakı hərbi əməliyyatlar meydanına komandanlıq etmək üçün Londona göndərilir. Duayt amerikalılardan, ingilislərdən, kanadalılardan mühüm döyüş tapşırıqlarını yerinə yetirməyə qadir silahlı qüvvələr yaratmalı idi. Eyzenhauer tabeliyində olanlara şəxsi davranışısı ilə nümunə göstərirdi. Onun iş günü 12 saatdan az davam etməzdi. Çox vaxt gecə yarıdan keçəndən sonra yatmağa gedər və müntəzəm olaraq hər gün səhər saat 6.15-də yataqdan qalxardı. U. Çörçill onu tez-tez nahara dəvət edirdi. O, xörəyə qarşı etinasız idi, çox vaxt nəyi təklif edirdilərsə, onu da yeyirdi. Spiritli içkilərə meylli deyildi. Deyirdi ki, onsuz da başı ciddi problemlərlə doludur, əlavə olaraq onu alkoqolla həddindən artıq gərginləşdirməyə ehtiyac yoxdur.

* * *

İkinci cəbhənin açılması xeyli gecikdirildi. Bunu Qərb müttəfiqləri arasında Sovet İttifaqını əldən salmağa, onu

həm iqtisadi, həm hərbi cəhətdən zəiflətməyə can atan, müharibədən sonrakı dünyada özləri üçün əl-verişli şərait yaratmaq istəyən dairələr edirdilər. Həmin müddətdə D. Eyzanhauer Şimali Avropada-ki döyüşlərdə müttəfiqlərin ordularına başçılıq etmiş və qazandığı müvəffəqiyyətlərə görə 1943-cü ilin sonlarında onu “Birləşmiş Ştatların bir nömrəli atası” seçmişdilər.

Avropada ikinci cəbhənin (“Overlord” əməliyyatı) açılması üçün həmin əməliyyatda iştirak edəcək Qərb müttəfiqlərinin qoşunlarına baş komandan təyin olunmalı idi. D. Eyzenhauerin bioqrafi yazır: “Hansı generalın nəyə qadir olduğunu yaxşı bilən İosif Stalin həm Moskva, həm də Tehranda (Tehran konfransı nəzərdə tutulur – red.) Eyzenhauerin namizədliyi üzərində təkid edirdi”. Duyatın baş komandanlığı Qərb müttəfiqləri tərəfindən də müdafiə olundu və o, bu yüksək postu tutdu. Bu elə bir vaxt idi ki, üç müttəfiq – ABŞ, İngiltərə və Fransa, eləcə də həmin dövlətlərin rəhbərləri Ruzvelt, Çörçill və de Qoll arasında ziddiyətlər yaranmışdı. D. Eyzenhauer öz fəaliyyətində həmin münasibətləri nəzərə almalı idi. O, gəlişi münasibətilə hərbi hissələrdə paradlar təşkil edilməsini qadağan etdi. Baş komandan hərbi düşərgələrdə əvvəlcə mətbəxi yoxlayır, hərbi qulluqçulara qayğı göstərməklə ya-naşı, orduda ciddi intizam yaradırdı.

Avropada ikinci cəbhə 1944-cü ilin altıncı ayında, həftənin altıncı günü, səhər saat 6.15-də açıldı. Baş komandan qoşun hissələrində hər şeyi nəzarət-

də saxlayırdı. Tez-tez hərbi hissələri yoxlayır, aşkarla çıxarılan nöqsanları törədənlər barədə ciddi tədbirlər görürdü. Normandiyadakı hospitalı yoxlayarkən məlum olmuşdu ki, yaralılar arasında bir daha cəbhəyə qayıtmamaq niyyəti ilə özlərini qəsdən sıkəst edənlər var. Onların hamısı hərbi tribunala verildi. Baş komandan Normandiyadakı ön istehkamların ələ keçirilməsində fərqlənmiş hava-desant qoşununun 101-ci və 82-ci diviziyasının əsgərləri tərəfindən bir neçə qadının zorlandığını biləndə isə həmin əsgərləri dar ağacından asdırıldı.

D. Eyzenhauer 1945-ci ilin martında Sovet Ali Baş Komandanı İ. Stalinlə birbaşa əlaqə yaratmışdı. O, bəzi səhvlər buraxsa da, ümumən yaranmış hərbi şəraiti nəzərə almağı bacarırdı. Duayt mühəribənin son günlərindən birində duz mədənlərindən birinə getmiş, faşist Almaniyasının qızıl ehtiyatlarının saxlandığı 800 metr dərinliyində şaxtaya enmişdi. Avropanın işgal olunmuş ölkələrindən gətirilmiş qızıl külçələr, qızıl pullar, qızıldan hazırlanmış məmulatlar onu dəhşətə gətirmişdi. D. Eyzenhauer ölüm düşərgələrinə getmiş, uzun müddət ac qalaraq dünyasını dəyişmiş insanların on minlərlə çılpaq meytərinin üstü açıq çalalarda, baraklarda atılıb qaldığını görmüşdü. Bundan hiddətlənən Baş Komandan ABŞ-a təcili teleqram göndərmişdi ki, faşistlərin bu vəhşiliklərini ləntə almaq və dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq lazımdır.

Qələbənin təmin olunmasındakı roluna görə Qərb müttəfiqləri silahlı qüvvələrinin Baş Komandanı 1944-cü ildə birinci dərəcəli Suvorov ordeni ilə təltif olunmuş, 1945-ci ilin iyununda Sovet İttifaqının ən yüksək mükafatına – “Qələbə” ordeninə layiq görülmüşdü. Mühəribədən

sonra İ. Stalin onu Moskvaya dəvət etmiş, D.Eyzenhauer 1945-ci il avqustun 12-də bədən tərbiyəçilərinin beş saat davam edən paradına Sovet Ali Baş Komandanı ilə eyni tribunadan tamaşa etmişdi.

* * *

Duayt Eyzenhauerin 1952-ci ilin prezident seçkilərində iştirak etməsi təsadüfi deyildi. Həmin dövrə qədər o, Amerikada və beynəlxalq aləmdə kifayət qədər nüfuz qazanmışdı. Bununla belə, seçkiqabağı təbliğat yaxşı quruldu və o, qalib gəldi.

Duaytin prezidentlik fəaliyyəti barədə nə demək olar? Əvvəlcə onu bildirək ki, prezidentliyi dövründə Eyzenhaurə xarici ölkələrin rəhbərləri tərəfindən çoxlu qiymətli hədiyyələr verilmişdi. Onlardan bir çoxu nadir zərgərlik məmulatlarıdır vəindi D. Eyzenhauer muzeyində və kitabxanasında saxlanılır.

Duaytin özünəməxsus kadr seçimək üsulu vardı. Nazirlərin çoxu prezidentlə eyni yaşda idilər. Onların əksəriyyəti müxtəlif biznes sahələrində möhkəm mövqeyə malik varlı adamlar idi. Yalnız bir nəfər – Martin Darkin su kəmərləri işçiləri həmkarlar ittifaqının sədri idi. Buna görə də D. Eyzenhauerin birinci kabinetini “səkkiz milyonçu və bir su kəmərinin işçisi hökuməti” adlandırırdılar. Onun xarici siyaset xətti dünya xarici siyasetinin köklü problemlərinin həllində ABŞ-ın müttəfiqlərinin gücündən maksimum istifadə etmək məqsədi güdürüdü.

D. Eyzenhauerin prezidentliyi beynəlxalq aləm-

də ölkələrarası münasibətlərin çətin bir dövrünə təsadüf edir. ABŞ – Çin, SSRİ – Çin münasibətləri bu baxımdan xüsusi qeyd olunmalıdır. ABŞ Çini öz təsir dairəsinə salmaq istəyirdi. Çin isə SSRİ ilə çox yaxın münasibətlərdə idi. Bu mənada tam əsasla demək olar ki, Sovet İttifaqı həmin dövrdə ABŞ-ın çəkindiyi yeganə qüvvə olub. Duayt etiraf edirdi ki, həmin dövrdə ABŞ “kommunistlərə gündə 24 saat, həftədə 7 gün, ildə 52 həftə” göz qoymuşdu. D. Eyzenhauerin prezidentliyi dövründə Sovet – Amerika münasibətləri heç də yaxşı olmamışdır. Amerika prezidentinin əmri ilə 1960-cı il mayın 1-də Sovet səmasına “U-2” tipli casus təyyarəsi qaldırılmış və o, Sverdlovsk üzərində vurulub salınmışdı. Bu, iki dövlət arasında münasibətləri xeyli gərginləşdirmişdi. Bütün bunlarla bərabər, D. Eyzenhauer həyat həqiqətlərinə real yanaşmağa çağırırdı. Bildirirdi ki, ABŞ heç də hər şeyə qadir deyil. Sovet İttifaqı ilə münasibətləri barədə isə demişdi ki, “... Biz Marsa köçənədək Sovetlərlə əlaqə saxlamalıyıq”. Bu baxımdan o, Sovet – Amerika Dostluq Cəmiyyətinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirirdi.

D. Eyzenhauer daxili siyasətdə nələrə diqqət yetirirdi? O, infilyasiyaya qarşı ciddi mübarizə aparırdı. Bu yolda hətta hərbi büdcəni məhdudlaşdırmağa da cəhd etmişdi. Duaytin yeritdiyi iqtisadi siyasət barədə yalnız onun demək olar ki, o özünə fərasətli məsləhətçilər seçməyi və onları idarə etməyi bacarırdı. Adamları yüksək postlara dostluq mülahizələrinə görə təyin etməyin əleyhinə idi. O, fəhlə ilə sahibkarın, zəhmətkeş ilə inhisarçının mənafə eyniliyini dəfərlərlə qeyd etmişdi. Onun hakimiyyəti dövründə Amerikada irqi ayrı-seçkiliyin aradan qaldırıl-

ması sahəsində xeyli iş görülmüşdü. Duaytin şəxsi intizamı və səfərbərliyi Vaşinqtonda çoxminli məmur aparatına müsbət təsir etmişdi.

1955-ci ildə D. Eyzenhauer infarkt keçirdi. O vaxt ona 5-10 illik fəal həyat müəyyənləşdirən kardioloqun nikbin proqnozu özünü doğrultmadı. Bundan sonra da o, özünün bütün vəzifələrini yerinə yetirirdi. Amma qocalıq və sarsılmış səhhəti tez-tez özünü bürüzə verirdi. 1956-cı ildə o, ikinci müddətə prezident seçildi. Bundan az sonra mədəsində ağır cərrahiyə əməliyyatı aparıldı. Bir gün prezident öz iş otağında olarkən katibi ona sualla müraciət edəndə Eyzenhauerin dodaqlarının tərpəndiyini, amma söz deyə bilmədiyini görüb dəhşətə gəldi. Həkimlərin diaqnozu belə oldu: insult. Tezliklə onun danışığı bərpa edildi. Bundan sonra o, tez-tez dincəlməli və özünə ciddi nəzarət etməli oldu.

1960-cı ildə Duayt Eyzenhauerin fəal dövlət, siyasi və ictimai həyatı başa çatdı. Amma, bundan sonra o, doqquz il yaşadı. Həmin illərdə, onun sek-kiz illik prezidentliyi dövrünə aid müraciət, nitq, mətbuat kofransılarının protokolları və digər sənədlərini əhatə edən on cildlik külliyatı nəşr edildi. Duaytin özünün “Prezidentlik illəri” adlı iki cildlik xatırəleri çapdan çıxdı.

"Xalq qəzeti"
20 iyun 2004-cü il

NAPOLEON

“Heç nəyi bəyənməzdim. Dava-dalaşa həvəs göstərər, heç nədən qorxmazdım. Birini döyər, digərini cırmaqlayardım. Hamı məndən qorxardı. Hamidan çox qardaşım Jozef məndən payını alırdı. Mən onu döyür və dişləyirdim. Buna görə hələ üstəlik onun özünü danlayırdılar. Çünki o, qorxudan özünə gələnədək mən artıq anama şikayətlənirdim”. – Bu sözləri bəşər tarixinin görkəmli simalarından biri, Fransanın dövlət xadimi və sərkərdəsi Napoleon Bonapart sonralar öz uşaqlığını xatırlayarkən demişdi.

Napoleon 1769-cu il avqustun 15-də Korsika adasında Ayaçço şəhərində vəkilliklə məşğul olan zadəgan ailəsində dünyaya gəlmışdı. Atası ona Korsika yox, fransız təribiyəsi verməyi qərara almışdı. Buna görə də yeniyetmə yaşlarına çatanda oğlunu dövlət hesabına Fransa hərbi məktəblərindən birinə düzəltdi. Napoleon 15 yaşında olarkən ordu üçün zabitlər hazırlayan Paris hərbi məktə-

binə keçdi. Elə birinci kursda oxuyarkən atası öldü. Böyük qardaşı Jozef tənbəl və bacarıqsız olduğuna görə gənc yunker anasının, qardaş və bacılarının qayğılarını öz üzərinə götürdü və podporuçik rütbəsində ordu sıralarına daxil oldu.

Gənc Bonapart hərb tarixinə, riyaziyyata və coğrafiyaya dair kitablar oxuyurdu. XVIII əsrin tanınmış maarifçiləri Volterin, Russonun, D.Alamberin, Matlinin və Reynalın əsərləri ilə tanışdı, Göte, Rasin, Kornel və Molyerlə maraqlanırdı. 1789-cu il inqilabından bəhrələnməyə çalışan Napoleon əslində elə bir şey əldə edə bilmədi. O hərbi karyerası ərzində altmışa yaxın döyüş keçirmişdi. Bu, sayca Makedoniyalı İskəndərin, Hannibalın, Sezarın və Suvorovun apardıqları bütün vuruşmalardan xeyli çoxdur. Onun şöhrətlənməsində Tulonu alması və 13 vendemeyerdə qiyamçıları darmadağın etməsi böyük rol oynamışdı. Bundan sonra Bonapart hərb meydanına can atır, Fransa Respublikası ordularından birinə müstəqil komandanlıq etmək istəyirdi.

Həmin dövrdə general Boqarne öldürdü. Napoleon Boqarnenin dul qadınına vuruldu. Altı yaş Bonapartdan böyük olan Jozefina Boqarne kifayət qədər eşq macəraları görmüşdü. Buna görə də onun Napoelona o qədər də sevgi hissləri yox idi. Amma Napoleon buna əhəmiyyət verməyərək dərhal toy etdi və evləndi. Bir vaxtlar Jozefina Barasla yaxın olmuşdu. Jozefina ilə nikah respublikanın qüdrətli simalarının qapılarını Bonapartın üzünə açdı. Yeri gəlmışkən deyək ki, Napoleona 200 minə yaxın əsər həsr edilmişdir. Onların bir çoxunda Bonapar-

tin Jozefina və ümumiyyətlə, qadınlarla münasibətlərindən geniş bəhs olunur. Göstərilir ki, nə Jozefina, nə ikinci arvadı – avstriyalı Mariya Luiza, nə xanım Remuze, nə aktrisa Jorj, nə də qrafinya Valevskaya ona azacıq da olsa təsir edə bilmişlər. Bonapartın məşhur xanım Stalı hələ müxalifətçi siyasi əhval-ruhiyyəsinə görə üstünə qəzəblənməzdən əvvəl görməyə gözü yox idi. O, Stala, özünün dediyi kimi, siyasətə həddən artıq maraq göstərdiyinə, erudisiyasına və dərindən düşünmək iddialarına görə nifrət edirdi. Napoleon qadılarda itaətkarlığı ən vacib, ən zəruri keyfiyyət kimi dəyərləndirirdi.

* * *

1796-cı il fevralın 23-də Bonapart İtaliyada fəaliyyət göstərmək üçün nəzərdə tutulan orduya (“İtalyan ordusu”) baş komandan təyin olundu.

Elə bir vəzifəyə ki, Fransa Respublikası ordusunun tənmiş generalları ona can atırdılar. Avropanın üzərini hələ uzun müddət çəkilməyəcək və şimşək kimi çaxacaq qara buludların bürüməkdə olduğunu qabaqcadan görən Suvorov hələ o vaxt Napoleon barədə deyirdi ki, “irəli soxulur, qoçağın qarşısını almaq məqamı çatıb”. Maraqlı burası idi ki, 27 yaşlı bir gəncin komandan təyin olunması, “İtalyan ordusu”nda bir çoxlarına təhqir kimi gəlirdi. Onlardan biri də əlahiddə hissə rəisi Ojero idi. Deyilənə görə, balacaboy Napoleon söhbətlərinin birində Ojeroya aşağıdan yuxarı baxaraq xəbərdarlıq etmişdir: “General, boyca siz məndən düz bir baş yuxarısınız, hərgah mənə kobud cavab qaytarsanız, mən bu fərqi dərhal aradan qaldıracağam”. Bu, bütün əlahiddə hissə rəislərinə bir xəbərdarlıq olmuşdu.

Napoleon orduda oğurluğa qarşı kəskin mübarizə aparırdı. O belə hesab edirdi ki, müharibə özü-özünü dolandırmalı və bu zaman hər bir əsgər məraqlanırmalıdır. Bonapartın başqa bir bacarığı da üzə çıxdı – siyasetlə strategiyani birləşdirmək bacarığı. Bu keyfiyyətlər ona İtaliya və Avstriyada apardığı döyüşlərdə qələbə qazandırdı. Onun tarixi karerasında Misir səfəri əhəmiyyətli rol oynadı. Misir kimi çicəklənən, iqtisadi cəhətdən faydalı bir ölkəni Fransanın müstəmləkəsinə çevirdikdən sonra qoşunları Suriyaya yeritdi. Lakin burada ciddi müqavimətlə rastlaşdıqından geri qayıtdı. Bu zaman o, qəzətdən öyrəndi ki, Avstriya, İngiltərə, Rusiya və Neapol krallığı Fransa əleyhinə müharibəyə başlayıblar. Suvorov İtaliyada fransızları əzib, Alp dağları istiqamətində irəliləyərək Fransaya soxulmağı ilə hədələyir. Fransanın özündə isə qarətlər, hərcəmərclik, əhalidə ruh düşkünlüyü hökm sürürdü.

Napoleon Direktoriyanı (respublikanın ali icra hakimiyyətini) devirmək və hakimiyyəti ələ keçirmək qərarına gəldi. O bu məqsədlə də Misirdən Fransaya yola düşdü. Napoleonun gəmiləri 47 gündən sonra – 1799-cu il oktyabrın 8-də Fransanın cənubuna çatdı. Bir aydan sonra o, Fransanın hökmdarı oldu. (Bunu qısaca olaraq 18 brümer çevrilişi adlandıırlar. Brümer – Fransada 1799-cü il oktyabrın 5-dən 1806-cı il yanvarın 1-dək qüvvədə olan Respublika təqviminə görə ilin ikinci ayıdır. Oktyabrın 22-23-dən noyabrın 20-21-nə qədərki vaxta müvafiqdir – red.) Və ona 15 il müddətinə qeyri-məhdud səlahiyyətlər verildi. Napoleon hakimiyyətinin ilk

beş ilində özünü birinci konsul, sonrakı on ildə imperator adlandırdı. Bu, onunla bağlı idi ki, əvvəlki beş ildə Fransa dövlət quruluşuna görə respublika, sonra imperiya adlanırdı. Bonapart dövlətin əsaslarını öz əlinə keçirmişdi. O, qarşısına çıxan bütün imkanlardan istifadə edirdi: dövlət idarələrini ləğv edir, yenilərini yaradır, bəzilərini yenidən qururdu. Amma bütün hallarda onların məzmunu və məqsədi dəyişməz qalırdı. Napoleon özünün tam hökmranlığını yaratmaq və möhkəmləndirmək üçün müxtəlif vasitələrə əl atırdı: diplomatiya, müəyyən vaxtadək güzəştə getmək bacarığı, sülh bağlamaq, gözləmək, dözmək qabiliyyəti həmin vasitələrdən idi. O deyirdi: “Mən gah tülüklü olur, gah da şirə dönürəm. İdarəetmənin bütün sırrı bundadır ki, onlardan hansının cildinə nə vaxt girmək lazım gəldiyini biləsən”.

30 yaşlı general hakimiyyəti bütünlüklə əlində cəmləşdirmişdi. Ona məsləhətçilər və qanunvericilər yox, nökərlər və icraçılar lazım idi. O, tənqidçilərdən də yaxa qurtardı. Az bir vaxtda 73 qəzətdən 60-nın bağlanmasına sərəncam verdi. Sonralar onların da sayını 4-ə endirdi. Böyük alman şairi Höte Napoleonu belə xarakterizə edirdi: “Böyük artist üçün musiqi aləti nə deməkdirsə, Bonapart üçün də hakimiyyət eyni ilə həmin şey idi. O bu alətə yiylənən kimi, dərhal işə saldı”. Napoleon cinayətkarlara qarşı amansızdı. O, idarəetmənin təşkilinə ciddi fikir verirdi. Fransanın departamentlərə bölünməsini saxlasa da, yerli özünidarə əlamətlərini aradan götürdü. Bütün seçkili vəzifələr, həttə seçkili yığıncaqlar da ləğv edildi. Məhkəmə işində güclü islahatlar aparıldı.

* * *

Napoleon Misiri istila edərkən ikinci Avropa koalisiyası İtaliyanı fransızlardan geri almışdı. Suvorovun yürüşü Bonapartın 1796 – 1797-ci illərdə qazandığı qələbələrin səmərəsini heçə endirmişdi. Napoleon neçə müddət idi ki, bu barədə düşünürdü. Nəhayət, 1800-cü il mayın 8-də dövlət çevrilişindən sonra ilk dəfə Parisi tərk edib müharibəyə getdi. Vəzifə aydın idi: ya Şimali İtaliya avstriyalılarından geri alınmalı, ya da müdaxiləçilərin koalisiyası Fransanın sərhədlərində yenidən görünməli idi.

Bonapart adətən hərbi yürüşlərinin müfəssəl planını qabaqcadan hazırlamırıldı. Konkret məqsədə nail olmaq üçün yalnız keçib-gedəcəyi yolların ilkin sxemini çizirdi. Onun bir prinsipi vardı: düşməni işdə sınamamış onu özündən ağılsız sayma. Napoleon deyirdi: “Aslanın başçılıq etdiyi qoyunlar ordusu qoyunun başçılıq etdiyi aslanlar ordusundan qat-qat güclüdür”.

İndi onun qarşısında bir il əvvəl Suvorovun fransızları qovub çıxardığı Şimali İtaliyanı tutan güclü, son dərəcə yaxşı təchiz olunmuş Avstriya ordusu dururdu. Amma bu dəfə Suvorov yox idi. Elə həmin vaxt Peterburqda onun cənazəsi torpağa tapşırıldı. Bu dəfə Bonapartın qarşısında əvvəllər əzişdirdiyi generallardan biri – Melas dururdu. Marenqo kəndi yaxınlığında qoşunlar üz-üzə gəldi və Avstriya ordusu darmadağın edildi. Həmin döyüşdə general Dezenin başçılıq etdiyi diviziya çox böyük şücaət göstərmişdi. Döyüşlərin əvvəlində Deze öldürülüyü halda, Napoleonun bundan xəbəri yox idi. Qələbə sevincindən gözləri yaşaran Bonopart demişdi: “Əgər bu gün Dezeni qucaqlaya bilsəydim, bu necə

də gözəl bir gün olardı”. Bir neçə saatdan sonra o, Dezenin ölüm xəbərini eşitdi və kədərlə pıçıldadı: “Mən nə üçün ağlaya bilmirəm?”

İkinci dəfə Bonapart bir neçə il sonra – hər iki ayağını mərmi aparmış marşal Lann onun qucağında can verərkən ağlamışdı. Marenqo yaxınlığındakı vuruşmadan iki ay sonra birinci konsul mülki qanunlar külliyatı layihəsini – mülki hüquq məcəlləsini hazırlamaq üçün komissiya yaradılmıştı barədə sərəncam imzaladı. 1852-ci il dekreti ilə təsdiq edilmiş, indiyədək rəsmən ləğv olunmamış bu məcəllə sonralar “Napoleon kodeksi” adlandırıldı. Bundan başqa, xüsusi ticarət kodeksi hazırlandı. Cinayət məcəlləsi ilə ümumi qanunvericilik işlərini bitirdi. Ölüm cəzasını saxladı, bəzi cinayətlərə görə inqilab zamanı ləğv olunmuş qamçılama, bədəni qızmar dəmirlə damğalama cəzaları bərpa edildi. 1803-cü ilin martında Napoleonun qanunvericilik fəaliyyəti hələ tam başa çatmamış İngiltərə ilə müharibə başladı. Təkübürlü, qaşqabaqlı, tez əsəbiləşən, həyatda hamiya nifrət edən, tez coşub-daşan və eyni zamanda çətin situasiyalarda özünü çox gözəl ələ ala bilən Bonapart yenidən müharibəyə atıldı və tez bir zamanda qalib gəldi. 1804-cü il aprelin 18-də Senat birinci konsula – Napoleon Bonaparta fransızların ırsən imperatoru titulu-nu vermək barədə qərar çıxardı.

Napoleon tacqoyma mərasimində ondan min il qabaq – 800-cü ildə Büyük Karlın etdiyi kimi Roma papasının şəxsən iştirakını istədi. Büyük Karl tacqoyma mərasimində Romaya, papanın yanına getmişdi. Napoleon isə papanın onun yanına gəlməsini tələb etdi. Papa tacı onun başına qoymaq istərkən Napoleon tacı qəfil onun əlindən alıb başına qoydu.

Bonapart hələ tacqoyma mərasimindən əvvəl bildirdi ki, Fransa əleyhinə yeni, artıq sayca üçüncü koalisiya qurulur. İngiltərə də ümidi həmin koaliyiaya bağlamışdı. Tacqoyma mərasimindən düz bir il sonra Vyanadan 120 kilometr şimalda Pardsen yüksəkliyi ətrafında Napoleon epopeyasının ən föv-qəladə döyüşlərindən biri başladı.

Vuruşmaya əvvəldən axıradək şəxsən özü rəhbərlik edən Bonapart bu döyüşdə də qələbə qazandı. Bundan sonra özünün qərbi, qismən də mərkəzi Almaniya üzərindəki nəzarətsiz hakimiyyətini qanuniləşdirmək və möhkəmləndirmək qərarına gəldi və buna nail oldu. 1806 – 1807-ci illərdə Prussiya darmadağın edildi və Almaniya tamamilə Bonapartın tabeçiliyinə keçdi.

* * *

Napoleon tarixdə heç bir hökmranın nail ola bilmədiyi zirvəyə qalxmışdı: Belçikanı, Almaniyani, Pyemontu, Genuyanı birləşdirən nəhəng Fransa imperiyasının hakim-mütləq imperatoru idi. O, həm də Avropanın çox böyük bir hissəsinə hökmranlıq edirdi.

Bonapart Avropanı zor gücünə fəth etdiyini və zorakılıqla əldə saxladığını bilirdi. Yalnız İngiltərə təslim olmur, Rusiya imperatoru açıq-ashkar hiylə-gərlik edirdi. Yenicə qurtarmış müharibədə ona heç bir köməklik göstərmir, yalandan özünü Avstriya ilə vuruşan kimi aparırıdı. Başqa sözlə desək, Fransa Imperiyasına qarşı üç dövlət mövcud idi: İngiltərə, Rusiya və Avstriya. Belə bir vaxtda Napoleonun

iqtisadi siyasətdə buraxdığı səhvələr nəticəsində Fransanı dərin böhran çulğamışdı. Bonapart İngiltərəyə zərbə endirə bilmirdi. Yeganə çıxış yolu Rusiya üzərinə yerimək idi. 1812-ci il martın 8-də o, Paris yaxınlığındakı San-Klu sarayından çıxıb Polşaya doğru irəliləməkdə olan orduyla yola düşdü. Polşanın işgalindən sonra o, qoşunlarını Rusiyaya yeritdi. 1812-ci il avqustun 24-ə keçən gecə Napoleon öz qvardiyası ilə Smolenskdən çıxıb Şərqə tərəf irəliliydi. O, müharibəni bir ilə qurtarmaq istəyirdi. Məqsədi Moskvaya girmək və Moskvadan çara barışiq təklif etmək idi. Amma heç nə ona asan başa gəlmirdi. Bircə onu demək kifayətdir ki, yalnız Borodino döyüşündə 47 generalı öldürilmiş və ağır yaralanmış, on minlərlə əsgərinin cəsədi döyüş meydanında qalmışdı.

Sentyabrın 15-də Bonapart Kremlə girdi. Axşam yanğınlar başladı, səhər yanğınlar daha da gücləndi. Napoleon 10 min nəfərlik qoşunu Moskvada qoyub köhnə Kaluqa yolu ilə Kutuzovun üzərinə yeridi. Onun arxasında Moskvadan qarət olunmuş mallar və azuqə ilə dolu minlərlə araba gəlirdi. Yolda Napoleon fikrini dəyişdi, köhnə Kaluqa yolundan yeni Kaluqa yoluna keçdi. Napoleonun planını başa düşən Kutuzov yeni Kaluqa yoluna yeridi. Napoleon Smolenskə geri çəkildi. O, Doroqobıçda olarkən Parisdən gələn qasid qeyri-adi bir xəbər çatdırdı: Ma-le adlı respublikaçı general həbsxananadan qaçaraq Senatın adından saxta fərman düzəldib rotalardan birinə getmiş, Napoleonun öldüyünü söyləyərək respublika elan olunması barədə Senatın fərmanını oxumuş, polis naziri Saverini həbsə almış, hərbi naziri yaralamışdı. Bundan sonra Bonapart hiss etdi ki, təcili olaraq Parisə qayıtmalıdır. Yol boyu o, saysız-hesabsız itkilər verirdi.

Napoleon 12 gün əvvəlcə kırşə, sonra kareta ilə Polşa, Almaniya və Fransa ərazilərindən keçərək 1812-ci il dekabrın 18-də Tüilri sarayına gəldi. O bu günlərin çox qorxulu və ağır olduğunu dərk edərək bütün yolu gizlicə gəlmışdı. Fransa əhalisi arasında ruh düşkünlüyü vardi. O bunu aradan qaldırmaq üçün bəzi cəhdələr göstərsə də, ciddi bir şeyə nail ola bilmədi. 1813-cü il aprelin 15-də yenidən öz ordusuna qayıtdı, rusların və prussiyalıların üzərinə yeridi. Lakin döyüslərdə elə bir uğur əldə edə bilmədi. Rusiyada, Prussiyada və Avstriyada güclü səfərbərlik toplantıları keçirildi. Müttəfiq qüvvələrin baş komandanı Avstriya feldmarşalı Şvartsenberq təyin edildi. İlk böyük vuruşma avqustun 27-də Drezden yaxınlığında oldu və bu döyüslərdə Napoleon parlaq qələbə çaldı. Artıq Bonapart çıxılmaz və dərin ziddiyətlərin əhatəsində idi. Oktyabrın 16-da Leypsiq yaxınlığında o zaman Almaniyada “xalqlar vuruşması” adlandırılın ən böyük vuruşma başlandı. Həmin döyüslərdə fransızlar 65 min adam itirdilər.

Napoleon ilk dəfə böyük imperianın dağıldığını, illər boyu atəsi və qılıncı ilə vahid imperiyada birləşdirməyə çalışdığı ölkə və xalqlar konqlomerationının məhv olduğunu dərk edirdi. Lakin o, hakimiyətdən əl çəkmək istəmirdi. Onun hələ yetərincə hərbi qüvvəsi vardi. Buna görə də müttəfiqlərlə yenidən döyüşə girdi. 1814-cü il aprelin əvvəllərində koalisiya qüvvələri Parisi ələ keçirdilər. Az sonra senatorların bir hissəsi tələsik yığışaraq Napoleon sülaləsinin devrilməsini səsə qoydular. 1814-cü il

aprelin 9-da Napoleon taxt-tacdan əl çəkdi. Mayın 3-də o, Elba adasına göndərildi.

Bonapart 1815-ci il fevralın əvvəllərində Fransaya qayıtməq və imperiyani bərpa etmək qərarına gəldi. O, çətinliklə də olsa yenidən hakimiyyətə qayıdaraq Fransaya azadlıq və sülh verəcəyini təntənəli şəkildə vəd etdi. Bu-na baxmayaraq Bonapart yenidən hazırlaşdı və ingilislərlə müharibəyə başladı və məğlub oldu. Napoleonu hərbi əsir kimi Müqəddəs Yelena adasına gətirdilər. Amma o, taleyi ilə barışmaq istəmirdi...

1820-ci ilin axırlarında Napoleon artıq xeyli halsizlaşmışdı: tək-tək hallarda faytonla gəzməyə çıxırı, ata minməyi çoxdan tərgitmişdi. 1821-ci ilin martında dəhşətli ağrılar hiss etdi. İmperator bunun onların nəslində irsi olan, atası Karlo Bonapartın cəmi-cümlətanı 40 yaşında dünyadan aparmış xərcəng xəstəliyi olduğunu başa düşürdü. Mayın ilk günlərində o, artıq can verirdi. Zabitlər və ən yaxın adamları qonşu otaqlarda dayanıb gözləyirdilər. Yatağın yanında dayananlar axırıncı dəfə ondan bu kəlmələri eşitdilər: “Fransa...Ordu...Avanqard”

Napoleon 1821-ci il mayın 5-də axşamüstü saat 6-da keçindi. Qulluqçu Marşan ağlaya-ağlaya Bonapartın 1800-cü il iyunun 14-də Marenqo yaxınlığındakı vuruşmada geydiyi və bu vaxtacan saxladığı köhnə şineli gətirib onun üstünə çəkdi.

"Xalq qəzeti"

11 iyul 2004-cü il

ZBİQNEV BJEZİNSKİ:

*“Heydər Əliyev siyasi cəhətdən möhkəm,
məntiqli, zəkali, istədiyini tez çatdırıran
şəxsiyyət – bir sözlə, ŞƏKSİZ LİDERDİR”*

Böyük qayıdışdan – anadangəlmə fitri istedada sahib olan dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqının təkidli tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından on altı il ötür. Bu qayıdış respublikamızın taleyində xilasedici rol oynadığına görə tarixə düşdü. Heydər Əliyevin hakimiyyətə yenidən qayıdışı ilə qısa müddət ərzində ölkədə asayış bərpa olundu, vətəndaş müharibəsi təhlükəsi aradan qaldırıldı, şəxsiyyətin təhlükəsizliyinə təminat yaradıldı, dövlət quruculuğu işlərinə başlandı və demokratik cəmiyyətin inkişafı təmin edildi.

Xalqımızın böyük oğlunun hakimiyyətə qayıdışını təkidlə tələb edənlər ölkə həyatında böyük qlobal dəyişikliklərin baş verəcəyini əvvəlcədən bilirdilər. Həmin inamı onlarda Heydər Əliyev Azə-

baycana 1969-1982-ci illərdə rəhbərlik edəndə öz dərin biliyi, işgüzarlığı, prinsipiallığı, hadisələri düzgün qıymətləndirmək və buna müvafiq hərəkət etmək bacarığı ilə yaratmışdı. Görkəmli siyasetçi Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi işləyərkən öz şəxsi keyfiyyətləri ilə yalnız respublikamızda deyil, o vaxtkı İttifaq dövlətində də çoxlarının diqqətini cəlb etdi. O, Azərbaycan üçün ən önəmlı məsələləri gündəliyə gətirir və onların reallaşmasına çox ötkəmliklə yanaşırdı. Həmin məsələlər əhatə dairəsinə görə geniş idi: sənayenin inkişafı və yeni sənaye sahələrinin yaradılması, kənd təsərrüfatının yüksəlişi, elmin və mədəniyyətin tərəqqisi, tikinti və abadlıq işləri, əxlaq və mənəviyyat problemləri, ölkəmizin dünya arenasında daha çox tanıtılması... Və bunların hamısı axırda bir nöqtədə birləşir, bir amala xidmət edirdi: respublika əhalisinin maddi rifahının getdikcə yaxşılaşdırılmasına. Getdikcə ona görə deyirik ki, bu gün əldə olunanlar sabah Heydər Əliyevi təmin etmirdi, o istəyirdi ki, Azərbaycan xalqı bu gün dünənkindən, sabah bugünkündən yaxşı yaşasın.

Məhz belə yanaşma sayəsində iqtisadiyyatın bütün sahələri inkişaf etməyə başlamışdı. Ulu öndərin ardıcıl, usanmaq bilməyən tələbləri və çox böyük inadkarlığı sayəsində İttifaq dövlətindən ayrılmış vəsaitdən əlavə vəsait alınır, gübrələr, kənd təsərrüfatı avadanlığı gətirilirdi. Bakıda və ayrı-ayrı bölgələrdə müşavirələr keçirilir, nöqsanların aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülür, əməkçilər maddi və mənəvi cəhətdən həvəsləndirilirdi. Adamlarda əməyə yeni münasibət formalasdırılırdı. Hamı inanırdı ki, yalnız yaxşı işləməklə, bol məhsul istehsal et-

məklə güzəranı yaxşılaşdırmaq olar. Məhz bu inamla hərə öz yerində qəhrəmana çevrilirdi. Bunu müqabilində rifah da artırdı.

Heydər Əliyevin səyi sayəsində fabrik və zavodların avadanlıqları modernləşdirildi. Bakı Metropoliteninin ilk növbəsi, Bakı Kondisionerlər zavodu, onlarca digər müəssisə inşa edildi. Kür çayı üzərində yeni su-elektrik stansiyasının tikintisinə başlandı. Paytaxtda əzəmətli binalar ucaldıldı, yeni mikrorayonlar salındı. Azərbaycanı tanıtmaq məqsədilə Bakıda ümumittifaq və beynəlxalq konfranslar, simpoziumlar keçirildi. Elmin, mədəniyyətin, səhiyyənin və təhsilin inkişafı təmin olundu. Respublikanı yüksək ixitisaslı kadrlarla təmin etmək üçün Sovetlər İttifaqının böyük şəhərlərindəki ən nüfuzlu ali məktəblərində təhsil almağa hər il yüzlərlə (axır vaxtlarda mindən çox) gənc göndərildi. Respublikada əliəyriliyə, rüşvətxorluğa, korrupsiyaya qarşı barışmaz mübarizə kursu götürülmüşdü.

Azərbaycan rəhbərinin iş üslubunda bütün bularla yanaşı sərtlik, tələbkarlıq, yorulmazlıq və qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün inadkarlıqvardı. Xalqımızın bu böyük oğlunun belə fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan az bir vaxtda digər müttəfiq respublikalar arasında önə çıxdı. Bunu o vaxt Sovet dövlətinin rəhbərləri də görürdülər. İttifaq dövlətində hər sahədə aşınma getdiyi halda, bizim respublikamızda səmərəli işlər görülürdü. Və Sovetlər İttifaqının hər yerində hamı yaxşı bilirdi

ki, həmin işlərin müəllifi Heydər Əliyevdir. Bu görkəmli siyasətçinin fəaliyyətində uzaqgörənlik, qətiyyət və insanlara sayqı sıx birləşmişdi. Heydər Əliyev indiyə qədər keçilməmiş çox çətin, lakin son nəticədə fərəhli bir yolla gedirdi. Elə bir yolla ki, onu yalnız Heydər Əliyev gedə bilərdi. Neçə illər sonra rus jurnalisti Aleksandr Budberq “Moskovskiy komsomolets” qəzetində bunu belə ifadə edəcəkdi: “Heydər Əliyev elə tarixi şəxsiyyətlərdəndir ki, onu bir nümunə kimi göstərmək olar. O, Makiavellinin traktatlarına canlı nümunə təsiri bağışlayır. Hakimiyətə gəlmək istəyən insanlar onun təcrübəsini araşdırı və öyrənə bilərlər. Amma bunun çətin ki, təkrarı olsun. Çünkü bütün başqa istedadlar kimi, siyasetçi istedadı da anadan-gəlmədir, fitridir”.

Heydər Əliyev ən çətin anlarda düzgün seçim edə bildi. Sabahkı günə – bu gün görülən işlərin tərəqqiyə, xoş güzərana xidmət etdiyinə adamları inandırmağı bacarırdı. Buna görə də İttifaq dövlətinin başında duranlar Azərbaycan rəhbərini Moskvaya aparıb ən məsul sahələrdən birləni ona həvalə etmək qərarına gəldilər. Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini oldu, Sov.İKP MK Siyasi Bürosuna üzv seçildi. Biz onun Moskvadakı fəaliyyətini geniş xatırlatmaq istəmirik. Birçə onu demək istəyirik ki, o adamlar tarixə düşürlər ki, ən çətin anlarda da – hər bir hərəkətinə nəzarət edildiyi, əl-qol açmağa imkan verilmədiyi vaxtlarda da öz xalqına sədaqətlərini nümayiş etdirə bilirlər. Heydər Əliyev belə şəxsiyyətlərdən idi. O, gah Sovet dövlətini xarici ölkələrdə təmsil edən ən nüfuzlu nümayəndə heyətinə başçılıq edir, gah Baykal-Amur magistralının tikintisinə baş çəkir,

gah Qara dənizdə “Admiral Naximov” gəmisinin qəzaya uğrama səbəblərini araşdırın hökumət komissiyasına rəhbərlik edirdi. Bununla belə, doğma Azərbaycanı bir an da olsa yaddan çıxarmırıldı.

Xalqımızın böyük oğlunun xarakterindəki ədalətsizliklərə qarşı barışmazlıq İttifaq dövlətinin rəhbərlərindən biri olarkən də özünü çox tez göstərdi. O, Moskvanın müttəfiq respublikalara, xüsusən də Qafqaz və Orta Asiya respublikalarına qarşı ayrı-seçkilik siyasətinə heç cür dözə bilmir, yeri gələndə ölkə başçısına qədər öz etirazını çatdırırıldı. Ölkədə çoxları artıq SSRİ xarici işlər naziri, görkəmli diplomat A.A.Qromiko kimi düşünməyə başlamışdı: – Heydər Əliyev Sovet dövlətinə rəhbərlik edəcək ən layiqli namizədlərdən biridir. Təbii ki, bu bir çoxlarında qısqanclıq yaradırdı. Qorbaçov başda olmaqla Moskvanın yüksək vəzifə sahibləri Heydər Əliyevi vəzifədən uzaqlaşdırmaq, getdikcə ona rəğbəti artan ölkə ictimaiyyətinin gözündən salmaq üçün səyləri birləşdirdilər. Görkəmli siyasətçi Sovetlər birliyində bəlkə də, kiminsə gözündən salına bilərdi, öz həmvətənlərinin – azərbaycanlıların isə yox. Cünki onun qəlbi daim öz həmvətənlərinin qəlbi ilə birgə vururdu. Bunu 1990-cı ilin 20 Yanvar Bakı faciəsi bir daha sübuta yetirdi. Xəstə olmasına baxmayaraq, ailə üzvləri ilə birlikdə Moskva-dakı Azərbaycanın daimi nümayəndəliyinə gəldi, xalqının dərdinə şərik olduğunu bildirdi, həmin qanlı olayı törədənləri ittiham etdi.

Artıq Moskva mühiti Heydər Əliyevi sıxırdı. O,

belə sıxıntı içərisində yaşamaq istəmirdi, daha doğrusu yaşaya bilmirdi. Buna görə də Azərbaycana gəldi. Bakıda müəyyən çətinliklərlə üzləşdiyi üçün Naxçıvana getdi. Qədirbilən xalqımız görkəmli siyasetçini respublika Ali Sovetinə deputat, Muxtar Respublika Ali Sovetinə sədr seçdi. Heydər Əliyev həmin vəzifədə bir sıra cəsarətli addımlar atdı: onun dövlət bayrağının qəbulu, SSRİ-nin saxlanmasına dair referendumda iştirak etməmək haqqındakı qərarları xalqımızda öz böyük oğluna rəğbətini daha da artırdı. Bu elə bir vaxt idi ki, Dağlıq Qarabağ ətrafında başlayan müharibə Azərbaycanı əldən salmışdı. AXC-Müsavat iqtidarıının səriştəsizliyi hər addimbaşı özünü göstərirdi. Ölkə hərbi klanları təmsil edən komandirlərin əlində oyuncağa çevrilmişdi. Onlardan biri də öz puluna kiçik bir ordu saxlayan və bu ordu üçün Rusiya hərbçilərindən silahlar alan Surət Hüseynov idi. O heç kəslə hesablaşmadı. Əbülfəz Elçibəy hakimiyyətinin bəzi gedişləri onun ürəyincə deyildi. Buna görə də öz ordusu ilə düşməni geri oturtmaq əvəzinə iqtidara “dərs vermək” fikrinə düşdü. Tabeliyində olan texnikanı və hərbçiləri Bakıya istiqamətləndirdi. Bəzi rayonlarda hakimiyyəti ələ keçirdi.

O vaxt Vətənini, xalqını sevən elə bir adam tapılmazdı ki, bu vəziyyətdən çıxmaq barədə düşünməsin. Hamida çıxış yolunu Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışında gördü. Ayrı-ayrı ziyalılar Naxçıvana gedərək xalqımızın görkəmli oğlu ilə görüşür, ona öz fikirlərini bildirirdilər. 91 ziyalı isə Heydər Əliyevə məktubla müraciət etdi. Məktubda deyilirdi: “Siz bu gün siyasi, iqtisadi, hərbi və mənəvi blokadada olan Naxçıvan Muxtar Respublikasını da məhz öz şəxsi nüfuzunuz və uzaqgörən diplomatik sə-

riştənizlə qoruyub saxlayır və idarə edirsiniz. Bütün çətinliklərə baxmayaraq, hələ Baltik respublikalarında belə qalan rus ordusunun Naxçıvandakı hissələrini Siz çox bacarıqla, qayda-qanunla yola saldırınız. Qardaş Türkiyə və İranın köməyi ilə Naxçıvan əhalisini dözülməz vəziyyətdən çıxarırsınız. İstərdik ki, bu işləri bütün Azərbaycan üçün görəsiniz”.

Müstəqilliyyət yenicə qovuşmuş, taleyi Tanrıının ümidiñə qalmış Azərbaycanda hakimiyyətsizlik, qarma-qarışqlıq və hərc-mərclik baş alıb getdiyi bir vaxtda, hakimiyyətə gəlməli adam istər-istəməz ölkədəki vəziyyətə bir nəzər salmalı idi: Manatın məzənnəsi sürətlə aşağı düşür, bir sıra bölgələrdə separatçılıq əhval-ruhiyyəsi güclənir, cinayətkar ünsürlər meydən sulayırlar, hakimiyyət iddiasında olan qruplaşmalar arasında silahlı toqquşmalar baş verirdi. Bütün bunların nəticəsi olaraq, Azərbaycanın yaşayış məntəqələri və rayon mərkəzləri bir-birinin ardınca düşmənə verilirdi. Ermənistən silahlı qüvvələri Dağlıq Qarabağı və ona bitişik rayonları işğal edirdilər. Adama elə gəlirdi ki, bu ümumi fəlakətdən – hakimiyyəti zor gücünə ələ keçirmiş, lakin bu yükün ağırlığını və məsuliyyətini dərk etməyən insanların cinayətkarcasına məsuliyyətsizliyi nəticəsində ölkənin düşdürüyü çox ağır vəziyyətdən çıxış yolu yoxdur. Belə ağır bir vaxtda vətənin xilas işini boynuna götürmək cəsarətini Heydər Əliyev göstərdi. Bundan xeyli sonra, görkəmli siyasi xadim, ABŞ Prezidentinin milli təhlükəsizlik üzrə sabiq köməkçisi Zbiqnev Bjezinski xalqımızın böyük oğ-

lu haqqında deyəcəkdi: “Heydər Əliyev siyasi cəhətdən möhkəm, məntiqli, zəkalı, istədiyini tez çatdırın şəxsiyyət – bir sözlə, şəksiz liderdir”. Məhz belə bir şəxsiyyət, belə bir lider xalqının dar günündə ona arxa dura bilərdi. Tarix göstərdi ki, xalqı da ona ciynnini verdiyi bu ağır işin irəli aparılmasında əlindən gələn köməyi əsirgəmədi. Heydər Əliyev – Xalq, Xalq – Heydər Əliyev birliyi ölkədə yeni uğurların bünövrəsini qoydu.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı sayəsində Azərbaycan xalqında ruh yüksəkliyi yarandı, xalq sanki ümidsiz bir vəziyyətdə perspektivləri gördü, onda gələcəyinə inam oyandı. Azərbaycan vətəndaşları dövlət başçısının sadıq müttəfiqləri oldular, özlərinə hörməti bərpa etmək üçün bütün iradələrini və həyat enerjilərini səfərbər etdilər. Ölkə dərin ictimai, siyasi və iqtisadi böhranı aradan qaldıra bildi, təcrid vəziyyətindən çıxdı və dünya birliyinə üzv oldu. Mötəbər beynəlxalq təşkilatlara qəbul olundu. “Mən həyatımın qalan hissəsini də xalqıma sərf edəcəyəm” – öz programını qısaca olaraq belə ifadə edən ulu öndərin yorulmaz fəaliyyəti sayəsində az bir vaxtda ölkədə sabitlik əldə edildi, cəbhədə atəşkəsə nail olundu, ordu quruculuğunda böyük uğurlar qazanıldı. Azərbaycanın yeraltı sərvətlərinin səmərəli istismarı sahəsində bütün dünyanın diqqətini cəlb edən addımlar atıldı.

1994-cü il sentyabrın 20-də – Heydər Əliyev Prezident seçildikdən heç bir il keçməmiş ölkənin həyatında çox əhəmiyyətli olan “Əsrin müqaviləsi” imzalandı. Cəmi üç il ərzində müqavilələrin sayı 16-ya çatdı. 14 ölkəni təmsil edən 32 şirkət onların iştirakçısı oldu. Ölkədəki sabitlik tərəqqi və inkişafa stimul verdi. Hayana baxırdın, qurub-

yaratmaq hissi ilə yaşayan insanlarda yüksək əhvalruhiyyə duyulurdu. İnkişafımızın və gələcək müvəffəqiyyətlərimizin möhkəm və davamlı özülü qoyulurdu. Təəssüf ki, bu, kimlərinsə xoşuna gəlmirdi. Hakimiyyəti əldən verənlər və hakimiyyətə gəlmək iştahasında olanlar öz çirkin istəklərini çox tez bürüzə verdilər. “Əsrin müqaviləsi” imzalanandan doqquz gün sonra Milli Məclis sədrinin müavini Afiyəddin Cəlilovu və yüksək rütbəli hərbi zabit Şəmsi Rəhimovu terrorla qətlə yetirdilər. Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin təcridxanasından dörd cinayətkarı çıxarıb Rusiyaya qaçırdılar. 1994-cü ilin oktyabr ayında dövlət çevrilişi cəhdinin qarşısı alındı. 1995-ci ilin martında yenidən belə bir çevrilishə cəhd edildi. 1995-ci ilin avqustunda Prezidentin təyyarəsini xaricdən qayıdarkən hava limanı üzərində raketlə vurmaq istədilər. Bunları törədənlər Heydər Əliyev şəxsiyyətinin ağlı, cəsarəti, hər cür çətinliklərdən məharətlə çıxməq qabiliyyəti ilə ifşa olundular. Belələri prezidenti xalqın gözündən salmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxsalar da, əlləri boşda qaldı.

Heydər Əliyev hakimiyyətə Azərbaycanın böyük dövlətlərin arasında məngənəyə salındığı ağır bir vaxtda öz xalqının, doğma respublikamızın xilaskarı kimi gəlmışdı. O, ABŞ-a, Fransaya, İngiltərəyə, Almaniyaya, Çinə və bir çox başqa dövlətlərə rəsmi səfərlər etdi. Bir çox dövlətlərin nümayəndə heyətlərini ölkəmizdə qarşıladı. Xarici dövlətlərin başçıları Azərbaycan rəhbərinin simasında çevik,

uzaqgörən bir siyasetçi görür və onunla hesablaşmalı olurlar. Ümummilli liderimiz tədricən, qətiyyətlə, amma təzyiqsiz məcbur edə bildi ki, onun özünə və rəhbərlik etdiyi ölkəyə hörmət etsinlər. Yaxın və uzaq dövlətlərin başçıları anlayırdılar ki, Heydər Əliyevi asılı vəziyyətə salmaq mümkün deyil və o, Azərbaycanın müstəqilliyindən və özgürlüyündən heç vaxt imtina etməyəcəkdir. Bu anlam qarşısında onlar Azərbaycana öz münasibətlərini dəyişir və ölkəmizi bərabərhüquqlu tərəfdaş kimi qəbul edirdilər. Məhz Heydər Əliyevin səyləri sayəsində Azərbaycan regional iqtisadi, enerji, nəqliyyat layihələrinin mərkəzinə çevrildi. Avropa – Qafqaz – Asiya nəqliyyat dəhlizi layihəsinin həyata keçirilməsində ölkəmiz müüm rol oynadı. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin tikintisi reallaşdı.

Azərbaycanın çox ağır vaxtında ölkəyə rəhbərlik işini öz üzərinə götürən Heydər Əliyev iqtisadiyyatda əsaslı islahatlar aparılmasını lazımlı bildi. Əlverişli sahibkarlıq mühitini yaratmaq üçün müvafiq tədbirlər gördü. Maliyyə-bank sistemində bir sıra yeniliklər tətbiq edildi, ölkənin milli valyutası olan manatın məzənnəsi möhkəmləndirildi. Dövlət bütçəsi vəsaitinin səmərəli istifadə olunmasını təmin etmək məqsədi ilə xəzinədarlıq sistemi yaradıldı. Vergi sistemində ciddi islahatlar aparıldı. Azərbaycan aparıcı dünya dövlətləri ilə iqtisadi, siyasi, mədəni əlaqələr qurdı, dünya birliyinin tam hüquqlu, nüfuzlu üzvlərindən birinə çevrildi. Bunu belə az bir müddətdə yalnız Heydər Əliyev kimi əsl vətəndaş, böyük şəxsiyyət, qüdrətli lider edə bilərdi. Heydər Əliyev gördüyü işlərlə, əməlləri ilə Azərbaycan xalqını inandırdı ki, bu xalq ən

çətin məqamda öz böyük oğlunu yenidən hakimiyətə dəvət etməkdə düzgün yol tutmuşdur. Rus jurnalistlərindən biri bunu obrazlı şəkildə belə ifadə etmişdir: “Simurq quşu kimi yenidən pərvazlanaraq bütün dünyani onunla hesablaşmağa vadar etmişdir”.

Azərbaycan xalqı bütün bu keyfiyyətlərinə görə ümummilli lideri 1998-ci ildə ikinci dəfə prezident seçdi. 2003-cü ildə yenidən onun prezidentliyə namizədliyini irəli sürdü. Lakin o, namizədliyini öz layiqli davamçısı İlham Əliyevin xeyrinə geri götürdü. İlham Əliyev isə öz programını qısaca olaraq belə bəyan etdi: “Xalqa, millətə xidmət etmək, ölkəmizi gücləndirmək, Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmləndirmək Heydər Əliyev siyasetinin əsas istiqamətləridir. Biz bu siyasetə sadıqik”. Xalq bu na əmin idi. Xalq əmin idi ki, İlham Əliyev ulu öndər Heydər Əliyevin qoyduğu yolla gedəcək, onun müqəddəs işini uğurla davam etdirəcək, Azərbaycanı daha irəli aparacaq. Buna görə də xalq ona səs verdi.

İlham Əliyev yeni və müstəqil Azərbaycan uğrunda ən ağır mübarizələrdə xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin ən yaxın silahdaşı olmuşdur. O, həyata keçirilən islahatlarda fəal iştirak etmişdir. Başqa sözlə desək, İlham Əliyev prezident kürsüsünə əyləşərkən artıq dünyada tanınan və qəbul olunan təcrübəli, sayılıb-seçilən dövlət xadimi idi. Yeri gəlmışkən deyək ki, Azərbaycanı idarə etmək asan məsələ deyildi. Biz müasir dünyada hələ otu-

ruşmuş idarəçilik-qanunçuluq ənənələrinə malik deyildik. Digər tərəfdən, Azərbaycan, necə deyərlər planetin uzaq bir guşəsində “yaddan çıxıb qalan” ölkə də deyildi. Respublikamız həm hərbi-strateji əhəmiyyətinə, həm əlverişli coğrafi mövqeyinə, həm də zəngin təbii sərvətlərinə görə geosiyasi ziddiyyətlərin, böyük maraqların düyünləşdiyi məkandır. Buna görə də Azərbaycanın gənc prezidentindən ulu öndər Heydər Əliyev kimi bütün sahələri daim diqqət mərkəzində saxlamaq, çevik xarici siyasət aparmaq, ölkənin sürətli iqtisadi inkişafına nail olmaq tələb olunurdu. O, az bir vaxtda həmin vəzifənin öhdəsindən uğurla gəldiyini göstərdi.

Hələ seçkiqabağı görüşlərində – Mən Azərbaycanın hər bir vətəndaşının prezidenti olacağam, – vədini verən İlham Əliyev gördüyü əməli işlərlə sözünə sadıq qaldığıını sübut etdi. Əhalinin aztəminatlı təbəqələrindən – qać-qınlardan, köckünlərdən, tələbələrdən, aspirantlardan, müəllimlərdən, həkimlərdən başlayaraq dövlət qulluqçularınadək hamının təqaüdü, müavinəti, əməkhaqqı artırıldı, güzəranının yaxşılaşdırılması üçün təcili və təsirli tədbirlər görüldü. Bu xəttin gələcəkdə də uğurla davam etdirilməsi üçün ölkənin maliyyə-iqtisadi imkanlarını genişləndirmək lazımdı. Bunun üçün beynəlxalq əhəmiyyətli layihələr həyata keçirildi. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas neft, Bakı–Tbilisi–Ərzurum qaz kəmərləri işə salındı. Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolunun çəkilişinə başlandı.

Prezident İlham Əliyev bölgələrimizin iqtisadi yüksəlişinə, burada ən müasir mədəni-məişət obyektlərinin istifadəyə verilməsinə xüsusi əhəmiyyət verdi. 2004-2008-ci illəri əhatə edən regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair

Dövlət Programı uğurla yerinə yetirildi. Ölkədə 700 mindən çox yeni iş yeri açıldı. Yeni məktəblər, olimpiya idman kompleksləri, diaqnostika mərkəzləri və xəstəxanalar tikilib istifadəyə verildi. Ümumi daxili məhsulun artımına görə Azərbaycan MDB məkanında lider dövlətə çevrildi, dünyada bir nömrəli islahatçı dövlət kimi tanındı.

İndi Azərbaycanın gücünü, imkanlarını nəinki bölgə ölkələri, bütün dünya bilir. Bizim iqtisadi uğurlarımızın əsas səbəbi neft-qaz amili deyil, iqtisadi islahatlardır. Dünyada hökm sürən iqtisadi və maliyyə böhranı göstərdi ki, Azərbaycan tək ölkələrdəndir ki, böhranlı aylarda da öz iqtisadi inkişafını davam etdirir. Bu ilin birinci rübündə iqtisadiyyat 4,3 faiz, qeyri-neft iqtisadiyyatı 13,7 faiz artmışdır. Bütün infrastruktur layihələri, sosial layihələr icra edilir. Manatın məzənnəsi sabitdir. Azərbaycan xalqının rifah halının yaxşılaşdırılması üçün praktiki tədbirlər görülür. Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasetinə sadıqlik bizim uğurlarımızın rəhnidir.

“Xalq qəzeti”
7 iyun 2009-cu il

“XALQ QƏZETİ” – 90

Xalqa xidmət amalı

“Xalq qəzeti”nin birinci nömrəsinin çapdan çıxmasından 90 il ötür. 1919-cu il avqustun 29-da “Kommunist” adı ilə ilk dəfə işıq üzü görmüş bu qəzet nəşr olunduğu dövrü əhatə edən tariximizdir. Heç bir tarix kitabına baxmadan həmin dövrdə baş verən hadisələr barədə onu vərəqləməklə dəqiq məlumat almaq olar.

İndi mənə bu barədə yazmaq həm asandır, həm də çətin. Asandır ona görə ki, ömrümün düz 50 ilini “Xalq qəzeti”nin redaksiyasında keçirmiş, burada çalışan əməkdaşlarla xoş ünsiyyətdə olmuş, onların çətinliklərini və uğurlarını mən də yaşamışam. Çətindir ona görə ki, qəzetenin 90 illik fəaliyyətini tam əhatə etmək xüsusi tədqiqat işi tələb edir. Amma bir danılmaz faktı da deməmək olmaz ki, bu mətbuat orqanı nəşr olunduğu bütün dövrlərdə Azərbay-

can xalqının qəzeti olub. Onun qayğılarından, istək və arzularından yazıb, kədərinə kədərlənib, sevinçinə şərik çıxıb. İnsanlar ən son yenilikləri “Xalq qəzeti”ndən öyrəniblər. Haqları tapdananda ona müraciət ediblər, məhz onun məsələyə müdaxilə-sindən sonra həqiqət yerini tapıb.

Xalqımızın böyük oğlu, dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyev “Xalq qəzeti”nin fəaliyyətinə həmişə yüksək qiymət vermişdir. Ulu öndər 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi seçildikdən sonra ictimaiyyət qarşısında ilk çıxışını bu qəzetenin 50 illik yubileyinin təntənəli mərasimində etmişdir. Respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə məruzə və çıxışlarında dəfələrlə qəzetenin fəaliyyəti ni yüksək dəyərləndirmişdir. “Xalq qəzeti”nin 75 illiyinə göndərdiyi məktubda yazmışdır: “Respublikada qəzetçilik ənənələrinin formallaşmasında, jurnalistikamızın inkişafında “Xalq qəzeti”nin xidmətləri xüsusi qeyd olunmalıdır. Bugünkü çoxsəsli, rəngarəng Azərbaycan mətbuatının bir çox görkəmli nümayəndələri bu qəzetenin yaradıcılıq məktəbini keçmişlər. Müstəqilliyimizin qazanılmasından sonra da “Xalq qəzeti” respublikamızın ictimai həyatında baş verən hadisələrə cəsarətlə müdaxilə etmiş, bir çox problemlərin aşkarlanmasında mühüm rol oynamışdır”.

“Xalq qəzeti”nin elə dövrləri olmuşdur ki, həftədə altı dəfə hər gün 500 mindən çox tirajla çıxmışdır. Bu o deməkdir ki, hər bir Azərbaycan ailəsi onu oxuya bilib, onun haqq səsini eşidib, o istiq-

mətdə tərbiyələnib. Qəzətin mövzu rəngarəngliyi həmişə diqqəti cəlb edib. Qabaqcıl ictimai fikrin, milli tərəqqi ideyasının təbliğinə, xalqımızın azadlıq arzularına, milli şüurun, mədəniyyətin formalaşmasına böyük təsiri olan yazılar oxucuları cəmiyyətdə baş verən hadisələrə açıq gözlə baxmağa sövq edib. Həmin yazıların ritorikadan uzaq, aydın və səlist dildə, məsələlərin qoyuluşu və şərhi baxımdan yüksək qəzetçilik mədəniyyəti səviyyəsində hazırlanmasında müxtəlif vaxtlarda bu qəzətdə çalışmış öz dövrünün görkəmli jurnalistlərinin və publisistlərinin əməyi çox olmuşdur. Kimdir onlar? Ruhulla Axundov, Həbib Cəbiyev, Ağababa Yusifzadə, Böyükağa Talıblı, Əli Vəliyev, Rza Quliyev, Xasay Vəzirov, İsrafil Nəzərov, Ağababa Rzayev, Rəşid Mahmudov, Cəmil Əlibəyov və bir çox başqaları qəzətin redaktoru olmuşlar. Məmməd Səid Ordubadi, Tağı Şahbazi, Cəfər Cabbarlı, Seyid Hüseyn, Məmmədəli Sidqi, Süleyman Məlikov, Şəmsəddin Abbasov, Xəlil İbrahimov, Zülfəli İbrahimov, Cəlil Xəlilov kimi təcrübəli qələm sahibləri bu qəzətdə əməkdaşlıq etmişlər. Görkəmli firça ustaları Əzim Əzimzadə və Hüseyn Əliyev uzun illər onun rəssamı olmuşlar. Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, Əhməd Cəmil, Tofiq Bayram bir çox şeirlərini ilk dəfə “Xalq qəzeti”ndə dərc etdirmişlər. Mirzə İbrahimov, Süleyman Rəhimov, Əvəz Sadıq qəzətin sifarişi ilə ocerklər yazmışlar.

“Xalq qəzeti” həmişə xalqa, ölkə ictimaiyyətinə arxalanıb. Onun ətrafında böyük fəhlə-kəndlə müxbirlər ordu-su olub. Hər gün bu qəzətə müxtəlif peşə sahiblərindən onlarca məktub gəlirdi. Redaksiyada hər bir məktub diq-

qətlə öyrənilir, onların bir çoxu qəzətdə dərc edildi. Qəzet, beləliklə, ictimaiyyətlə sıx əlaqə qururdı. Az bir vaxtda o, Azərbaycan xalqının sevimli qəzetiñə çevrildi. Adamlar onun səhifələrində ölkə daxilində və beynəlxalq aləmdə baş verən ən son hadisələrlə tanış olur və bu, qəzətə marağı gündəngünə artırırıdı.

Yeni tikilən fabrik və zavodlar, neft istehsalının artırılması üçün görülən tədbirlər, kənd təsərüfatının inkişafına göstərilən qayğı barədə qəzətdə müntəzəm yazılar verilirdi. Bütün bunlar insanlar üçün edilirdi. Təbii ki, bunları edənlər də insanlar idi. İnsanlara qayğı və bu qayğını təmin edənlərin əməyiinin işıqlandırılması adamları daha yaxşı işləməyə ruhlandırırıdı. Bununla yanaşı, qəzet təsərrüfatsızlığı, israfçılığı, bürokratizmi, ölkədə gedən quruculuq işlərinə mane olan bütün mənfi halları, çatışmazlıqları daim kəskin tənqid edir, kütlələrin yaradıcılıq təşəbbüsü ilə meydana gələn qabaqcıl təcrübənin geniş yayılmasına çalışırıdı. Respublikamızda elmin, ədəbiyyatın və incəsənətin inkişafına dair verilən yazılar rəğbətlə qarşılanırıdı. Ən görkəmli elm, mədəniyyət və incəsənət xadimləri bu qəzetiñə səhifələrində söz deməyə xüsusi maraq göstərirdilər.

1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi dövründə “Kommunist” qəzeti iki xətti əsas götürdü: ön və arxa cəbhələrin paralel, həm də bir-biri ilə sıx bağlı işıqlandırılmasını. Müharibənin gedişinə, Azərbaycan döyüşçülərinin rəşadətlərinə

dair, demək olar, hər nömrədə yazılar verilirdi. 416-cı, 77-ci və 223-cü Azərbaycan diviziyalarının uğurlu əməliyyatlarından oxucular müntəzəm xəbər tuturdular. Həmyerlilərimizin Qafqaz dağlarının ətəklərində, Stalinqradda və Leninqradda, Moskva ətrafındakı döyüşlərdə göstərdikləri igidliklər arxa cəbhədə çalışan əməkçiləri daha hünərlə işləməyə ruhlandıırırdı. Arxa cəbhədə elə adamlar vardı ki, yorulmaq nə olduğunu bilmir, cəbhəyə getmiş oğullarının əvəzində də işləyirdilər.

Müharibə qələbə ilə başa çatdıqdan sonra qəzet öz fəaliyyətinin istiqamətini dəyişdi. İndi qarşıda duran başlıca vəzifə müharibənin vurduğu ziyanı tez bir zamanda aradan qaldırmaq, sənayeni və kənd təsərrüfatını sürətli inkişaf yoluna çıxarmaq, insanların güzəranını yaxşılaşdırmaq idi. Qəzet verdiyi yazınlarda daim belə bir fikri aşılıyırıdı ki, bunlara yalnız yaxşı işləməklə, hər bir adamın üzərinə düşən vəzifəni ləyaqətlə yerinə yetirməsi ilə nail olmaq mümkündür. O illərdə əmək cəbhəsinin qabaqcılları və yenilikçiləri meydana gəldi. Qəzet həmin adamların iş təcrübəsini öyrənir və yayırıdı. Maili turbin qazmasına birinci başlamış Ağa Nemətullanın, neft istehsalının artırılmasında əmək rəşadəti göstərmiş Ağasəf Bağırovun, Gülbala Əliyevin, Rüstəm Rüstəmovun, sürətli qazma ustası Ustababa Pirməmmədovun və neftayırma ustası Aliyə Şərifəddinovanın haqqında verilən oçerk və bədii yazılar bunu aydın göstərir. Neft Daşlarının ilk sakinləri olan dəniz neftçiləri, müharibədən sonrakı dövrün nəhəng tikintiləri – Mingəçevir, Sumqayıt və Daşkəsənin qurucuları, kənd təsərrüfatının az bir vaxtda sözün həqiqi mənasında çox böyük yüksəlis yoluna çıxarmış əmək adamları – Bəs-

ti Bağırova, Şamama Həsənova, Qızqayıt Həsənova, Qüdrət Səmədov və bir çox başqaları barədə yazılar ölkədə gedən nəhəng işlər barədə tam təsəvvür yaradırdı. Səhiyyə və maarifə aid məqalələrdə uğurlar göstərilməklə yanaşı, nöqsanlar da tənqid edilir, onların aradan qaldırılması yolları göstərilirdi. Qəzet metro tikintisini nəzarətə götürmüdü. Hər gün həmin tikintidən xəbərlər verilirdi.

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi seçilməsi ilə respublikaya yeni bir ab-hava, yeni bir iş üslubu gəldi. O vaxta qədər digər müttəfiq respublikalarda olduğu kimi, Azərbaycanda da hərki-hərkilik, qanunların işləməməsi, əliəyrilik, kadrların seçilməsində qohumbazlıq, tanışlıq və şəxsi maraq baş alıb gedirdi. Yeni birinci katib bunlara qarşı çox sərt mövqe tutdu. Azərbaycan KP MK-nin orqanı olan və respublikada bir nömrəli mətbuat sayılan “Komunist”in fəaliyyətində həmin mövqe öz geniş əksini tapdı. Təbii ki, bu, qəzətdə əvvəlki dövrlərlə müqayisədə çox böyük bir irəliləyiş idi. Qəzətin oxularının sayı görünməmiş həddə çatdı – gündəlik tiraj 500 min nüsxəni aşdı. O vaxtlar Azərbaycanda, elə bir ailə tapılmazdı ki, bu qəzeti almasın. Qəzətin dünyanın bir neçə ölkəsində oxucuları vardi.

Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi Heydər Əliyev qəzətin, demək olar, bütün nömrələrini nəzərdən keçirir, böyük problemlərə toxunan yazıları təqdir edir, zəif yazılar barədə mülahizələrini söyləyirdi. O vaxt qəzətin elm və təhsil şöbəsinin mü-

diri Kazım Ələkbərov Azərbaycan Elmlər Akademiyası Neft və Kimya Prosesləri İnstitutunda yüksək vəzifə tutan üç akademiki kadr siyasetində qohumbazlıq etdiklərinə və ümumiyyətlə, institutda narazılığa səbəb olmuş bir sıra başqa əməllərinə görə kəskin tənqid etmişdi. Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyev məqalə dərc olunan gün qəzətin redaktoru Ağababa Rzayevə zəng vurmuş, məqalə müəllifinə təşəkkürünü çatdırmağı və bu xətti gələcəkdə də davam etdirməyi tapşırmışdı. Ölkədə yaranmış yeni abhava insanlarda nöqsanlara qarşı barışmazlığı artırmışdı. Onlar öz haqları tapdananda, dövlət əmlakının talan edil-diyini, əliyəriləri, qanunları pozanları görəndə yuxarı təşkilatlara və qəzetə müraciət edirdilər. İctimai əhəmiyyətli məsələlər olanda yuxarı təşkilatlar da aldıqları məktubları redaksiyaya göndərir, faktları dəqiqləşdirib qəzətdə çıxış etməyi məsləhət görürdülər. Yaxşı yadımdadır, Gədəbəy rayonunun Ayı Talası kəndindən gənc bir qadın Azərbaycan KP MK katibi Cəfər Cəfərova məktubla müraciət etmişdi. Məktubda deyildirdi ki, bir nəfər onu qaçır-mış, uşağı olandan sonra, uşağı boğub öldürmüş və onu evdən qovmuşlar. C. Cəfərov tərbiyəvi əhəmiyyətini nə-zərə alaraq həmin mövzuda qəzətdə məqalə verməyi tövsiyə etmişdi. “Məhəbbət və ədavət” yazısı belə meydana gəlmışdi. Həmin məqaləyə 100-dən çox oxucu öz müna-sibətini bildirmişdi.

Yaxud yerlərdən verilmiş sıqnallar əsasında yazılmış “Milçək şirəyə qonar” və “Gübrə Məmmədəli” felyetonlarını, “Lənkəran malikanələri” yazısını, Qazax Rayon Partiya Komitəsinin kadr siyasetindəki nöqsanları ifşa edən üç məktubu və qəzətin bir başqa çıxışlarını götür-

rək. Birinci iki felyeton respublikada geniş rezonans yaratmışdı. Lənkərandan və Qazaxdan verilən materiallar Azərbaycan KP MK bürosunda müzakirə olunmuş və hər iki rayonun partiya komitəsinin birinci katibi vəzifədən azad edilmişdi. “Restoranda orkestr çalışır” sərlövhəli məqalədə Bakı şəhərindəki restoranlarda bayağı musiqilərin ifa olunması tənqid edilmişdi. Azərbaycan incəsənətini ürəkdən sevən və ona həmişə qayğı göstərən Heydər Əliyev Bakı Şəhər Partiya Komitəsinə həmin məqaləni müzakirə etməyi və lazımı tədbir görməyi tapşırmışdır.

Ümummilli lider Heydər Əlyiev öz dərin biliyi, işgüzarlığı prinsipiallığı, hadisələri düzgün qiymətləndirmək və buna müvafiq hərəkət etmək bacarığı ilə Azərbaycanı az bir vaxtda İttifaq dövlətindən müttəfiq respublikalar arasında ön sıraya çıxardı. O, Azərbaycanı öz varlığı qədər sevir və onun inkişafı üçün əlindən gələni edirdi. Onun qətiyyəti sayəsində az bir vaxtda respublikamızda yüzlərlə fabrik, zavod tikildi, yeni istehsalat sahələri yaradıldı. Büttün bunlar asanlıqla əldə edilmirdi, Bürokratlar, işə əngəl törədənlər dövlət malını mənimsəyənlər vardı. Heydər Əliyev belələrini ifşa etmək üçün bütün vasitələrdən istifadə edirdi. O vaxt İttifaq dövlətinin hər yerində Azərbaycanda yeridilən siyasi xəttə böyük maraq göstərilirdi. Mərkəzi mətbuatda bu barədə yazılar dərc edilirdi. Ölkənin ən nüfuzlu mətbuat orqanları olan “Pravda”da və “Literaturnaya qazeta”da Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi

Heydər Əliyevlə verilmiş “Vicdanımızın normaları ilə” və “Qoy ədalət zəfər çalsın” müsahibələri Sovetlər İttifaqının hər yerində geniş əks-səda doğurmuşdu. Həmin dövrdə “Kommunist” qəzeti Azərbaycanda yeridilən siyasi xəttin əsas təbliğatçısına çevrilmişdi. Azərbaycan xalqının həmin xətti bəyənməsi və dəstəkləməsi qəzətdə önə çəkilmişdi.

Ulu öndərin fəaliyyətində – istər 1969-1982-ci illərdə olsun, istərsə də 1993-2003-cü illərdə – Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə tanıtılmasına xüsusi önem verilirdi. Bu sahədə ölkəmizin nümayəndə heyətlərinin xarici dövlətlərə və xarici nümayəndə heyətlərinin respublikamıza səfərləri böyük rol oynayırdı. Bakıda ümumittifaq və beynəlxalq səviyyəli simpoziumlar və konfranslar keçirilirdi. Xarici ölkələrdə Azərbaycanın, bizim respublikada xarici ölkələrin mədəniyyət və incəsənət günlərinin keçirilməsi bir ənənə şəklini almışdı. Həmin tədbirlər qəzətdə geniş işıqlandırılırdı.

Bir sözlə, Azərbaycanın həyatında elə bir hadisə olmazdı ki, qəzeti səhifələrində öz əksini tapmasın. Buna görə də xalqın ona böyük rəğbəti yaranmışdı. İstər ziyalı olsun, istər adı əməkçi, hamı bu qəzeti özünə doğma sayır, onu sevirdi. Mən müxtəlif vaxtlarda görkəmlı bəstəkar Qara Qarayevdən, rəssam Mikayıl Abdullayevdən, şairlərdən Süleyman Rüstəmdən, Əhməd Cəmildən, Bəxtiyar Vahabzadədən, Nəbi Xəzridən, akademiklər İqrar Əliyevdən, Əlisöhbət Sumbatzadədən, Firudin Köçərli-dən, görkəmlı kimyaçı alimlər Murtuza Nağıyevdən, Əli Quliyevdən və Yunis Qəmbərovdan müəyyən məsələlərə qəzetimizdə münasibət bildirməyi xahiş etmişəm. Hə-

mişə də böyük məmnuniyyətlə razı olublar. Yazı hazır olanda isə onu readksiyaya özləri gətiriblər. Bu, onların qəzetə olan dərin hörmətlərindən irəli gəlirdi. Onlar qəzeti sevir və onun şərəfini qoruyurdalar. Bir dəfə Azərbaycan Elmlər Akademiyası Aşkarlar İnstytutunun direktoru, akademik İzzət Orucova zəng vurub bayram nömrəsinə kiçik bir yazı verəcəyini söylədi. İki gündən sonra mütəəssir halda bildirdi ki, indi belə mötəbər bir qəzetə öz imzası ilə yazı verməyi münasib saymır. Səbəbini soruştum. Dedi ki, qohumlarından biri xəta törədib. Belə bir vaxtda qəzetdə çıxış etməyə özünü mənən hazırlı bilmir. Bu, görkəmli alimin respublikanın bir nömrəli qəzetiñə rəğbətindən irəli gələn mövqe idi. Mən həmin söhbəti redaktor Ağababa Rzayevə danışdım. O dedi ki, mən İzzət xanımı yüksək mədəniyyətli bir ziyalı kimi tanıyırdım. Bu fakt bir daha göstərdi ki, mən səhv etməmişəm.

Qəzetə uzun illər ərzində yaranmış etimadın nəticəsi idi ki, ötən əsrin səksəninci illərinin sonunda “Kommunist”in dərc etdiyi “Topxana harayı” yazılısı on minlərlə adamı meydana topladı. Xalq hərəkatının ilk vaxtlarında – nə qədər ki, bu hərəkat sağlam məcrada idi, ondan şəxsi məqsədlər üçün istifadə edilmirdi – qəzet hər gün meydandan yazılar verirdi. Həmin yazılar Bakıdan uzaq olan şəhər və rayonlarda da meydanda baş verənlər barədə aydın təsəvvür yaradırdı.

AXC-Müsavat hakimiyyəti dövründə “ölkəyə rəhbərlik edən” “bəylər” 70 il xalqa xidmət etmiş,

ölkənin ən mötəbər mətbuat orqanı olmuş, bir qəzeti görmək istəmədilər. Əvvəlcə onun adını yasaq saydılar. Qəzətin kollektivi tərəddüd etmədən uzun illər xidmətində durduğu xalqı onun adına gətirdi. Bu da “bəy”ləri təmin etmədi. Onlar qəzətin çıxmasına müxtəlif vasitələrlə əngəllər törətdilər və az bir müddət bu mətbu orqanın fəaliyyətini dayandırdılar. Ümummilli liderimiz, xalqımızın qüdrətli oğlu Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıdanın sonra “Xalq qəzeti”nin nəşri yenidən bərpa edildi və o əvvəlki kimi respublikamızın ictimai həyatında baş verən hadisələrə cəsarətlə müdaxilə etməyə başladı.

Son on altı ildə – görkəmli siyasətçi Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi illərdə və ulu öndərin layiqli davamçısı İlham Əliyevin prezidentliyi dövründə ölkəmizdə bir sıra əlamətdar hadisələr baş vermişdir. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qəbul edilmiş, dörd prezident, üç parlament seçkiləri keçirilmişdir. Yeraltı sərvətlərimizdən daha səmərəli istifadə edilməyə başlanılmışdır. “Əsrin müqaviləsi” imzalanıb. Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas neft, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərləri çəkilib. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun inşasına başlanıb. “Xalq qəzeti” həmişə bu işlərin güzgüsü olub. Qəzət-də verilən yazılar yalnız xəbər xarakterli deyil, həm də dərin təhlili, görülən işlərin ictimai əhəmiyyətini oxuculara çatdırmaq məqsədi daşıyan materiallar olub.

Azərbaycan Prezidentinin xarici ölkələrə səfərləri, dünyanın ən güclü dövlətləri ilə bərabərhüquqlu əməkdaşlıq, xarici ölkələrin nümayəndə heyətlərinin respublikamıza səfərləri, bağlanan müqavilələr, Dağlıq Qarabağ probleminin həlli istiqamətində aparılan danışıqlar və

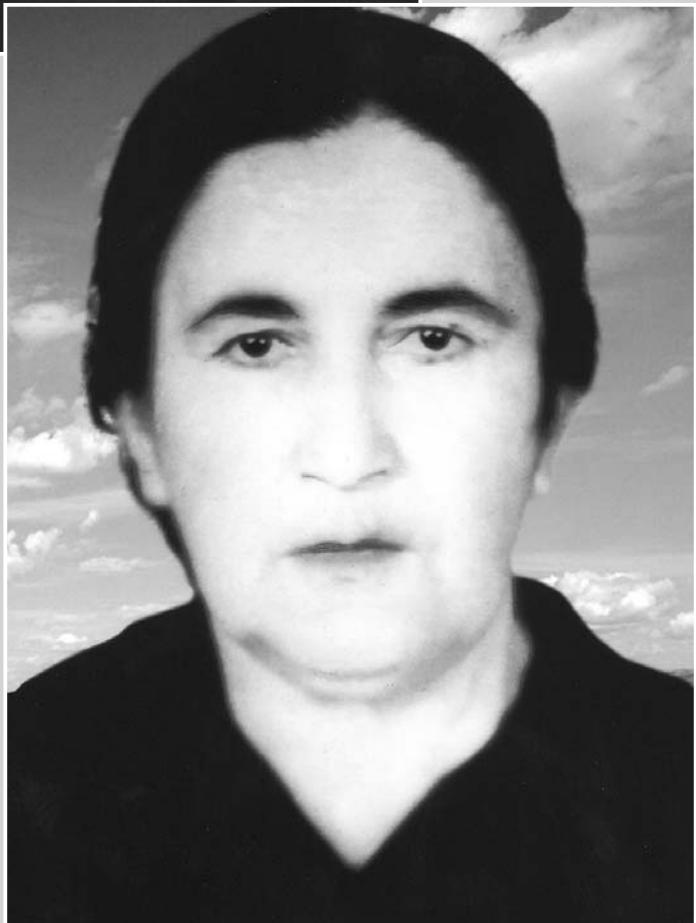
ümumiyyətlə xarici siyasetimizdəki uğurlar barədə yazılar oxucularda Vətənimiz barədə qürur hissi yaradır.

Regionların inkişafına dair birinci Dövlət Proqramı (2004-2008-ci illər) uğurla yerinə yetirilib. Bölgələrimizdə ən müasir mədəni-məişət obyektləri istifadəyə verilib. Ölkədə 700 mindən çox yeni iş yeri açıldı. Yeni məktəblər, olimpiya idman kompleksləri, diaqnostika mərkəzləri və xəstəxana-lar inşa edildi. Ümumi daxili məhsulun artımına görə Azərbaycan MDB məkanında lider dövlətə çevrildi, dünyada bir nömrəli islahatçı dövlət kimi tənindı. Qəzətdə həmin məsələlərin şərhinə, iqtisadi islahatlara, sahibkarlığın inkişafına dair verilən yazılar insanlarda gələcəyə inamı artırır. Onlar bu materialları oxuyarkən bir daha əmin olurlar ki, Azərbaycan doğru yoldadır.

“Xalq qəzeti” fəaliyyət göstərdiyi əvvəlki illərdə olduğu kimi, yenə də xalqla birlikdədir, onu təbliğ edir, onun qüvvəsini qarşıda duran, Azərbaycanın daha da tərəqqisinə yönələn böyük işlərin uğurla yerinə yetirilməsinə səfərbər edir.

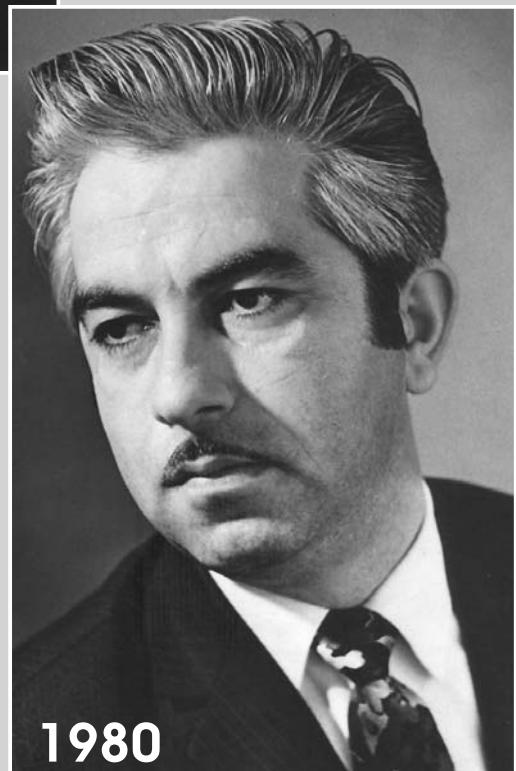
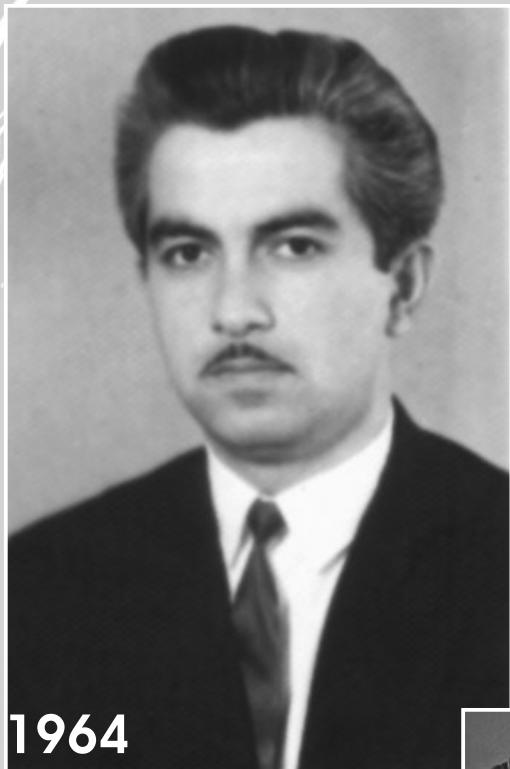
"Xalq qəzeti"

2 iyul 2009-cu il

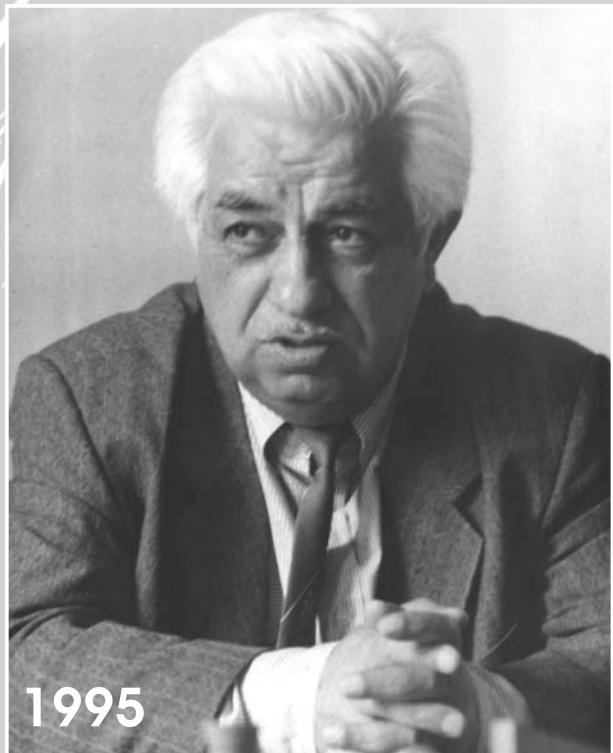

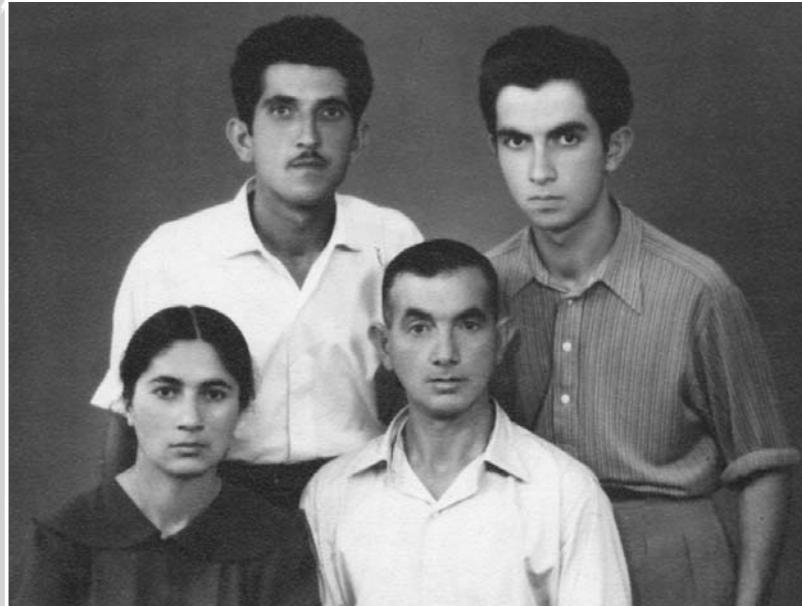
Ata-ananın qədrini bimeyən kəs
Həç özünün də qədrini bila bilməz

İllərin üstünə illər gələndə

İllərin üstünə illər gələndə

Doğmalar arasında – atam, bacım, əmim və mən

Bacım Lətafət və həyat yoldaşı Xalid Qasımov

Telebelik illerini unutmaqnu olar?

Telebelik illerini unutmaqnu olar?

20.4.12.05

Doğmalar arasında

Doğmalar arasında

Doğmalar arasında

Qabalelitein herdeñ bir yere yigisnamagi da olur

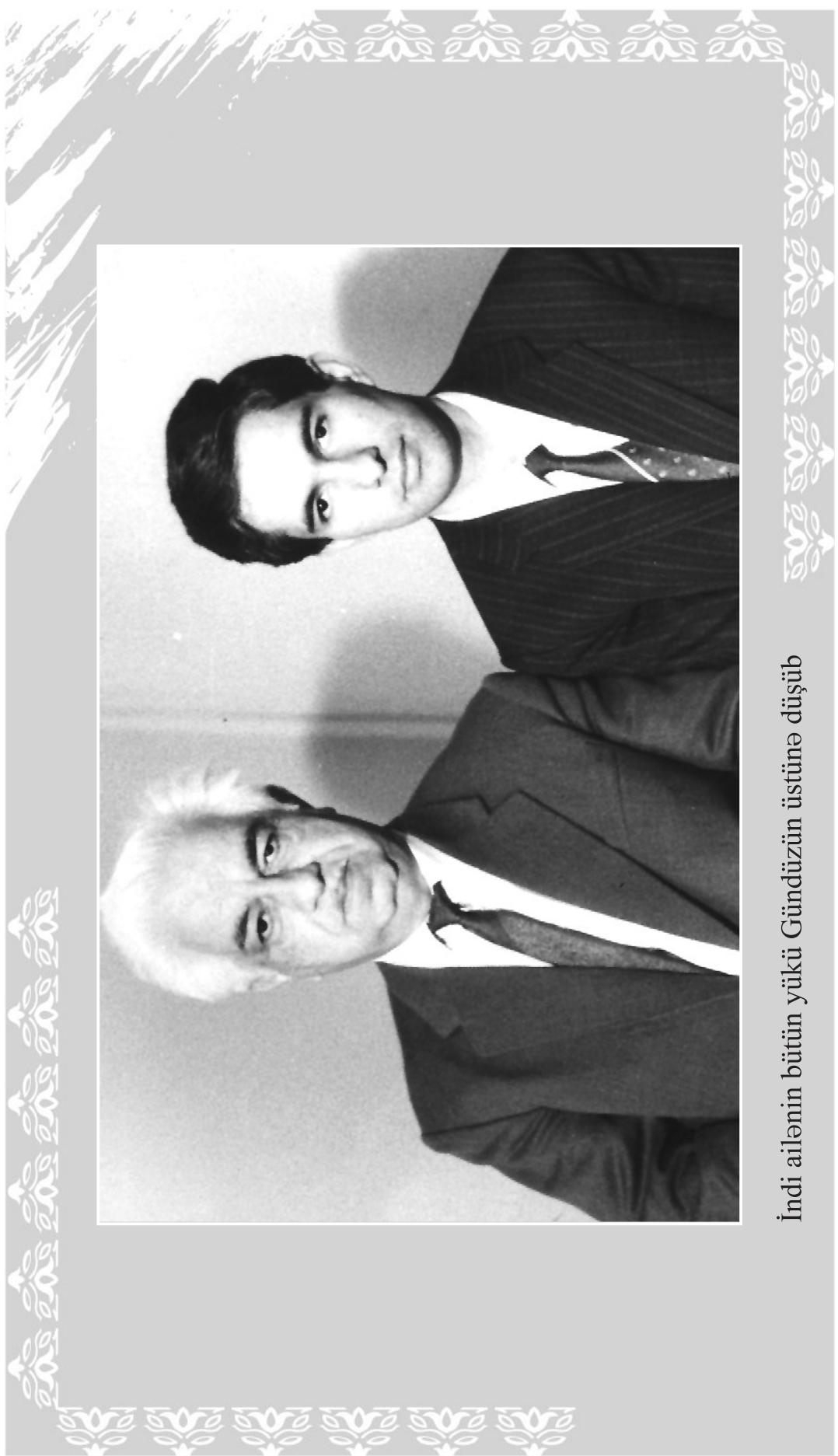

Cahangir Əliyev və İlham Abbasovla

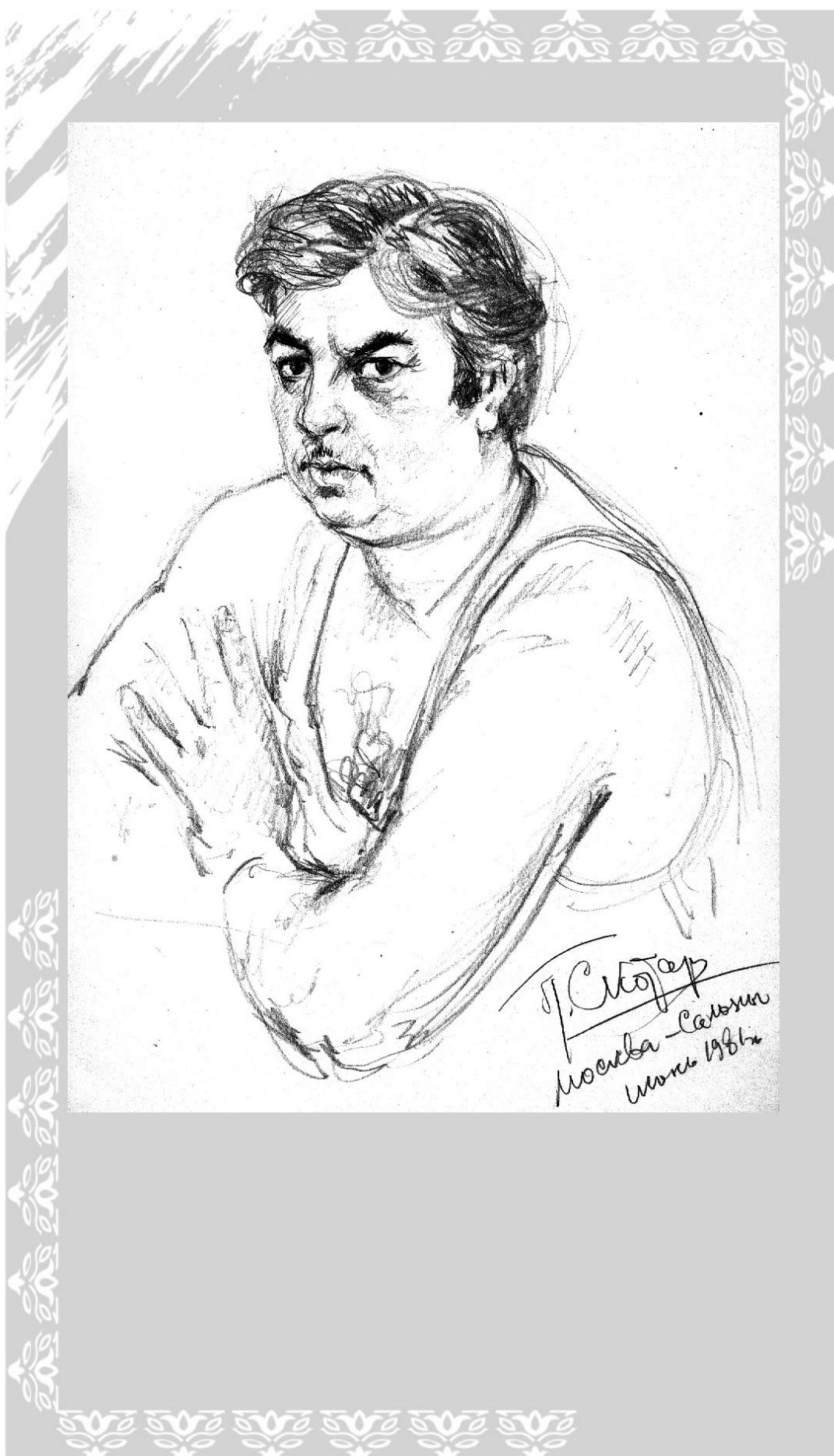
İndi Pərvizin ölkə daxilində və xaricdə çoxlu dostları var

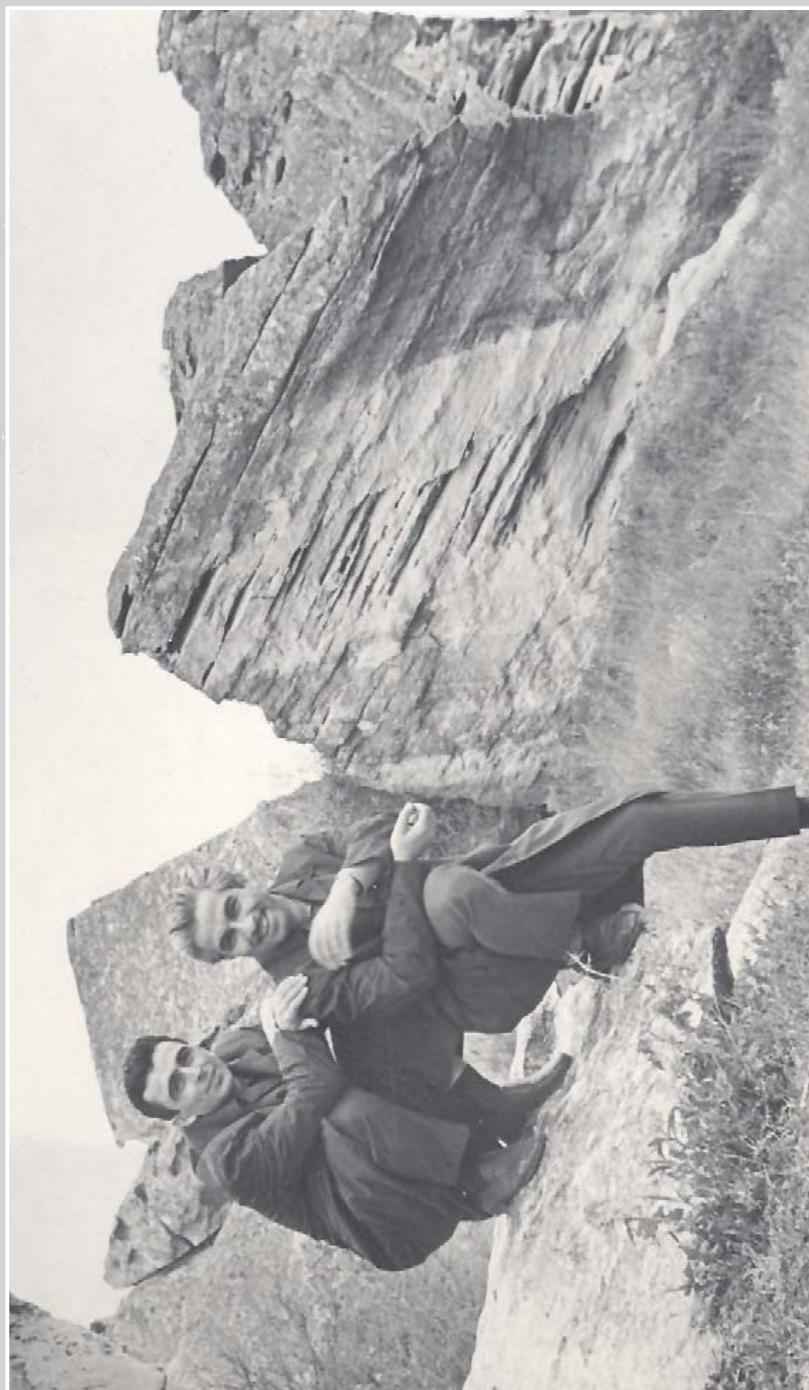

İndi ailənin bütün yükü Gündüzün üstüne düşüb

Aile küçük bir devletdir

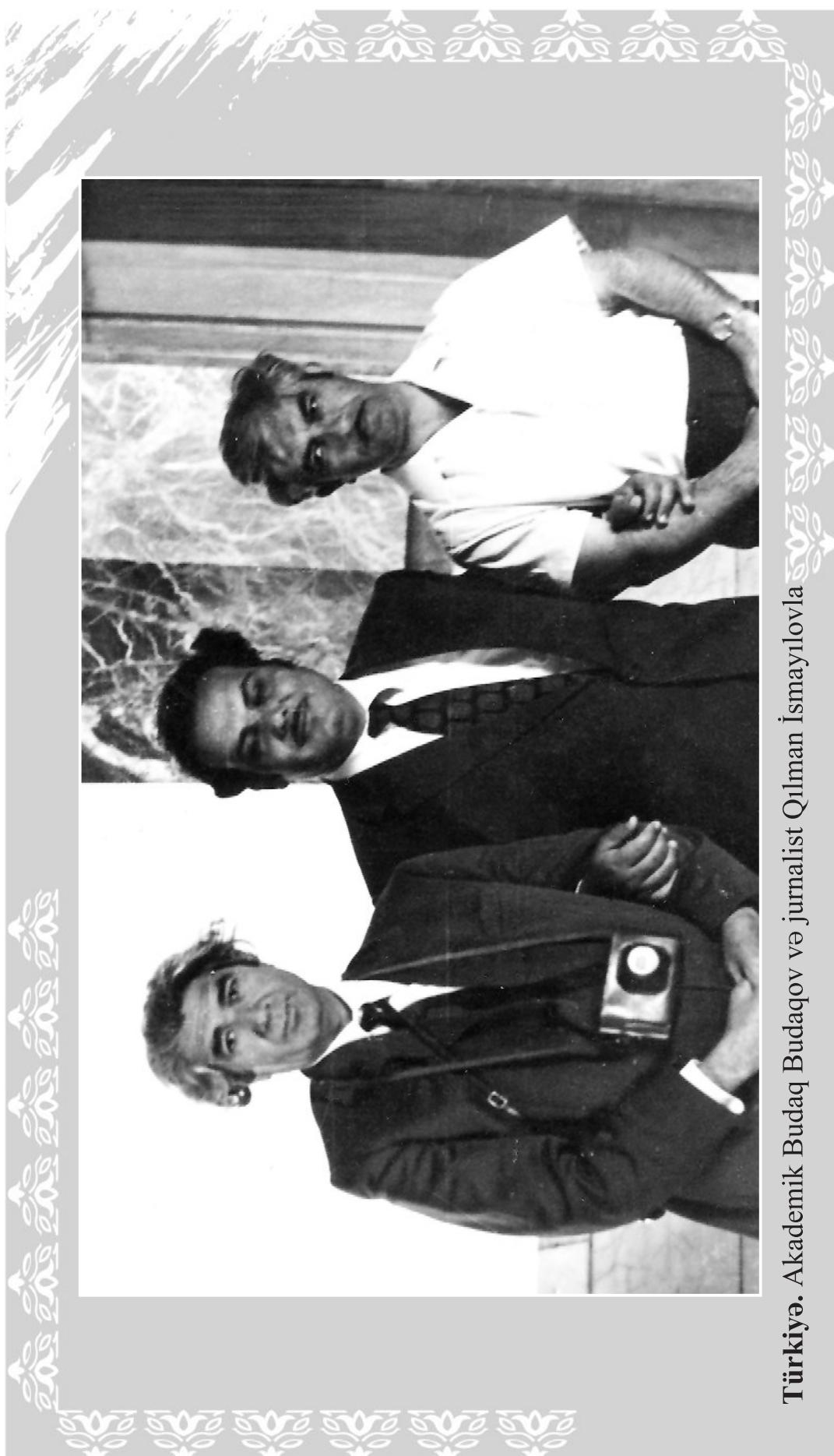
Telman Əliyevlə tarixin daş yaddaşı Qobustanda

Xudu İsgenderov və Telman Əliyevlə

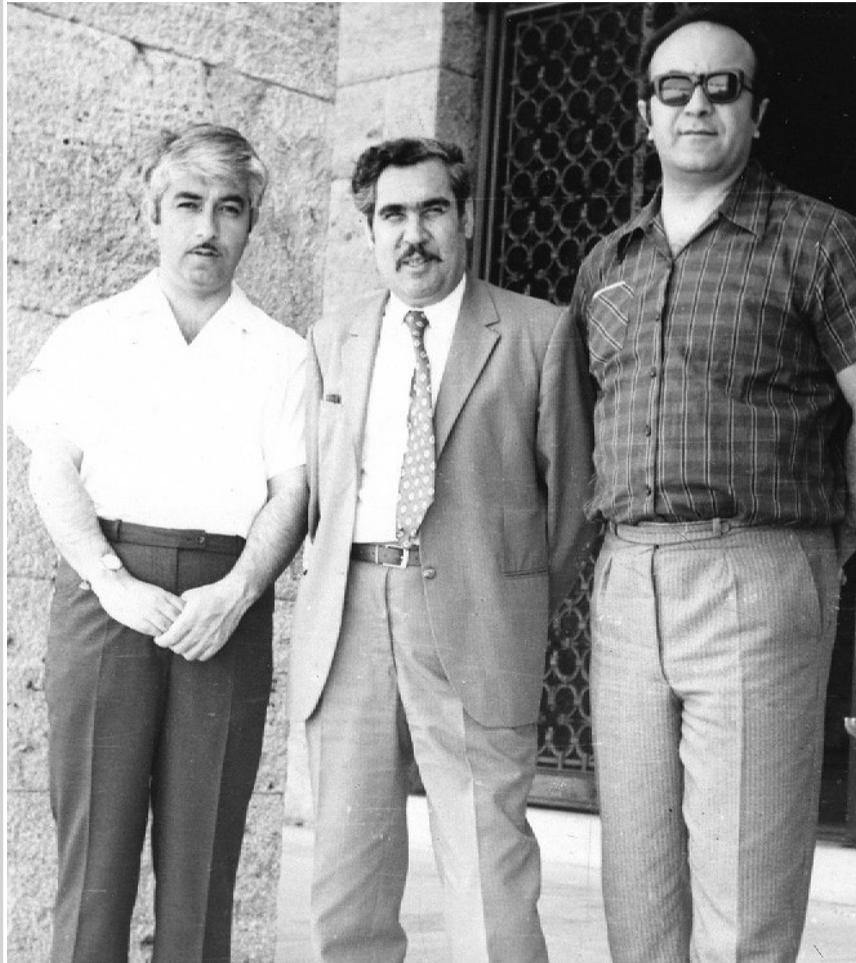

1973-cü ildə Azərbaycandan Türkiyəyə ilk turist səfəri təşkil olundu

Türkiyə. Akademik Budaq Budaqov və jurnalist Qulman İsmayılovla

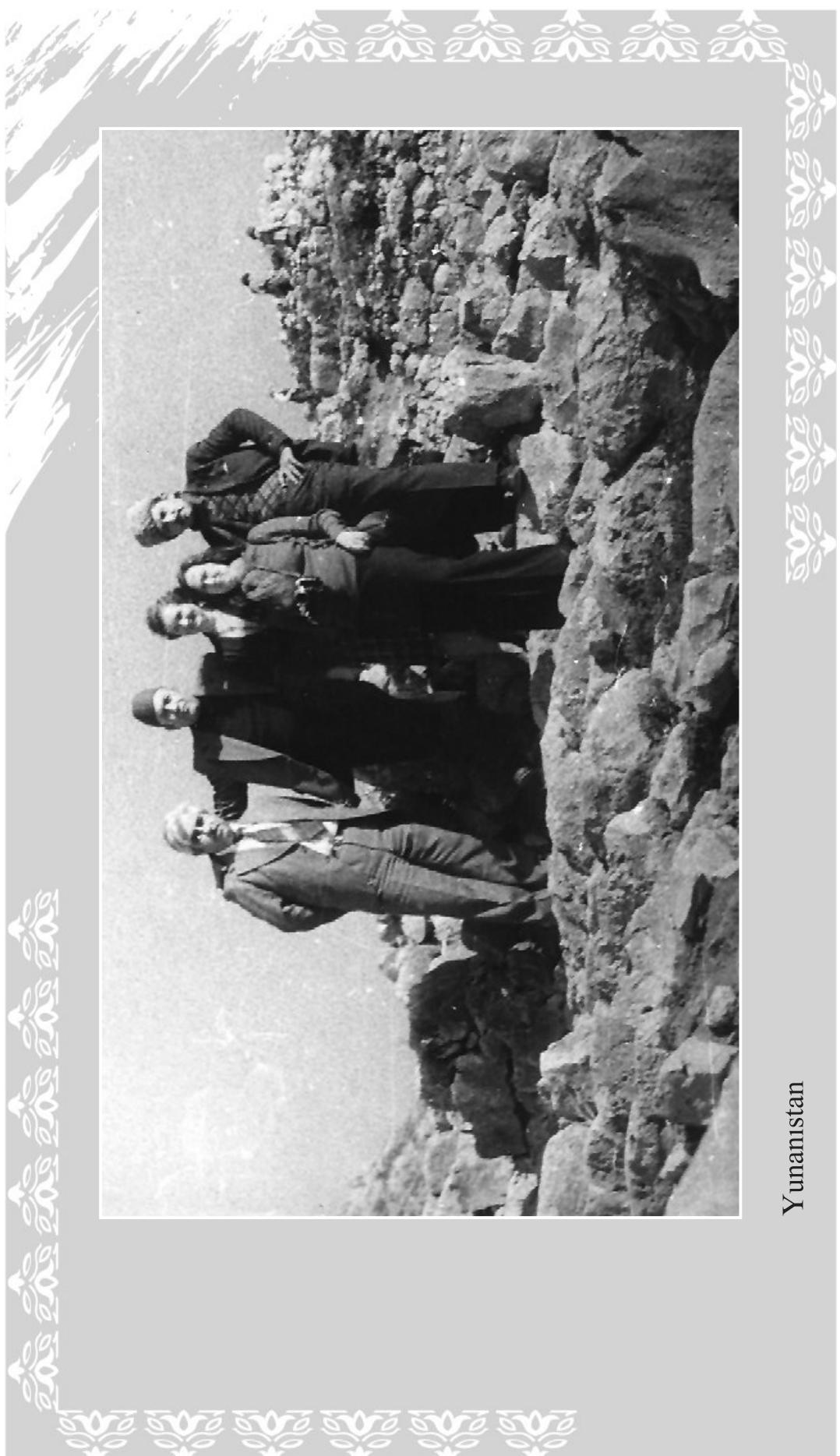
Türkiyə. Rəssam Toğrul Sadıqzadə (ortada) və
tarix elmləri doktoru Arif Abbasovla

Türkiyə. Əhməd İsayevlə
Atatürkün abidəsi qarşısında

Türkiyə. Aya-Sofiya qarşısında

Yunanistan

Səkildə (soldan): fəlsəfə elmləri doktoru Fuad Qasimzadə, qəzetiin redaktoru Ağababa Rzayev, Təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdürü Telman Heydərov, xalq Şairi Süleyman Rüstəm, Sosialist əməyi qəhrəmanı, neftçi İsrafil Hüseynov və tarix elmləri doktoru Teymur Bünyadov

Bakı Tunel Tikintisi İdaresinin reisi Əlövəsət Əbdülrahimov
redaksiya emekdaşlarına metronun yeni istifadəyə verilecek
stansiyaları barenda məlumat verir.

Redaktor Ağababa Rzayev letučka keçirir.

İncəsanat işçileri redaksiyamızın qonağıdır.

İncasenat işçileri redaksiyamızın qonağıdır.

Mətbuat işçiləri günü İcerisəhərdə. Sağdan üçüncü
qəzətin redaktoru Rəşid Mahmudov

Soldan: qəzetiñ məsul katibi Alp Ağamirov,
Xalq rəssamı Hüseyin Əliyev

Soldan: tarix elmləri doktorları P.Darabadi, Qurban Bayramov, Adil Hüseynov, akademik Cəmil Quliyev, qəzetiñ redaktoru Cəmil Əlibəyov, akademik Püstə Əzizbəyova, tarix elmləri namizədi Məcid Katibli və tarix elmləri doktoru Hacıbabə Əzimov

Soldan: tarix elmləri doktorları Rizvan Zeynalov, Qaras Mədətov, qəzetiñ redaktoru Tofiq Rüstəmov, tarix elmləri doktorları Məzahir Abasov və Adil Hüseynov

Nəriman Zeynalov (sağdan ikinci) bizim hamimizin müəllimi olmuşdu.

Hərdən yeyib-icmək məclislərimiz də olurdu.

İş yoldaşlarımızın övladlarının toyunda hamımız
bir nəfər kimi iştirak edirdik.

60 illik yubileyimdə qəzetiñ redaktoru Mahal İsmayıloğlu (sağıdan üçüncü) və mənim xeyirxahim Məmməd Nazimoğlu (sağıdan ikinci)

Moskva. “İzvestiya” qəzeti redaksiyasında

Kiyev şehrəri

Sankt-Peterburq, Smolni qarşısında

Moskva Dövlət Universiteti qarşısında

Volqoqrad. “Ana abidesi” qarşısında

Bryansk şəhərində Büyük Vətən müharibəsi
iştirakçılarının xatırəsinə ucaldılmış abidə
qarşısında.

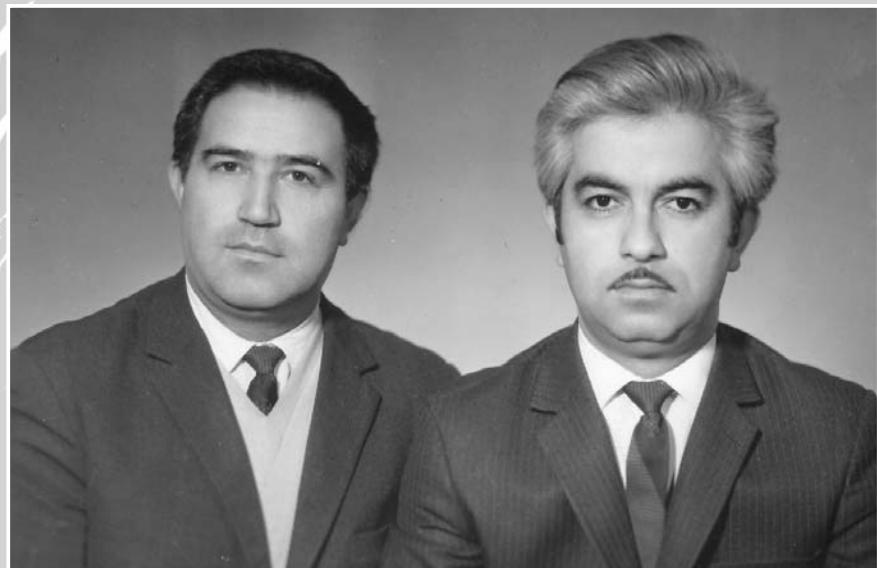
İçərişəhərdə. Tanınmış tərcüməçi Cəlil Xəlilovun
(birinci sıradan soldan ikinci) yubileyinə toplaşmışıq.

Hacikendee

Türkiyeli qonaqlarla birlikde

Sərdar Əliyevlə bir neçə il bir şöbədə işləmişik

1974-cü ildə mətbuat işçiləri gündündə televiziyada bizim qəzeti mən təmsil etmişdim

“Xalq qəzeti”nin çox mehriban kollektivi var.
Birinci sıradan beşinci *qəzetiñ redaktoru Həsən Həsənov*.

Söbəmiz həmişə qonaq-qaralı olur.

Kitabın içindəkilər

Ağsaqqal ləyaqəti 3

I. YADDAŞIMDA QALAN İZLƏR

Uşaqlığa səyahət	10
İlk məqaləm	13
Bakıya gəlişim	17
Mehdi Hüseynin “Bir ay, bir gün” səfər təəssüratı və mənim səhvim	22
Həyati redaksiyada keçən insan.....	26
İlk ezamiyyətlərim	30
Lenin yerlərinə səhayət	34
Qayğıkeş redaktor	38
Mən şöbə müdürü oldum	42
Taleymidən narazı deyiləm	49
O, qəzətin şöbələrin və əməkdaşların nüfuzunu artırmağa çalışırdı	56
Cəsarətli redaktor	62
Bizim əsas işimiz	67
Azərbaycanın uğurları sərhədləri aşındı	76
“Kommunist”in yetişdirdiyi ikinci redaktor	85
Dünyasını məndən incik dəyişdi	96
Çox gərgin keçən bir il	105
Qəzetimiz “Xalq qəzeti” adı ilə çıxmağa başladı	115
Qəzet yenidən nəşrə başladı	121
Son on ilə bir nəzər	129
Epiloq əvəzi	135

II. ÖTƏN İLLƏRDƏN SEÇMƏLƏR

İnamsız uğurlu hərəkat yoxdur	138
Bizə nə lazımdır?	152
Xalq 20 Yanvar faciəsinin günahkarlarını heç vaxt bağışlamayacaq	163
Dinamik iqtisadi inkişaf sosial rifahın mühüm şərtidir	176
ABŞ-ın otuz dördüncü prezidenti	184
Napoleon	195
Zbiqnev Bzejinski: “Heydər Əliyev siyasi cəhətdən möhkəm, məntiqli, zəkalı, istədiyini tez çatdırıran şəxsiyyət – bir sözlə, şəksiz liderdir”	206
“Xalq qəzeti” – 90 – Xalqa xidmət amalı	219

Çapa imzalanmıştır: 04.IV.2012
Nəşrin ölçüsü: 84x108 1/16. Ofset çapı.
Fiziki çap vərəqi: 14,5
Sifariş: 044
Sayı: 300